ORTAÖĞRETİM

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

12

DERS KİTABI

Yazar
Kader KANGAL

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 09.05.2022 tarih ve 36 sayılı kurul (ekli listenin 11'inci sırasında) kararı ile 2023-2024 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile Ders Kitabı olarak kabul edilmiştir.

Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın sorumluluğunu kaldırmaz.

MELİS

KİTAP BASIM YAYIN PAZ. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Her hakkı saklıdır ve **MELİS KİTAP BASIM YAYIN PAZARLAMA SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ**'ne aittir. İçindeki şekil, yazı, metin ve grafikler, yayınevinin izni olmadan alınamaz; fotokopi, teksir, film şeklinde ve başka hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

Editör

Gülsüm DİREKÇİ

Görsel Tasarımcı

Nuray TOMAR US

Orkun GÜVENÇ

Program Geliştirme Uzmanı

Doç. Dr. Mustafa Cem BABADOĞAN

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ömer KUTLU

Rehberlik Uzmanı

Doç. Dr. Gökhan ATİK

ISBN: 978-625-94760-1-8

Baskı Yeri ve Yılı

Özgün Matbaacılık, Ankara-2026

tel.: 0 (312) 645 19 10

Matbaa Sertifika No: 44327

MELİS

KİTAP BASIM YAYIN PAZ. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Cumhuriyet Mah. Mithatpaşa Cad. 24/7 Çankaya/ANKARA

tel.: (0.312) 433 09 01

melis@meliskitap.com.tr

Yayıncı Sertifika No: 51638

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

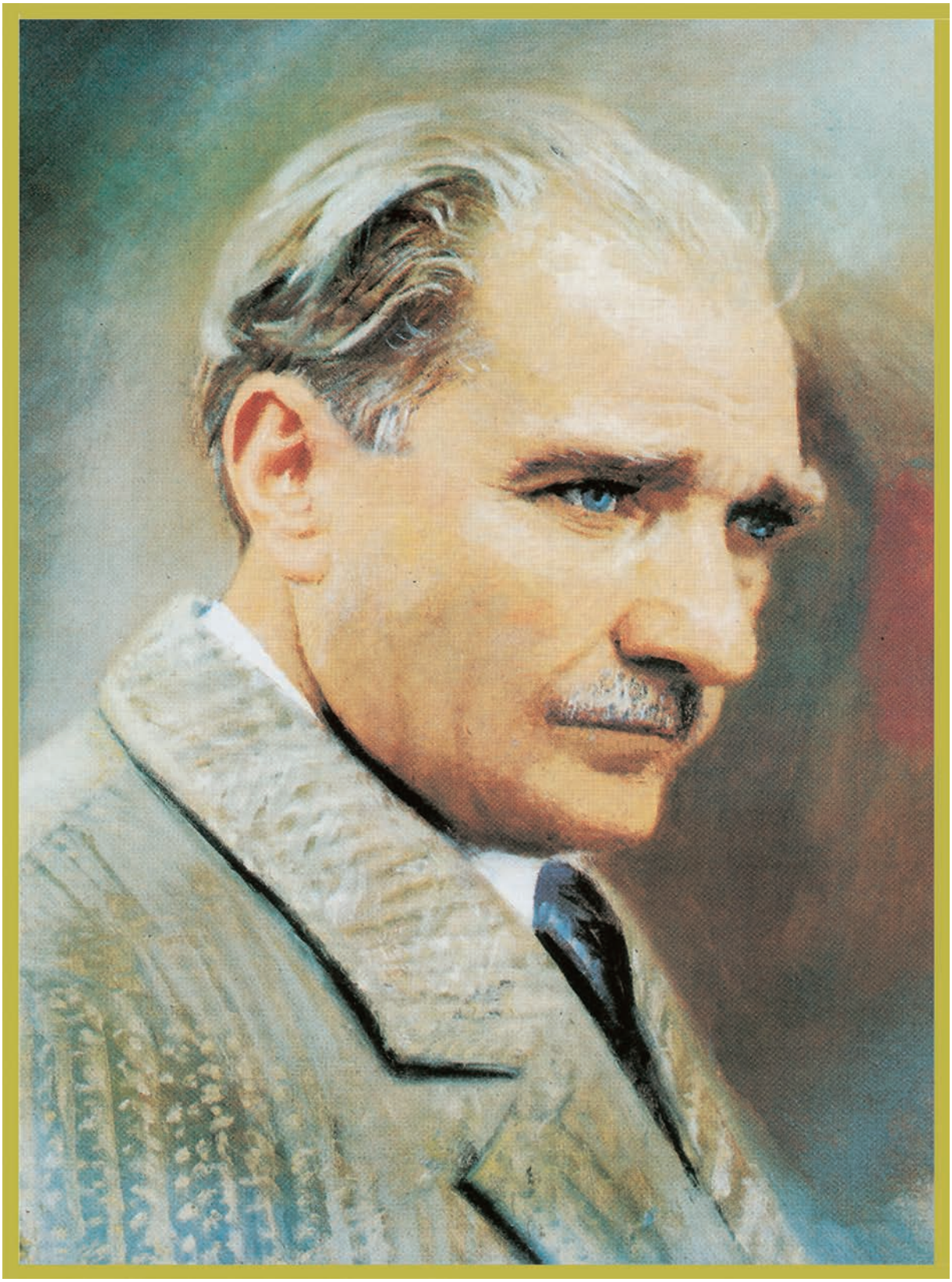
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

KİTABIN TANITIMI 9

1. ÜNİTE: GİRİŞ 11

OKUMA ÇALIŞMALARI **12**

1. EDEBİYAT İLE DÜŞÜNCE AKIMLARI VE FELSEFE ARASINDAKİ İLİŞKİ **12**

Edebiyat-Felsefe İlişkisi Üzerine 12

2. EDEBİYAT İLE PSİKOLOJİ VE PSİKİYATRİ ARASINDAKİ İLİŞKİ **16**

Edebiyat ve Psikolojinin Buluşma Noktası: Bibliyoterapi 16

3. DİLİN TARİHÎ SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ DEĞİŞİMİNİ ETKİLEYEN SEBEPLER **20**

Dil 20

4. İLK ÖRNEKLERDEN GÜNÜMÜZE TÜRKÇENİN ÖNEMLİ SÖZLÜKLERİ **24**

Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri 24

YAZMA ÇALIŞMALARI **29**

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI **30**

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI **32**

2. ÜNİTE: HİKÂYE **35**

OKUMA ÇALIŞMALARI **36**

1. Metin: Bir Adam 36
2. Metin: Menevşeler Ölmemeli 44
3. Metin: Babama Mektup 50
4. Metin: Marangozdur Adı Ahmet Ustadır 56
5. Metin: Pusula/Sız 62
6. Metin: Yola Çıkış 65
7. Metin: Seçkin Göz 67

YAZMA ÇALIŞMALARI **69**

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI **70**

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI **71**

3. ÜNİTE: ŞİİR **75**

OKUMA ÇALIŞMALARI **76**

1. Metin: Kaldırımlar I 77
2. Metin: Sebil ve Güvercinler 81
3. Metin: Nilüfer 84
4. Metin: Türk Köylüsü 87
5. Metin: Demir Kuşaklı Halkımız 91
6. Metin: Bağlamacıya 94
7. Metin: Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor 97
8. Metin: Hürriyete Doğru 100
9. Metin: Vidalar 103
10. Metin: Sesin Senin 106
11. Metin: Sevda Bir Ateş Buldu Sende 110
12. Metin: Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV 114
13. Metin: Birazdan Gün Doğacak 119
14. Metin: Sevgiyle Başlarız İşimize 123
15. Metin: Zaman Masalı 126
16. Metin: Aynaya Bakan Genç Kıza Öğütler 129
17. Metin: Sazım'a 132
18. Metin: İster Benden 135

YAZMA ÇALIŞMALARI **138**

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI **139**

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI **140**

4. ÜNİTE: ROMAN 145

OKUMA ÇALIŞMALARI 146

1. Metin: Batmayan Gün 146
2. Metin: Devlet Ana 153
3. Metin: Saatleri Ayarlama Enstitüsü 160
4. Metin: Yalnız Evler Soğuk Olur 168
5. Metin: Elveda Gülsarı 176
6. Metin: Drina Köprüsü 182

YAZMA ÇALIŞMALARI 190

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 191

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 192

5. ÜNİTE: TİYATRO 197

OKUMA ÇALIŞMALARI 198

1. Metin: Midas'ın Kördüğümü 198
2. Metin: Ocak 206
3. Metin: Keşanlı Ali Destanı 214

YAZMA ÇALIŞMALARI 223

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 224

5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 225

6. ÜNİTE: DENEME 229

OKUMA ÇALIŞMALARI 230

1. Metin: Nasıl Konuşmalı 230
2. Metin: Aşk Şiiri İsteriz 233
3. Metin: Türkçenin Gül Bahçeleri 238
4. Metin: Okumak Üzerine 242

YAZMA ÇALIŞMALARI 247

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 248

6. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 249

7. ÜNİTE: SÖYLEV 253

OKUMA ÇALIŞMALARI 254

1. Metin: Nutuk 254
2. Metin: Ziya Gökalp 260
3. Metin: Kül Tigin Güney Yüzü 264
4. Metin: Konstantiniyye Bizim Olacaktır ... 268

YAZMA ÇALIŞMALARI 272

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI 273

7. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 274

EKLER 277

CEVAP ANAHTARI 280

TERİMLER VE KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ 282

KAYNAKÇA 284

ELEKTRONİK İÇERİK KAYNAKÇASI 286

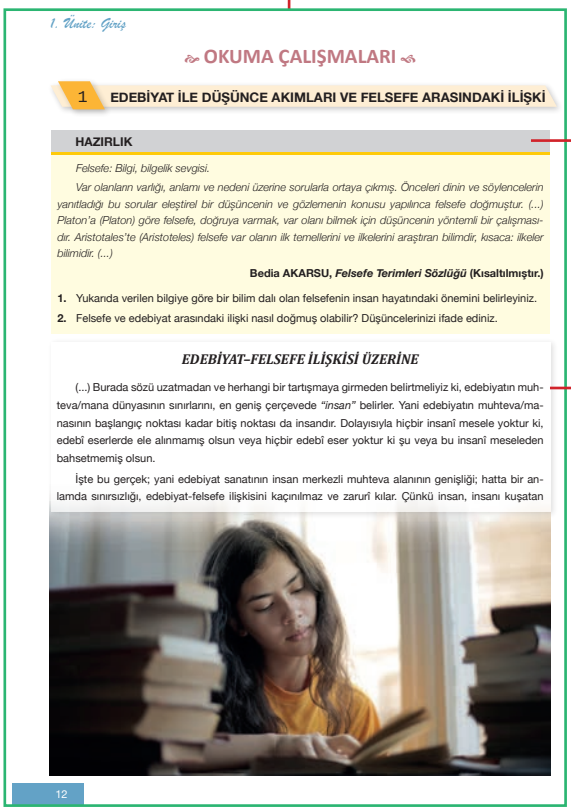
GÖRSEL VE GENEL AĞ KAYNAKÇASI 286

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 287

TÜRK DÜNYASI HARİTASI 288

KİTABIN TANITIMI

Metin üzerinde yapılacak çalışmaları kapsar.

1. Ünite: Giriş

OKUMA ÇALIŞMALARI

1 EDEBİYAT İLE DÜŞÜNCE AKIMLARI VE FELSEFE ARASINDAKİ İLİŞKİ

HAZIRLIK

Felsefe: Bilgi, bilgelik sevgisi.

Var olanların varlığı, anlamı ve nedeni üzerine sorularla ortaya çıkmış. Önceleri dinin ve söylencelerin yanıtladığı bu sorular eleştirel bir düşüncenin ve gözlemenin konusu yapılınca felsefe doğmuştur. (...) Platon'a (Platon) göre felsefe, doğruya varmak, var olanı bilmek için düşüncenin yöntemli bir çalışmasıdır. Aristotales'te (Aristoteles) felsefe var olanın ilk temellerini ve ilkelerini araştıran bilimdir, kısaca: ilkeler bilimidir. (...)

Bedia AKARSU, *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (Kısaltılmıştır.)

1. Yukarıda verilen bilgiye göre bir bilim dalı olan felsefenin insan hayatındaki önemini belirleyiniz.
2. Felsefe ve edebiyat arasındaki ilişki nasıl doğmuş olabilir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

EDEBİYAT-FELSEFE İLİŞKİSİ ÜZERİNE

(...) Burada sözü uzatmadan ve herhangi bir tartışmaya girmeden belirtmeliyiz ki, edebiyatın muhteva/mana dünyasının sınırlarını, en geniş çerçevede *"insan"* belirler. Yani edebiyatın muhteva/manasının başlangıç noktası kadar bitiş noktası da insandır. Dolayısıyla hiçbir insanî mesele yoktur ki, edebî eserlerde ele alınmamış olsun veya hiçbir edebî eser yoktur ki şu veya bu insanî meseleden bahsetmemiş olsun.

İşte bu gerçek; yani edebiyat sanatının insan merkezli muhteva alanının genişliği; hatta bir anlamda sınırsızlığı, edebiyat-felsefe ilişkisini kaçınılmaz ve zarurî kılar. Çünkü insan, insanı kuşatan

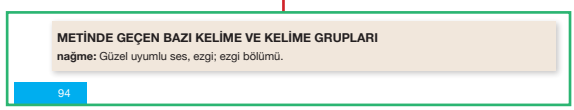
12

Bu bölümde, işlenecek metne dikkat çekmek ve okuma çalışmalarıyla ulaşılacak bilgi ve becerilere yönelik öğrencilerde bir beklenti ve merak oluşturmak hedeflenmiştir.

Metinlerin dil, anlatım ve biçim özellikleri ile ilgili inceleme sürecini sezdirmek ve incelenen konu ile ilgili kazanımları vermek, okuma zevki ve alışkanlığını kazandırmak amacıyla seçilmiş metinleri kapsar.

Seçilmiş metinlerde görülen standart dışı kullanımlar, sanatçının tercihi ya da döneminin özelliğidir.

Metinlerde öğrencilerin anlamlarını bilemeyeceği düşünülen kelimelerin ve kelime gruplarının anlamlarının verildiği bölümdür.

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

nağme: Güzel uyumlu ses, ezgi; ezgi bölümü.

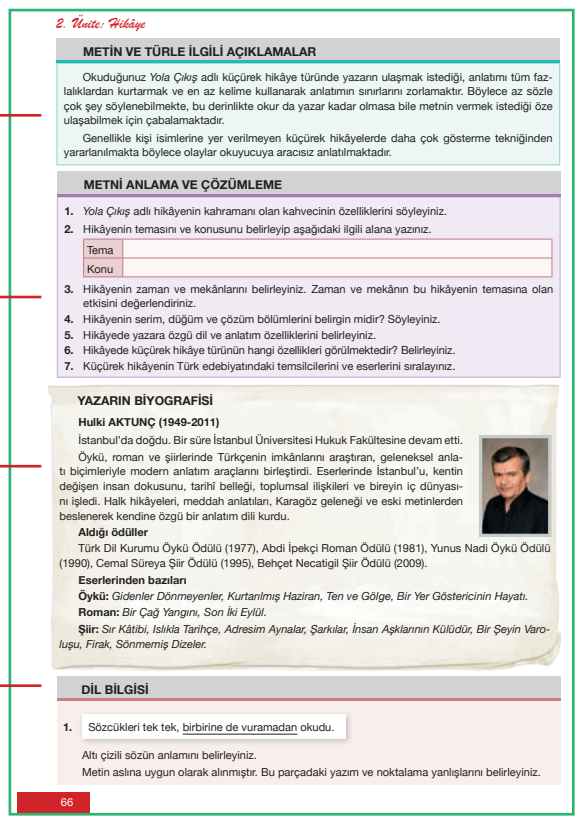
94

Bu bölümde metin ve metnin türü ile ilgili temel bilgiler, metne atıflar yapılarak açıklanmıştır.

"Metni Anlama ve Çözümleme" bölümünde metnin teması, konusu, açık ve örtük iletileri; anlatım biçimi ve teknikleri ile üslup özellikleri incelenmiştir.

Derste işlenecek metnin şairi, yazarı hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Belirlenmiş dil bilgisi konularında hatırlatmalar yapılıp bu konuların metinlere etkileri incelenir. Metne dayalı yazım ve noktalama çalışmaları yaptırılır.

2. Ünite: Hikâye

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz *Yola Çıkış* adlı küçürek hikâye türünde yazarın ulaşmak istediği, anlatımı tüm fazlalıklardan kurtarmak ve en az kelime kullanarak anlatımın sınırlarını zorlamaktır. Böylece az sözle çok şey söylenebilmekte, bu derinlikte okur da yazar kadar olmasa bile metnin vermek istediği öze ulaşabilmek için çabalamaktadır.

Genellikle kişi isimlerine yer verilmeyen küçürek hikâyelerde daha çok gösterme tekniğinden yararlanılmakta böylece olaylar okuyucuya aracısız anlatılmaktadır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Yola Çıkış* adlı hikâyenin kahramanı olan kahvecinin özelliklerini söyleyiniz.
2. Hikâyenin temasını ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

3. Hikâyenin zaman ve mekânlarını belirleyiniz. Zaman ve mekânın bu hikâyenin temasına olan etkisini değerlendiriniz.
4. Hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerini belirgin midir? Söyleyiniz.
5. Hikâyede yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
6. Hikâyede küçürek hikâye türünün hangi özellikleri görülmektedir? Belirleyiniz.
7. Küçürek hikâyenin Türk edebiyatındaki temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Hulki AKTUNÇ (1949-2011)

İstanbul'da doğdu. Bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine devam etti. Öykü, roman ve şiirlerinde Türkçenin imkânlarını araştıran, geleneksel anlatı biçimleriyle modern anlatım araçlarını birleştirdi. Eserlerinde İstanbul'u, kentin değişen insan dokusunu, tarihî belleği, toplumsal ilişkileri ve bireyin iç dünyasını işledi. Halk hikâyeleri, meddah anlatıları, Karagöz geleneği ve eski metinlerden beslenerek kendine özgü bir anlatım dili kurdu.

Aldığı ödüller

Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü (1977), Abdi İpekçi Roman Ödülü (1981), Yunus Nadi Öykü Ödülü (1990), Cemal Süreya Şiir Ödülü (1995), Behçet Necatigil Şiir Ödülü (2009).

Eserlerinden bazıları

Öykü: *Gidenler Dönmeyenler, Kurtarılmış Haziran, Ten ve Gölge, Bir Yer Göstericinin Hayatı.*

Roman: *Bir Çağ Yangını, Son İki Eylül.*

Şiir: *Sır Kâtibi, Islıkla Tarihçe, Adresim Aynalar, Şarkılar, İnsan Aşklarının Külüdür, Bir Şeyin Varoluşu, Firak, Sönmemiş Dizeler.*

DİL BİLGİSİ

1. Sözcükleri tek tek, birbirine de vuramadan okudu.

Altı çizili sözün anlamını belirleyiniz.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

66

SIRA SİZDE

1. *Seçkin Göz* adlı küçürek hikâye ile *Yola Çıkış* adlı küçürek hikâyeyi dil ve anlatım yönünden karşılaştırınız. Benzerlik ve farklılıkları belirleyip sözlü olarak ifade ediniz.
- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Okuma (Metni Anlama ve Çözümleme) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak ünitede incelediğimiz hikâye türü ile ilgili kendinizi değerlendiriniz.

68

Öğrencilerin öğrendikleri bilgileri uygulayabilmelerine imkân sağlayan soruları kapsar.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

(...)

İletişim hem bilgilenme hem de bilgiyi aktarma anlamına geldiğinden hayatın devamı için kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Bireysel ve toplumsal planda; sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir ömür sürebilmek için, birtakım iletişim becerilerine sahip olmak gerekir. Günümüzde hâlen en sağlam ve verimli iletişim biçimi, yüz yüze konuşmak suretiyle iletişim kurmaktır.

(...) güzel ve etkili konuşabilmek için, kullanılacak dil malzemesinin doğru seçilmesi ve bunların konuşmaya yardımcı diğer unsurlarla (sesin uyumu, vurgu, ton, tonlama, durak, üslûp, jest ve mimikler, tavır vb.) uyumlu bir biçimde kullanılabilmesi sanatına diksiyon denir. Diksiyon, anlamlı ve alımlı söz söyleme sanatıdır.

Herhangi bir dili konuşmak yalnızca o dil hakkında temel bilgilere sahip olmak; dilin kelime kadrosunu öğrenmek ve iletişim kurmaktan ibaret değildir. Dilin, doğru ve güzel kullanılması da önemlidir. Sesleri doğru telaffuz edebilmek, kelimeleri doğru seçip yerli yerinde kullanabilmek de ayrı bir sanattır.

Ertuğrul YAMAN, *Konuşma Sanatı* (Kısaltılmıştır.)

Yukarıdaki metinde de ifade edildiği gibi insanın doğru ve etkili konuşabilmesi için dil malzemesine ihtiyacı vardır. Dil malzemesi de teknolojinin gelişmesiyle birlikte değişmektedir. Günümüzde hemen her gün teknoloji alanında yeni buluşlar gerçekleştirilmekte, bunlara da yeni isimler verilmektedir. Bu isimler ya türetilmekte ya da yabancı dillerden alınmaktadır. İşte bunlardan birkaçı: binge - watch (seri izleme); brick (tuğla), yolo (sadece bir kere yaşarsın), emoji (fikir belirten ifade ve resim).

B. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Uygulama

Bu ünitede öğrendiğimiz bilgilerden de yararlanarak hayatımıza yeni girmiş teknolojik terimler üzerine bir sunum yapınız. Yapacağınız sunumda teknolojik terimlerin yazılış ve telaffuzlarına da dikkat ediniz.

Sunumuzu yapmadan önce

Konuşmanızın konusunu, amacını ve hedef kitlenizi belirleyiniz.

Konuşma konunuzla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapınız.

Konuşmanızda yararlanacağınız görsel ve işitsel araçları hazırlayınız.

30

Bu bölümde öğrencilerin konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmek için yapılacak çalışmalara yer verilmiştir.

Kitabımız çeşitli elektronik içeriklerle desteklenmiştir. Bu içeriklere erişmek için ilgili karekod okutulmalıdır.

Bu bölümde amaç, yazma tür ve tekniklerini tanıtmak, bir plan dâhilinde metin yazma sürecini kavratmak ve uygulamalarla bunu pekiştirmektir.

Ünite kazanımlarının ne derecede öğrenildiğinin belirlenmesi amacıyla farklı tipteki sorulara yer verilmiştir.

YAZMA ÇALIŞMALARI

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

(...)

Görme engelliler için oluşturulan kabartma alfabe

Dil bir vasıtadan ibarettir. Hayatta veya edebiyatta olsun biz kelimelerle değil, kelimeler vasıtasıyla bize tanıtılan veya sunulan varlıklara, eşyalara ve insanlara bakarız. Değerli olan, sevilen veya nefret edilen kelimeler veya harfler değil, insan, hayat ve dünyadır. Dil bizi, kendisini unutturarak doğrudan doğruya varlığa götürdüğü nispette vazifesini yerine getirmiş olur. İyi yazar dile hâkim olduktan sonra, onu unutur. Bizzat varlık, hayat ve insan ile uğraşır. Daha doğrusu o dili kullanırken dürbünle dünyayı seyreden biri gibi dikkatini kelimelere değil, varlığa çevirir. Dünyayı seyredecek yerde dürbünün kendisine bakan biri, dünyayı değil, dürbünü görür.

Mehmet KAPLAN, *Kültür ve Dil* (Kısaltılmıştır.)

Yukarıdaki metinde de belirtildiği gibi dil, duygu ve düşünceleri yazı ya da sözle ifade edebilmek için bir araçtır. Dili kalıcı kılansa yazıdır. Bu nedenle atalarımız "Söz uçar, yazı kalır." demiştir. İyi bir yazılı anlatım, doğru düşünmek ve dilin kurallarını iyi bilmekle mümkündür. Sanat eserleri farklı kelimelerle yazılmaz. Toprağı altın yapan sanatçıdır. Bunun için gerekli olan iyi bir anlatımdır. İyi bir anlatımın açıklık, akıcılık, duruluk ve yalınlık gibi özellikler taşıdığı bilinmelidir.

Dil, insan için vardır; bilim, sanat ve teknik de insanın dil yardımıyla ortaya koyduğu ürünlerdir. İnsan değişir, insan değiştikçe toplumu da dili de değiştirir. Bu değişen dil, doğal olarak teknolojiye ve sosyal medyaya da yansır.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

Bu üniteden edindiğiniz bilgilerden de yararlanarak toplumsal değişim, teknoloji ve sosyal medyanın dili nasıl etkilediği hakkında bir yazı yazınız.

Yazınızı hazırlamadan önce

Yazacağınız türü belirleyiniz. Yazınızı farklı türlerde yazabilirsiniz.

Yazacağınız metnin türüne göre konu, tema, ana düşünce, amaç ve hedef kitleyi belirleyiniz.

Yazma konusuyla ilgili hazırlık yapınız.

a. Konuyla ilgili okuma ve araştırma yapınız.

b. Yazınızda kullanacağınız bilgi, gözlem, düşünce, duygu, izlenim ve deneyimlerle ilgili notlar çıkarıp görsel, işitsel dokümanlar bulunuz veya hazırlayınız.

c. Araştırma, kaynaklara ulaşma, genel ağı doğru ve etkili kullanma, not alma ve özetleme tekniklerini önceki yıllarda öğrenmiştiniz. Bu teknikleri etkili biçimde kullanınız.

ç. Kaynak kullanma ve alıntı yapmanın hukuki ve etik boyutlarını göz önünde bulundurunuz.

d. Yazacağınız konuyu sınırlarsanız daha etkili metinler yazacağınızı unutmayınız.

Metninizin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazınız.

Türle ilgili okuma kazanımlarında ifade edilen anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarından uygun olanları kullanınız.

29

Ek sorulara ulaşmak için karekodu okutunuz.

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutucukların içine yargı doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ☐ Edebiyatla düşünce akımları arasında ilişki vardır.
2. ☐ Felsefenin amacı okuyucuda estetik zevk uyandırmaktır.
3. ☐ Edebiyatla felsefe, psikoloji gibi bilimler arasında ilişki vardır.
4. ☐ Edebiyat ve psikoloji, insanı bir bütün olarak tanıyıp onun doğasına yaklaşmayı hedefler.
5. ☐ Dilin tarihî süreç içerisindeki değişimini etkileyen nedenlerden biri bilimsel çalışmaların sonuçlarıdır.
6. ☐ *Muhakemetü'l Lügateyn*, Kaşgarlı Mahmud tarafından hazırlanmıştır.
7. ☐ *Dîvânu Lugâti't-Türk*, Türk dilinin ilk sözlüğüdür.
8. ☐ Kelimenin temel anlamından tamamen koparak edindiği yeni ve geçici anlam, mecaz anlamdır.
9. ☐ Cümle içinde özel adın yerine kullanılan makam veya ünvan sözleri büyük harfle başlar.
10. ☐ Sıfat veya zarf görevindeki pekiştirmeli sözler bitişik yazılır.
11. ☐ Aktarım cümlelerinin başında ve sonunda virgül de kullanılabilir.
12. ☐ Virgülle bölünmüş sıralı cümleler devam ettirilecekse noktalı virgül kullanılır.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. *Lehçet'ül Lügat*'ın hazırlayıcısı .....
2. "Türk" adını taşıyan ilk sözlüğümüz .....
3. Şemsettin Sami'nin hazırladığı sözlüğün ..... de ayrı bir önem taşımaktadır.
4. Edebî eserler, bir düşünce akımını, bir felsefi anlayışı da .....
5. Siyasi ve toplumsal değişim, teknoloji, çeviri, yazarların dil tercihleri gibi hususlar ..... etkiler.
6. Edebiyatın, felsefenin, psikolojinin temel konusu .....
7. Bibliyoterapide ..... ve edebiyat ilişkisi açıkça görülmektedir.
8. Bir kelimenin temel anlamından kopmadan edindiği yeni anlam .....
9. Kurum ve kuruluş adlarına getirilen ekler kesme işareti ile .....
10. Bir metinde atlanan bölümleri göstermek için yay ayraç içinde ..... işareti kullanılır.

32

1. ÜNİTE
GİRİŞ

Öğrenme alanına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Elektronik içeriğe ulaşmak için karekodu okutunuz.

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

OKUMA ÇALIŞMALARI

- Edebiyat ile düşünce akımları ve felsefe arasındaki ilişki
- Edebiyat ile psikoloji ve psikiyatri arasındaki ilişki
- Dilin tarihî süreç içerisindeki değişimini etkileyen sebepler
- İlk örneklerden günümüze Türkçenin önemli sözlükleri

DİL BİLGİSİ

- Kelimede anlamla ilgili çalışmalar
- Yazım ve noktalama çalışmaları

YAZMA ÇALIŞMALARI

- Toplumsal değişim, teknoloji ve sosyal medyanın dili nasıl etkilediği üzerine yazı çalışmaları

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Hayatımıza yeni girmiş teknolojik terimler üzerine sunum yapma

Mehmet Bayrakdar'ın *Yunus Emre ve Aşk Felsefesi* adlı metnini elektronik içerikten dinleyip edebiyat ve felsefe arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışınız.

OKUMA ÇALIŞMALARI

1 EDEBİYAT İLE DÜŞÜNCE AKIMLARI VE FELSEFE ARASINDAKİ İLİŞKİ

HAZIRLIK

Felsefe: Bilgi, bilgelik sevgisi.

Var olanların varlığı, anlamı ve nedeni üzerine sorularla ortaya çıkmış. Önceleri dinin ve söylencelerin yanıtladığı bu sorular eleştirel bir düşüncenin ve gözlemenin konusu yapılınca felsefe doğmuştur. (...) Platon'a (Platon) göre felsefe, doğruya varmak, var olanı bilmek için düşüncenin yöntemli bir çalışmasıdır. Aristotales'te (Aristoteles) felsefe var olanın ilk temellerini ve ilkelerini araştıran bilimdir, kısaca: ilkeler bilimidir. (...)

Bedia AKARSU, *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (Kısaltılmıştır.)

1. Yukarıda verilen bilgiye göre bir bilim dalı olan felsefenin insan hayatındaki önemini belirleyiniz.

2. Felsefe ve edebiyat arasındaki ilişki nasıl doğmuş olabilir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

EDEBİYAT–FELSEFE İLİŞKİSİ ÜZERİNE

(...) Burada sözü uzatmadan ve herhangi bir tartışmaya girmeden belirtmeliyiz ki, edebiyatın muhteva/mana dünyasının sınırlarını, en geniş çerçevede *"insan"* belirler. Yani edebiyatın muhteva/manasının başlangıç noktası kadar bitiş noktası da insandır. Dolayısıyla hiçbir insanî mesele yoktur ki, edebî eserlerde ele alınmamış olsun veya hiçbir edebî eser yoktur ki şu veya bu insanî meseleden bahsetmemiş olsun.

İşte bu gerçek; yani edebiyat sanatının insan merkezli muhteva alanının genişliği; hatta bir anlamda sınırsızlığı, edebiyat-felsefe ilişkisini kaçınılmaz ve zarurî kılar. Çünkü insan, insanı kuşatan

evren (metafizik evren de dâhil olmak üzere) ve insan-insan, insan-evren ilişkisi, doğrudan doğruya felsefenin de konusudur.

(...)

O zaman edebiyat-felsefe ilişkisi konusunda hükmümüzü verebiliriz artık. Başta *"deneme"* olmak üzere edebiyat eseri, muhtevası bakımından çoğu zaman felsefe ile iç içedir. Şair ve yazarın beslendiği, hatta beslenmesi gerektiği ana kaynaklardan biri felsefedir. Batı edebiyatlarında çok daha belirgin olan bu iç içelik, insanın var oluş problemini edebiyat yoluyla geniş kitlelere aktarmayı esas alan *egzistansiyalizm* akımı ve buna bağlı eserlerde (felsefî roman) en üst noktaya ulaşır. Çünkü Andre Gide (Andre Jit) (1869-1951), Sören Kierkegaard (Sören Kiergard) (1813-1885), William Faulkner (Vilyım Folknır) (1897-1963), Jean Paul Sartre (Jan Pol Sartır) (1905-1980), Albert Camus (Albırt Kamu) (1913-1960) gibi yazarlar, aynı zamanda egzistansiyalist felsefenin kuramcılarıdır.

Bunun dışında Batı edebiyatlarının tarihini belirleyen *hümanizm, klâsisizm, romantizm, realizm, natüralizm, parnasizm, sembolizm, empresyonizm, sürrealizm* ve *postmodernizm* gibi edebiyat akımlarının her birinin ardında güçlü bir felsefî düşünce ve birikim mevcuttur. Zira adı geçen sanat/edebiyat akımları, felsefî düşüncenin *"Gerçek nedir?, Güzellik nedir?, Sanat nedir?"* gibi temel sorulara verdiği cevaplar üzerinde hayat bulmuşlardır. (...)

Benzeri bir durum İslam veya Müslüman sanatları için de geçerlidir. *"Aşk"* temeli üzerine inşa edilen İslam sanatlarında, bağlı bulunulan Tanrı, varlık, insan ve tabiat anlayışı/inancı sebebiyle *"tecrit"* esas olmuştur. Tanzimat öncesi edebiyatımız ve diğer güzel sanatlarımız, bu düşünce ve inanç zemininde kendi formunu oluşturmuştur. Bunun içindir ki, -başta Divan edebiyatı olmak üzere- Türk-İslâm sanatı, Batı sanat/edebiyatlarından farklı ve başkadır.

(...)

İsmail ÇETİŞLİ, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*
(Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

intiba: İzlenim.

tecrit: Ayrı bir yerde tutma, ayırma.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Bilgi vermek amacıyla yazılan *Edebiyat-Felsefe İlişkisi Üzerine* adlı metinde edebiyat ve felsefenin birbiri için önemi ve gerekliliği, nesnel bir dille ifade edilmiştir.

Metinden de anlaşıldığı gibi sanatçı, edebî eseri oluştururken okuyucusuna bir mesaj aktarmak ister. Bu nedenle edebî eserler bir düşünce akımını ve felsefi anlayışı yansıtabilir. Aynı şekilde felsefe de düşüncelerin etkili biçimde aktarılabilmesi için edebiyattan yararlanmaktadır. Görüldüğü gibi edebiyat ve felsefe ilişkisi doğal ve gereklidir.

Edebiyat ve felsefe, yaklaşımları farklı olsa da insanı ilgilendiren her şeyi anlamaya ve ifade etmeye çalışır. Türk ve dünya edebiyatında sanatçılar eserlerini genellikle felsefi bir düşünceden

etkilenerek meydana getirirler. Batı edebiyatına yön veren hümanizm, klasisizm, romantizm, egzistansiyalizm (varoluşçuluk), postmodernizm gibi edebî akımların temelinde felsefi düşünceler vardır. Bu da gösteriyor ki edebiyatın arka planında felsefe de yerini almaktadır.

Felsefi düşüncelerini edebiyatın anlatım imkânlarından yararlanarak roman, deneme gibi edebî türler yoluyla ortaya koyabilen filozoflar da edebiyattan yararlandıkları için edebiyat-felsefe ilişkisi iki yönlü devam etmektedir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

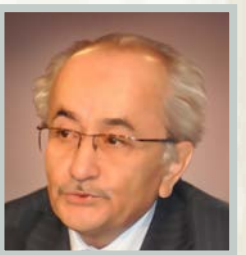
1. Metinde geçen "zarurî" kelimesinin anlamını metin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Edebiyat-Felsefe İlişkisi Üzerine* adlı metnin yazılış amacını ve hedef kitlesini belirleyip bunlar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
3. Okuduğunuz metnin konusunu, ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip aşağıdaki tabloda ilgili alana yazınız.

Konu	
Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

4. Bu metinde ifade edilmek istenen edebiyat ve insan ilişkisinin önemini değerlendiriniz.
5. Metne göre edebiyat ve felsefenin iç içe olmasının nedenleri nelerdir? Açıklayınız.
6. Edebiyat akımlarının ardında güçlü bir felsefi düşüncenin bulunması, edebiyat ve felsefe ilişkisini değerlendirirken belirleyici midir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
7. Okuduğunuz metnin dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
8. Metindeki açık ve örtük iletiler ile metinle ilgili eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp, gerekçelendirerek metni yorumlayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

İsmail ÇETİŞLİ (1955-2015)

Denizli'de doğdu. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Fırat Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. *Servet-i Fünûn'da Mensûr Şiir* adlı çalışmasıyla yüksek lisansını, *Memduh Şevket Esendal / İnsan ve Eser* adlı çalışmasıyla doktora çalışmasını tamamladı. 2001 yılında profesör oldu. Çeşitli üniversitelerde dersler verdi. Çeşitli gazete ve dergilerde makaleleri yayımlandı. Türk dili ve edebiyatı ile ilgili araştırma ve incelemeler yaptı.

Eserlerinden bazıları

Araştırma-İnceleme: *Memduh Şevket Esendal, Batı Edebiyatında Edebî Akımlar, Yeni Türk Edebiyatı Metin Tahlillerine Giriş-Şiir, Cahit Külebi ve Şiirleri, Yeni Türk Edebiyatı Metin Tahlillerine Giriş-Hikâye ve Roman, Edebiyat Sanatı ve Bilimi.*

DİL BİLGİSİ

1. Kelimenin temel anlamından kopmadan edindiği yeni anlam olan "yan anlam" da kelimenin gerçek anlamıdır. Kelimenin gerçek anlamından tamamen koparak edindiği yeni ve geçici anlam "mecaz anlam"dır.

a. *Edebiyat - Felsefe İlişkisi Üzerine* adlı metinden gerçek, mecaz ve terim anlamlı kelimeler bulup bu kelimeleri aşağıdaki tabloya yazınız.

Gerçek Anlam		Mecaz Anlam	Terim Anlam
Temel Anlam	Yan Anlam	**1.**	**1.**
1.	**1.**	**2.**	**2.**
2.	**2.**	**3.**	**3.**
3.	**3.**	**4.**	**4.**
4.	**4.**	**5.**	**5.**

b. Belirlediğiniz bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek şekilde cümlelerde kullanınız.

2. İşte bu gerçek; yani edebiyat sanatının insan merkezli muhteva alanının genişliği; hatta bir anlamda sınırsızlığı, edebiyat-felsefe ilişkisini kaçınılmaz ve zarurî kılar. Çünkü insan, insanı kuşatan evren (metafizik evren de dâhil olmak üzere) ve insan-insan, insan-evren ilişkisi, doğrudan doğruya felsefenin de konusudur.

a. Bu parça aslına uygun olarak alınmıştır. Parçada görülen yazım ve noktalama farklılıkları yazarın tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyip düzeltiniz.

b. Bu parçada kullanılan noktanın ve virgülün kullanım amaçlarını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Öğrenmeyi öğrenme; bireyin kendi öğrenme eylemini etkili zaman ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde bireysel olarak veya grup hâlinde düzenleyebilmesi için öğrenmenin peşine düşmesi ve bu konuda ısrarcı olması yetkinliğidir. Bu yetkinlik, bireyin var olan imkânlarını tanıyarak başarılı bir öğrenme eylemi için zorluklarla başa çıkma yeteneğini kapsamaktadır. Yeni bilgi ve beceriler kazanmak, işlemek ve kendine uygulamak kadar rehberlik desteği aramak ve bundan yararlanmak anlamına da gelen öğrenmeyi öğrenme, bilgi ve becerilerinin ev, iş yeri, eğitim ve öğretim ortamı gibi çeşitli bağlamlarda kullanılması ve uygulanması için önceki öğrenme ve hayat tecrübelerine dayanılması yönünde öğrenilenleri harekete geçirir.

Edebiyat-Felsefe İlişkisi Üzerine adlı metinde ifade edilenlerden yararlanarak öğrenmeyi öğrenme yetkinliğinin kazanılmasında edebiyat-felsefe ilişkisinin önemini belirleyiniz.

2 EDEBİYAT İLE PSİKOLOJİ VE PSİKİYATRİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

HAZIRLIK

(...)

Edebiyatı, doğa bilimlerinin yasalarıyla, bir çeşit nedenselliğe dayandıran yani açıklayarak inceleyen Pozitivizm 19. yüzyılda gelişmiş ve sonra aşılmışken psikoloji bilimiyle edebiyatı birbirine yaklaştırma denemeleri 20. yüzyıl boyunca çeşitlemeler hâlinde süregelmiştir. Anlama ve açıklamanın birbirinden farklı olduğu, açıklamanın doğa bilimlerinde, anlamanın ise manevi bilimlerde söz konusu olabileceği edebiyat biliminin değişim-gelişim çizgisi içinde ortaya çıkmıştır. Edebiyata psikolojiyle yaklaşımda bir anlamda Pozitivizmle yeniden bağ kurulmuş olmaktadır.

(...)

Gürsel AYTAÇ, *Genel Edebiyat Bilimi* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçaya göre psikoloji bilimiyle edebiyatı birbirine yaklaştırma denemelerinin nedeni ne olabilir? Açıklayınız.
2. Bu parçaya göre "edebiyata psikolojiyle yaklaşım"ın sonucu ne olmuştur? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

EDEBİYAT VE PSİKOLOJİNİN BULUŞMA NOKTASI: BİBLİYOTERAPİ

(...)

(...) Yaşanılan dünyayı anlamlı kılan dil ve edebiyat, aynı zamanda duygu ve düşüncelerin adeta elbisesidir. Bu nedenledir ki "artık sosyoloji edebiyattan yararlanıyor, dili kullanıyor, dilin iletişim gücünü irdeliyor. Psikoloji dilin içinde ve onunla bütünleşmiş durumda. Felsefeci, sosyolog ve psikologlar önce kendi bilim alanları içine almaya ve ısrarla öyle görmeye çalıştıkları edebiyatın, insan için taşıdığı değeri kabul etmişlerdir. (...) İnsanoğlunun beyninin ve yüreğinin sesi olan edebiyatı, düşüncelerini anlatmak için kullanıyorlar." Bu nedenle psikoloji ve edebiyatın, düşünüldüğünden daha çok birbirine yakın iki disiplin olduğu söylenebilir. Öyle ki Psikanalitik kuramının kurucusu Sigmund Freud'un (Sigmond Froyd) çalışmalarını temellendirmede edebiyattan yararlandığı bilinmektedir. 20. yüzyılın

önemli bilim adamlarından olan Freud'un psikoloji bilimine yaptığı katkılar, pek çok bilim adamının yanı sıra yazar ve şaire de ilham vermiş, edebiyata ise konu, içerik ve üslup açısından etki etmiştir. Freud'un özellikle bilinç ve bilinçaltını ele alan çalışmaları edebî eserlerin incelenmesinde yeni bir soluk, farklı bir bakış açısı getirmiştir. (...). Bununla birlikte, I. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan, daha çok resim ve edebiyat alanında pek çok sanatçıyı etkileyen Sürrealizm akımının da psikolojideki çalışmalardan etkilendiği bilinmektedir. Bu akım, Freud'un bilinçaltındaki duyguların rüyalarda ortaya çıktığına dair görüşü etkisinde gelişen bir akımdır.

Yazar-eser incelemelerinde ise edebiyat psikolojiden yöntem açısından yararlanırken edebî eserlerin insan ruhuna etki edebilmesi hasebiyle psikoloji de edebiyattan araç olarak yararlanır. Hatta edebiyatın psikolojide tanımlanan bazı sendromlara isim verdiği dahi bilinmektedir. Söz gelimi sanat eserlerinin güzelliği, çokluğu, ihtişamı karşısında kendinden geçme, aşırı hayranlık duyma olarak tanımlanan Stendhal (Stendal) Sendromu, adını 19. yüzyıl Fransız edebiyatının ünlü yazarı Stendhal'dan alır. Bu sendrom "19. yüzyıldan itibaren özellikle Floransa sanatı karşısında başı dönen ve bayılan insanlar olmasına rağmen; ancak 1979'da Santa M. Nuova (Santa M. Nuva) hastanesinde çalışan İtalyan bir psikiyatrist Graziella Magherini'nin (Grezilla Makerini) Floransa'da bu sendromu yaşayan ve acil tedavi edilen yüz altı ziyaretçiyi gözlemlemesi ve tasvir edilmesinden sonra isimlendirilmiştir".

Sosyal açıdan çocuk gibi davranan, büyüme korkusu olan çocukları/yetişkinleri tanımlamak için kullanılan Peter Pan Sendromu ise adını J. M. Barrie'nin (Barre) aynı adı taşıyan eserinden almaktadır. 1983 yılında Psikanalist Dan Kiley (Dan Kiley) tarafından tanımlanan bu sendrom, yetişkin olduğu halde sorumluluk almaktan kaçınan ve haylaz bir çocuk olan Peter Pan hikâyesinden hareketle adlandırılmıştır.

Görüleceği gibi edebiyat ve psikoloji, birbirlerinden beslenen, birbirlerini etkileyen ve nihayet ağırlık merkezlerine insanı alan bilim dallarıdır.

(...)

Edebiyat, ağırlıklı olarak yazar-eser incelemelerinde psikolojiden yararlandığı gibi konu olarak da yararlanabilir. Bununla birlikte psikoloji ise özellikle son yıllarda edebî eserlerden sıklıkla yararlanmaktadır. Bilindiği gibi edebî eserler, insanın duygu ve düşünce dünyasının bir ürünü olduğu gibi insan ruhuna nüfuz etme gücüne de sahiptir. Edebiyatın insan üzerindeki bu etkisi, niteliği yüksek edebî eserlerin psikolojik danışma sürecinde kullanılmasını, böylece bibliyoterapi adı verilen psikoloji ve edebiyatın birleşmesinden hareketle yeni ortak bir alanın doğmasını sağlamıştır.

Müzeyyen ALTUNBAY, *Prof. Dr. Alemdar YALÇIN Armağanı,* Cilt 2
(Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

hasebiyle: -dan dolayı, -den ötürü, nedeniyle.

psikanaliz: Ruhsallığın değişik boyut, süreç ve katmanlarını inceleyen bir bilim dalı.

sendrom: Özel bir bozukluğu gösteren ve bir arada görülen tanıyı kolaylaştıran belirtilerin ve bulguların tümü.

"Psikanaliz" ve "sendrom" kelimelerinin doğru söylenişlerini "tdk.gov.tr" adresinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Edebiyat ve Psikolojinin Buluşma Noktası: Bibliyoterapi adlı öğretici metinde amaç, edebiyatın psikoloji ve psikiyatri ile ilişkisi hakkında bilgi vermektir. Edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişkinin hem edebiyat hem psikoloji bilimi açısından faydaları üzerinde durulurken açık, anlaşılır bir anlatım tercih edilmiştir.

Edebiyatın, psikolojinin ve psikanalizin temel konusu insandır. Bu nedenle de aralarında kaçınılmaz olarak yoğun bir ilişki vardır. Psikoloji biliminden yararlanılan edebî eserlerde kahramanların ruhsal durumlarının okura yansıtılması, bir psikiyatr gözüyle eserdeki kahramanların bilinçaltının okura sunulması, eserlere farklı bakış açıları katmakta ve onu derinlikli bir yapıya kavuşturmaktadır.

Hikâye, roman gibi edebî türlerde kahramanların ruhsal çözümlemelerinin psikoloji ve psikiyatrinin yardımıyla yapılması, okurun dolaylı yoldan bilgilendirilmesini de sağlayacaktır.

İnsanı ruhsal yönden sağlıklı kılmak için uğraşı veren psikoloji biliminin son yıllarda insanı etkileme gücü yüksek edebî eserlerden yararlanması, böylece ortaya "bibliyoterapi" adı verilen psikolojik yöntemin çıkması da psikoloji ve edebiyatın kaçınılmaz ilişkisinin bir sonucudur.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Metinde geçen "psikanalitik" ve "bibliyoterapi" kelimelerinin anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Edebiyat ve Psikolojinin Buluşma Noktası: Bibliyoterapi* adlı metnin yazılış amacını ve hedef kitlesini belirleyip bu unsurlar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
3. Edebiyat ve psikolojinin en belirgin ve genelleştirilebilecek ortak noktaları nelerdir? Yazarın bu konuda ortaya koyduğu bilgi, tespit, yorum ve görüşleri nelerdir? Yazar bunları hangi gerekçelere dayandırarak açıklamıştır? Metinden yararlanarak açıklayınız.
4. Freud'un çalışmalarının edebiyat ve psikoloji açısından önemini metinden yararlanarak belirleyiniz.
5. Psikoloji biliminin edebiyattan yararlanmasının önemini metne göre açıklayınız.
6. Metnin konusunu, ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

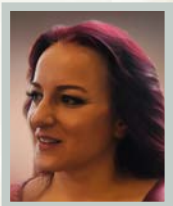
Konu	
Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

7. Öğretici, bilgilendirici metinlerde yazar ile anlatıcı aynı kişidir. Bu tür metinlerde anlatıcı edebî (sanatsal, kurgusal) metinlerden farklı olarak gerçek bir kişidir. Okuduğunuz metinden yazarın bakış açısını belirleyiniz. Yazarın konuya yaklaşımının öznel mi nesnel mi olduğunu değerlendiriniz.
8. Metinde kullanılan anlatım biçimlerini, düşünceyi geliştirme yollarını ve bunların metindeki işlevlerini daha önce edindiğiniz bilgilerden hareketle belirleyiniz.
9. Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği; müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesiyle ilişkilidir.

   İncelediğiniz metinde dile getirilen bibliyoterapi yöntemi kültürel farkındalık ve ifade yetkinliğiyle ilişkilendirilebilir mi? Görüşlerinizi bildiriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Müzeyyen ALTUNBAY (1986-...)

Trabzon'da doğdu. 2005 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünden mezun oldu. Hâlen Giresun Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Yayımlanmış birçok makalesi bulunan Altunbay, eğitim, yabancı dil öğretimi kategorilerinde eserler vermiştir.

Eserlerinden bazıları

Araştırma-İnceleme: *Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi, Çocuk Üzerine Araştırmalar.*

DİL BİLGİSİ

1. İnsanoğlunun beyninin ve yüreğinin sesi olan edebiyatı, düşüncelerini anlatmak için kullanıyorlar." Bu nedenle psikoloji ve edebiyatın, düşünüldüğünden daha çok birbirine yakın iki disiplin olduğu söylenebilir. Öyle ki Psikanalitik kuramının kurucusu Sigmund Freud'un (Sigmond Froyd) çalışmalarını temellendirmede edebiyattan yararlandığı bilinmektedir.

a. Bu parçadaki mecaz anlamlı kelimeleri belirleyiniz.

b. Belirlediğiniz bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek şekilde cümlelerde kullanınız.

2. Bununla birlikte, I. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan, daha çok resim ve edebiyat alanında pek çok sanatçıyı etkileyen Sürrealizm akımının da psikolojideki çalışmalardan etkilendiği bilinmektedir. Bu akım, Freud'un bilinçaltındaki duyguların rüyalarda ortaya çıktığına dair görüşü etkisinde gelişen bir akımdır.

Metin, aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Aşağıdaki metni okuyup metinde kahramanın ruh hâlinin belirlenmesinde psikoloji biliminden ne şekilde yararlanıldığını belirleyiniz.

(...)

— Kızım, bana bir kahve yap, bu sabah süt içmeyeceğim.

Gülter odadan çıktı ve evin son bir iki günlük neşesi o anda tamamıyla mahvoldu.

Hiç konuşmadan kahvaltı ettiler. Faiz Bey'in de Neriman'ın da renkleri uçmuştu. Birbirine belli etmeden bunu gördüler.

Daha genç olan kendini daha evvel topladı. Onda arzular var, onda yaşanacak seneler daha çok ve istikbalin vaatleri daha zengin. O daha kuvvetli, hattâ karşısındaki ihtiyarın bu küçük vicdan azabından nasıl istifade edebileceğini düşünecek kadar hain tasavvurlar beslemeye cür'et ediyordu. Bunun için, babasına karşı gücenmiş ve kederli görünmeye karar verdi. Bu taze ihtiras, gayesine doğru, dişi bir canavar çevikliğiyle atlarken ezeceği ihtiyar kalbe tamamıyla kayıtsızdı. Belki o an için.

Kahvaltısını yarıda bırakarak odasına çıktı. Kendine ait bir şeyi ezdiği için bu zaferin acı tortusunu da hissediyordu. Fakat omuzlarını silkti:

"Bu insanlar böyle işte, diye düşündü, anlamıyorlar, babalar bile anlamıyorlar, onlara böyle lazım..."

Peyami SAFA, *Fatih-Harbiye* (Kısaltılmıştır.)

3 DİLİN TARİHÎ SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ DEĞİŞİMİNİ ETKİLEYEN SEBEPLER

HAZIRLIK

(...)

Bilindiği üzere bir toplumun, bir devletin diğer toplumlarla, devletlerle hiçbir münasebeti olmadan varlığını sürdürmesi çok zor olduğundan hemen her toplumun ve devletin başkalarıyla ticari, sosyal, kültürel ve özellikle dille ilgili karşılıklı bağları bulunmaktadır. Bu bağlar özellikle dil alanında bazen yerli unsurlar gibi karşımıza çıkmaktadırlar. Bazen de henüz dile yerleşmemiş, dilin ses özelliklerine uymayan ve yabancılığını her vesileyle belli eden hâlen kullanmakta olduğumuz, üstelik de çoğunlukla tek karşılık olarak görülen lokomotif, tren, spor vb. kelimelerdir. (...) Ayrıca başka dillerden alınan bazı kelimeler alındıkları dilden farklı anlamlarda da kullanılabilmektedirler: Arapça şafak kelimesi ait olduğu dilde güneşin batışı iken Türçede güneşin doğuşu, peş kelimesi esasen ön olarak kullanılırken Türkçede arka anlamında kullanılmaktadır. Böylece Türkçe diğer dillerden aldığı kelimeleri ses, yapı vb. yönlerden (...) Türkçeleştirirken anlam yönünden de değişikliğe tabi tutmuştur. Zaten Türkçeye geçerken Türkçeleşmeyen kelimelerin dilde tutunma şansları yoktur. (...).

Ali ÇİÇEK, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt-Sayı: 13-2, Yıl: 2011 (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçada anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
2. *"Zaten Türkçeye geçerken Türkçeleşmeyen kelimelerin dilde tutunma şansları yoktur."* cümlesinde ifade edilmek isteneni açıklayınız.

DİL

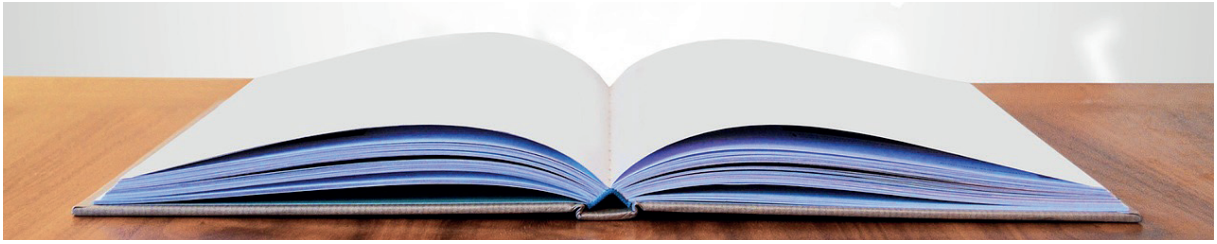
Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyülü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.

(...)

Bir toplumun pek çok özellikleri, yaşayışı, gelenekleri, dünya görüşü, yaşam felsefesi, inançları, bilim, teknik ve sanata katkıları o toplumun diline yansır; o toplumun dilinden izlenebilir:

(...)

Burada kısaca belirtelim ki, dil-toplum ilişkisi, özellikle XX. yüzyılın başlarında, üzerinde önemle durulan bir sorun durumuna gelmiştir. Ünlü Fransız dilbilimcisi Antonie Meillet (Antonyo Milet) ve onun görüşünü paylaşan bilginler dili, toplumsal yapının oluşturduğu değişik katmanların bileşimi olarak görmüşler, dilde yaşam biçiminin, iktisadi koşulların etkisine, sözcüklerin anlamlarının değişmesine toplumdaki değişikliklerin önemine eğilmişlerdir.

(...)

Bilindiği gibi, insanoğlu, uygarlığın ilk dönemlerinden bu yana, sürekli olarak yeni buluşlarla yeni araç ve gereçler ortaya koymuş, yeni kavramların doğmasına yol açmış, uygarlığın ilerlemesiyle de bu kavramlarda değişmeler belirmiştir. Binek hayvanlarının yanı sıra ulaşım için arabayı kullanmaya başlayan insanoğlu zamanla otomobil, tren, uçak ya da çeşitli gemilerden yararlanmaya başlamış, bunların tipleri ve türleri yeni yeni adlar, yeni yeni kavramlar oluşturmuştur. Yazı yazan insan bir süre bu iş için tüy kullanmış (...) daha sonraları yazı kalemi, kurşun kalem, dolmakalem, tükenmez kalem gibi kalem çeşitleri, yeni kavramlar belirmiştir. Yiyecek içecekten giyim kuşama, sanat kavramlarından bilim kavramlarına, felsefeden eğitime, politikaya kadar her alanda ve ülkede durum böyle olmuştur. Yaşam koşulları değişen toplumların, örneğin bir başka ülkeye göçen ya da göçebelikten yerleşik yaşama, tarımcılıktan endüstriye, kır yaşamından denizciliğe geçen toplumların dilinde bu yeni yaşamla ilgili kavramlar yerleşmekte, eskileri unutulmaktadır. Toplum yaşamındaki siyasal değişmeler de bu arada sayılmalıdır. Osmanlı sarayı, ordu ve yönetim düzeniyle ilgili "enderun", "çorbacı", "sekbanbaşı", "iç oğlanı", "kazasker", "bostancı", "subaşı", "kolağası", "mirliva", "mutasarrıf"... gibi kavramlar, eski giyim kuşamları yansıtan "setre", "pantol", "yaşmak", "ferace", "redingot"... gibi sözcükler hep böyle eskiyen, dolayısıyla unutulan kavramlardır.

Doğan AKSAN, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*

(Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

binek hayvanı: Binmek için ayrılmış at, eşek, katır gibi hayvanlar, genellikle de at.

iktisadi: Ekonomik.

"İktisadi" kelimesinin doğru söylenişini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Dil adlı metinde dilin ne olduğu, değişiminin nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

Öğretici nitelik taşıyan bu metinde nesnel bir anlatım tercih edilmiş, kelimeler genellikle gerçek anlamlarında kullanılmıştır.

En sade tanımı ile insanlar arasındaki iletişim ve bildirim aracı olan dil, küçük ses birimlerine dayalı olarak oluşturulan kelime ve şekiller bütünüdür. Başka bir ifadeyle dil, seslerden örülmüş bir sistemli işaretler birliğidir.

İnsanın ve toplumun kültür değerlerini gelecek kuşaklara aktarabilmek, dilin en önemli özelliklerindendir. Dil bu yönüyle de sosyal bir kurumdur.

İnsan; iç dünyasındaki oluşumları, zekâsının ürünlerini dış dünyayla paylaşma ihtiyacı hisseder. Bu paylaşım genellikle dil aracılığı ile gerçekleştirilir.

Dil, kalıplaşmış bir yapıya sahip olmadığından durgun ve değişmez değildir. Dil değişen, gelişen bir özelliğe sahiptir. İletişim aracı olarak dil, toplumsal bir kimlik kazanmıştır. Onu oluşturan sesler, kelimeler, kelime grupları ve bunların bağlı olduğu kurallar dizisi insanlar ve toplumlar arasında ortak değerler oluşturur. Bu değerler gelecek kuşaklara doğru bir kültür aracı olarak devam eder.

Bireyler, toplumlar değiştikçe dil de değişir, gelişir. Dinî, siyasi, toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler insanların hayat tarzlarını, düşünce şekillerini değiştirir. Bu da dile yansır ve dili değiştirir. Yeni kavramları karşılamak için yeni kelimeler üretilir. Toplumlar iletişim içinde olduklarından zamanla ortaya çıkan yeni kavramları karşılamak için çeviri yoluyla da dile yeni kelimeler girer.

Türklerin İslamiyet'i kabulü, Anadolu'ya gelip yerleşmesi sonucu Türkçeye Arapça ve Farsçadan pek çok kelime ve dil kuralı geçmiş, bu nedenle Türkçede çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler zamanla yazı dili ve konuşma dilini birbirinden ayırmıştır.

Tanzimat'ın ilanıyla Batılı toplumlarla yaşanan yoğun ilişkiler sonucu Türkçeye Batı dillerinden de birçok kelime geçmiş, bunlar da dilimizi etkilemiştir.

Millî Edebiyat Dönemi'nde başlatılan dilde sadeleşme çalışmaları Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiş, günümüzde yazı dili ve konuşma dili birbirine iyice yaklaşmıştır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Okuduğumuz metinde dil için "büyülü bir varlık" denmiştir. Bu ifadenin kullanılış nedenini metne göre açıklayınız.

2. Dil, toplumsal yapının oluşturduğu değişik katmanların birleşimi midir? Metne göre açıklayınız.

3. Bir toplumun pek çok özelliğinin diline yansımasının nedenlerini metne göre açıklayınız.

4. Dilin tarihî süreç içerisindeki değişimini etkileyen sebepler nelerdir? Metne göre açıklayınız.

5. Okuduğumuz *Dil* adlı metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında ilişki kurunuz.

6. **a.** *Dil* adlı metinde dil kavramıyla ilgili ortaya konan bilgi ve yorumları ayırt ediniz.

b. Ortaya konan bilgi, tespit, yorum ve görüşleri; gerekçe, kanıt, tutarlılık, geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz.

7. Sanat metinlerinin aksine öğretici metinlerde yazar ile anlatıcı aynı kişidir.

Dil adlı metinde yazarın konuya ve okuyucuya yönelik yaklaşımını; yazarın konuyu hangi açıdan ele aldığı, yönlendirme yapıp yapmadığı, taraf olup olmadığı dil konusunda nesnel davranıp davranmadığı yönlerinden inceleyip yazarın bakış açısını değerlendiriniz.

8. Metindeki açık ve örtük iletileri, metinle ilgili tespitlerinizi, eleştirilerinizi ve beğenilerinizi metinden hareketle gerekçelendirerek ifade ediniz.

9. *Dil* adlı metinde kullanılan anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını ve bunların metindeki işlevlerini belirleyip ifade ediniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Doğan AKSAN (1929-2010)

İzmir'de doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1954'te aynı fakülteye asistan olarak girdi. 1972'de profesör oldu. Frankfurt Üniversitesi Doğu Dilleri Kürsüsünde konuk öğretim üyesi olarak bulundu. Bonn Üniversitesi Genel Bilim Enstitüsünde öğretim üyeliği yaptı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Dilbilim Bölümü Başkanı oldu.

Türk dili alanında yaptığı araştırmalarıyla tanındı. Çok sayıda makale yayımladı.

Eserlerinden bazıları

Araştırma: *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi, Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu, Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dil Bilim, Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını, Dil Şu Büyülü Düzen.*

Deneme: *Yaşayınca*.

DİL BİLGİSİ

1. Bilindiği gibi, insanoğlu, uygarlığın ilk dönemlerinden bu yana, sürekli olarak yeni buluşlarla yeni araç ve gereçler ortaya koymuş, yeni kavramların doğmasına yol açmış, uygarlığın ilerlemesiyle de bu kavramlarda değişmeler belirmiştir. Binek hayvanlarının yanı sıra ulaşım için arabayı kullanmaya başlayan insanoğlu zamanla otomobil, tren, uçak ya da çeşitli gemilerden yararlanmaya başlamış, bunların tipleri ve türleri yeni yeni adlar, yeni yeni kavramlar oluşturmuştur. Yazı yazan insan bir süre bu iş için tüy kullanmış daha sonraları yazı kalemi, kurşun kalem, dolmakalem, tükenmez kalem gibi kalem çeşitleri, yeni kavramlar belirmiştir.

a. Bu parçadaki altı çizili kelimelerden hangilerinin gerçek anlamda kullanıldığını belirleyiniz.

b. Altı çizili kelimeleri farklı anlamlara gelecek biçimde cümlelerde kullanınız.

c. Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Parçadaki günümüz kullanımına uymayan yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Ana dilde iletişim; kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma); eğitim ve öğretim alanlarında, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda dilsel etkileşimde bulunmaktır.

Dilin tarihî süreç içerisindeki değişimini etkileyen sebeplerle ana dilde iletişim yetkinliği ilişkisini tartışınız.

4 İLK ÖRNEKLERDEN GÜNÜMÜZE TÜRKÇENİN ÖNEMLİ SÖZLÜKLERİ

HAZIRLIK

TÜRK DİLİNİN İLK SÖZLÜĞÜ DÎVÂNÜ LÜGÂTİ'T-TÜRK

(...)

Türk topluluklarının dili, edebiyatı, yaşayışı ve âdetleri üzerine yirmi yıla yakın malzeme topladıktan sonra Bağdat'a gelen Kâşgarlı, 1072 yılında yazmaya başladığı eserini 1074 yılında tamamlayarak Halife Muktedî Biemrillah'a sunmuştur.

(...)

Dîvânü Lugâti't-Türk, bütün Türk illerini ve dillerini kapsayan, bin yıl öncesinin Türk toplulukları hakkında önemli bilgiler içeren kaynak eserdir.

Türk yazı dillerinin, lehçelerinin ve ağızlarının dil özelliklerini belirleyen, dokuz bin civarındaki söz varlığını derleyerek bir araya getiren Kâşgarlı Mahmud Arapça kökenli dîvân sözünü 'sözlük' anlamında kullanmıştır.

Şükrü Hâluk AKALIN, *Sözlüğün Tarihi* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu metne göre Kâşgarlı Mahmud *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserini yazmadan Türk topluluklarının yaşadığı bütün şehirleri ve bölgeleri dolaşmıştır. *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı sözlüğün önemini bu açıdan belirleyiniz.

TÜRKİYE TÜRKÇESİNİN TARİHİ SÖZLÜKLERİ

Türkiye Türkçesini tarihi bildirime konu seçmem, aslında bir bakıma Türk Dil Kurumunda yürütmekte olduğumuz "Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi"nin içinde yer alan çalışmaların bir alt bölümünü oluşturan "Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri" adlı alt projeyi tanıtmaktır.

(...)

Bu projenin hedefi, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna kadar yayımlanmış eski sözlüklerimizi (buradaki iki dilli sözlükleri kastetmiyoruz) gün ışığına çıkarmak, onları orijinal metin yayını olarak bilim dünyasına sunmaktır. Ancak burada hemen şunu da vurgulayalım. Amaç sadece metin yayımı

değil, bunları kullanılabilir, daha doğrusu yararlanılabilir bir biçimde yayına hazırlamaktır. Bunu gerçekleştirirken sözlükleri iki temel bölümde düzenlemeyi uygun bulduk. İlki yeni Türk alfabesine göre madde başlarını düzenlemek, ikincisi ise sözlüğün orijinal madde başlarını dizin olarak düzenlemek ve karşılarına okunuşlarını vermek. Böylece sözlükte yer alan varlıklarını hem kolayca okumak hem de yerlerini bulmak imkânı sağlanmış olacaktır.

Ayrıca her sözlüğün sonuna "özel adlar dizini", "arkaik kelimeler dizini" gibi değişik yararları içeren bölümlerin eklenmesi de uygun görülmüştür.

(...)

Tarihi sözlüklerimiz denilince akla öncelikle "Divanü Lügati't-Türk" geliyor. Divanü Lügati't Türk yalnızca bir sözlük değil, Türkçenin zenginliğini işleyen folklorik bir kültür hazinesidir.

Türkçenin Arap dili karşısında zengin bir dil olduğunu örneklemek amacını güttüğü için sözlük düzeninde de Arapçanın morfolojik yapısının izlerini görmek mümkün diyebiliriz.

Kâşgarlı Mahmut, "en açık ve doğru dil –ancak bir dil bilip- Farslarla karışmayan ve yabancı ülkelere gidip gelmeyen kimselerin dilidir" diyor.

Sözlüğün düzenlemesi konusunda da şunları söylüyor:

"Ben bu kitabı hikmet, seci, atalar sözü, şiir, recez, nesir gibi şeylerle süsleyerek hece harfleri sırasınca tertip ettim" diyor.

(...)

Divanü Lügati't-Türk'ten sonra ilk sözlük örneklerini Arapça ve Farsçadan çeviri yoluyla yapılmış denemeler olarak değerlendirmek gerekir.

Şu eserler İlk akla geliverenler:

Ferişteoğlu Lügati- Ferişteoğlu Abdüllâtif

Lügat-i Şahidi- Şahidî

Lügat-i Nimetullah- Nimetullah

Cami'ü'l-Fürs-İbni Kemal

Bahrü'l-Garaib-Lütfullah b. Yusuf Halimî

Miftahü'l-Lûgâ-Amasyalı Şeyh Mahmud b. Edhem

Bu örnekler sonraki yüzyıllarda artarak devam edecektir. Üstelik İki dilli sözlükler de yavaş yavaş görülmeye başlanacaktır. 19. yüzyılda baskı tekniklerinin gelişmesiyle sözlük türleri de artar. 1928 yılına kadar eski harflerle basılmış Türkçe sözlüklerin sayısının 250 civarında olduğu bu konuda yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur.

Bu sözlükler arasında bizim konumuz içine giren sözlük sayısı ne yazık ki fazla değil. İlki "Lehçetü'l-Lügat"; "Şeyhülislâm Esat efendi'nin hazırlamış olduğu "Lehçetü'l-Lügat"tır. En gelişmiş olan da "Kamus-i Türkî"dir

Kamus-i Türkî'ye gelince: "Türk" adını taşıyan bu ilk sözlüğümüz 20. yüzyılın başında yayımlanıyor. "Ön söz"ü ise ayrı bir değer taşıyor. Hem Türkçe, hem Türkçenin kolları, hem de sözlük anlayışı bakımından. (...)

Şemsettin Sami, sözlüğüne verdiği Kamus-i Türkî adını ise şöyle tartışıyor:

Bizce müstamel Lügat-i Arabiye ve Farsiyeyi cami olduğu hâlde, bu kitabın Kamus-i Türkî namıyla tesniyesine belki itiraz edenler bulunur. Lâkin lisanımız lisan-ı Türkidir. Bu lisana mahsus lügat kitabına dahi başka isim düşünmek abestir."

Burada Şemsettin Sami'nin "Türk" sözünü ısrarla kullanmasına dikkatinizi çekmek istiyorum.

Gene Türk adını kullanan Hüseyin Kâzım Kadri'nin 4 ciltlik Türk Lügati de burada adının anılması gereken önemli bir eser. Onun ayrıcalığı lehçeler arası ve ansiklopedik, hatta folklorik özellik taşıması.

Yüzyılın başında adı anılması gereken önemli sözlüklerimiz de var. Söz gelişi Ali Nazima-Reşat (Faik)ın hazırladığı Mükemmel Osmanlı Lügati (1901); İbrahim Cudi'nin Lügat-i Cudi (1916) si; Mehmet Salahî'nin Kamus-i Osmani (1895-1904) si ilk akla geliveren eserlerdir.

Adından çok söz ettiren, fakat yayın hayatına bir türlü çıkma fırsatı bulamayan Veled Çelebi Sözlüğü'nün de varlığını dile getirelim.

Türk Dil Kurumunun kuruluşundan sonra ve bu Kurumun aslî görevleri arasında yer alan Türkçe Sözlük hazırlama görevini üstlenmesi ile 1944 yılında ilk baskısını yaparak bu görevini yerine getirmeye başlaması ile buraya kadar adını andığımız sözlükler, artık literatüre "tarihi sözlükler" olarak geçecektir.

(...)

Özet olarak şunu vurgulamak istiyoruz. Türk dilinin ve Türkiye Türkçesinin zengin dil malzemesi olarak dil tarihimizde yerini almış bulunan bu tarihi sözlüklerimizi günümüz Türkçesine aktarmak ve onları kullanılabilir hâle getirmek, hem bugün için artık kendilerinden istifade etmenin âdeta imkânsız bulunduğu bu sözlükleri ortaya çıkarıp araştırıcıların ve aydınların hizmetine sunmayı milli bir görev olarak nitelemek hem de Türkiye Türkçesinin söz varlığını ortaya koymada önemli bir hedef ve zaruri bir çalışma olarak değerlendirmek gerekir inancında olduğumuzu vurgulamak isterim.

İsmail PARLATIR, *Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri* (Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

arkaik: Güzel sanatlarda klasik çağ öncesinden kalan.
kamus: Sözlük.
literatür: Edebiyat, kaynak.
morfolojik: Yapı bilimsel.
recez: Kaside tarzında yazılan manzume.
tesniye: İkilenen, ikilik cem'ini gösteren ve kelimenin sonuna "-an" veya "-eyn" getirilerek yapılan kelime.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

İsmail Parlatır'ın *Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri* adlı metninde Türk Dil Kurumunun *Türkiye Türkçesi Sözlükleri* projesinin ne olduğu, bu proje kapsamında yayımlanmış eski sözlüklerin özellikleri, bunların yayımlanabilmesi için neler yapıldığı anlatılmıştır.

Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri adlı metin öğretici özellikler taşıdığından metnin anlatımı nesneldir; açık, anlaşılır ifadeler doğrudan anlatımla verilmiştir.

Sözlük: Bir dilin bütün zamanlarda veya belli bir çağda kullanılmış kelimelerini, kelime gruplarını, deyim ve atasözlerini genellikle alfabe sırasına göre alarak sözcük türünü, okunuşunu, yabancı kökenliyse hangi dilden geldiğini, kullanım alanlarını gösterip tanımlarını yapan, varsa başka dillerdeki karşılıklarını veya Türkçe karşılıklarını veren, örnek cümlelerle destekleyen eserdir. Sözlük, toplumun sosyal ve siyasi yaşamından izler taşır.

Türk Dil Kurumu, Türk dili konusundaki çalışmaları resmî ve bilimsel çerçevede yürütmek amacıyla Türk Dili Tetkik Cemiyeti adıyla 12 Temmuz 1932'de kurulmuştur. Türkiye Türkçesinin çağdaş sözlüğünü sürekli geliştirerek genel ağ ortamında güncelleyen Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*'ün 12. baskısını ve *Yazım Kılavuzu*'nun 27. baskısını 2023 yılında yayımlamıştır.

Türk Dil Kurumu tarafından derleme, tarama, terim, öteki Türk lehçeleri, eski lehçeler vb. konularda da sözlükler yayımlanmıştır. Bu sözlüklere http://tdk.gov.tr genel ağ adresinden ulaşılabilmektedir.

Günümüzde farklı kurum ve kişilerce yayımlanmış Türkçe sözlükler, Osmanlıca-Türkçe sözlükler, terim, deyim ve atasözü sözlükleri de bulunmaktadır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Metinde geçen "iki dilli sözlük" sözünün anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz
2. **a.** *Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri* adlı metnin yazılış amacını belirleyiniz.
   b. Metnin yazılış amacından hareketle hangi okur kitlesinin hedeflendiğini belirleyiniz.
3. *Türkiye Türkçesi Sözlükleri* projesinin amacı nedir? Bu projenin Türk dili için önemini değerlendiriniz.
4. *Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri* adlı metne göre Türk dilinin en önemli tarihî sözlüğü hangisidir? Bu sözlüğün özellikleri nelerdir? Belirleyiniz.
5. XIX. yüzyılda sözlük türlerinin artmasının nedenini metne göre ifade ediniz.
6. *Kamus-i Türkî*'nin neden önemli bir sözlük olduğunu metne göre açıklayınız.
7. Bir yazarın bakış açısını, eğitimi ve bilgi düzeyi, düşünce farklılığı, kültürel çevresi gibi unsurlar oluşturur. *Türkiye Türkçesinin Tarihi Sözlükleri* adlı metinde yazarın bakış açısını yansıtan cümlelerin altını çizip bu cümlelerden hareketle yazarın konuya yaklaşımını belirleyiniz.
8. Metinde kullanılan anlatım biçimlerini, düşünceyi geliştirme yollarını ve bunların metindeki işlevlerini belirleyiniz.
9. Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

İsmail PARLATIR (1946-...)

Konya'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl mezun olduğu bölüme okutman olarak atandı. Cezayir Üniversitesinde Türkçe-Osmanlıca dersleri verdi. 1988'de profesör oldu. Ankara Üniversitesi DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı oldu.

Türk Dil Kurumu üyesi olarak görev yaptı. İki dönem bu kurumun yürütme kurulu üyeliğini yaptı (1993-2000). Yine bu kurumda Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Başkanlığını yürüttü. Çok sayıda makale yazdı. Bunlar değişik bilim ve sanat dergilerinde yayımlandı.

Eserlerinden bazıları

Araştırma: *Tanzimat Edebiyatında Kölelik, Geçmişten Günümüze Türkler ve Türkiye, Yabancıların Gözüyle Türkler ve Türkiye.*

Biyografi: *Recaizade Mahmut Ekrem, Hayatı - Eserleri - Sanatı, Ali Ekrem Bolayır, Tevfik Fikret, Şinasi.*

Sözlük: *Türkçe Sözlük* (2 cilt H. Eren, T. Tekin, N. Gözaydın, H. Zülfikar ile).

Derleme: (Komisyon ile) *Güzel Yazılar Hikâyeler I. II, Güzel Yazılar - Oğuz'dan Bugüne, Güzel Yazılar - Kısa Oyunlar, Güzel Yazılar - Mektuplar.*

DİL BİLGİSİ

1. Türkçenin Arap dili karşısında zengin bir dil olduğunu örneklemek amacını güttüğü için sözlük düzeninde de Arapçanın morfolojik yapısının izlerini görmek mümkün diyebiliriz.

a. Bu parçadaki altı çizili kelimelerin hangi anlamda (gerçek, yan, mecaz, terim) kullanıldığını belirleyiniz.

b. Bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek şekilde cümlelerde kullanınız.

2. Kamus-i Türkî'ye gelince: "Türk" adını taşıyan bu ilk sözlüğümüz 20. yüzyılın başında yayımlanıyor. "Ön söz"ü ise ayrı bir değer taşıyor. Hem Türkçe hem Türkçenin kolları hem de sözlük anlayışı bakımından. (...)

Bu parçada tırnak işaretinin kullanım amacını belirleyiniz.

3. "Ben bu kitabı hikmet, seci, atalar sözü, şiir, recez, nesir gibi şeylerle süsleyerek hece harfleri sırasınca tertip ettim" diyor ve kitabı sekiz bölümde topluyor:

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu cümlede görülen noktalama eksikliğini gideriniz.

SIRA SİZDE

1. Günümüz gençliğinin etkin bir biçimde sözlük ve yazım kılavuzu kullanmasını sağlamak için neler yapılabilir? Tartışınız.

2. Dijital yetkinlik; iş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını gerekli kılar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarın kullanılması ayrıca genel ağ aracılığıyla ortak ağlara katılımın sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.

Türk Dil Kurumunun, yayınlarını genel ağ ortamına da aktarmasının bilginin paylaşımı açısından önemini, dijital yetkinlik çerçevesinde tartışınız.

YAZMA ÇALIŞMALARI

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

(...)

Dil bir vasıtadan ibarettir. Hayatta veya edebiyatta olsun biz kelimelerle değil, kelimeler vasıtasıyla bize tanıtılan veya sunulan varlıklara, eşyalara ve insanlara bakarız. Değerli olan, sevilen veya nefret edilen kelimeler veya harfler değil, insan, hayat ve dünyadır. Dil bizi, kendisini unutturarak doğrudan doğruya varlığa götürdüğü nispette vazifesini yerine getirmiş olur. İyi yazar dile hâkim olduktan sonra, onu unutur. Bizzat varlık, hayat ve insan ile uğraşır. Daha doğrusu o dili kullanırken dürbünle dünyayı seyreden biri gibi dikkatini kelimelere değil, varlığa çevirir. Dünyayı seyredecek yerde dürbünün kendisine bakan biri, dünyayı değil, dürbünü görür.

Mehmet KAPLAN, *Kültür ve Dil* (Kısaltılmıştır.)

Görme engelliler için oluşturulan kabartma alfabe

Yukarıdaki metinde de belirtildiği gibi dil, duygu ve düşünceleri yazı ya da sözle ifade edebilmek için bir araçtır. Dili kalıcı kılansa yazıdır. Bu nedenle atalarımız "Söz uçar, yazı kalır." demiştir. İyi bir yazılı anlatım, doğru düşünmek ve dilin kurallarını iyi bilmekle mümkündür. Sanat eserleri farklı kelimelerle yazılmaz. Toprağı altın yapan sanatçıdır. Bunun için gerekli olan iyi bir anlatımdır. İyi bir anlatımın açıklık, akıcılık, duruluk ve yalınlık gibi özellikler taşıdığı bilinmelidir.

Dil, insan için vardır; bilim, sanat ve teknik de insanın dil yardımıyla ortaya koyduğu ürünlerdir. İnsan değişir, insan değiştikçe toplumu da dili de değiştirir. Bu değişen dil, doğal olarak teknolojiye ve sosyal medyaya da yansır.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

Bu üniteden edindiğiniz bilgilerden de yararlanarak toplumsal değişim, teknoloji ve sosyal medyanın dili nasıl etkilediği hakkında bir yazı yazınız.

Yazınızı hazırlamadan önce

Yazacağınız türü belirleyiniz. Yazınızı farklı türlerde yazabilirsiniz.

Yazacağınız metnin türüne göre konu, tema, ana düşünce, amaç ve hedef kitleyi belirleyiniz.

Yazma konusuyla ilgili hazırlık yapınız.

a. Konuyla ilgili okuma ve araştırma yapınız.

b. Yazınızda kullanacağınız bilgi, gözlem, düşünce, duygu, izlenim ve deneyimlerle ilgili notlar çıkarıp görsel, işitsel dokümanlar bulunuz veya hazırlayınız.

c. Araştırma, kaynaklara ulaşma, genel ağı doğru ve etkili kullanma, not alma ve özetleme tekniklerini önceki yıllarda öğrenmiştiniz. Bu teknikleri etkili biçimde kullanınız.

ç. Kaynak kullanma ve alıntı yapmanın hukuki ve etik boyutlarını göz önünde bulundurunuz.

d. Yazacağınız konuyu sınırlarsanız daha etkili metinler yazacağınızı unutmayınız.

Metninizin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazınız.

Türle ilgili okuma kazanımlarında ifade edilen anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarından uygun olanları kullanınız.

Metninizin türüne göre terim, kavram, deyim, atasözü kullanınız.

İyi bir anlatımın açıklık, akıcılık, duruluk ve yalınlık gibi özellikleri taşıması gerekmektedir. **Yazınızı iyi bir anlatımda bulunması gereken özelliklere dikkat ederek yazınız.**

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Yazma Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak yazdıklarınızı değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

(...)

İletişim hem bilgilenme hem de bilgiyi aktarma anlamına geldiğinden hayatın devamı için kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Bireysel ve toplumsal planda; sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir ömür sürebilmek için, birtakım iletişim becerilerine sahip olmak gerekir. Günümüzde hâlen en sağlam ve verimli iletişim biçimi, yüz yüze konuşmak suretiyle iletişim kurmaktır.

(...) güzel ve etkili konuşabilmek için, kullanılacak dil malzemesinin doğru seçilmesi ve bunların konuşmaya yardımcı diğer unsurlarla (sesin uyumu, vurgu, ton, tonlama, durak, üslûp, jest ve mimikler, tavır vb.) uyumlu bir biçimde kullanılabilmesi sanatına diksiyon denir. Diksiyon, anlamlı ve alımlı söz söyleme sanatıdır.

Herhangi bir dili konuşmak yalnızca o dil hakkında temel bilgilere sahip olmak; dilin kelime kadrosunu öğrenmek ve iletişim kurmaktan ibaret değildir. Dilin, doğru ve güzel kullanılması da önemlidir. Sesleri doğru telaffuz edebilmek, kelimeleri doğru seçip yerli yerinde kullanabilmek de ayrı bir sanattır.

Ertuğrul YAMAN, *Konuşma Sanatı* (Kısaltılmıştır.)

Yukarıdaki metinde de ifade edildiği gibi insanın doğru ve etkili konuşabilmesi için dil malzemesine ihtiyacı vardır. Dil malzemesi de teknolojinin gelişmesiyle birlikte değişmektedir. Günümüzde hemen her gün teknoloji alanında yeni buluşlar gerçekleştirilmekte, bunlara da yeni isimler verilmektedir. Bu isimler ya türetilmekte ya da yabancı dillerden alınmaktadır. İşte bunlardan birkaçı: binge - watch (seri izleme); brick (tuğla), yolo (sadece bir kere yaşarsın), emoji (fikir belirten ifade ve resim).

B. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Uygulama

Bu ünitede öğrendiğimiz bilgilerden de yararlanarak hayatımıza yeni girmiş teknolojik terimler üzerine bir sunum yapınız. Yapacağınız sunumda teknolojik terimlerin yazılış ve telaffuzlarına da dikkat ediniz.

Sunumuzu yapmadan önce

Konuşmanızın konusunu, amacını ve hedef kitlenizi belirleyiniz.

Konuşma konunuzla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapınız.

Konuşmanızda yararlanacağınız görsel ve işitsel araçları hazırlayınız.

Görsel işitsel unsurların sunuda doğru ve işlevsel olarak kullanılması son derece önemlidir. Bu aletlerden sunumunuza uygun olanları seçip kullanınız.

Konuşmanıza uygun sunu hazırlayınız.

Konuşma provası yapınız.

Konuşma öncesinde konuşma yapacağınız yeri, kullanacağınız araçları, konuşma içeriği ve süresini kontrol etmeniz çok önemlidir. Kontrolleri yaptıktan sonra konuşmanızı sununuz.

Konuşurken gereksiz kelimeler kullanmaktan kaçınınız.

Konuşma sırasında "hım, eee, ..." gibi sesleri veya "işte, hani, yani, şey, mesela, atıyorum" vb. kelimeleri gereksiz yere dinleyiciyi rahatsız edecek düzeyde kullanmaktan kaçınınız.

Konuşmanıza etkili bir başlangıç yapınız.

Konuşmanıza etkili bir başlangıç yapmak için içeriğe uygun soru sorabilir, şiir okuyabilir, bir fıkra, hikâye, anı anlatma gibi tekniklere başvurabilirsiniz.

Konuşmanızın içeriğini zenginleştiriniz.

Konuşmanızı deyim, atasözü, vecize, terim, alıntı, kısa hikâye, anı, şiir, fıkra, söz sanatları, istatistiklerden yararlanma vb. unsurlarla zenginleştirebilirsiniz.

Konuşmanızda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanınız.

Konuşmanızda önemli noktaları vurgulamak ve dinleyicilerin ilgisini canlı tutmak için çeşitli geçiş ifadelerini (bundan dolayı, özellikle, kısacası vb.) kullanınız.

Konuşmanızı etkili biçimde sonlandırınız.

Konuşmanın genel iletisinin konuşmanın sonunda da vurgulanması, konuşmanızın etkisini artıracaktır.

Konuşmanızda süreyi verimli biçimde kullanınız.

Konuşmanızda teknolojik araçları etkili biçimde kullanınız.

Yapılan sunumu aşağıda verilenlere dikkat ederek dinleyiniz.

Amaca uygun dinleme teknikleri kullanınız.

Not alarak dinleme, empati kurarak dinleme, seçici dinleme, eleştirel dinleme vb. teknikleri kullanınız.

Dinlediğiniz konuşmanın konu ve ana düşüncesini tespit ediniz.

Dinlediğiniz konuşmada konu akışını takip ediniz.

Dinlediğiniz konuşmanın açık ve örtük iletilerini belirleyiniz.

Dinlediğiniz bilgileri özetleyiniz.

Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.

Dinlediğiniz konuşmanın tutarlılığını sorgulayınız.

Konuşmayı; konu akışındaki uyum, olaylar, bilgiler ve düşünceler arasındaki tutarlılık açısından değerlendiriniz.

Dinlediğiniz konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Sözlü İletişim (Konuşma) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak konuşmanızı değerlendiriniz.
- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Sözlü İletişim (Dinleme) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak dinleme becerinizi değerlendiriniz.

Ek sorulara ulaşmak için karekodu okutunuz.

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutucukların içine yargı doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ☐ Edebiyatla düşünce akımları arasında ilişki vardır.
2. ☐ Felsefenin amacı okuyucuda estetik zevk uyandırmaktır.
3. ☐ Edebiyatla felsefe, psikoloji gibi bilimler arasında ilişki vardır.
4. ☐ Edebiyat ve psikoloji, insanı bir bütün olarak tanıyıp onun doğasına yaklaşmayı hedefler.
5. ☐ Dilin tarihî süreç içerisindeki değişimini etkileyen nedenlerden biri bilimsel çalışmaların sonuçlarıdır.
6. ☐ *Muhakemetü'l Lügateyn*, Kaşgarlı Mahmud tarafından hazırlanmıştır.
7. ☐ *Dîvânu Lugâti't-Türk*, Türk dilinin ilk sözlüğüdür.
8. ☐ Kelimenin temel anlamından tamamen koparak edindiği yeni ve geçici anlam, mecaz anlamdır.
9. ☐ Cümle içinde özel adın yerine kullanılan makam veya ünvan sözleri büyük harfle başlar.
10. ☐ Sıfat veya zarf görevindeki pekiştirmeli sözler bitişik yazılır.
11. ☐ Aktarım cümlelerinin başında ve sonunda virgül de kullanılabilir.
12. ☐ Virgülle bölünmüş sıralı cümleler devam ettirilecekse noktalı virgül kullanılır.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. *Lehçet'ül Lügat*'ın hazırlayıcısı .....
2. "Türk" adını taşıyan ilk sözlüğümüz .....
3. Şemsettin Sami'nin hazırladığı sözlüğün ..... de ayrı bir önem taşımaktadır.
4. Edebî eserler, bir düşünce akımını, bir felsefi anlayışı da .....
5. Siyasi ve toplumsal değişim, teknoloji, çeviri, yazarların dil tercihleri gibi hususlar .... etkiler.
6. Edebiyatın, felsefenin, psikolojinin temel konusu .....
7. Bibliyoterapide ..... ve edebiyat ilişkisi açıkca görülmektedir.
8. Bir kelimenin temel anlamından kopmadan edindiği yeni anlam .....
9. Kurum ve kuruluş adlarına getirilen ekler kesme işareti ile .....
10. Bir metinde atlanan bölümleri göstermek için yay ayraç içinde ..... işareti kullanılır.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1, 2, 3, 4 ve 5. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

(I) Karadeniz'in kuzeyinde yaşamış olan Kuman (Kıpçak) Türklerinin söz varlığı ve sözlü edebiyat ürünleri ile ilgili derlemelerden oluşan Codeks Cumanikus'un (Kodeks Komanikus) XIII. yüzyıl sonlarında hazırlandığı sanılmaktadır. (II) Kumanların dil malzemesinin Latin harfleriyle ortaya konulduğu eserin ilk bölümü Kuman Türkçesinin söz varlığı ile birlikte dil bilgisi kurallarından oluşmaktadır. (III) İtalyanlar tarafından hazırlanmış olabileceğinden 'İtalyan bölümü' diye adlandırılan eserin bu bölümünde Latince sözcüklerin Farsça ve Kıpçakça karşılıkları verilmiştir. (IV) Eserin ikinci bölümünün ise Almanlar tarafından hazırlandığı düşünülmektedir. (V) Kuman Türkçesiyle İncil'den çevirilerin, atasözlerinin, bilmecelerin yanı sıra Almanca-Kıpçakça ve Latince-Kıpçakça karşılıklar kılavuzunun da bulunduğu eserin tek nüshası Venedik'teki San Marcus (Sen Markus) Kütüphanesi'ndedir.

Şükrü Halûk AKALIN, *Sözlüğün Tarihi*

1. Bu parçada "Codeks Cumanikus"la ilgili aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

A) Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Kuman Türklerinin söz varlığını ve sözlü edebiyat ürünlerini barındırmaktadır.
B) XIII. yüzyıl sonlarında derleme yoluyla oluşturulmuştur.
C) Latin harfleriyle yazılan eserin ilk bölümünde Kuman Türkçesinin söz varlığına ve dil bilgisi kurallarına yer verilmiştir.
D) İki bölümden oluşan eserin ilk bölümünü İtalyanların, ikinci bölümünü de Almanların hazırladığı sanılmaktadır.
E) Küçük hikâyeler biçiminde düzenlenen *Codeks Cumanikus*'un nüshalarından biri Venedik'teki San Marcus Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

2. Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Anlatım biçimi olarak açıklama kullanılmıştır.
B) Düşünceyi geliştirme yolu olarak örneklemeden yararlanılmıştır.
C) Doğrudan anlatım tercih edilmiştir.
D) Nesnel anlatımdan yararlanılmıştır.
E) Tahmin cümlelerine yer verilmiştir.

3. Aşağıdaki kelimelerden hangisi bu parçadaki altı çizili kelimelerden birinin anlamdaşı değildir?

A) Asır
B) El kitabı
C) Uyarlama
D) Yapıt
E) Yazın

4. "Seçilerek bir araya getirilmiş." **anlamına gelen kelime numaralanmış cümlelerin hangisinde verilmiştir?**

A) I B) II C) III D) IV E) V

5. Parçada geçen "nüsha" kelimesinin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bir örneğin çoğaltılmasıyla elde edilen, birbirinin tıpkısı olan yazılı şeylerin her biri.
B) Basılı olmayıp el yazısıyla yazılmış olan kitap.
C) Sahte olmayan, taklit olmayan.
D) İnsanların iç dünyasında zevk uyandırmak ve onları etkilemek için ortaya konan edebî yazılar.
E) Dil incelemelerine konu olan yazılı ya da sözlü örnek.

6 ve 7. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Nevâî'nin nazarında Türkçe kelimeler birer "bahar gülü"ydü. Türkçenin derinliklerine daldığı zaman gördüğü güzellikleri şöyle anlatıyordu:

"Bu âlemin gül bahçelerine girdim. Gülleri feleğin güneşinden daha parlaktı. Her yanında göz görmedik, el değmedik daha neler ve neler vardı. Ama bu mahzenin yılanı kan dökücü ve bu güllerin dikeni sayısızdı. Bunları görünce düşündüm ve dedim ki: Demek bizim Türk şâirleri, bu korkulu ve dikenli yollardan çekindikleri için Türkçeyi bırakıp gitmişler. Ben Türkçenin fezâsında tabîatimin atını koşturdum; hayâlimin kuşunu kanatlandırdım. Vicdânım bu hâzineden, nihâyetsiz kıymetli taşlar, lâ'ller, inciler aldı; gönlüm, bu gül bahçesi'nin türlü çiçeklerinden uçsuz bucaksız güzel kokular kokladı."

Nihad Sâmi BANARLI, *Türkçenin Sırları*

6. Ali Şîr Nevâî'ye göre

I. Yoğun ve etkili bir dildir.
II. Zenginlikleri zamanla fark edilmektedir.
III. Dikkatli kullanılmadığı takdirde ortaya çeşitli olumsuzluklar çıkabilmektedir.

yargılarından hangileri Türkçenin özelliklerindendir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

7. Bu parçanın anlatımıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Aktarım yapılmıştır.
B) Mübalağa, benzetme ve istiarelerden yararlanılmıştır.
C) Deyimler kullanılmıştır.
D) Anlatım doğrudandır.
E) Öykülemeden yararlanılmıştır.

8. Çeşitli bilim dallarının elde ettiği sonuçlar edebî araştırmaların temel gereçlerindendir. Felsefe, sosyoloji, psikoloji, tarih, coğrafya, doğa bilimleri, etnoloji, teoloji, dil bilimi... edebiyatla yakından ilgilidir. Edebî araştırmaların ortaya çıkardığı gerçekler de birçok bilim dalının yararlandığı verilerdir. Kısaca söyleyecek olursak edebiyat, insanı ilgilendiren her şeyin dil yardımıyla hayalin sınırsızlığından da yararlanarak ifade edilmesidir.

Bu şekilde düşünen biri aşağıdakilerden hangisini söyleyemez?

A) Edebî eser dilin en güzel ifade biçimidir.
B) Bilim, edebî araştırmalardan, edebiyat da bilimsel araştırmalardan yararlanır.
C) Edebiyat da bilim de insan için vardır.
D) Edebî bir eserin en önemli özelliği bilimsel verileri en doğru biçimde yansıtmasıdır.
E) Edebî eser hayal ve gerçeğin dil ile harmanlanmasıyla ortaya çıkar.

9. Türkler, İslamiyet'ten önce Şamanizm, Maniheizm ve Budizm dinlerini kabul etmişler, bu inançları ifade edebilmek için dile yeni kavramlar eklemişlerdir. X. yüzyıldan itibaren İslamiyet'i benimsedikleri için sosyal yapıları, duyuş ve düşünüş biçimleri İslami inanışa göre olmuştur. Bu da doğal olarak Türk dilinin tarihî süreç içerisindeki değişimini etkileyen önemli sebeplerden biridir.

Bu parçada aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı yoktur?

A) Türk dilinin tarihî süreç içerisindeki değişimini etkileyen sebeplerden biri nedir?
B) Türkler İslamiyet'i ne zaman kabul etmişlerdir?
C) Türkler İslamiyet'ten önce hangi dinleri benimsemişlerdir?
D) Duyuş ve düşünüş biçimleri ve din arasında bir ilişki var mıdır?
E) Türk dilinin zengin bir dil olmasında Türklerin kabul ettiği dinlerin etkisi olmuş mudur?

2. ÜNİTE
HİKÂYE

Öğrenme alanına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Elektronik içeriğe ulaşmak için karekodu okutunuz.

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

OKUMA ÇALIŞMALARI

- 1960 sonrası Türk edebiyatında hikâye
- Küçürek (minimal) hikâyeler

DİL BİLGİSİ

- Kelimede anlam ile ilgili çalışmalar
- Yazım ve noktalama çalışmaları

YAZMA ÇALIŞMALARI

- Okuma bölümünde incelenen hikâyelerde bulunan tekniklerden en az ikisini kullanarak hikâye yazma
- Küçürek hikâye yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Bir hikâyeyi dramatize etme çalışmaları
- Bir hikâye yazarının hayatını ve eserlerini tanıtan bir sunum hazırlama

Remzi Karabulut'un hazırladığı *252 Yazardan Minimal Öyküler* adlı kitaptan alınan Canan Domurcaklı'nın *Küçük Kız, Küçük Prens* adlı minimal (küçürek) hikâyesini elektronik içerikten dinleyip minimal hikâyenin özelliklerini belirlemeye çalışınız.

OKUMA ÇALIŞMALARI

1. METİN

HAZIRLIK

(...)

Yatsı namazından sonra ortadan kaybolmuştu. Nereye gitmişti? Kimseye soramadı. Gözleriyle arandı ama o ortalarda yoktu. Misafirler üçer beşer kişilik kümeler halinde bir araya gelmişler, kendi aralarında konuşuyorlardı. Kendiyse, az önce onun yaptığı sohbeti hatırlamaya çalışıyor, belleğini alabildiğine zorlamasına rağmen aklına bir tek kelime bile gelmiyordu. Ne söylemişti? Ne konuşmuştu? Çıkartamıyordu. Yalnızca dimağında deniz dibi ışıklarına benzeyen, biçimlenmemiş bir lezzet kalmıştı, öyle sanmak istiyordu.

(...)

Rasim ÖZDENÖREN, *Denize Açılan Kapı* (Kısaltılmıştır.)

1. *Sabahın Seher Vaktinde Aman* adlı hikâyeden alınan bu parçayı, anlatıcının bakış açısını değiştirerek tekrar yazınız. Anlatımda oluşan farklılıkları ifade ediniz.

BİR ADAM

(...)

"Selamünaleyküm."

Evden atılmışa, kovulmuşa benzemiyordu. Mütehakkimdi. Evden kovulmuş bir adamdan çok, evine, evdekilere, torunlarının veya oğlunun, gelinin şamatasına öfkelenmiş de evi terk etmiş birine benziyordu. Entarisinin etekleri pantolonumu süpürüp geçti. Az ilerde mahallenin mescidi vardı. Arasıra uğradığım olurdu oraya. Çocukken babam bayram namazlarına ulu camiye götürürdü beni. Adam belki de bu mescide gidiyordu. Ama daha erken değil miydi?

"Aleykümselam"

Demeye fırsat bulamadan o geçip gitmişti bile. Cevabımı işitti mi, işitmedi mi bilemedim. Köprüyü geçer geçmez kayboldu.

Ara sokakları geçip şehrin ortasındaki alana geldim. Burda, eski bir taş yapı vardı. Ulu cami de bu yapının civarındaydı. Kale buradan bütün heyetiyle görünüyordu. Ama buraya gelince, beton binalardan, heybetli karkasların arasından artık Hitit hükümdarını ve onun acayip zırhlara bürünmüş nöbetçilerini, kapıda bekleyen aslanlarını, hep uyukluyor da olsalar soluklarının yaydığı kükremeleriyle dehşet salan aslanlarını artık hayal edemiyordunuz. Ortalık ağarmaya başlayınca kale de zaten turistik bir gezi yerine dönüşüveriyordu.

Hüseyn'in dükkanına geldiğimde camın arkasında onun henüz uyanmamış olduğunu gördüm. Camı tıklattım. Beni bekletmeden uyandı. Beraber arasaya gidecektik. Eve zahirelik buğday, döğme alacaktım. Arasada Hüseynin tanıdıkları vardı. (...) Beni görür görmez hemen kalktı, kapıyı açtı.

"Geldin mi?" diye sordu, sonra "İyi, erken gelmişsin" dedi.

(...) Birkaç satıcı gelmişti. Onların malına baktık. "Bekleyelim şimdi gelirler" dedi. Arasa, eski bir hanın geniş avlusuydu. Avlunun çevresinde önü açık bölmeler vardı. Herkesin buğdayı o bölmelerde açıkta duruyordu. Bir bekçi hepsini birden bekliyordu. Bazılarının sahipleri mallarının yanında uyuyordu. Bir iki cins buğdaya mim koyarak bütün bölmeleri dolaştık. Sonra bir eşekçiyle pazarlık yaptık. Sonunda Hüseyn adamlardan birini uyandırdı. Düğüş çekiş alacağımızı aldık, eşeğe yükledik. Hüseyn dükkanına gitmek üzere benden ayrıldı, ben eşekçiyle birlikte evin yolunu tuttum.

Köprüye gelince birden deminki adamı hatırladım. Acaba mescide mi gitmişti? Ona daha önce mahallemizde rastlamamıştım. Bizim mahalleden değildi. Kimdi peki?

Eşekçiye evin yerini tarif ettim.

"Sen git, ben şimdi geliyorum" dedim.

Sabah vakti geçmiş miydi, bilmiyordum. Öyle bir adamdı işte, akşam üzerleri sokağımızdan geçerken korkuyla kaçışırdık -buna tam da korku denebilir mi, kestirilemez, o geçerken sokağımızda çocuk gürültüsü, onu tedirgin edebilecek, kendi içine katlanmışlığından sıyıracak, bakışlarını bizlere yöneltmesine yol açabilecek bir devinimin bulunmamasını sağlamak gibi çocuk ruhlarımızda büyümüş de küçülmüş bir olgunluk duygusu gibi bir şey, buna benzer bir şeyler- haşyet veren, saygı uyandıran bir hali vardı: sağa sola bakmadan dümdüz yürüyüp geçerdi (...) üzerinde kasarlanmış amerikan bezinden bir entari.. beyaz ve uzunca, pek de düzgün kesilmemiş sakalı amerikan bezinin rengine benzerdi. Bir gün olsun kimseye bir tek söz ettiğini, herhangi biriyle ayaküstü bir çift laf konuştuğunu görmemiştik de, duymamıştık da: böyleyken bu adamdan niçin korkardık, niçin çekinirdik? Derviş derlerdi ona. Adı mı Derviş'ti, kendisi mi, bilmiyorduk. Derviş neydi? Gizli kalmış, belki gizemsel, açıklanamaz, çözülemez sorular.. unutulmuş değil, hayır, uyutulmuş, kimseye sorulmamış, sormaktan kaçınılmış. Annemin lohusalığında, savaşın o açlık ve kıtlık yıllarında, bir gece ayakyoluna çıkmak üzere aşağı indiğinde mutfağın ışığını yanıyor buluşu, ışığı söndürüp merdivenlerden yukarıya çıkarken ışığın yeniden yanmış olduğunu görüşü.. ikirciklenir ve gidip yeniden söndürür ışığı. Yukarıya çıkarken bu kez söndürdüğünü kesinlikle bildiği ışığın gene yanmakta olduğunu görünce dehşete düşerek odasına koşar. Kimseye söz etmez bu olaydan. Sabahleyin mutfağa indiğinde yerlere pirinç saçılmış olduğunu görür, orada duran çuvallar tepeleme pirinçle doludur, oysa bir gün önce hepsi boşmuş. Bütün o yıllar boyunca eşe dosta da dağıtarak yemişler bunları. Yıllar sonra annem bu olayı anlatırken -hâlâ çocuktum o zaman- Derviş diye çağrılan o adam sokaktan geçiyordu. Kim bilir nasıl bir bağlantıyla bu işi dervişin (d'yi büyük harfle mi yazmalıyım?) yapabileceği duygusuna kapıldım, ama kimseye söylemedim. O muydu?

Şimdi bu adam o muydu?

Birden irkildim.

Sanki, içimde düğüm olmuş bir soru açığa çıkacaktı. Bu sorunun açığa çıkacağı duygusu beni rahatlatmıyor, tersine ürpertiyordu. Acaba o derviş bu muydu? Çünkü yıllardır görmemiştim onu, üstelik onu tanıyacak kadar yüzüne bakmadığımızı da şimdi biraz hayıfla, biraz hayretle hatırlıyorum; aklımda bir o uzun asa ve beyaz giysi kalmış, bir de böyle bir kıyafete kendiliğinden yakıştırdığım sandaletler.

Mescidin kapısını usulca ittim. Bomboştu. Bir duvardaki apliğin kör ışığı aydınlatıyordu ortalığı. İkinci bir adam yoktu. Bir o. Bir başına, sağ yandaki direklerden birinin dibinde, yüzü kıbleye dönük oturuyordu. Çekingen adımlarla yürüyüp hemen onun arkasında diz çöktüm. Geldiğimi, yanına birinin gelmiş olduğunu ayrımsamadı, çünkü, hiç kıpırdamadı yerinden. Ayrımsasa bile aldırır mıydı?

Uykuyla uyanıklık arasında bir duruma girdim. Bu adamın arkasından niye geldim? Ne ki, bir soru bile değildi bu. Bu adamın o olup olmadığını merak ettiğimden değildi buraya gelişim, bir "şey" çekmişti beni buraya, ama ne? Erkenden eve dönmem gerekiyordu. Bulgur kaynatılacaktı. Kesinlikle evde bulunmam gerekiyordu, ama bunlar artık sorun olmaktan çıkmıştı. Durumumu kimseye anlatamayacağımı, anlayamayacaklarını biliyordum. (...) Ama şimdi önemli olan bunlar değildi: bu adama ne diyecektim? Onunla konuşacak mıydım? Ne konuşacaktım? Kim olduğunu mu soracaktım? Sen o adam mısın mı diyecektim? O adam kimdi? Sormak istediğim adamın kim olduğunu ben doğru dürüst biliyor muydum? Bilmediğim birini gene bilmediğim bir başkasına nasıl tanımlayacaktım? (...) Sonra bu adam o olsaydı bile ne olacaktı? Evet ben oyum, ne istiyorsun dese, ne diyecektim? Ne diyebilirdim? Bu sorularla içinde bulunduğum konumun saçmalaşması gerekiyordu ama nasılsa bütün bu sorulara karşın böyle bir saçmalığı duyumsayamıyordum. Bu da bir başka tuhaflıktı; birileri bana sanki bu soruları önemsememem gerektiğini telkin ediyordu. Önemli olan sorun başka bir şeydi: bu adamın karşısına hangi yüzle çıkacaktım? (...)

(...) Burada ne kadar zaman kalmıştım, bilmiyordum, aslında buraya gelmekle de saçmalamıştım, evde işim vardı, bulgur kaynatılacaktı, şimdi belki ateşi yakmışlardır, belki su kaynamaya bile başlamıştır, ben olmasam kadınlar bu işin üstesinden gelemezler, o koca kazan dolusu bulguru kim karıştıracak, kim dama çekecek, tuhaf bir çocukluk yapmıştım işte.. ama artık daha fazla gecikmemeliyim, kendimi kimseye güldürmemeliyim.

Ne tuhaf, içimde kalkacak, kalkmaya çabalayacak bir güç kalmamıştı. Ne ki, son bir güç kırıntısıyla yerimden oynayabildim. (...) İşte tam o sırada, adam, hiç beklenmedik biçimde bileğimden kuvvetle yakaladı. Olduğum yerde adeta çakılıp kaldım. Kıpırdamadan kaldım, istesem de kıpırdayamayacağımı duyumsuyordum. Gözlerim yeniden kendiliklerinden yumuldu, bu kez sıkıca yumuldular. Alnımdan, sırtımın oyuğundan sıcak bir terin boşandığını anlıyordum. Başımı kaldırıp da yüzüne bakamadım bile. Adam:

"Dur" diye seslendi dünyanın en yumuşak, en kadife sesiyle.

Durmuştum, bekliyordum. Ama beklediğim neydi? Nasıl bilebilirdim? Başımın üzerinde ışıktan bir bulutun heybetle çöreklendiğini çok nesnel bir biçimde "hissettim", ağırlıksız varlığı her yanımı sarmış gibiydi. Kuvvetli parmakları hâlâ bileğimi bırakmamıştı. İşte konuşmasını sürdürüyordu; hem söyledikleriyle, hem söylemedikleriyle:

"O adam ben değilim" dedi. "Görmeyi umarak arkamdan geldiğin adam ben değilim. Göçmüş olmasaydı seni ona gönderirdim. (...)

Ayağa kalktı. Ben de onunla birlikte kalktım. Yüzüne bakamıyordum. Elini tutup öpmek istedimse de izin vermedi, omzumdan tuttu.

"Haydi şimdi git" dedi. "Evde seni beklemeye başlayacaklar."

(...)

Öyle diyorsa, kesinlikle öyledir diye düşündüm. Önünden, yüzüne hâlâ bakamamış olarak saygıyla çekilip çıktım.

Şimdi mescidin dışındaydım. Şaşkınlıklar içindeydim. Ama hiçbir şeyi düşünmeye, değerlendirmeye vaktim yoktu. Düşünecek ve değerlendirilecek bir şey de yoktu. Ev, buradan zaten ancak iki ya da üç dakika çekerdi.

Eve geldiğimde, ocağın odunlarını daha yenice yerleştiriyorlardı. Nerde kaldığımı sormadılar bile; geç kalmamışım, bir yerlerde oyalanmamışımca. Hemen kollarımı çemreyerek ve akşamı düşünerek beklemediğim bir şevkle işe koyuldum, dalıp gittim.

Rasim ÖZDENÖREN, *Denize Açılan Kapı*

(Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

aplik: Duvara asılarak sabitlenmiş, genellikle şamdana benzer biçimde olan lamba.

haşyet: Korku, korkma.

kasarlamak: Tekstil sektöründe kumaşın beyazlatılması işlemi (ağartma).

mütehakkim: Hâkim olan, hükmeden.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz *Bir Adam* adlı hikâyede Rasim Özdenören, çocukluğundan tanıdığı değerli bir insana benzettiği bir kişinin verdiği huzuru küçük bir Anadolu şehrini mekân seçerek sade ve samimi bir üslupla dile getirmiştir.

Bir Adam "ben merkezli bir hikâye"dir. Modern hayatın karmaşası içinde sıkışmış, ruhsal bir arayış ve vicdani hesaplaşma yaşayan bir bireyin kendisiyle yüzleşmesini anlatır.

Servetifünun ve Millî Edebiyat dönemlerinde ağırlığını hissettirmeye başlayan hikâye türü, Cumhuriyet Dönemi'nde toplumdaki kültürel değişimler ve yaşanan olaylardaki çeşitlenmelerden etkilenir. Bu dönemde hikâye türünde farklı tema ve yönelişler görülür. Hikâye türünün hem teknik hem de içerik yönünden olgun örnekleri verilir.

1960'lı yıllara gelindiğinde Türk hikâyeciliğinde önemli gelişmeler görülür: Hikâye türünde eser veren sanatçı sayısının artmasıyla farklı eğilimleri yansıtan hikâyeler yazılmaya başlanır. Bu, hikâyelerde temanın çeşitlenmesini sağlar. Toplumcu gerçekçi anlayışla işçi, köylü, kasabalı insanların sorunları, Almanya'ya giden işçilerin yaşadıkları anlatılır. Cevat Şakir Kabaağaçlı, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Samim Kocagöz bu dönem hikâye yazarlarımızdandır. Ahmet Hamdi Tanpınar ve Tarık Buğra bireyin iç dünyasını esas alan hikâyeler yazarlar. Bu dönemde varoluşçuluk akımının etkisiyle toplumun farklı kesimlerini temsil eden kişiler üzerinde durularak daha çok bireyin kendisiyle, çevresiyle yaşadığı uyumsuzluklar anlatılır.

1970'li yıllarda sanatçılar, estetik kaygılardan uzaklaşarak hikâyelerde daha çok siyasal, toplumsal ve günlük konuları ele alırlar.

Bu dönemde; Mehmet Seyda, Leyla Erbil, Sevgi Soysal, Füruzan, Tomris Uyar, Sevinç Çokum, Nedim Gürsel, Rasim Özdenören, Adalet Ağaoğlu, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Ferit Edgü, Mustafa Kutlu gibi yazarlar Türk hikâyeciliğinin gelişimine katkıda bulunurlar.

1980'li yılların başında yaşanan toplumsal olaylar edebiyatı da etkiler. Sanatçılar yeni arayışlara yönelirler. Yeni anlatım imkânları kullanılarak hikâyelerde farklı kurgu teknikleri denenir. Bu dönemde yeni ve farklı bir hikâye diliyle kendini merkeze yerleştiren yazarların her şeyi kendilerine göre yorumladıkları deneme benzeri hikâyeler de görülür.

Bu dönemde Cemil Kavukçu, Ayfer Tunç, Murathan Mungan, Murat Gülsoy, Murat Yalçın, Müge İplikçi, Nazan Bekiroğlu konu, kurgu, dil ve anlatım yönünden özgün hikâye örnekleri verirler.

Rasim Özdenören'in *Bir Adam* adlı hikâyesini besleyen gelenekçilik anlayışı, toplumun kültür değerlerine ilişkin farkındalık oluşturmaya yöneliktir. Bu gelenekler dinden, tarihten, yaşama tarzından ve millî değerlerden gelir.

1960'lı yıllarda toplumun dinî ve millî değerleri kurmaca dünyasına taşınarak dinî ve millî duyarlıkları yansıtan hikâyeler yazılmaya başlanır. Bu dönemde mistik, metafizik söylemlerin önü açılır. Şiirle kendini ifade ortamı bulan İslami söylem, roman ve hikâyede de görülür.

Aşağıda millî ve dinî duyarlıkları yansıtan türde hikâye yazan bazı sanatçılar ve eserlerinden örnekler verilmiştir.

Tarık Buğra *İki Uyku Arasında; Hikâyeler*, Sâmiha Ayverdi *Mabette Bir Gece*; Mustafa Necati Sepetçioğlu *Menekşeler Ölmemeli*, *Bir Büyülü Dünya*; Bahaeddin Özkişi *Bir Çınar Vardı*, *Dedi ki*; Tahir Kutsi Makal *Delitay*, Mustafa Miyasoğlu *Geçmiş Zaman Aynası*, *Devrim Otomobili*; Rasim Özdenören *Çözülme*, *Çok Sesli Bir Ölüm*, *Denize Açılan Kapı*; Mehmet Niyazi (Özdemir) *Bayram Hediyesi*, *Yazılmamış Destanlar*; Osman Çeviksoy *Ağlamak Yasak*, *Duvarın Öte Yanı*, *Derdimi Gül Eyledim*; Nazan Bekiroğlu *Nun Masalları*, *Cam Irmağı Taş Gemi*; Sadık Yalsızuçanlar *Şehirleri Süsleyen Yolcu, Bir Yolcunun Hâlleri, Hiç, Ayan Beyan.*

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Bir Adam* adlı hikâyenin temasını ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

2. Hikâyeler bir çatışma veya karşılaşma üzerine kurulur. *Bir Adam* adlı hikâyedeki temel çatışmayı ya da karşılaşmayı belirleyiniz. Ayrıca metinde yer alan ya da metnin ima ettiği diğer çatışma veya karşılaşmaları açıklayınız.

3. a. *Bir Adam* hikâyesinde ele alınan dinî ve millî duyarlıkları belirleyiniz. Bu duyarlıkları; kişinin kendini bilmesi, mesuliyet duygusu, var olanı paylaşabilme ve dostluk değerleriyle ilişkilendirebilir miyiz? Açıklayınız.

b. Bu duyarlıkların bireysel ve toplumsal açıdan neden önemli olduğunu hikâyenin genelinden de yararlanarak açıklayınız.

4. *Bir Adam* adlı hikâyedeki hikâye kahramanlarının rol dağılımlarını, olay akışını etkileyen fiziksel, psikolojik ve ahlaki özelliklerini, toplumsal statülerini, tip veya karakter özelliği gösterip göstermediklerini belirleyiniz.

5. a. Öyküleyici metinlerde olayların birbiriyle ilişkisi ve sıralanışı, olay örgüsünü oluşturur. *Bir Adam* adlı hikâyenin olay örgüsünü belirleyiniz.

b. Okuduğunuz metinden, bir tanıdığına rastlayan hikâye kahramanının kendine ve çevresine sorgulayıcı gözle bakmasını, çevresiyle ilgili izlenimlerini ve iç hesaplaşmalarını anlatan cümleler bulup gösteriniz.

6. Hikâyede anlatılan olay nerede geçmektedir? Mekânların özelliklerini belirleyiniz. Olay örgüsünün ortaya çıkıp gelişmesinde mekânın işlevi nedir? Belirleyiniz.

7. Anlatmaya bağlı metinlerden olan hikâyelerde de bütün gelişmeler kurmaca bir kişi olan anlatıcı tarafından aktarılır.

Bir Adam adlı hikâyedeki;

a. Hâkim, kahraman veya gözlemci bakış açısından hangisinin kullanıldığını belirleyiniz.

b. Anlatıcının, yazarın düşünce ve kişiliğiyle örtüşen bir yansıtıcı olup olmadığını belirleyiniz.

8. *Bir Adam* adlı hikâyede "Kim bilir nasıl bir bağlantıyla bu işi dervişin (d'yi büyük harfle mi yazmalıyım?) yapabileceği duygusuna kapıldım," cümlesinde yazar iç konuşmadan yararlanmıştır.

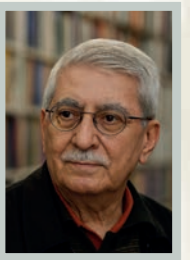
Bu modern anlatım tekniğinin *Bir Adam* adlı hikâyeye katkısını değerlendiriniz.

9. *Bir Adam* adlı hikâyede zaman, eylemlerin anlatıldığı cümlelerde ileriye doğru; Dervişin anlatıldığı bölümde geriye doğru işlemektedir. Bu uygulamayı anlatım tekniği açısından değerlendiriniz.

10. Edebiyatımızda dinî ve millî duyarlıkları yansıtan hikâyeler yazan sanatçıların adlarını ve eserlerini söyleyiniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Rasim ÖZDENÖREN (1940-2022)

Kahramanmaraş'ta doğdu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünü ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Araştırma amacıyla bir süre Amerika Birleşik Devletleri'nde bulundu. Çeşitli kamu görevlerinde çalıştı; gazete ve dergilerde yazılar yazdı.

Hikâye, roman, deneme ve düşünce yazısı türlerinde eserler verdi. Türk edebiyatında özellikle hikâyeleriyle tanındı. Eserlerinde modern hayatın insan üzerindeki etkilerini, bireyin iç dünyasını, aile ve toplum ilişkilerini, yabancılaşmayı, yalnızlığı ve manevi arayışları ele aldı. Hikâyelerinde olaydan çok kişilerin ruh hâllerini, iç çatışmalarını ve yaşadıkları çözülmeleri öne çıkardı. Anlatımında çağrışımlara, sembolik ifadelere ve iç çözümlemelere yer verdi.

Rasim Özdenören, "Yedi Güzel Adam" olarak anılan edebiyat çevresi içinde yer aldı. Kendine özgü dili, düşünce derinliği ve manevi duyarlılığıyla çağdaş Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından biri kabul edildi.

Aldığı ödüller

Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Hikâyecisi Ödülü (1984), TBMM Üstün Hizmet Ödülü (2009), Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü (2015), Necip Fazıl Saygı Ödülü (2016).

Eserlerinden bazıları

Hikâye: *Hastalar ve Işıklar, Çözülme, Çok Sesli Bir Ölüm, Çarpılmışlar, Denize Açılan Kapı, Kuyu, Toz.*

Roman: *Gül Yetiştiren Adam.*

Deneme: *Müslümanca Düşünme Üzerine Denemeler, Yaşadığımız Günler, Yumurtayı Hangi Ucundan Kırmalı, Ruhun Malzemeleri, Red Yazıları.*

DİL BİLGİSİ

1. Mescidin kapısını usulca ittim. Bomboştu. Bir duvardaki apliğin kör ışığı aydınlatıyordu ortalığı. İkinci bir adam yoktu. Bir o. Bir başına, sağ yandaki direklerden birinin dibinde, yüzü kıbleye dönük oturuyordu. Çekingen adımlarla yürüyüp hemen onun arkasında diz çöktüm. Geldiğimi, yanına birinin gelmiş olduğunu ayrımsamadı,

a. Bu metindeki altı çizili kelimelerin hangi anlamda (gerçek, yan, mecaz anlam) kullanıldıklarını belirleyiniz.

b. Bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek şekilde cümlelerde kullanınız.

2. Derviş diye çağrılan o adam sokaktan geçiyordu. Kim bilir nasıl bir bağlantıyla bu işi dervişin (d'yi büyük harfle mi yazmalıyım?) yapabileceği duygusuna kapıldım, ama kimseye söylemedim. O muydu?

Bu parçada kesme işaretinin kullanılış amacını belirleyiniz.

3. İşte tam o sırada, adam, hiç beklenmedik biçimde bileğimden kuvvetle yakaladı. Olduğum yerde adeta çakılıp kaldım. Kıpırdamadan kaldım, istesem de kıpırdayamayacağımı duyumsuyordum. Gözlerim yeniden kendiliklerinden yumuldu, bu kez sıkıca yumuldular. Alnımdan, sırtımın oyuğundan sıcak bir terin boşandığını anlıyordum. Başımı kaldırıp da yüzüne bakamadım bile.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

4. Eve geldiğimde, ocağın odunlarını daha yenice yerleştiriyorlardı. Nerde kaldığımı sormadılar bile; geç kalmamışım, bir yerlerde oyalanmamışımca. Hemen kollarımı çemreyerek ve akşamı düşünerek beklemediğim bir şevkle işe koyuldum, dalıp gittim.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım farklılıkları yazarın tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. *Eski Sonsuza Doğru* adlı hikâyeden alınan metin ile Rasim Özdenören'in *Bir Adam* adlı hikâyesini konu, dil ve üslup yönünden karşılaştırıp, benzerlik ve farklılıkları belirleyerek ifade ediniz.

ESKİ SONSUZA DOĞRU

(...)

Rızvan bir karşılık vermiyor, kazmasına sarılıyor yeniden, işine koyuluyor. Yanındaki bir süre daha bakıp yandan yüzüne:

— Karasevda da, diyor, tam giderdi bize ya... Böyle dört bir yanımız kapkara çevrilmişken!

Geriye doğru kalkıp, hızla inen kazmaların ucunda parçalanan kömür taşı ve Rızvan konuşmuyor...

— Hep ben konuştum, diyor Hızır Kaptan gülümseyerek, öyledir de, adam avara kaldı mı böyle, çenesi açılıyor, hele bir de yaşlanmışsa benim gibi ha böyle, ağzı hiç kapanmak bilmez. (...) Ben de işi camileri

gezmeğe vurdum işte. Ne çok cami var burada, şaşarsın. Tümünü dolaşmağa sayılı günüm yetmez, o belli. Benim alınyazım da bu, hiç bir işi sonuna bağlayamadım gitti. İkinci kaptanlıktan öteye gidemedim, süvari olamadım. Savaşlara girdim çıktım, yaralandım, gazi oldum, bir madalyam olmadı. Camileri dolaşmağa koyuldum şimdi böyle, ama o da yarım kalacak.

— Onu kimse bilemez ki, diyorum, belki de tamamlarsın.

— Yok yok, diyor, –gülüyor– bu kent, diyor, sandığımdan çok büyük, gezmekle bitirilmez. Hele tekne eskiyip de çaptan düştü mü, bocalamak işten değildir.

Bir an susuyor, yürümeyi kesiyor bir an, benden yana dönüyor.

— Saat kaç bir baksana!

Saati söylüyorum.

— Gördün mü? Benimki boşboğazlık. İkindiyi kaçırıyorum, –telaşlanıyor– dedim sana, bu kent çok büyük, yetiştiremiyorum. Ben çabuk yürüyeyim. Şu arkalarda küçük bir cami olacaktı, orada kılarım ikindiyi. Hadi sana güle güle...

Hızla atılıyor Hızır Kaptan ileri. Arkasından izliyorum gözlerimle. O hızla ilerlerken, karşıdan gelenler, bu dev gibi adamın önünden çekiliyor, çarpmasın diye yolundan kaçıyorlar. Denizi yara yara giden bir gemi gibi, yayaları ikiye bölerek kaldırımda, Hızır Kaptan uzaklaşıyor. İlerde, oldukça ötede, geniş omuzlarını ve bereli başını görüyorum. İlerliyor. Omuzları yavaş yavaş görünmez oluyor kalabalık arasında, siliniyor. Yalnız bereli başı kalıyor herkesten yukarda. Gözlerimle izliyorum. Derken, yalnız beresi, kısa bir süre beresini görüyorum, yok olup yeniden görünüyor beresi, kara bir leke gibi ve leke küçülüyor, küçülüyor sonra... ve Hızır Kaptan'dan hiç bir şey kalmıyor geriye. Dalgalanan kalabalık denizinin ufkunda, koca gemi Hızır Kaptan, sulara gömülüyor.

Gömülmüş bir de Rızvan var herhangi bir yerde, karaya vurduktan sonra, kendini diri diri toprağa gömmüş, aranan bir Rızvan var; gerçekle yüz yüze gelemeyen, kara kömürü arkadaş, kardaş bilmiş, kazmasının sapına ipsiz bağlanmış...

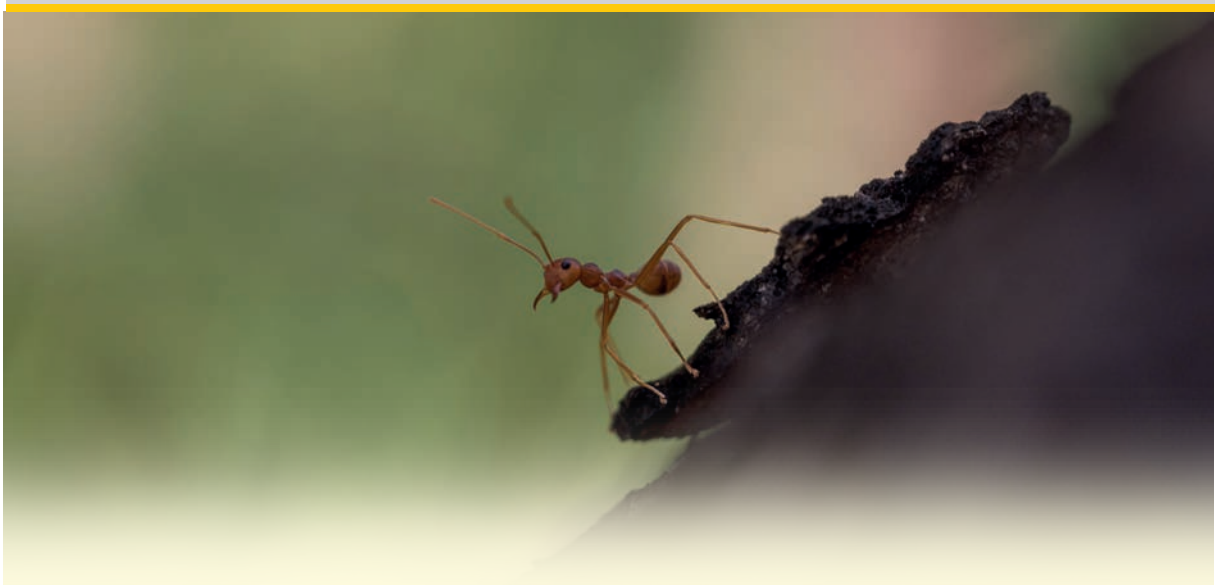
Zeyyat SELİMOĞLU, *Karaya Vurdu Deniz*

(Kısaltılmıştır.)

2. METİN

HAZIRLIK

(...)

Solucan kendi işine devam ediyordu.

Armut ağacı topal karınca ile tohumun çekişmesini görmüştü. Ve içinde yeni bir umud uyanmıştı. Karınca bu işi başarabilirse ona güzel bir ziyafet verecek çok sevdiği armut ağacının özsuyundan bol bol içmesine müsaade edecekti. Artık tohumun son saati gelmişti. Bundan emindi. Karıncayı yuvarlamakla iyi bir iş yapmıştı.

Karıncanın dinlenerek güçlenmesine karşılık, tohum hiçbir şey elde edememişti. Üstelik son dakikaların verdiği korku ve umudsuzluk onu bitirmişti. Kendinden geçmişti. Yorgundu. Bitkindi. Toprağa kızıyordu. Güneşe kızıyordu. Yağmur ve yele kızıyordu. Bütün bunların bencilliği yanında yaşamanın hiç bir değeri kalmamıştı. Hele toprağın bu vurdum duymazlığı tohuma çok dokunmuştu. Topal karınca değil, uyuz bir pire bile kanadiyle dokunsa tohumu yerinden kaldırıp atabilirdi.

(...)

M. Necati SEPETÇİOĞLU, *Menevşeler Ölmemeli,* (Kısaltılmıştır.)

1. *Tohum ve Topal Karınca* adlı hikâyeden alınan bu parçayı, anlatıcıyı "tohum" olarak seçerek tekrar yazınız.

MENEVŞELER ÖLMEMELİ

Kar uyuşuk, isteksiz ve zevksiz yağıyordu. Hava, gök yüzü ile yer yüzünün arasını dolduran boşlukda katılaşmış, zaman katılığında erimişti ve kar bu katılıkda, ancak boğulmamak için uykuda ve düşsü, sallanıyordu. Gökle toprak arasında bir bocalayışdı bu. Akşam oluyordu; şehir, bütün bu donmuşluk arasında ışıklarını yakmış, bilmediği bir geceye hazırlanıyordu.

Şehrin, gidip gelen -bir geniş kaldırım üstünde gidip gelen- bunca insanın içinde bir kişi vardı ki kara benziyordu. Ötekiler kendilerinden olmayan bu adamın farkında bile değillerdi. Gidişlerinde kendileri, gelişlerinde yine kendileri vardı.

Adam, delikanlı sayılabilecek bir yaştaydı. Belki, yılların arasında pek uzun olmadığını yeni anlamıştı. Bir adımı, yılların kısalmağa başladığı çağa atılmıştı; öteki adımı henüz uzun yılların çağındaydı. Adımlarının arasındaki boşluk pek uzun değildi; dardı daha. Geniş yüzü yumuşak, bu yumuşaklık içinde derinleşen gözleri bilinmeyen yollarda yitmiş çocuk gözleriydi. Kaşları, gözlerini büsbütün yalnız bırakmıştı. Sanki gözlerden kaçıyordu kaşlar; burnuyla alnının birleştiği noktada birbirini itiyor, sona doğru, yorgun düşüyordu.

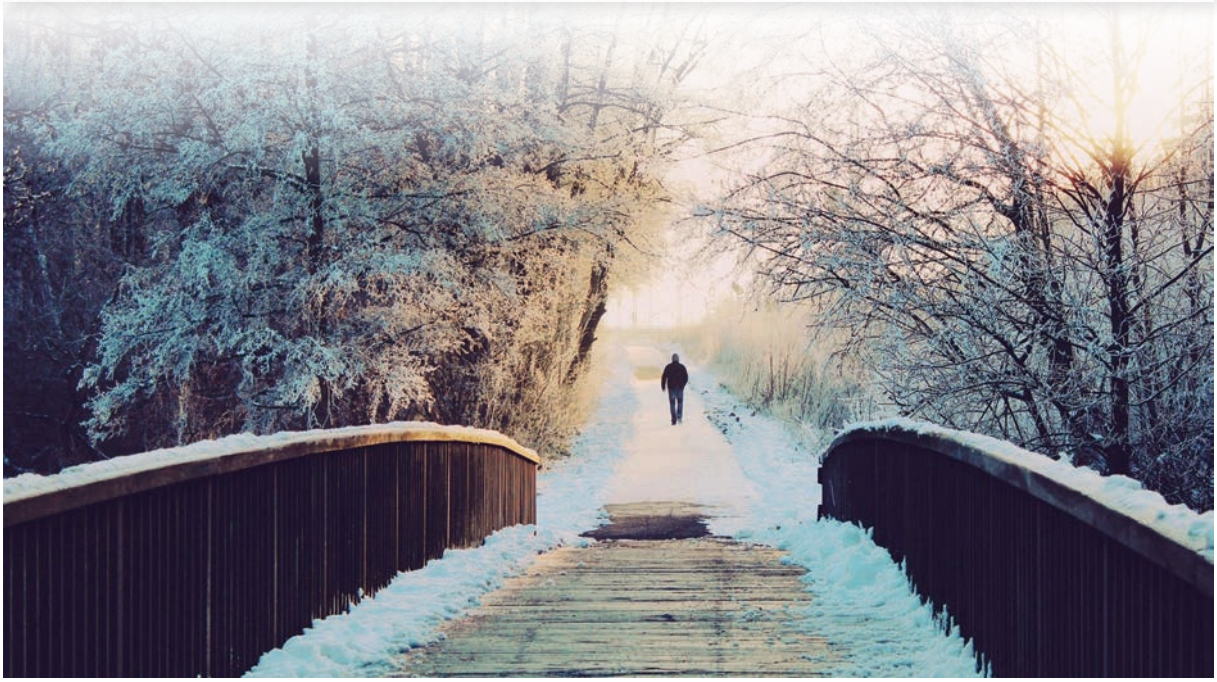
Kar, kışın son karı olabilirdi; belki de gecenin sonunda güçlü ve güzel bir ilkyaz birdenbire fışkıracaktı. Akşam şehrin boğuculuğunu, şu gidip gelen kişilerin kötü kendiliklerini biraz olsun güzelleştiriyorsa, sonunda sabaha dönerken getirebileceği ilk yazdandı. Akşam karanlığının ve yağan karın isteksizliğinin arkasında, belli belirsiz de olsa bu umut saklıydı.

Durdu adam. Niçin, neden olduğunu bile bilmeden durdu, içinde birşey durdurmuştu onu; ayaklarına asılmıştı. (...) Havı dökülmüş paltosunun cebindeki elleri terledi. Terli elleri, kendiliğinden bükülüp yumruk oldu. Kötü bir sıcaklık bütün bedenini sardı. Yüreği, yerinde, daralıp sıkıştı. Yumuşak geniş yüzü de gerilmiş, kapkara bir deri olarak daralmıştı. Yüzler yabancıydı çevresinde; gözler yabancıydı ve gülüşler büsbütün yabancıydı. Onun geldiği yerdeki insanların yüzleri hiç böyle değildi... Onun geldiği yerdeki gözler böyle bakmaz, gülüşler böyle yaban ve soğuk, yüzlere yapışıp kalmazdı ve akşamlar karanlığını böylesine merhametsiz bir bencillikle şuraya buraya sıvamazdı. Onun geldiği yerde bir kadın vardı, şu geçen kadınlar gibi karanlık ve karlı değildi; ilkyazdan uzak, kışa yakın gülümsemezdi.

Yüreği, gözleri, yüzü ve kaslarıyla adam, bir kurtuluş umuduyla, başını gelip geçenlerden gök yüzüne doğru kaldırdı. Evlerin pencerelerinde; karanlığa karşı, pembeden açık kırmızıya doğru ışıyan pencerelerinde bir kurtuluş umudu olabilirdi. Bulamadı. Pencerelere ve perdelere de karanlık ve kar, yavaş yavaş sıvanıyordu.

(...)

Bir dört yol ağzında -gelip geçenler azalmıştı- bir ses durdurdu onu bu defa. Cılız, korkak, küçük bir ses. Ama cılızlığına, korkaklığına ve küçüklüğüne rağmen gizli bir umutla yiğitti. Adam elinde ol-

madan döndü. Gözleri, çarpıntılı bir sevinçle sesin geldiği yeri aradı. Tam köşede, sesi gibi cılız bir çiçekçi büzülmüştü. "Menevşeler!.. Mor menevşeler!. Üç demet kaldı... üç..."

(...)

Adam, yanına iyice yaklaşınca daha cesur: "Üç demetle bir ilkyaz götürün evinize beyim" dedi; "Bunlar çiçek değil güneştir... Bakın!.."

Adama doğru uzatmıştı. "Sıcaklıktır bunlar beyim. Hanımınızı sevindirir! İlkyaz kokusudur bunlar..." Adam almazsa diye, korkuyordu, belliydi; ben bunları satamazsam, böyle beklersem bu köşede, karanlık çökerse, diye korkuyordu. Adamın ikircikli duruşundan, umutsuzlaşan sesinden menevşeleri satamayacağını sanmıştı.

Oysaki adam hiç de çiçekçiyi umutsuzlaştıracak gibi değildi. Geniş yüzü yumuşamıştı yine. Gözleri derinleşmemişti; ışıl ışıl bakıyordu; en az menevşeler kadar ısıtıcı idi."Kaç para bunlar?"

Bu ses sadece çiçekçiyi sevindirmemiş, uyuşuk yağan karı keyiflendirmiş, katı karanlığı neşelendirmişti birden. Ve adamın menevşelere doğru uzanan eli çiçekçinin üşümüş elini ısıtmıştı. Çiçekçi, ya almadan giderse bu da?. korkusu içinde bir çırpıda "Beş lira beyim" dedi. "Üçü beş lira. Bir ilkyaza beş lira çok mu?"

Adamın parmakları menevşelerdeydi.

Çiçekçi yorgun ve umutsuz "Ama siz ne verirseniz... akşam; görüyorsunuz. Son artık bunlar da. Ne verirseniz." diye menevşeleri bıraktı adamın ellerine.

(...)

Cebinde, demindenberi buruşan kâğıt parayı çıkarıp verdi çiçekçiye. Bütün bir on liralıktı ve hemen hemen kalan son parasıydı. Menevşeleri, solar uçup gider korkusuyla yavaşça aldı.

Gidiyordu.

Çiçekçi, "Beyim" dedi "Beyim paranın üstü..."

Adam, yolun öte yanına geçmişti. Dönüp bakmadı bile. İçinde, bütün damarlarına yayılan hoş bir sıcaklık buğulanıyordu. Yüreği, eski yerinde ve o hoş sıcaklık içinde alabildiğine genişlemişti. Menevşeler iki avucundaydı. Yüreğinin üstüne doğru götürdü. Bir bu menevşeler vardı yer yüzünde şimdi; uzaklarda kalan bir kadın gibi bakan ve gülümseyen bu menevşeler; bir de kendisi. Başka hiç bir şey yoktu. Zaman silinmişti.

Ama uzun sürmedi bu da. Işığın altına gelince menevşeleri gözleriyle de sevmek istedi. Korktu; içi titredi. Menevşeler pörsüyordu. Boyunları bükülmüştü. Terlemişlerdi. Kıvrılıyorlardı.

Deli gibi döndü, geldiği yana adam. Kocaman, korkak gözleriyle delirmiş gibi çiçekçiyi aradı.

Çiçekçi yerinde yoktu.

Menevşeler ölecekti neredeyse. Zaman kapkara bir gece ve canavarlamış bir yalnızlıkla korkunçlaşıyordu.

Çiçekçiyi öteki yolda, yarısı yırtık paltosuna sarınmış, ve büzülmüş, giderken gördü. Otomobillerin ölümsü hızını da hiçe sayarak koştu arkasından. Yetiştiğinde çiçekçi suçlu "Ama ben arkanızdan bağırdım beyim" diye yalvardı. "Paranın üstü için..."

"İstemem kalsın paranın üstü. Ben para için gelmedim. Ama ne olur al şu menevşeleri; ölecekler..."

Çiçekçi, adamın konuşuşundan ve bakışından korktuğu için daha çok, menevşeleri aldı. Adam, menevşelerin, çiçekçinin ellerinde birdenbire canlandığını gördü şaşırarak, "Ama nasıl olur?. Ölüyordu bunlar..."

Çiçekçinin iyice korkan yüzüne ve gözlerine aldırmadan rahat bir soluk aldı: "Ne yana gidiş baba?."

Çiçekçi şaşkın burnu ve çenesiyle, gideceği yeri gösterdi. Adam "Ben de gelsem" dedi. "Senin yanında azıcık yürüsem?. Sıkıldığın zaman söyle; dönerim"

Birlikte yürürlerken adam, çiçekçinin ellerinde canlanan menevşelere bakıyordu severek. Gözleri buğulandı. "Benim elimde ölüyorlardı az daha" diye mırıldandı. Çiçekçi, "Sana öyle gelmiş beyim" dedi. "Kimsenin elinde ölmez menevşeler. Herkesi severler; ilkyaz çiçeğidirler."

"Benim elimde herşey ölüyor" diye üsteledi adam; "Her şey... Onun için..."

Sustu. Soluk borusu tıkanır gibi olmuştu. Konuşmadılar.

Sonra adam sordu yine: "Evin var mı baba?"

"Var oğul.. bir gözcük işte. Gecekondu. Teee orda; tepede." Şehrin dışını gösteriyordu.

"Peki bekleyenin?. Bekleyenin var mı?."

Işığın altındaydılar. Çiçekçi maviş maviş baktı adama. "Var" dedi. "Oğlan da kız da koyup gitti bizi; ev bark kurdular. Ama biz kaldık. Geç oldu bugün; köroğlunun gözü yollardadır."

Adam sapsarı oldu; titredi. Döndü birden. Gittikçe kararan sapsarı yüzüyle döndü. "Anladım" diye mırıldandı. Sesi bir yere takılmış gibiydi gırtlağında. "Benim avuçlarımda menevşeler niçin ölüyordu şimdi anladım..."

Çiçekçi ışığın altında kaldı.

Adam, karanlığa gidiyordu.

Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU, *Menevşeler Ölmemeli* (Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

köroğlu: Kocanın, karısından söz ederken onun adı yerine kullandığı kelime.

menevşe: Menekşe.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Menevşeler Ölmemeli* adlı modern hikâyesinde dünyayı sevmek isteyen bir genç ile büyük kentin yabancılığı arasındaki tezat anlatılmaktadır.

İnsanların birbirini çok iyi tanıdığı ve sevdiği bir çevreden büyük bir kente gelen şair ruhlu bir genç insanın yalnızlık ve yabancılık duygusunun anlatıldığı hikâyede anlatıcı, dünyaya bu gencin gözüyle baktığından bu bakış tarzı dış âlemi, şair ruhlu gencin duygularıyla dolduruyor.

Sıradan bir kış akşamının insanlarından biri olan hikâye kahramanı gencin geldiği yerde gence güvenemediği için onunla gelmek istemeyen bir kadın vardır. Hikâye kahramanı genç, bu nedenle çok yalnızdır ve kendine güvensizdir. Cebindeki neredeyse son parayı vererek menevşeleri yaşatmak istemesinin nedeni, güven duygusu kazanabilmektir.

Hikâyede uzun tasvirlere yer verilmemiş, olaylar ve durumlar birkaç cümle ile sezdirilmeye çalışılmıştır. Bu kısa olay, kendine ve içinde yaşadığı topluma yabancılaşan bireyin menevşeler yardımıyla hayata tutunma çabasıdır.

Menevşeler Ölmemeli adlı hikâyede hikâye kahramanı genç; dış dünyayı, yabancı olduğu dış âlemi kendi duygularıyla kavramaya çalışmaktadır. Hikâye kahramanı gencin sevgisini ifade eden ve sembolik bir anlam taşıyan menevşeler bile onu dış dünyayla bütünleştiremeyince dünyanın parçası olamayan bu genç, kendini dış dünyadan ve başkalarından ayıran duygu ve hayal kozasını yine kendisi örmektedir.

Menevşeler Ölmemeli adlı hikâyede insanları bütünüyle birbirinden ayıran ve tabiattan uzaklaştıran büyük kent hayatının eleştirisi yapılmaktadır. Hikâyenin konusu bireysel, psikolojik gibi görülmesine rağmen sosyaldir.

Modern hikâyelerde diğer hikâye çeşitlerinden farklı olarak insanların her gün gördükleri fakat düşünemedikleri bazı durumların gerisindeki gerçek hayatlar, birtakım olağanüstülüklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

İnsanın çevresiyle uyuşamaması, yaşanan düzenle uyumsuzluk, bunun verdiği mutsuzluk, ahlak ölçülerine ve alışkanlıklara başkaldırma, alışılan yaşam biçimlerinden bıkkınlık, bütün bunların yaşattığı tedirginlikler ve bunlarla baş edemeyen insanların içinde bulundukları durum, psikolojik çözümlemelerle anlatılmıştır.

Menevşeler Ölmemeli adlı hikâyede anlatma ve gösterme tekniklerinden yararlanılmıştır. Anlatma tekniğinde hikâye ile okur arasına anlatıcı girer. Okuyucu; hikâyedeki olay, durum, kişi, zaman ve mekânı genellikle anlatıcıdan öğrenir. Bu teknikte okuyucunun dikkati, anlatanın üzerindedir. Gösterme tekniğinde ise tiyatro eserlerinde olduğu gibi her şey kahramanların konuşmaları ve davranışlarıyla okura doğrudan sunulur. Gösterme tekniğinde okur, esere yoğunlaşır.

"Anlatma" ve "gösterme" anlatım teknikleri genellikle birlikte kullanılır.

"Anlatma" tekniğiyle oluşturulan eserlerde kullanılan bir başka teknik de "iç çözümleme" tekniğidir. Bu tekniğin kullanımı, anlatıcının araya girerek hikâye kahramanlarının duygu ve düşüncelerini okura aktarması biçimindedir. "İç monolog" da "anlatma tekniği" ile birlikte kullanılan anlatım tekniklerindendir. Bu teknikte hikâye kahramanı karşısında biri varmış ve onunla konuşuyormuş gibi kendi kendine konuşur. Anlatıcı da bu konuşmaları okura sunar.

Menevşeler Ölmemeli hikâyesinde "iç çözümleme" ve "iç monolog" tekniklerinden yararlanılmıştır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. a. Okuduğunuz hikâyenin temasını ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

b. Bu temanın günümüzde de geçerli olup olmadığını söyleyiniz.

2. Hikâyedeki ana çatışmayı ve ana çatışma etrafında gelişen diğer çatışmaları belirleyiniz.

3. Metindeki anlatıcıyı, bu anlatıcının bakış açısını belirleyip seçilen bu bakış açısının metnin anlatımını nasıl etkilediğini değerlendiriniz.

4. *Menevşeler Ölmemeli* adlı hikâyenin geçtiği atmosferi, zaman ve mekân olarak betimleyiniz. Bu atmosfer hikâye kahramanı gencin psikolojik durumuna uygun mudur? Değerlendiriniz.

5. *Menevşeler Ölmemeli* adlı hikâyenin olay örgüsünü belirleyip ifade ediniz.

6. Menevşeler çiçekçinin elinde neden dirilmeye başlar? Hikâye kahramanının "Anladım" dediği şey nedir? Buradan yola çıkarak yalnızlık ve yaşam arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

7. *Menevşeler Ölmemeli* adlı hikâyede modern hikâyelerin hangi özelliklerinin görüldüğünü belirleyiniz.

8. Hikâyedeki çiçekçinin yaşam koşullarıyla ilgili hangi açık ve örtük iletilere yer verilmiştir? Belirleyiniz.
9. *Menevşeler Ölmemeli* hikâyesinden "iç çözümleme" ve "iç monolog" tekniklerinin kullanıldığı cümleler bulup gösteriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU (1932-2006)

Tokat'ın Zile ilçesinde doğdu. Haydarpaşa Lisesini ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Kamuda çeşitli görevlerde bulunduktan sonra Millî Eğitim Derleme Müdürlüğü yaptı. Hikâye, roman, oyun türünde eserler yazdı. "Nehir" romanları olan on iki ciltlik *Dünya Türkiye Dizisi*'nde Malazgirt Zaferi'nden, İstanbul'un fethine kadar Türk tarihini konu almış, üç ciltlik *Bugünkü Türkiye Dizisi* ile günümüz Türkiye'sinde yaşanan toplumsal değişim ve sonuçlarını işlemiştir. *Sabır Ağacı Dizisi* ile fetihten günümüze Kıbrıs ve Osmanlı Devleti'ni anlatmıştır .

Aldığı ödüller

Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Romancısı Ödülü (1990),

Atatürk Dil-Tarih Kurumu Şeref Üyeliğine seçilmiştir (1998).

Eserlerinden bazıları

Hikâye: *Abdürrezzak Efendi, Menevşeler Ölmemeli, Bir Büyülü Dünya ki.*

Roman: *Çağlayanlı Vadi, Anahtar, Kapı, Geçitteki Ülke, Ve Çanakkale 1 Geldiler, Ve Çanakkale 2 Gördüler, Ve Çanakkale 3 Döndüler, Kutsal Mahpus Ebu Hanife, Sabır Ağacı, Benim Adım Yunus Emre.*

Araştırma-İnceleme: *Yaradılış ve Türeyiş, Dedem Korkut'un Kitabı, Sonsuza Uyanan Taşlar.*

Oyun: *Büyük Otmarlar, Çardaklı Bakıcı, Mehveş Hanım, Meragalı Abdülkadir, Yunus Emre.*

DİL BİLGİSİ

1. Havı dökülmüş paltosunun cebindeki elleri terledi. Terli elleri, kendiliğinden bükülüp yumruk oldu. Kötü bir sıcaklık bütün bedenini sardı. Yüreği, yerinde, daralıp sıkıştı. Yumuşak geniş yüzü de gerilmiş, kapkara bir deri olarak daralmıştı. Yüzler yabancıydı çevresinde; gözler yabancıydı ve gülüşler büsbütün yabancıydı. Onun geldiği yerdeki insanların yüzleri hiç böyle değildi... Onun geldiği yerdeki gözler böyle bakmaz, gülüşler böyle yaban ve soğuk, yüzlere yapışıp kalmazdı ve akşamlar karanlığını böylesine merhametsiz bir bencillikle şuraya buraya sıvamazdı. Onun geldiği yerde bir kadın vardı, şu geçen kadınlar gibi karanlık ve karlı değildi; ilkyazdan uzak, kışa yakın gülümsemezdi.

a. Bu parçadaki altı çizili kelimelerin anlam özelliklerini (gerçek, yan ve mecaz anlam) belirleyip ifade ediniz.

b. Bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek biçimde cümlelerde kullanınız.

c. Bu parçada geçen "ilkyazdan uzak, kışa yakın gülümseme" sözünün anlamını belirleyiniz.

ç. Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Metindeki günümüz kullanımına uymayan noktalama işaretlerini belirleyiniz.

3. METİN

HAZIRLIK

(...)

"Çok pahalı, sen alamazsın," dedi satıcı son bir çabayla. "Yüz elli lira. Kadın mantosu. Deli misin sen?" Satıcıyı dinlemiyordu. Bütün parasını uzattı bir top halinde. Satıcı yığını açtı istemeden; önce içindeki bozuk paraları ayırdı, sonra kâğıt paraları saydı.

"Kırk beş lira," dedi sevinçle. "Dünyada olmaz. Çıkar mantoyu." Çıkarmadı.

"Yüz yirmi beş lira maliyeti var," diye tepindi satıcı.

İlgilenmiyordu satıcıyla. Eteklerinin nereye kadar indiğine bakıyordu: Ayak bileklerine geliyordu neredeyse.

"Gülünç olursun," diye diretti satıcı. "Yüz liraya verdik diyelim. Nerede para?" (...)

Oğuz ATAY, *Korkuyu Beklerken* (Kısaltılmıştır.)

1. *Beyaz Mantolu Adam* hikâyesinden alınan bu metindeki çatışmanın ne olduğunu belirleyip metin için önemini söyleyiniz.

BABAMA MEKTUP

Sevgili babacığım,

Belki hatırlamazsın ama bugün (...) tam iki yıl oluyor. Ne yazık ki bu süre içinde ben daha iyi ve akıllı olamadım; bu fırsatı da kullanamadım. Oysa yıllar önce, bazı zamanlar, sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım.

Sana bazı şeyleri anlatamadım. Bir iki yıl daha yaşasaydın ya da dünyaya dönseydin -kısa bir süre için- her şey başka türlü olurdu sanki. Çaresizlik yüzünden birçok şeyin anlamı kayboluyor. Sen olmadıktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar? Fakat ben artık bir meslek adamı oldum babacığım. Yakın çevremde seninle ilgili bir hatıramı anlattığım zaman, "Ne güzel," diyorlar, "Bunu bir yerde

kullansana." (...) Geçen zaman ancak böyle değerleniyormuş; insanın geçmiş yaşantısı ancak böylece anlam kazanıyormuş. Ben, seninle ilgili olayları anlatırken aslında senin nasıl bir insan olduğunu belli etmemeye çalışıyorum; aklımca asıl babamı kendime saklıyorum. Sonra da seni anlamadıkları zaman onlara kızıyorum. Bana kızınca -bu çok sık olurdu- "Senin aynadan gördüğünü ben 'dıvardan' görürüm," derdin. Annemle birlikte 'dıvar' sözünle alay ederdik. Ben de şimdi küçüklerime karşı -artık benden küçük olanlar da var babacığım- bu cümleni kullanıyorum, gülüyorlar. (...) Herhalde, ben tam belirtemiyorum ne demek istediğimi. Gülümsemenin içindeki sevgiyi demek ki anlatamıyorum. Şimdiki gençler başka türlü babacığım: Her sözden tek anlam çıkarıyorlar. Ben de o zaman çileden çıkıyorum gerçekten: Asıl amacımı unutup seni onlara beğendirmeğe çalışıyorum. Aslında bu çabanın anlamsızlığını sezmiyor değilim. (...)

(...)

Sen öldüğünden beri gittikçe daha 'muhafazakâr' oluyorum babacığım. Meselâ, Allah kimseyi genç yaşta anasız babasız bırakmasın filân diyorum. Sana oranla daha 'münevver bir zat' sayıldığım ya da kendimi öyle sandığım için, bu yargıya bir 'filân' sözünü eklemeyi de ihmal etmiyorum. Aramızda 'irfan' bakımından -görünüşte- bir fark olduğu doğrudur. Sen böyle görünüm inceliklerini akıl edemeyecek kadar saf olduğun, yani benim gibi 'zıt kuvvetlerin muhasalası' olmadığın için belki de bu yazdıklarımı biraz karışık buluyorsun. Aslında karışıklık içimdedir ve bu mektubu yazma isteğim, karışık ruhumun kapıldığı samimiyet buhranlarından biridir. Bu buhran, genellikle senin ölümünden sonra içimde kuvvetle hissettiğim Cemil Beyi yaşatma çabasıyla ilgilidir. İçimde benden ayrı olduğunu sandığım bir de Cemil Beyin bulunmasına sen 'tezyid-i şahsiyet' mi yoksa 'taksim-i şahsiyet' mi dersin pek bilemiyorum.

(...)

(...) Senin işin bir bakıma kolaydı babacığım. Birçok şeyi yok sayarak belirli bir düzen içinde yaşadın. Sinemaya gitmedin. Hiç roman okumadın. Zeytinyağlı enginar yemedin. Yabancı ülke özlemi çekmedin. Kimseye hediye almadın. Evde kuşkonmazdan başka bitki yetiştirmedin. Yalnız halk türkülerini sevdin. Basit beğenilerinin yanında beni şaşırtan duyarlıkların vardı. Bir örnek vermek gerekirse

Çalkan Karadeniz çalkan
Gemiler açıyor yelken

gibi beni çok duygulandıran bir masal türküsünün yanısıra

Yekte yavrum yekte
Pastırmalar yükte

türküsünü de aynı keyifle söyledin ve dinledin. Ben, sonradan edindiğim bir duyarlıkla, ikincisini sanki alaya alıyormuşum gibi değerlendirerek işin içinden çıkmayı denedim: Şu 'filân' sözünü, basit duygululuklarımı gizlemek için kullandığım gibi filân.

(...) Seni artık değiştirmek mümkün değil babacığım; bu nedenle kendimi de değiştirmenin mümkün olacağını sanmıyorum. Sabit nazarlarla boşluğa baktığım zamanların çoğunda temeldeki benzerliğimizi gizlemek için ümitsiz süslemelerle kendimi yoruyormuşum gibi geliyor bana. (...)

Aramızda hiçbir zaman, alışılmış baba-oğul ilişkisi olmadı. Ne ben, bütün meraklı çocuklar gibi durmadan her şeyi sana sordum; ne de sen oturup bazı şeyleri bana açıklamak gereğini duydun. Bu yüzden, birçok olayın nedenini zamanında öğrenemediğim için, dünyanın birçok yönünü hiç bilemedim. Bazı olayların nedenini de çok sonraları öğrenebildim. (...)

Ben sonra eve dönmedim babacığım. Bazı durumlarda sana oranla biraz aşırı davrandım. Belki de kendime bu dünyada bir yer yapabilmek için, birçok düşüncemi 'kuvveden fiile' çıkarmaya çalışıyorum. Aslında sen böyle bir şeyi hiç düşünmedin; bununla birlikte, yeryüzünde senin kadar yer yaptığım da söylenemez. Bu yüzden sinirli, sabırsız ve hırçın oldum. Biliyorsun seninle de çok çatışırdım, kapıları filân vurup giderdim. Bana hep haksızlık yaptığın duygusu vardı içimde: (...)

(...)

Oysa şimdi seni düşündüğüm zaman babacığım, durmadan gülümsüyorum. Seni sen olarak yaşamak istiyorum. İstiyorum ki evde annem gibi biri olsun ve ben de mutfağa giderek, "Burada gene bir şeyler kaynıyor Muazzez," diye içeri seslenebileyim ve bana "Kaynadığını görüyorsun altını kıs Cemil Bey," denilsin ve ben de hiçbir şey yapmadan mutfaktan çıkayım. Belki de nasıl bir insan olduğunu bugün bile bilmiyorum; daha doğrusu bugün, senin bilmediğin bazı şeylerin varlığından haberim olduğu için, bu bakımlardan nasıl bir insan olduğunu merak ediyorum. Acaba senin de bilinçaltın var mıydı babacığım? Bana öyle geliyor ki sizin zamanınızda böyle şeyler icad edilmemişti. Sanki Osmanlıların böyle huyları yoktu gibi geliyor bana. Senin fesli ve redingotlu resimlerini gözümün önüne getiriyorum da, bu görüntüyle 'varoluşçu bir bunalımı' yanyana düşünemiyorum doğrusu. Aslında bizler de bir özenti içindeyiz; ama ne de olsa bu kurt içimize düştü bir kere babacığım; bazı meseleleri bu yüzden büyütüyoruz. Acaba bütün bunları sana şimdi anlatsaydım nasıl karşılardın, yazdıklarımı okusaydın ne düşünürdün? Hepsini 'deli saçması' mı bulurdun? Sizin zamanınızda herhalde böyle zorluklar yoktu babacığım; yemek ve bilmece çözmek ve benim zorumla radyodan dinlediğin alafranga müzik ve sineklerin camı kirletmesi ve gazetede sağlıkla ilgili makale hakkındaki düşüncelerin ve aylık bütçe hesapların ve yarın pişirilecek aşureye neler katılması gerektiği ve benzeri ve ilgisiz bütün düşüncelerinin 'bilinç akımı' denilen karmaşık bir düzende yer aldığını bilseydin sanırım yemekten sonra o yüksek koltuğunda rahatça uyuklayamazdın. Maddenin temel yapısında düzelmesi mümkün olmayan bozuklukların başladığını ya da bazı tabiat kanunlarının artık eskisi gibi aynen tekrarlanmadığını duysaydın acaba endişelenir miydin? Aslında 'ruhiyat'la ilgili yenilikleri ben bile doğru dürüst bilemiyorum babacığım. (...)

Demek ki senin köylü tabiatın bana miras kalmış babacığım: Medeniyeti sevmiyorum. Bu günlere yetişebilseydin, sen de benim gibi televizyondan nefret ederdin sanıyorum. Ben, senin çıktığın köye dönmek istiyorum; yani, (...) deniz özlemcileri gibi kıyıda balıkçılarla filân sohbet etmek istemiyorum. Balığa çıkmak bize göre değil babacığım. Ben senin uçsuz bucaksız tarlalar arasındaki küçük köyüne yakın bir yerde (çevrede belki bir iki ağaç olabilir) ahşap kirişli kerpiç bir evde yaşamak istiyorum. Evin resmini de tanıdık yaşlı bir mimara çizdirdim. (...) Sana anlatması biraz zor ama, oraya gidişim bana haksızlık eden dünyaya karşı bir başkaldırma hareketi olacak diyebilirim; yani ben orada bulunmakla onlara, "İşte bütün 'terakkinizi' gördüm ve 'aslıma rücû ediyorum' (yani Cemil Beye dönüyorum"),

diyeceğim ve onlar da bunu anlamayacak. Sen bunu Ziya Paşanın ya da Mehmet Âkif'in tepkilerine benzetebilirsin. Annem duysaydı çok ağlardı. Sen nasıl karşılardın bilmiyorum, herhalde bunu da sana karşı bir hareketim olarak 'tavsif' etmezdin. Gene de, beni bu duruma kitapların getirdiğini söylerdin. (...) Oysa ben kendimi modası geçmiş biri olarak 'telâkki ettiğim' için, senin çocukluğuna sığınıyorum babacığım. Hareketimin, annemde beğenmediğin biçimde bir duyarlılıkla ilgisi yok. Yani artık haddimi biliyorum, önünde 'hayat' denilen bir taşlık bulunan dağ evimde senin dönemince bilinmeyen ruhsal karışıklıklarımı yaşıyorum, kuyudan su çekiyorum ve eşeğime yüklediğim dallarla ocağımı yakıyorum. Buna 'şimdilerde' kaçış diyorlar babacığım; birtakım toplum sorunlarını çözemeyeceklerini hisseden (...), yani senin anlayacağın şehirde yaşayan ve üstelik şehirdeki günlük yaşantının geleneklerini benimseyen aydınlar böyle yapıyormuş. Sen böyle söyleyenlere bakma babacığım. Oğlunu onlardan öğrenecek değilsin ya. Sen de aslında annem gibi benim hiçbir zaman kötü bir şey yapmayacağıma inanırsın değil mi? Hani bir zamanlar bazı kitaplar okuyordum da eve bazı asık suratlı adamları çağırıp onlarla bağırarak tartışıyordum; o zamanlar annem, başıma bir şeyler geleceğinden endişelenmekle birlikte, gene de bu konuda kendisini uyaran ahbaplarına karşı beni savunuyordu. Şimdi beni savunan kalmadı babacığım; çünkü ikiniz de öldünüz. İşte ben de yalnızsam, yalnızlığımı bilmek için çoğu zaman -sabit nazarlarla boşluğa baktığım zaman- bu kerpiç evi gittikçe daha ciddi bir biçimde düşünüyorum. Ben bu asık suratlı aydınlara hiç benzemiyorum babacığım; onlara karşıyım ve senin içtenliğinden yanayım. Bazı kitaplar yüzünden kafam biraz karışmışsa da bugün bile senin içtenliğini taşıdığımı ümit ediyorum. Gene de sonunda sana bütünüyle benzemekten korkuyorum babacığım: (...)

Mektubuma burada son verirken hürmetle ellerinden öperim

Oğlun

Oğuz ATAY, *Korkuyu Beklerken* (Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

tezyid-i şahsiyet: Kişiliğin güçlendirilmesi.

taksim-i şahsiyet: Kişiliğin bölünmesi.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Babama Mektup adlı hikâye, özlem ve öz eleştiri üzerine kurulmuştur.

Bu hikâyede anlatıcı, hikâyenin serim bölümünde bugünü, düğüm bölümünde geriye dönüş tekniğinden yararlanarak geçmişi anlatmıştır. Eleştirel bir bakış açısıyla babasıyla olan ilişkilerini sorgulayan anlatıcı, zamanla babasına benzemeye başladığını fark ediyor.

1960 sonrası hikâyeciliğimizde geleneksel anlatımın dışına çıkılmıştır. Bu dönemde bir yandan toplumsal gerçekçi anlayış gelişirken bir yandan da *Babama Mektup* adlı hikâyede olduğu gibi bireyin ön plana çıkarıldığı modernist hikâyeler yazılmıştır.

1960 sonrası hikâye yazarları hem tema ve konu yönünden hem de anlatım tekniği açısından yeni arayışlara yöneldiklerinden bu dönemde hikâyeciliğimiz oldukça gelişmiştir.

Toplumla birlikte bireyi de önemseyen modernist eğilim taşıyan hikâyelerde, bireyin iç dünyasının karmaşıklığından hareketle gerçekliğe ulaşılmaya çalışılmıştır.

Modernizmi esas alan eserlerde dil ve anlatımda geleneksel anlatım tekniklerinden uzaklaşılıp bilinç akışı, iç konuşma, geriye dönüş gibi anlatım teknikleri kullanılır. Klasik hikâyelerin temelini oluşturan olay, karakter ve çevre unsurları silikleşir. Simge, imge, ironi ve çağrışımlar ön plana geçer. Bu tür hikâyelerin kahramanları topluma yabancı, duygu ve düşünceleri karmaşık, çok yönlü insanlardır. Bu insanlar psikolojik çözümlemelerle hikâyelere aktarılmaya çalışılır.

Türk edebiyatında modernist hikâye yazarlarından bazıları: Ferit Edgü, Sevinç Çokum, Bilge Karasu, Orhan Pamuk, Adalet Ağaoğlu, Nezihe Meriç, Pınar Kür, Latife Tekin, Yusuf Atılgan.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. "Münevver" kelimesinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten yararlanarak kontrol ediniz.

2. *Babama Mektup* adlı hikâyenin tema ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

3. *Babama Mektup* adlı hikâyede anlatıcı nelerden şikâyet etmektedir? Açıklayınız.

4. Hikâyedeki baba hangi yönleriyle özlenmektedir? Açıklayınız.

5. Edebî eserlerde konuyu geliştiren, boyutlandırıp akışını sağlayan olguların tümü olaydır; olay yoluyla kişilerin karakterleri, eğilimleri öğrenilir.

Babama Mektup adlı hikâyede anlatılan olay nedir? Açıklayınız.

6. Hikâyedeki şahısların rol dağılımlarını, olay akışını etkileyen fiziksel, psikolojik ve ahlaki özelliklerini, toplumsal statülerini, tarihsel ya da gerçek kişiliklerini veya bu kişilerle ilişkilerini inceleyiniz.

7. Öyküleyici metinlerde kahramanların ruh hâlleri ile zaman ve mekân arasında ilişki vardır. *Babama Mektup* adlı hikâyede zaman ve mekânın özelliklerini değerlendiriniz.

8. *Babama Mektup* adlı hikâyede metnin kurgu zamanı ile içeriğin zamanı aynı değildir.

"Senin aynadan gördüğünü ben 'dıvardan' görürüm," diyerek söze başlanmış, geriye dönüş tekniği kullanılarak geçmişte yaşananlar anlatılmış; hikâye, günümüzde sonlandırılmıştır. Bu, günümüz hikâyelerinde görülen bir anlatım tekniğidir.

Bu tekniğin hikâye türü için önemini belirleyiniz.

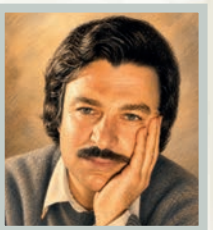
9. *Babama Mektup* adlı hikâyede anlatıcı, tanık olduğu olayları kendi yorumunu da katarak anlatmaktadır. Okur da her şeyi anlatıcının gözüyle görmekte, onun düşünce ve heyecanını paylaşmaktadır.

Babama Mektup adlı hikâyede, kahraman anlatıcı bakış açısı kullanılması, hikâyenin anlatımını nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

10. Bu hikâyede anne-baba sevgisi nasıl vurgulanmıştır? Açıklayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Oğuz ATAY (1934-1977)

Kastamonu'nun İnebolu ilçesinde doğdu. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesini bitirdi. Bir süre mühendis olarak çalıştı. Daha sonra İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisinde akademisyen olarak çalıştı.

Roman, hikâye, tiyatro ve günlük türlerinde eserler verdi. Türk edebiyatında özellikle modernist roman anlayışının gelişmesinde önemli bir yere sahip oldu. Eserlerinde bireyin iç dünyasını, toplumla çatışmasını, yalnızlığını, aydın kimliğini ve modern hayat karşısındaki bunalımlarını ele aldı. İroni, iç konuşma, bilinç akışı, parodi ve metinler arasılık gibi anlatım tekniklerinden yararlandı. Tutunamayanlar adlı romanıyla Türk romanında geleneksel anlatım kalıplarının dışına çıkan özgün bir kurgu oluşturdu. Gerçeklik, oyun ve bireyin iç hesaplaşmaları üzerinde durdu.

Modern Türk romanının öncü isimleri arasında kabul edildi.

Aldığı ödüller

TRT Roman ödülü (1970).

Eserlerinden bazıları

Roman: *Tutunamayanlar, Tehlikeli Oyunlar, Bir Bilim Adamının Romanı, Eylembilim.*

Hikâye: *Korkuyu Beklerken.*

Tiyatro: *Oyunlarla Yaşayanlar.*

Günlük: *Günlük.*

DİL BİLGİSİ

1. Oysa ben kendimi modası geçmiş biri olarak 'telâkki ettiğim' için, senin çocukluğuna sığınıyorum babacığım. Hareketimin, annemde beğenmediğin biçimde bir duyarlılıkla ilgisi yok. Yani artık haddimi biliyorum, önünde 'hayat' denilen bir taşlık bulunan dağ evimde senin dönemince bilinmeyen ruhsal karışıklıklarımı yaşıyorum, ...

a. Bu parçadaki altı çizili kelime ve kelime gruplarına hangi yöntemlerle mecaz anlam kazandırılmıştır? Belirleyiniz.

b. Bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek biçimde cümlelerde kullanınız.

2. Aramızda hiçbir zaman, alışılmış baba-oğul ilişkisi olmadı. Ne ben, bütün meraklı çocuklar gibi durmadan her şeyi sana sordum; ne de sen oturup bazı şeyleri bana açıklamak gereğini duydun. Bu yüzden, birçok olayın nedenini zamanında öğrenemediğim için, dünyanın birçok yönünü hiç bilemedim. Bazı olayların nedenini de çok sonraları öğrenebildim.

Babama Mektup adlı hikâye, aslına uygun olarak alınmıştır. Metindeki günümüz kullanımlarına uymayan noktalama kullanımlarını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. *Babama Mektup* adlı hikâye ile Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Menevşeler Ölmemeli* adlı hikâyesini edebî, felsefi ve estetik anlayış yönünden karşılaştırıp belirlediğiniz benzerlik ve farklılıkları ifade ediniz.

4. METİN

HAZIRLIK

Öykülerinde toplumdaki bozukluklara daha çok da kadınların sorunlarına değinen Nezihe Meriç, öyküyü genelde anlaşılandan daha değişik bir tanımla belirler. Ona göre öykü "İnsanın bir ruh hâlinin, herhangi bir olay karşısındaki durumunun, kısmetine düşen zaman içinde bir gülüşün, bir davranışın ustaca verilişidir." (...)

Olcay ÖNERTOY, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçadan yola çıkarak Nezihe Meriç'in öyküye olan bakış açısını belirleyiniz.

MARANGOZDUR ADI AHMET USTADIR

Öyle çok konuşuyorum ki, evimin her yanını, sözcükler, tümcelerle dolduruyorum.

Boyum kısa, ama fark etmez. Bıyıklarım gür, sesim kalın. Bana yeter. İki çocuğum var. İki güzel kız. Bir de kedimiz Mırnak. İşte mesele. Karım sessiz. Soluk. Sıska. Güzel olmak kolay değil. Yoksul, ama iyi. Çirkin, ama yüreği temiz. İşte en önemli mesele.

Evimiz, kentin fakir mahallelerini saran binlerce, milyonlarca evden biri. Gösterişli, görkemli bir yaşayışımız yok elbette. Olsun. Ben konuşmamla, tüm kenti, evleri, insanları, çiçekleri, belediye başkanının işlerini, dolmuş şarkılarını, gecekondularda rastladığım çirkin pembelerle yeşilleri, pazar yerlerindeki kaygılı kalabalığı, çok büyük bir süpermarkette çok küçük bir pakete beş yüz papel ödeyen bereli adamı, bir vida bulabilmek için görkemli Fatih Camisi'nin çevresinde geçirdiğim üç saat yirmi dakikayı, meşenin güzel rengini, cevizin cilasını, formika belasını durmadan dinlenmeden en ince ayrıntılarıyla dolduruyorum evime. Yeni çıkan konserve çeşitlerini anlatıyorum...

Konserve fabrikasında da çalıştım abi. Berber yanında da, kamyonlarda da... Çalıştım, ama fabrikada kendimi fabrikatör saydım, berberin yanında kuaför, kamyonlarda nakliye şirketinin sahibi... (...)

Ne demiştik, konserve çeşitlerine meraklıyımdır. Yeni çıkan konserveleri anlatıyorum benim nasipsize. Hemen arkasından, konservenin zararlarını sıralıyorum. Yaz gelince, diyorum, kızlar hayran ağzıma bakıyor. İkisi de. Bir de Mırnak. Ben elimde çekiç çivi evi onarırken, onlar da peşimden dolaşıyor. Papatyalar açınca, diyorum, üstümüzde gök, gök mavisi, önümüzde deniz, deniz mavisi... Çimenler kendi renginde, yani yeşil mi yeşil, diyorum. Gideriz kırlara... Kızlarda bir sevinç, Mırnak'ta bir koşturma... Evin şenliğine doyum olmuyor.

Yooo, ben onu bunu bilmem. Ben çocuklarıma düşkünüm. Önce ailemi düşünürüm. Geçimimi sağladım mı... Yok abi, çalışmaktan yılmam. Benim yılgınlığım... Boş ver!

(...)

"Bir askı alıver dediydim be Amet'im", diyor (...). Dünyanın en iyi kadını. Sessiz. İçli. Alamadım bi türlü. Gidip Pazartesi pazarının oradan alacağım. Çocukluk arkadaşım var orada. Bizim mahalleden. Gel gelelim ta geçen yazdan kalma bir borcum var. Çok değil. İki sehpa aldıydık. Ar ediyorum. Denkleştirip ödeyemedim. Ben borçtan yılarım abi.

Bebeler tartışadursun bebece, geçiyorum pencerenin önüne. Dışarda bizim fakir Hüsambey sokağı...

Ne bey sokağı ya! (...) neyse...

Akşam buraya karanlık karanlık iner. Bir sövgü gibi. Çirkef sularıyla, farelerle, elleri ayakları kirli, (...) sağlıksız çocuklarıyla. Durma yanmış yağda soğan kavurur kadınlar. (...) Erkeklerin çoğu renksiz, uzun dişleri bozuk, kirli... Ben bu çirkinleri sokmam evime. Çekerim Sümer'in çiçekli perdesini her bir fakirliğin üzerine. Karımın makinesi olmadığı için, elinde ince ince dikmiştir tüm büzgülerimizi. Perdede, minder kenarlarında, kızların entarilerinde. Hep iğnenin ucuyla, düzgün, güzel büzgüler büzer o. Gözleri, öyle çekingenlikle dolu bir mavidir ki; su damlaları gibidir. Bu pis mahallede yazık oluyor onun sarı saçlarına biliyorum. Kurtaracağım onu buradan.

Yok abi, düş değil. Düş kuran bizim pederdi. Kendisi yüksek memur ya, benden de ille ya kaymakam ya vali çıkaracak. (...) Ben çocukluğumdan beri tahta kestim, tahta çaktım. Vurgunum ben tahtaya abi. Adamın biri, benim gibi biri, 'Ağaçların öyküsü' koymuş dükkânının adını. Bayıldım. Git bak abi, Moda'da. Kime sorsan gösterir. Anlasana bu çocuk zanaatkâr olacak.

(...)

Düş mü dediydik? Ha! "Baba bayram ne vakit?", "Baba elma şekeri alacan mı bayramda?", "Baba, pazar günü, gidip deniz kenarında oturacaz mı?", "Baba bez bebeklerimizin de gözü mavi boncuktan olsun mu?", "Baba bize helva alacan mı?", "Baba bugün bize kadınlar geldi. Biz çay kaynattık.", "Baba bize gökyüzünün padişahını anlatsana.", "Baba bize papatyaları anlatsan." Ben konuşurum, onlar konuşur; ben konuşurum onlar konuşur... Benim garip dolanır ortada. Hem sofrayı kurar, hem güler durur. Sevinir, şükreder. Kimseye bir zararımız yok. Ben şen adamım. Çekerim Sümer'in çiçekli perdesini dünyanın üzerine, oturur, namusumla kazandığım ekmeğimi yerim çocuklarımla, İyi yemek pişirir benim göçmen kızı. Her akşam pişen yemeğin mis kokusunu doldurur evimize. (...)

Haa, Allah ne verdiyse. Bin şükür...

(...) Geçenlerde Çamlıca'ya bir akrabaya gitmiş (...), kızları alıp. Mırnak evde... Akşam eve geldim ki...

Güneş açmıştı o çekingen mavi gözlerinin göğünde. Hem kaç güneş. Dünya güneşinin lafı mı olur, insanın sevinci, umudu, düşleri vurduğunda gözlerinin içine... "Aman be Amet'im" dedi bana, daha atmadım adımımı kapıdan. Şaşırdı fileyi nereye koysun, kızları, Mırnak'ı nereye kışalasın. Pencerenin önünde beni beklermiş meğer. "Bir tepenin üzerinde otururlar ki nasıl tepe. Ben saydım tam dört fıstık çamı na şöyle çadır gibi, sen de on tane. Aman be Amet'im, şaştım kaldım be Amet'im. Arkası silme defne çam ne istersen. Denize nasıl bakarlar bilir misin? Yukarlardan. Hey Rabbimin kudreti! Gecekondu değil saray; çayırı çimeni de sayarsan. Ah be Ahmet'im!"

Ah be abi! Bi kurtarsam (...) şu sokaktan...

Alıp şenliğimi, kızlarımı, garip kadınımı, çıksam dağlar başına. Mırnak? O da! Eyvallah! Beslerim. Ciğerini eksik etmedim daha... Bulsam bir gecekondu. Helası dışarıda olurmuş. Olsun. Tavanı yıldızlarla dolu ya!

(...)

Bataklık bu Hüssam Bey Sokağı. Ben bataklıkta bir Ahmet ustayım. Grev nedir bilmem Allahıma şükür. Sendika bilmem. Bir dükkânım var benim çarşıda. Köşebaşında. Yadigâr ustamdan. Ustam mı?

Ustam ünlü şanlı Aliş ustaydı. Allah rahmet eylesin, yattığı yer nur olsun: bağırırdı bayırın altından karısına: "A be kakulânım, açasın kapıyı, gelmiştir Aliş ustan!" Aldı beni yanına. Vurdu testereyi, vurdu zımparayı, tornaladı, cilaladı adam etti. (...) "Al," dedi, "nazlı kızımı da nikâhladım sana." Göçtüler gittiler. Kaldı köşebaşındaki kapısı aşı boya dükkân bana. Sanayi çarşısı batsın benim dükkân batmaz. Neden batmaz, çünkü helal maldır. Duvalıdır.

(...)

Din demek insanları sevmek demek, hileci olmamak, sevmenin tüm kurallarını yerine getirmek demek. Geri yanı vız gelir bana. Ben anlamam öyle duvar yazısı haykırmaktan, sokaklara dökülüp. Anlatmaya çalışsın Ramiz ustanın oğlu istediğince. Dişleri çürük. Ateşi var her zaman. Hasta bu oğlan. (...)

Ramiz usta var altmış beş yaşında. Onun aklı erede... Bir gün görmemiş şu dünyada. "Hiç fazladan ekmek alamadım oğlum eve. Hep ucu ucuna. İşte benim yaşamımın özeti" dediydi bir akşam bana.

(...)

Yok abi. Kafayı bozmaya gerek yok. Patron da benim, işçi de. Kendim kazanır, kendim yerim namusumla. "Devlet bir yüce kuştur" dediydi ustam bana.

(...)

Ustam Aliş ustaydı. Kızını, işini, dükkânını bana bıraktı yadigâr. Ne yüce kuş ol yükseklerde kanat ger, ne karınca olup, toprağın dibinde dirlik ara. Şu ellerin var ya şu ellerin, bir onlara, bir de yüreğindeki Allah'a güven dedi bana.

Allaha şükür be abi! Durumum iyidir. Sağlığım yerinde. Bu böyle oldukça, çalışır çıkarırım kızlarımın, karımın ve Mırnak'ın nafakasını taştan.

Hükümet mi, al sana vergi. Evsahibi mi? Ayın birinde trink! İstanbul havasıyla manzarası da bedavadan hem de cabası.

Eh, ben şen adamımdır abi. N'apacaksın. Başka türlü çekilmez bu dünya. Üzülmez olur muyum abi. Bendeki de vicdan. (...) Karıştı dünyanın işleri. Çok karıştı abi...

(...)

Ramiz ustanın oğlu dedim de, çok konuşurum doğru. Ben neşeli adamım abi. Doğru da, yaşlandım be abi. Yaş otuz iki. Unutuyorum soracağımı bile. Bir laf etmiş arkamdan Ramiz ustanın oğlan. Demiş ki... Neydi yau?

(...)

Grev açı oğlan. Grev açı. Çoluk çocuğu da. Perişan. Üç ekmek yolladım evine geçen gün, yarım kilo da kıyma. Adımı vermesem almazlar. Yerin dibine geçtim. Gönlüm gani. Elimden gelse dağı taşı şeker yapar dağıtırım çocuklara.

Ha buldum abi tamam "ilkel" demiş benim için. Ne demek bu? (...) İyi çocuktur. Temiz çocuktur. Saygıda kusur etmez ama...

Nezihe MERİÇ, *Toplu Öyküleri II* (Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

formika: Genellikle marangozlukta kaplama işlerinde kullanılan, üzeri düz ya da desenli bir gereç, ince bir levha.

kakule: Güney Hindistan'da bulunan, çok yıllık ve otsu bir bitkidir. Kakule denilen tohumları baharat olarak kullanılır.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Marangozdur Adı Ahmet Ustadır adlı hikâyede 1970'li yıllarda elinin emeğiyle geçinmeye çalışan bir ustanın olaylar, durumlar karşısındaki duygu ve düşünceleri verilmeye çalışılmıştır. Gelenekselden kopmayan, temiz duygularını korumaya uğraşan, evini, ailesini çok seven, yoksullukla mücadele etmeye çalışan Ahmet Usta karakteri; çalışkan, konuşkan ve dürüsttür. Evinde ailesiyle yediği bir kap yemek onu mutlu etmeye yetmekte, sağlıklı çocukları olduğu için şükretmektedir. Hikâye kahramanının en büyük hayali, eşinin hayalini gerçekleştirmek olmuştur. Hikâye kahramanı, yaşama bağlı, cesur ve mücadelecidir.

Nezihe Meriç bu hikâyede, toplumsal bozuklukların bireysel çabalarla düzelebileceğini iddia etmektedir. Yazar, ele aldığı konular bakımından toplum sorunlarına yönelmiş gibi görünse de hem toplumsal hem aile yaşayışındaki bozuklukları bireysel nedenlere bağlamaktadır. Bu nedenle de o, gerçekliği gözlemlerden alan ve bireye ağırlık veren bir yazar özelliği taşır. Hikâyelerini; olaydan çok kişilerin olaylar karşısındaki davranışlarıyla, izlenimler ve çağrışımlarla besler. Hikâyelerinde iç yaşantılar, anılar, duygular zengindir. Olayı, belli bir zaman sürecinde vermediği için de hikâyelerinde şimdi ile geçmiş zaman, yaşanılanla anılar, bilinçle bilinçaltı iç içe bulunur.

Nezihe Meriç'in, yazılışları bakımından Sait Faik çizgisinde bir gelişim gösteren hikâyelerinin en başarılı yanı dili ve anlatımıdır. Türkçeyi büyük bir doğallık ve ustalıkla kullanan sanatçı, deyimlerden, halk söyleyişlerinden de yararlanarak anlatımına çekicilik katmıştır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. "Duva" kelimesinin doğru yazılışını öğreniniz. "Ar etmek" ve "kafayı bozmak" deyimlerinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. Okuduğunuz hikâyedeki şahıs kadrosunun özelliklerini fiziksel ve ruhsal yönden belirleyiniz. Metinden bu kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini örnekleyen cümleler bulup gösteriniz.
3. Okuduğunuz hikâyenin tema ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız. Bu temanın, hikâyenin yazıldığı dönemin zihniyeti ve sosyal hayatıyla olan ilişkisini ortaya koyan cümleleri belirleyiniz.

Tema	
Konu	

4. Anlatmaya bağlı metinlerden olan hikâyelerde gerçek hayattan alınan unsurlarla insana özgü bir gerçeklik, kurgulanarak verilir. Bu hikâyede kurgulanan bir olay var mıdır? Açıklayınız.
5. Hikâyedeki çatışma veya karşılaşmaları belirleyiniz. Bu çatışma veya karşılaşmaların temanın oluşumundaki etkisini değerlendiriniz.

6. Hikâyede çocukların konuşmaları, konuşma özellikleri korunarak verilmiştir. Bunun nedeni ne olabilir? Açıklayınız.
7. *Marangozdur Adı Ahmet Ustadır* adlı hikâyenin geçtiği mekânın özelliklerini inceleyiniz. Bu mekânın tema ile ilişkisini belirleyiniz.
8. Laytmotif, edebiyatta bazı ifadelerin kalıp olarak yinelenmesidir. *Marangozdur Adı Ahmet Ustadır* hikâyesinde Çekerim Sümer'in çiçekli perdesini her bir fakirliğin üzerine. cümlesi laytmotif olarak değerlendirilebilir mi? Tartışınız.
9. Okuduğunuz hikâyenin toplumsal gerçekci bir hikâye olduğu söylenebilir mi? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
10. **a.** Hikâyedeki anlatıcının özelliklerini belirleyiniz.
    b. Hikâyede bu anlatıcının bakış açısının kullanılmasının nedenleri neler olabilir? Değerlendiriniz.
11. Hikâyedeki açık ve örtük iletileri belirleyip ifade ediniz.
12. Hikâyede aile, hayvan ve tabiat sevgisinin anlatıldığı cümlelere örnekler bulup gösteriniz.
13. Hikâyede Ahmet Usta, Ramiz Usta'nın oğlunun ailesine yardım ettiği hâlde neden utanmaktadır? Açıklayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Nezihe MERİÇ (1924-2009)

Gemlik'te doğdu. Çocukluğu Anadolu'nun doğudan batıya birçok ilinde geçti. İstanbul Üniversitesinin hem Türk Dili ve Edebiyatı hem de Felsefe bölümüne devam etti. Bu sürede müzik çalışmalarını sürdürdü. Uzun süre Heybeliada ilkokulunda müzik öğretmenliği yaptı. Öykü ve roman türünde eserler yazdı. Eserleri birçok ödüle layık görüldü.

Kendisinin hikâyeci olduğunu her fırsatta dile getiren yazar, hikâyelerinde toplumdaki bozukluklara, daha çok da kadın sorunlarına değinirken aile ve toplum içinde yalnız kalan insanların bu nedenle kişiliklerini bulamadıklarını ifade etti.

Hikâyelerinde işlediği konular hem bireysel hem de toplumsaldır. Kuşak çatışmaları, yoksulluk ve göç, onun tercih ettiği konulardır.

Seçtiği konuların yanında yazmadaki başarısıyla da dikkat çeken yazarın son derece titiz bir üslubu vardır. Hikâye kahramanları genellikle orta hâlli çoğu da kadın olan aydın kişilerdir. Bu kahramanlar genelde mutsuzdur. Bunların hemen hepsi köyden kente göçmüştür. Toplum içinde bir dayanakları olmayan bu insanların yarınları için de bir güvenceleri yoktur.

Aldığı ödüller

Türk Dil Kurumu Roman Ödülü (1962), Sait Faik Hikâye Armağanı (1990),
Sedat Simavi Edebiyat Ödülü (1998).

Eserlerinden bazıları

Hikâye: *Bozbulanık, Topal Koşma, Menekşeli Bilinç, Dumanaltı, Bir Kara Derin Kuyu, Yandırma.*

Roman: *Korsan Çıkmazı, Boşlukta Mavi, Alacaceren.*

Oyun: *Sular Aydınlanıyordu, Sevdican, Çin Sabahta*.

Anı: *Çavlanın İçinde Sessizce*.

Çocuk Kitapları: *Alagün Çocukları*, *Dur Dünya Çocukları Bekle*.

DİL BİLGİSİ

1. Güneş açmıştı o çekingen mavi gözlerinin göğünde. Hem kaç güneş. Dünya güneşinin lafı mı olur, insanın sevinci, umudu, düşleri vurduğunda gözlerinin içine... "Aman be Amet'im" dedi bana, daha atmadım adımımı kapıdan. Şaşırdı fileyi nereye koysun, kızları, Mırnak'ı nereye kışalasın. Pencerenin önünde beni beklermiş meğer. "Bir tepenin üzerinde otururlar ki nasıl tepe. Ben saydım tam dört fıstık çamına şöyle çadır gibi, sen de on tane. Aman be Amet'im, şaştım kaldım be Amet'im. Arkası silme defne çam ne istersen. Denize nasıl bakarlar bilir misin? Yukarlardan. Hey Rabbimin kudreti! Gecekondu değil saray; çayırı çimeni de sayarsan. Ah be Ahmet'im!"

a. Altı çizili kelime ve kelime gruplarının anlamlarını belirleyiniz.

b. Altı çizili kelimeleri farklı anlamlara gelecek biçimde cümlelerde kullanınız.

c. *Marangozdur Adı Ahmet Ustadır* adlı hikâye aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

2. Eh, ben şen adamımdır abi. N'apacaksın. Başka türlü çekilmez bu dünya. Üzülmez olur muyum abi. Bendeki de vicdan. (...) Karıştı dünyanın işleri. Çok karıştı abi...

a. Bu parçadaki deyimleri bulup anlamlarını söyleyiniz.

b. Bu parçadaki yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

c. "N'apacaksın" kelimesinde kesme işaretinin hangi amaçla kullanıldığını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

(...)

Bir mutfak penceresi aralığa bakan. Fena oluyor insanın içi bu aralıklara bakarken. İs, kurum; yağmurların yol yol akıttığı. İyi ki şu karşı komşu var. Pencerelerin önünü, ikide bir, sıcak sabunla suyla, dumanı tüte tüte siliyor. Sünger kara kara köpürüyor çoğu kez. Çiçek koyuyor bazan, bir saksı. Bazan da, çocukların eski giysilerinden yaptığı elbezilerini asıyor. Beyaz üzerine kırmızı benekli de, lacivertlisi pembe yollu. Eh, iyi gene. Beşinci kat hiç olmazsa. Ya en alt katta olunsa! Loş. Herkesin attığı çerçöp pencerelerin önünde.

Nezihe MERİÇ, *Toplu Öyküler II,* (Kısaltılmıştır.)

1. *Dedi Ölüm Aklımda* adlı hikâyeden alınan bu parça ile *Marangozdur Adı Ahmet Ustadır* adlı hikâyeyi dil ve anlatım yönünden karşılaştırıp belirlediğiniz benzerlik ve farklılıkları ifade ediniz.

5. METİN

HAZIRLIK

BENSİ

Bana
beni sevmediğini söyleme.
Daha ağırını bulursan
söyle.

Necati TOSUNER, *Yakamoz Avına Çıkmak*

1. Divan edebiyatındaki tek dizelik azade mısralara benzeyen bu tek satırlık küçürek hikâyede ifade edilmek isteneni açıklayınız.

PUSULA/SIZ

Elimde pusula soruyorum:
— Nereye gidiyoruz Ramazan?
— Köye.
— Köyün yolu burdan değil ki.
— Artık köyün yolu yok Hoca. Kar kapadı köyün yolunu.
Yaza değin köyün yolu diye bir şey yok.
— Öyleyse nasıl gideceğiz köye?
— Yeni bir yol açarak. Şu anda yaptığımız da bu.
— Ama sen yanlış yönde açıyorsun yolu.
— Sen elindeki pusulaya bakma Hoca, beni izle.
— Ama yanlış yoldasın Ramazan.
— Öyleyse beni bırak, pusulayı izle. Ya da kendi yolunu kendin aç.

Ferit EDGÜ, *Doğu Öyküleri*

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

yaza değin: Yaza kadar.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz *Pusula/sız* adlı metin, küçürek bir hikâyedir.

Küçürek (Minimal) Hikâye: Hikâyenin bir alt türü olan küçürek hikâye, Türk edebiyatında yeni bir türdür.

Her çağ ve dönemin ruhu, kendi özüne uygun anlatı araçlarıyla kendini ifade etmek ister. Küçürek hikâye de içinde yaşadığımız dönemin kendini dışavurumudur. Küçürek hikâyenin ortaya çıkışında, farklı sanat dallarındaki minimal yaklaşımın hikâyede de karşılık bulması etkili olmuştur.

Küçürek hikâyeler 750 kelimeyi geçmeyen anlatılardır. Bunlar arasında tek cümlelik olanlar da vardır. Küçürek hikâyede hikâyenin unsurlarıyla ilgili birçok ayrıntıya yer verilmez, şiirde olduğu gibi yoğun ve imgesel anlatımdan yararlanılır.

Küçürek hikâyelerde anlatılanlar; insan yaşamından dondurulmuş kısa anlar, yaşanmış küçük olaylar, anekdotlar, kurulan düşlerden biri, bir monolog, bir içsel düşünüş olabilir. Bu tür hikâyelerde de diğer hikâyelerde olduğu gibi insana özgü gerçekler (bireyselleşme, yalnızlık, yabancılaşma vb.) konuları işlenir. Küçürek hikâyelerde çok küçük bir olay ya da durum anlatıldığı için şahıs kadrosu, zaman ve mekân gibi yapı unsurları sınırlıdır.

Küçürek hikâyede anlatım, anlatılmayan, gizlenen şeyde ortaya çıkar, bu nedenle anlam yoğundur ve bu tür hikâyelerin çağrışım gücü yüksek olduğundan bu tür hikâyeler bazen tek satır olabilmektedir.

Küçürek hikâyenin dünya edebiyatındaki temsilcilerinden bazıları: Julio Cortazar (Hulyo Kortazar), Richard Brautigon (Rişar Bravtıgın), Dino Buzzati (Dino Buzati), Spencer Holst (Spensır Holst), Franz Kafka (Franz Kafka), Oscar Wilde (Oskır Vayld).

Küçürek hikâyenin Türk edebiyatındaki temsilcilerinden ve eserlerinden bazıları: Ferit Edgü *İz ve Yolcu*, Tarık Dursun K. *Hepsi Hikâye*, Necati Tosuner *Yakamoz Avına Çıkmak*, Refik Algın *Kısa Metinler ve Saat Kulesi*, Tezer Özlü *Gabbuzi (Eski Bahçe - Eski Sevgi)*, Hulki Aktunç *Gece Uyarısı*, Sadık Yalsızuçanlar *Tırmanma Şeridi (Kuş Uykusu)*, Murat Yalçın *Aşkı Mumya*, *İma Kılavuzu*, Haydar Ergülen *Sıhhiye Memuru*, Vüs'at O Bener, *Tortu*.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Küçürek hikâyelerde de insana özgü gerçekler, hikâyenin tematik yapısını oluşturur. Buna göre *Pusula/sız* adlı hikâyenin temasını ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

2. *Pusula/sız* adlı hikâyedeki çatışmayı ve bu çatışmanın temaya olan etkisini değerlendiriniz.
3. Hikâyedeki anlatıcının bakış açısını belirleyiniz. Yazarın bu tercihi metni nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.
4. *Pusula/sız* adlı hikâye kahramanlarının kişilik özelliklerini belirleyiniz.
5. Hikâyedeki mekânın özelliklerini belirleyiniz. Hikâye kahramanı Ramazan'ın kişilik özellikleriyle mekânın ilişkisini değerlendiriniz.
6. Küçürek hikâyelerde bir anlam derinliği vardır. Metinde geçen — Ama yanlış yoldasın Ramazan. cümlesiyle ifade edilmek istenen nedir? Açıklayınız.
7. *Pusula/sız* adlı hikâyede kullanılan anlatım biçimlerini ve tekniğini belirleyiniz.
8. *Pusula/sız* adlı hikâyedeki açık ve örtük iletileri belirleyip metinle ilgili tespit ve eleştirilerinizi metne dayalı olarak ifade ediniz.
9. Küçürek hikâye türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönem ile ilişkisini belirleyiniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Ferit EDGÜ (1936-2024)

İstanbul'da doğdu. Hikâye, roman, şiir, deneme türünde eserleri vardır. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümüne devam etti. Daha sonra Paris'e giderek öğrenimini orada sürdürdü. Türkiye'ye döndükten sonra *Mavi* dergisinde yazmaya başladı ve adını bu dönemde duyurdu.

Aydın kesimin yalnızlığını ve mutsuzluğunu anlattığı hikâye ve romanlarında varoluşçuluğa gerçeküstü motifler de ekledi. Tek bir gerçek olmadığı görüşünden yola çıkarak hikâyelerinde gerçeği çeşitli biçimlerde yansıtmaya çalıştı. Türkçeyi çok iyi kullanarak anlatımını iyice yalınlaştırdı. Minimal hikâyeye geçişi de böyle başladı.

Minimal hikâyelerinde bütünü değil parçaları kavramanın peşine düştü ve hayattan kesitleri mercek altına almaya çalışarak "an"ı işledi.

Aldığı ödüller

Sait Faik Hikâye Armağanı (1979),

Türk Dil Kurumu Deneme Ödülü (1979).

Eserlerinden bazıları

Roman: *Kimse*, *O/Hakkari'de Bir Mevsim*.

Hikâye: *Kaçkınlar*, *Bozgun*, *Bir Gemide*, *Çığlık*, *Ressamın Öyküsü*, *Doğu Öyküleri*, *Do Sesi*.

Şiir: *Ah Minel Aşk*.

Deneme: *Abidin Dino*, *Pertev Naili Boratov*, *Ders Notları*, *Yazmak Eylemi*, *Sözlü-Yazılı*, *Avara Kasnak*.

Anı: *Görsel Yolculuklar*.

Biyografi: *Abidin*, *Avni Arbaş*, *Osman Hamdi-Bilinmeyen Resimleri*.

DİL BİLGİSİ

1. — Öyleyse beni bırak, pusulayı izle. Ya da kendi yolunu kendin aç.

Bu cümlede altı çizili söz hem gerçek hem mecaz anlama gelebilecek biçimde kullanılmıştır, denebilir mi? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

2. Elimde pusula soruyorum:
— Nereye gidiyoruz Ramazan?
— Köye.
— Köyün yolu burdan değil ki.

Bu parçada iki noktanın ve uzun çizginin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

3. Eğik çizgi (/): Dizeler yan yana yazılırken, adres yazımında kapı numarası, daire numarası ve semt, şehir arasında, tarihlerin yazımında, genel ağ adreslerinde, matematikte bölme işlemi yerine, fizik ve matematik vb. alanlarda birimler arası oranlar gösterilirken kullanılır.

Pusula/sız adlı hikâyede eğik çizginin kullanılış amacını belirleyiniz.

6. METİN

HAZIRLIK

1. "Az çoktur." anlayışıyla gereksiz ayrıntılardan arınma ve küçürek hikâye ilişkisini değerlendiriniz.

YOLA ÇIKIŞ

Gezgin leblebiciler, sırtlarında heybeleri, heybelerinin bir gözünde sucuk kurşunları, kalay kâğıtlar, sarı, bakır, kör ve eğri büğrü musluklar. Bunlar onların parasıdır, saltça. Giderek kent dışına belki de bundan atıldılar.

Ümraniye'den daha ötelerde, bomboş yolların ve sessiz tarlanın yatakaldığı yerlerde, daha Dudullu köyüne varmadan bir Avcılar Kahvesi var. Gezgin leblebicilerden ikisi oraya uğradı. Birbirini selamladı. Kahveci bunlara hep geç bakardı. Bunlar bir zaman hiç bir şeyi dinlemeden ve konuşmadan bomboş yolları ve sessiz tarlayı izlerlerdi çünkü.

"İlerde, Çakmak deresi suyunun gözüne yakın bir küçük göl gördüm," dedi. "Dereye yolu molu yok, ama içinde sazan var binlerce. Kurbağa da eksik değil."

"Yaban fındıkları var orada, dere kıyısında."

"Adamın biri, orada bir ev yapmak istemiş, bir kat çıkmış ama şimdi yıkık."

"Ben de çökük bir kemer gördüm," dedi. "Çok eski, üstünden yürüyüp geçermişiz. Ama altta kemer var. Kafamı uzattım, takır takır sesler duydum. Aklım çıkacaktı. Yengeçe benzer hayvanlar var."

Kahveci çayları getirdi. İkisinin de heybelerini şöyle bir araladı baktı. Yüzünü buruşturup gitti. Kahveci bekârdı. Ne karısı, ne çocuğu. İkisi bunu konuştular.

Çevrede yapılan evler var mı? bunu konuştular. Olursa birbirlerine söylemek kavildi aralarında.

Kahveci, Dudullu köyündendi.

Kahve babasından kalmıştı. Kahveci birkaç yıldır burayı kapatmak ya da satmak, Kadıköy'e, Üsküdar'a inmek istiyordu. Ümraniye'de bir bobin atelyesine bir hafta için girmiş ama dayanamamıştı. Döndüğünde, ocağını yakarken ağlamak gelmişti içinden. Önünden geçen işçi minibüslerine, kamyonlarına bir zaman bakamamıştı.

Gitti, bardakları aldı. Elini heybeye soktu, sarı leblebi kuru üzüm karışığından avuçladı.

Geçen minibüslerden biri, kahvenin karşısında duraklayıp gazete bıraktı. Koşa koşa gidip gazetesini aldı kahveci. Baş haberi seslice okudu.

Yeni Sendikalar Kanunu. (...)

Leblebiciler kafa kafaya vermişler, seslerini kısarak, ellerini kollarını oynatarak konuşmayı sürdürüyorlardı. Kahveci haberin altına geçti. Sözcükleri tek tek, birbirine de vuramadan okudu. Artık içinden okumaya başlamıştı. İlerden yeni bir minibüsün sesi duyuldu. Kahveci dışarıya fırladı. Minibüse el edip durdurdu, İstanbul'da neler oluyor, diye sordu.

Döndüğünde leblebiciler yoktu. Sessiz tarlaların bitip irili ufaklı su yatakları ve tepelerin başladığı fundalığı tutmuşlardı bile.

Hulki AKTUNÇ, Hikâyeler I/Toplu Eserler I

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

bobin: Makara.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz *Yola Çıkış* adlı küçürek hikâye türünde yazarın ulaşmak istediği, anlatımı tüm fazlalıklardan kurtarmak ve en az kelime kullanarak anlatımın sınırlarını zorlamaktır. Böylece az sözle çok şey söylenebilmekte, bu derinlikte okur da yazar kadar olmasa bile metnin vermek istediği öze ulaşabilmek için çabalamaktadır.

Genellikle kişi isimlerine yer verilmeyen küçürek hikâyelerde daha çok gösterme tekniğinden yararlanılmakta böylece olaylar okuyucuya aracısız anlatılmaktadır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Yola Çıkış* adlı hikâyenin kahramanı olan kahvecinin özelliklerini söyleyiniz.
2. Hikâyenin temasını ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

3. Hikâyenin zaman ve mekânlarını belirleyiniz. Zaman ve mekânın bu hikâyenin temasına olan etkisini değerlendiriniz.
4. Hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerini belirgin midir? Söyleyiniz.
5. Hikâyede yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.
6. Hikâyede küçürek hikâye türünün hangi özellikleri görülmektedir? Belirleyiniz.
7. Küçürek hikâyenin Türk edebiyatındaki temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Hulki AKTUNÇ (1949-2011)

İstanbul'da doğdu. Bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine devam etti.

Öykü, roman ve şiirlerinde Türkçenin imkânlarını araştıran, geleneksel anlatı biçimleriyle modern anlatım araçlarını birleştirdi. Eserlerinde İstanbul'u, kentin değişen insan dokusunu, tarihî belleği, toplumsal ilişkileri ve bireyin iç dünyasını işledi. Halk hikâyeleri, meddah anlatıları, Karagöz geleneği ve eski metinlerden beslenerek kendine özgü bir anlatım dili kurdu.

Aldığı ödüller

Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü (1977), Abdi İpekçi Roman Ödülü (1981), Yunus Nadi Öykü Ödülü (1990), Cemal Süreya Şiir Ödülü (1995), Behçet Necatigil Şiir Ödülü (2009).

Eserlerinden bazıları

Öykü: *Gidenler Dönmeyenler, Kurtarılmış Haziran, Ten ve Gölge, Bir Yer Göstericinin Hayatı.*

Roman: *Bir Çağ Yangını, Son İki Eylül.*

Şiir: *Sır Kâtibi, Islıkla Tarihçe, Adresim Aynalar, Şarkılar, İnsan Aşklarının Külüdür, Bir Şeyin Varoluşu, Firak, Sönmemiş Dizeler.*

DİL BİLGİSİ

1. Sözcükleri tek tek, birbirine de vuramadan okudu.

Altı çizili sözün anlamını belirleyiniz.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

7. METİN

HAZIRLIK

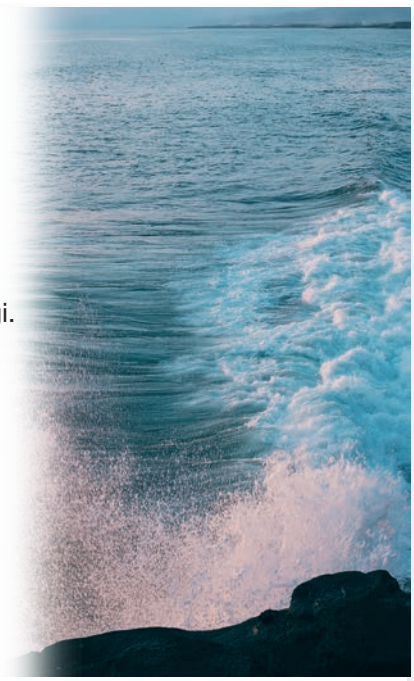
TEŞEKKÜR

En zor mektuplardır teşekkür mektupları
yazılan yazılamayan yazılmasından korkulan
ne ertelesen çok
ne yazsan az ne göndersen
yaşa sığınırsın hiç istemeden
bağışlanmayı umarak

Gülten AKIN, *Uzak Bir Kıyıda*

1. Bu şiirle ünite süresince incelediğiniz küçürek hikâyelerin benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir? Söyleyiniz.

SEÇKİN GÖZ

Orada.
Ve durduk yerde büyüyen deniz.
Kayalıkları köpüklerle döverek biçimleyen deniz.
Dur, dinle bir bak: Sana bir şey mi söylüyor?..
Ne söylüyor?..
Ve kendi çapında yırtıcı kuşların erişilmez o çığlık çığlık güzelliği.

***

Burada.
Aman, bir suç olmasın bu!
İnsan birini sevince her şeyi yapar.
Her şey dedikse, mantıklı olsun biraz.
Yanlışım varsa, düzelt-me!

Necati TOSUNER, *252 Yazardan Minimal Öyküler*
haz.: Remzi KARABULUT

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

durduk yerde: Hiçbir emek harcamadan, hiç gereği yokken.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Necati Tosuner'in *Yakamoz Avına Çıkmak* adlı kitabının ikinci bölümünde yoğun anlatımlı küçürek hikâyeleri yer almaktadır.

Seçkin Göz adlı hikâyenin birinci bölümünde insan hayatından dondurulmuş bir anın okuyucuya aktarımı söz konusudur.

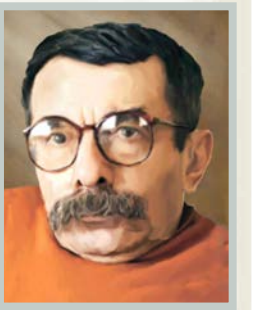
Hikâyenin ikinci kısmında insana özgü bir gerçeklik dile getirilmiştir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Seçkin Göz* adlı küçürek hikâyenin başlığı ve konusu uyumlu mudur? Değerlendiriniz.
2. Bu hikâyede geçen "kendi çapında yırtıcı kuşlar" sözünü açıklayınız.
3. Hikâyenin ikinci bölümünde seven insanın nasıl davranması gerektiği söylenmiştir. İfade edilene göre bu davranış nasıl olmalıdır? Açıklayınız.
4. Hikâyede anlatmaya "ora"dan başlamış sonra "bura"ya geçilmiştir. Bunun bir nedeni olabilir mi? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Necati TOSUNER (1944-2026)

Ankara'da doğdu. Ortaöğrenimini İstanbul Pertev Naili Baratov Lisesinde tamamladı. Bir süre Basın-İlan Kurumunda çalıştı. Çocukken yaşadığı ağır kazanın izlerini birçok eserinde kurguladığı kahramanlar aracılığıyla hikâyelerine taşıyan Tosuner, bu hikâyelerini 1963'ten itibaren çeşitli gazete ve dergilerde yayımladı. Eserlerinde kendi gerçeği ile toplumun gerçeğini bir araya getirerek farklı bir üslup oluşturdu. 1970'li yıllarda hikâyenin gelişiminde öncü rol oynayanlardan biri oldu. Aşkı, sevgiyi arayan yalnız ve çaresiz insanları anlattığı hikâye ve romanlarıyla tanınmıştır.

Aldığı ödüller

TRT Sanat Ödülleri Başarı Ödülü (1970), Türk Dil Kurumu Roman Ödülü (1978), Haldun Taner Öykü Ödülü (1997), Sait Faik Hikâye Armağanı (1999), Attilâ İlhan Roman Ödülü (2008).

Eserlerinden bazıları

Hikâye: *Özgürlük Masalı, Çıkmazda, Sisli, Necati Tosuner Sokağı, Çılgınsı, Bir Tutkunun Dile Getirilme Biçimi, Güneş Giderken.*

Roman: *Sancı, Yalnızlıktan Devren Kiralık, Bana Sen Söyle.*

Oyun: *Fareli Sokağın Kızı.*

Çocuk kitapları: *Keleş Osman'ın Tarih'le Başı Dertte, Dayım Balon Olmuş.*

DİL BİLGİSİ

1. **Kısa çizgi:** Satır sonuna sığmayan kelimeler bölünürken, ara söz ve ara cümleleri ayırmak için, kelimelerin ek, kök ve gövdelerini ayırmak için, eklerin başında, heceleri göstermek için, arasında ve, ile, ila..., -den, ...e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında, matematikte çıkarma işareti olarak sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır.
   - **a.** *Seçkin Göz* adlı hikâyede Yanlışım varsa, düzelt-me! dizesinde kısa çizgi hangi amaçla kullanılmıştır? Belirleyiniz.
   - **b.** Bu dizede virgülün kullanımı doğru mudur? Açıklayınız.

SIRA SİZDE

1. *Seçkin Göz* adlı küçürek hikâye ile *Yola Çıkış* adlı küçürek hikâyeyi dil ve anlatım yönünden karşılaştırınız. Benzerlik ve farklılıkları belirleyip sözlü olarak ifade ediniz.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Okuma (Metni Anlama ve Çözümleme) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak ünitede incelediğimiz hikâye türü ile ilgili kendinizi değerlendiriniz.

YAZMA ÇALIŞMALARI

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Maksim Gorki, fırıncı çıraklığı yıllarında, Tolstoy'un bir hikâyesini okurken, öylesine kendinden geçer ki, acaba kâğıdın içinde büyülü bir şey mi var diye havaya kaldırır bakar. Tabii beyaz sahife üzerinde siyah harflerden başka bir şey göremez.

(...)

Mehmet KAPLAN, *Kültür ve Dil* (Kısaltılmıştır.)

Hikâye gerçeğe uygun olay ve durumların yer ve zamana bağlanarak, ayrıntılara girilmeden anlatıldığı yazı türüdür. Küçürek (minimal) hikâyeler alışık olduğumuz hikâyelerden daha kısa ve daha yoğun anlatılardır.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

Hikâye türüyle ilgili "Okuma" bölümünden edindiğiniz bilgilerden de yararlanarak bir hikâye yazınız. Yazacağınız hikâyede "anlatma", "diyalog", "iç konuşma" ve "özetleme" anlatım tekniklerinden en az ikisini kullanınız.

Küçürek hikâyelerle ilgili "Okuma" bölümünde edindiğiniz bilgilerden de yararlanarak bir küçürek hikâye yazınız. Küçürek hikâye yazarken "anlatma", "diyalog", "iç konuşma" ve "özetleme" tekniklerinden en az ikisini kullanınız.

Yazacağınız hikâyelerin tema ve konusunu, açık ve örtük iletilerini, hikâye kahramanlarını, kahramanların yaşayacağı çatışmaları belirleyiniz. İç çözümleme, iç konuşma ve diyalog anlatım tekniklerini kullanarak kişilerinizin ruhsal ve fiziksel özelliklerini yansıtınız.

Küçürek hikâye yazarken kullanacağınız hikâyedeki kelime sayısına dikkat ediniz.

Açıklık ve akıcılık iyi bir anlatımda görülen özelliklerdir.

Hikâyenizi anlatım ilkelerine uygun olarak yazınız.

Hikâyenizin anlam açısından yoğun olmasına dikkat ediniz.

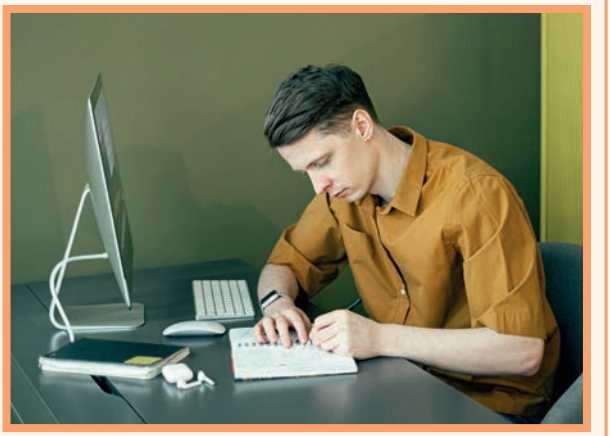
Hikâyenizin yazım ve noktalama kurallarına uygun olmasına dikkat ediniz.

Yazdığınız hikâyeleri çeşitli araç ve yöntemlerle (sınıf panosu, okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb.) sergileyiniz.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Yazma Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak yazılarınızı değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Dramatizasyon: Bir edebî eserin radyo, televizyon veya sahne oyunu biçimine getirilmesidir.

Edebî eser belli kişilerle, konuya uygun bir dekor içerisinde, belli bir sahne düzeninde topluluk önünde canlandırılır.

Hikâye ve romanlarda görülen özetleme ve öyküleme, dramatizasyon çalışmalarında yerini konuşmaya bırakır. Dramatizasyonda her şey "gösterme"ye yöneliktir. Bunun için yoğun olarak "diyalog"dan yararlanılır. Olay; kişilerin konuşmaları, davranış ve tutumları aracılığı ile verileceğinden dramatize edecek oyuncu canlandıracağı karakterin kişilik özelliklerini, kültür düzeyini ve konuşma biçimini belirlemelidir. Abartılı jest ve mimiklerden kaçınmak, konuşmaları kısa tutmak dramatizasyonu başarılı kılacaktır.

Dramatize edilecek eser bir hikâyeyse önce hikâye seçilir. Bu hikâyenin dilinin açık, anlaşılır olmasına dikkat edilir. Rol dağılımı yapılır. Hikâye, birçok kez okunarak hikâyede verilmek istenenler belirlenir. Bu hikâyeye sahnede yapılacak hareketler ve diyaloglar eklenir. Kullanılacak basit dekor ve kostümler dramatizasyonun daha etkili olmasını sağlayacağından bunlar da metne eklenir.

Prova yapılmadan seyirci karşısına çıkılamayacağından düzenli biçimde prova yapılır. Provalar sırasında roller içselleştirilir, konuşmalar ezberlenir, jest ve mimikler oturtulur.

B. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Uygulama

"Okuma" bölümünde incelediğimiz ya da kendi seçeceğiniz bir hikâyeyi aşağıda verilenlerden yararlanarak dramatize ediniz.

Diyalog hâline getirilebilecek bir hikâye seçiniz.

İçselleştirebileceğiniz bir rolü almaya çalışınız.

Prova yapıp rolünüzü ezberleyiniz.

Jest ve mimiklerinizi, sahnede yapacağınız hareketleri pekiştiriniz.

Ses tonunuzu duyguları da verecek biçimde kullanınız.

Bir hikâye yazarının hayatını ve eserlerini tanıtan bir sunum hazırlayınız.

Sunum sırasında jest ve mimiklerinize dikkat ediniz.

Ses tonunuzu iyi ayarlayınız.

Dinleyicilerinizle göz teması kurunuz.

Dramatize çalışmasını ve sunumu aşağıda verilenlerden yararlanarak izleyiniz.

Anlatım akışını takip ederek, not alarak, empati kurarak dinleyiniz.

Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Sözlü İletişim (Konuşma) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak konuşmanızı değerlendiriniz.

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutucukların içine yargı doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ☐ Hikâye, anlatmaya dayalı edebî bir türdür ve hikâyede olmuş ya da olabilecek türden olaylar, durumlar sanat süzgecinden geçirilerek anlatılır.
2. ☐ Kısa ve özlü bir anlatı çeşidi olan hikâyenin satır aralarında çok şey gizlidir, bu nedenle hikâye, yazarından çok emek isteyen türdür.
3. ☐ Hikâye, sosyal hayatın ve onun içindeki insanın çatışmasını dar bir kurgu içinde anlatır.
4. ☐ Romanlarda kullanılan diyalog ve iç konuşma teknikleri hikâyelerde de kullanılır.
5. ☐ İç konuşma, iç çözümleme ve bilinç akışı teknikleri hikâye anlatımına yeni olanaklar sağlamıştır.
6. ☐ İç konuşma ve iç çözümleme tekniklerinin farkı, iç çözümlemede yazarın aradan çekilmesi ve okurla kahramanı baş başa bırakmasıdır.
7. ☐ İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlatılır.
8. ☐ İki noktadan sonra cümle ve özel ad niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bunlar büyük harfle başlatılır.
9. ☐ Kendisinden önce gelen cümleyle ilgili olarak kullanılan ancak, yalnız, fakat, lakin, çünkü, yoksa gibi bağlaçlardan önce noktalı virgül konur.
10. ☐ Bitmemiş cümlenin sonuna soru işareti konur.
11. ☐ Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için iki nokta (:) kullanılır.
12. ☐ Özellikle belirtilmek istenen sözler cümlede ayraç içine alınır.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Hikâye; bir olay veya durumun yer, zaman, kişi belirtilerek ve bir plan dâhilinde okuyucunun veya dinleyicinin zihninde canlanacak şekilde oluşturulduğundan ..... bağlı edebî metinlerdendir.
2. Hikâyenin yapı unsurları, ... , ... , ... ve ..... .
3. Hikâyelerde de yazar anlatma görevini ..... yükleyebilir. Böylece okuyucu bütün olup bitenleri onun aracılığıyla öğrenecektir.
4. Hikâyelerde ilahi bakış açısı, ... ve gözlemci anlatıcının bakış açısı olmak üzere üç tip bakış açısı kullanılır.
5. Hikâyenin anlatımında dil, günlük dilden .....
6. ..... yöntemi, hikâye ve romanlarda karakterlerin geçmişe ve bugüne ilişkin duygu, düşünce ve anılarının aktarımında kullanılan bir tekniktir. Bu teknikte yazar anlatmak istediği şeyleri kahramanın kendi ağzından, kafasından geçenler şeklinde okuyucuya verir. Kahraman, kendi kendine konuşur gibidir fakat düşünceleri düzenlidir.
7. Metinler yazılırken kullanılan ..... yazının daha kolay anlaşılmasını sağlar çünkü anlam karışıklığını engeller.
8. Hikâye türünün edebiyatımızda asıl gelişimi ..... Dönemi'nde olmuştur.
9. Sıralı cümleleri ayırmak için ..... kullanılır.
10. Özel adlara getirilen ..... ve ..... ekleri kesme işaretiyle ayrılır.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Meydandan dönüp Hancı Sokağı'na sapınca spor salonunun uğultusu yerini etkileyici bir keman konçertosuna bıraktı. Gördün mü kültürlü insanı? Bu radyo istasyonunu muhakkak Sema bulmuştur. İnce kızdır şu Sema. "Ruhu sonsuza kadar bir müzik okyanusunda yüzmeliymiş." Kendisi böyle söylüyor. Şimdi radyonun yanındaki koltukta ayaklarını altına almış oturuyordur. Elleri yanlarında, gözleri yarı kapalı, yüzünde memnun bir ifade, elinden gelse tüm gün müzik dinleyecek.

Bu parçada, aşağıdaki anlatım biçimlerinden hangileri kullanılmıştır?

A) Açıklama-öyküleme
B) Öyküleme-betimleme
C) Tartışma-örnekleme
D) Açıklama-alıntılama
E) Tartışma-betimleme

2. Hikâyede olayın geçtiği mekân sınırlı, anlatım özlü ve yoğundur. Karakterler belli bir olay içinde gösterilir. Çoğu zaman bu karakterlerin belli özellikleri yansıtılır. Konu, tümüyle düş ürünü ya da gerçekçi olabilir. Genellikle ironik bir rastlantı yoluyla oluşturulan özel bir an üzerindeki yoğunlaşma, sürprizli sonlara imkân verir.

Bu parçada hikâyenin hangi özelliğine değinilmemiştir?

A) Anlatımın özlü ve yoğun olduğuna
B) Karakterlerin belli bir olay içinde verildiğine
C) Diyalog ve iç konuşma tekniklerinden yararlanıldığına
D) Konularının düş ürünü ya da gerçekleri yansıtan türden olabileceğine
E) Beklenmedik bir biçimde bitebileceğine

3 ve 4. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Hikâye, gerçek ya da düş ürünü bir olayı aktaran düzyazı biçimindeki anlatmaya bağlı edebî bir türüdür. Romanda olduğu gibi hikâyede de öyküleyeci ve betimleyici anlatım biçimleri kullanılır. Kısa oluşu, yalın bir olay örgüsüne sahip oluşu, genellikle önemli bir olay ya da sahne aracılığıyla tek ve yoğun bir etki uyandırışı, az sayıda karaktere yer verişiyle hikâye, romandan ayrılır.

3. Bu parçaya göre aşağıdaki özelliklerden hangisi hikâye ve roman türlerinde ortaktır?

A) Düzyazı şeklinde oluşları
B) Kısa oluşları
C) Olay örgülerinin yalın oluşu
D) Yoğun bir etki uyandırışları
E) Karakter sayılarının az oluşu

4. Bu parçada hikâyenin hangi özelliğine değinilmemiştir?

A) Gerçek ya da düş ürünü olduğuna
B) Anlatmaya dayalı bir tür olduğuna
C) Romanla farklılıkları olduğuna
D) Öyküleyici ve betimleyici anlatım biçimlerinin kullanıldığına
E) Anlatımının kapalı olduğuna

5. Anlatıcı her zaman her yerdedir. Sanki tüm güçlere sahiptir. Metin kişileriyle ilgili her şeyi, onların düşüncelerini, niyetlerini bilir ya da sezer. Kahramanların geçmişlerini ve geleceklerini bilir. Aynı anda farklı yerlerde meydana gelen olayları da anlatabilir.

Bu parçada sözü edilen anlatıcının bakış açısı aşağıdakilerden hangisidir?

A) İlahi (hâkim) bakış açısı
B) Kahraman anlatıcı bakış açısı
C) Gözlemci figürün bakış açısı
D) Nesnel bakış açısı
E) Öznel bakış açısı

6 ve 7. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Sahilde yorgun bir bekleyiş vardı. Köyün erkekleri balığa çıkmış ve dönmemişlerdi. Fırtına dinmiş, ardından gece bastırmıştı. Sahildekilerin bu çaresizlikleri yetmiyormuş gibi içlerinden birinin evinde yangın çıktı. Ev gözlerinin önünde kül oldu. Gün ışırken sevinç çığlıkları sardı sahili; dönmüştü balığa çıkanlar. Evi yanan kadın da sarıldı balıktan dönen kocasına ve anlattı başlarına geleni. Balıkçı, "Evimiz yanmasaydı biz burada olamazdık çünkü fırtınadan sonra denizde kaybolmuştuk. Yanan kulübemizin alevleri sayesinde yolumuzu bulabildik kurtulmamızı yanan evimize borçluyuz." dedi.

6. Bu parçada kullanılan anlatım biçimi aşağıdakilerin hangisidir?

A) Açıklayıcı
B) Betimleyici
C) Öğretici
D) Öyküleyici
E) Tartışmacı

7. Bu parçada iletilmek istenen yargı aşağıdaki hangi atasözünde verilmiştir?

A) Her şerde bir hayır vardır.
B) Yap iyilik at denize, balık bilmezse Halik bilir.
C) Zora dağlar dayanmaz.
D) Her gecenin bir sabahı vardır.
E) Danışan dağlar aşmış, danışmayan düz ovada şaşmış.

8. O gün aklımdan hiç çıkmayacak o mavi gözlerini ilk görüşümdü. Bir göz nasıl bu kadar mavi olabilirdi? Gördüğüm insan gözlerinin en ışıltılı ve dost bakışlı olanıydı... Bu gözler, konuşma sırasında duygunun derinliklerinden gelen bir renk ve ateşle doluyor, üzüldüğünde de donuklaşıp gölgeleniyordu.

Bu parçada kullanılan anlatım tekniği aşağıdakilerden hangisidir?

A) Geriye dönüş
B) Özetleme
C) İç konuşma
D) Bilinç akışı
E) Diyalog

9. Kadının saçları kısa kısa kesilmişti. Yüzü renksiz ve uzundu. Gözleri büyük büyük, bedeni giydiği dar elbiseyi bile doldurmayacak kadar ince hatta kuruydu. Tıpkı bir çocuk gibiydi kadın. Oturduğu yerde ayakkabılarını plastik bir pazar torbası örtüyordu.

Bu parçada kullanılan anlatım biçimi aşağıdakilerin hangisidir?

A) Açıklama
B) Betimleme
C) Öyküleme
D) Tanımlama
E) Tartışma

10. Bir oyuncakçı dükkânına gitti ve dükkândaki tüm misketleri aldı. Bin adet misketi bir araya getirmek için üç oyuncakçı dükkânını daha ziyaret etmesi gerekti. Bunları evine getirdi ve atölyedeki radyonun yanında duran büyük, şeffaf bir kabın içine doldurdu. O günden sonra da her gün bir tane misketi attı. Misketlerin azaldığını gördükçe hayatındaki önemli şeyleri daha fazla önemsemeye başladı. Çünkü zaman, gözünün önünde hızla tükeniyordu.

Bu parçada kullanılan anlatım biçimi aşağıdakilerin hangisidir?

A) Açıklayıcı
B) Betimleyici
C) Karşılaştırmacı
D) Öyküleyici
E) Tartışmacı

11. ... Boyum ortanın biraz altında, bedenim sağlam yapılı ve toplucadır; yüzüm şişman değil dolgundur: tabiatım, neşe ile hüzün arasında oldukça hareketli ve sıcakkanlıdır... Sıhhatim, ta genç yaşımdan beri düzgündür: Hastalığa tutulduğum azdır.

MONTAIGNE, *Denemeler*

Bu parçada kullanılan anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Açıklayıcı
B) Betimleyici
C) Öyküleyici
D) Tanımlayıcı
E) Tartışmacı

12 ve 13. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Asfalt eriten bir yaz sıcağı. Üç beş tane yazar bir araya gelmiş. Sıcağın farkındalar. Asfaltın eridiğini görmemişler. Tahmin edebiliyorlar. Petrole bulaşmak istemiyorlar. Kötülükten uzak durmak istiyorlar.
Bir gölgelik bulup, altına sığınmışlar. Gölgelik var ama gölgesi yok. Beklemekteler. Gölge geldiğinde, ya da gölge gelirse aynı yola gitmeyecekler belki. Biri dağa, biri çaya, diğer biri ovaya, ormana...
Gitmek için değil, beklemek için bir öneri attı birisi.
"Gölgeyi bekleyelim" dedi.
Hemen onayladı diğerleri. Bir şey yaptıklarının onayı gibiydi; akıllıca ve akılcı bir sözdü.
Ama hangi gölge ölçü alınacak? Küçük bir tartışma. Gölgesi olmayan bir gölgelik altında,
"Arka bahçede selviler var" dedi birisi; "Gelip, düşer önümüze, çıkarız buradan."
(...)

Sabri KUŞKONMAZ
252 Yazardan Minimal Öyküler

12. Bu parça için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Yer, zaman ve kişiler bellidir.
B) İlahi bakış açısıyla kaleme alınmıştır.
C) Öyküleme ve betimlemeden yararlanılmıştır.
D) İşitme ve dokunma duyularına hitap eden ayrıntılardan yararlanılmıştır.
E) İç konuşmaya yer verilmiştir.

13. Aşağıdakilerden hangisi bu parçada yapılan noktalama yanlışlarından biri değildir?

A) Eksiltili cümlenin sonuna üç nokta değil nokta konmuştur.
B) Tırnak içindeki aktarım cümlesinin sonuna nokta konmamıştır.
C) Bağlaçtan önce virgül kullanılmıştır.
D) Soru işareti gereksiz kullanılmıştır.
E) Bağ-fiilden sonra virgül kullanılmıştır.

14. I. Okuldan iki arkadaşım, Ayşegül ve Fatma, beni görmeye geldi.
II. Gazetelerin, dergilerin insanlar üzerindeki etkisi çok büyüktür.
III. Fakülteden mezun olduğu yılda, 2000'de, yirmi iki yaşındaydı.
IV. Seni arayacağım, dedi fakat kayıplara karıştı.
V. Yazar, eserini yazmadan önce kapsamlı bir araştırma yapmış.

Numaralanmış cümlelerin hangilerinde virgül aynı görevde kullanılmıştır?

A) I ve II B) I ve III
C) III ve IV D) IV ve V
E) II ve V

15. Aşağıdakilerin hangisinde kesme işareti (') yanlış kullanılmıştır?

A) Adana'nın kurtuluşu 5 Ocak'ta törenlerle kutlandı.
B) Biz de Ahmet'lerden geliyorduk.
C) Bu yasa tasarısı TBMM'de yarın görüşülecekmiş.
D) Bir arkadaşımız, n'olur biz de oraya gidelim, dedi.
E) Leyla bu okula 2010'da başlamış 2014'te okulu bitirmiştir.

16. Eskimezlik duvarını aşan bütün soylu eserlerin belirleyici üç özelliği şunlardır ( ) Anlamı gereksiz ayrıntılardan soyma ( ) düşünceyle söz arasında sağlam bir denge kurabilme ( ) düşünceyi boyalı anlatımlardan arındırarak az kelimeyle çok şey anlatabilme ( )

Bu parçada ayraçla belirtilen yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (:) (,) (,) (.)
B) (,) (,) (,) (.)
C) (,) (,) (,) (...)
D) (;) (;) (,) (.)
E) (.) (,) (,) (...)

3. ÜNİTE

ŞİİR

Öğrenme alanına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Elektronik içeriğe ulaşmak için karekodu okutunuz.

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

OKUMA ÇALIŞMALARI

- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında saf şiir anlayışı
- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında (1923-1960) toplumcu eğilimleri yansıtan şiir
- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında Millî Edebiyat anlayışını yansıtan şiir
- Garip akımı
- İkinci Yeni
- Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında dinî değerleri, geleneğe duyarlığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran modern şiir
- 1960 sonrası Türk edebiyatında toplumcu eğilimleri yansıtan şiir
- 1980 sonrası Türk şiiri
- Cumhuriyet sonrası halk şiiri

DİL BİLGİSİ

- Kelimede anlamla ilgili çalışmalar
- Yazım ve noktalama çalışmaları

YAZMA ÇALIŞMALARI

- Şiir yazma çalışmaları

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Şiir dinletisi hazırlama ve sunma

Ahmet Kutsi Tecer'in *Bağlamacıya* adlı şiirini elektronik içerikten dinleyip Millî Edebiyat anlayışını yansıtan şiirlerin özelliklerini belirlemeye çalışınız.

OKUMA ÇALIŞMALARI

1. METİN

HAZIRLIK

HER ŞEY YERLİ YERİNDE

(...)
Her şey yerli yerinde; masa, sürahi, bardak,
Serpilen aydınlıkta dalların arasından
Büyülenmiş bir ceylân gibi bakıyor zaman
Sessizlik dökülüyor bir yerde yaprak yaprak.
Biliyorum gölgede senin uyuduğunu
Bir deniz mağarası kadar kuytu ve serin
Hazların âleminde yumulmuş kirpiklerin
Yüzünde bir tebessüm bu ağır öğle sonu
(...)

Ahmet Hamdi TANPINAR, *Türk Dili,*
***Türk Şiiri Özel Sayısı IV,* (Kısaltılmıştır.)**

1. Saf şiir anlayışıyla yazılan bu şiirde ahenk özelliklerine önem verilmiş, imgeden yararlanılmış ve her kelime özenle seçilmiştir. Bu dizelerin size hissettirdiklerinden de yararlanarak saf şiir anlayışının özelliklerini belirlemeye çalışınız.

GEÇMİŞ OLA...

Hâtıralar ne istersiniz benden?.. Sonbahar...
Durgun gökte ardıç kuşları uçuşmadalar,
Güneşten, ölgün ve soluk bir ışık vurmada
İçinde poyrazlar esen sararmış ormana.
Yapyalnızdık, yürüyorduk, türlü hülyalarda;
Saçlarımız ve düşüncelerimiz rüzgârda.
Çevirip güzel gözlerini bana "Hangisi
En güzel günün?" diye sordu o billûr sesi.
Bir melek sesi kadar tatlı, o kadar derin.
Hafif bir gülümseyiş cevap verdi sesine
Öptüm ellerini, ibadet edercesine.
— Ah! İlk çiçekler! Ne güzel kokuları vardır!
(...)

Paul VERLAINE, çev.: Orhan Veli KANIK
***Çağdaş Fransız Şiiri,* (Kısaltılmıştır.)**

2. Sembolizmin önemli temsilcilerinden olan Verlaine'in *Geçmiş Ola...* adlı şiirinden yola çıkarak bu akımın özelliklerini belirlemeye çalışınız.

3. "www.eba.gov.tr" adresinden Necip Fazıl Kısakürek'in *Sakarya Türküsü* adlı şiirini kendi sesinden dinleyiniz.

KALDIRIMLAR

I

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa saplanan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık,
Evlerin bacasını kolluyor yıldırımlar.
İn, cin uykuda yalnız iki yoldaş uyanık
Biri benim biri de serseri kaldırımlar.

İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum her sokak başını kesmiş devler...
Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikiyor
Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler.

Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.

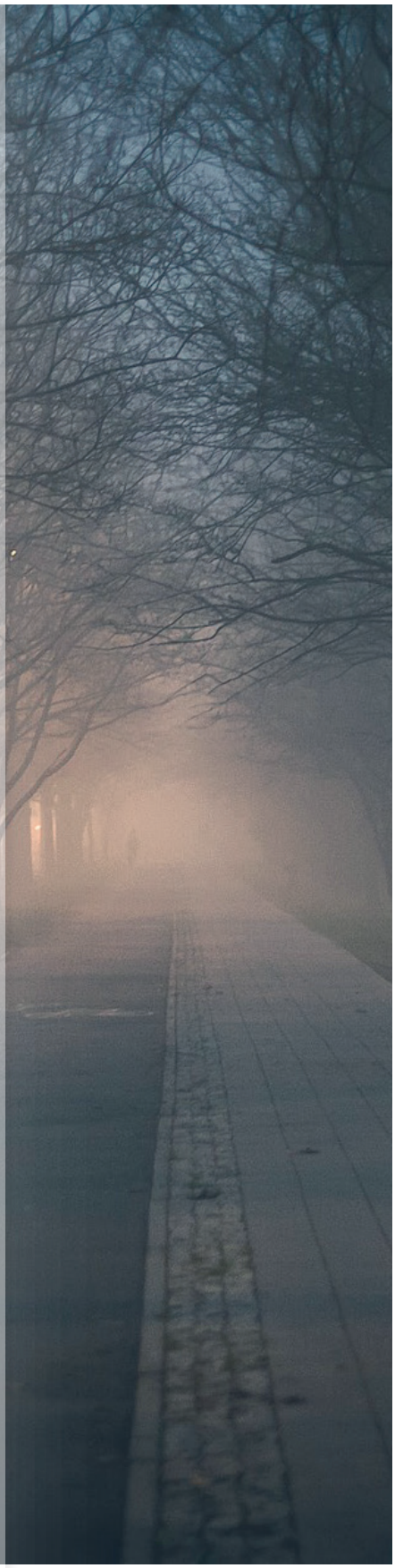
Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta;
Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!
Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta;
Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum!

Ben gideyim yol gitsin, ben gideyim yol gitsin;
İki yanımdan aksın, bir sel gibi fenerler.
Tak, tak ayak sesimi aç köpekler işitsin;
Yolumun zafer tâkı, gölgeden taş kemerler.

Ne sabahı göreyim, ne sabah görüneyim;
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları!
Islak bir yorgan gibi sımsıkı bürüneyim;
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya;
Alsa buz gibi taşlar alnımdaki ateşi.
Dalıp sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse; kaldırımların kara sevdalı eşi...

Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

âmâ: Gözleri görmeyen, kör.

çilekeş: Hayatı boyunca birçok sıkıntılı ve üzüntülü duruma düşmüş olan.

esrarlı: Gizli yönleri bulunan, ne olduğu anlaşılmayan, akıl erdirilemeyen.

tak: Millî bayramlarda ya da önemli bir olayı anmak için düzenlenen şenliklerde geçit yapılacak caddelere geçici olarak kurulan, yazılar ve çiçeklerle süslenen kemer.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Necip Fazıl Kısakürek okuduğunuz *Kaldırımlar I* adlı şiirini; sade bir dil, etkili bir anlatım, sağlam bir teknik gerektiren saf şiir anlayışıyla yazmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk kuşak şairleri arasında yer alan Necip Fazıl Kısakürek, mistik bir öz taşıyan şiirlerinde genellikle insanın evrendeki yerini, iç dünyasının gizli duygu ve tutkularını ele alıp işlemiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan toplumsal değişimler diğer edebî türler gibi şiiri de etkilemiştir. Bu dönem Türk şiirinde birbirini izleyen, birbirine tepki olarak doğan ve gelişen farklı şiir akımları görülür.

Türk şiirinin içerik ve şekil yönünden köklü değişimler geçirmesinde etkili olan anlayışlardan biri de "saf şiir" (öz şiir) anlayışıdır.

Ahmet Haşim'in, *Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar* adlı yazısında kurallarını belirlediği "saf şiir" anlayışı, Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın çalışmalarıyla 1940-1960 yılları arasında önemli bir şiir geleneği oluşturmuştur. Bu anlayışın temsilcileri arasında Necip Fazıl Kısakürek, Asaf Halet Çelebi, Ziya Osman Saba, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dıranas, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil sayılabilir.

Saf şiir anlayışıyla yazılan şiirlerde, ahenkli ve etkili söylemle dilde sadeleşip rahat bir söyleyişe ulaşma hedeflenir. Masal, rüya, mit, zamanın sonsuzluğu, aşk, ölüm, ayrılık, yalnızlık gibi temalar işlenir.

Saf şiir anlayışıyla yazılan şiirlerde, ölçü ve uyaktan yararlanılabilir ama şiire güç veren, hayal gücünün oluşturduğu imgeler ve kelimelerin bir araya gelerek sağladığı ses ve ahenk zenginliğidir.

Saf şiir anlayışıyla şiir yazan sanatçılar XIX. yüzyılın ortalarında Fransa'da ortaya çıkan sembolizm akımından etkilenmişlerdir.

Sembolizm, şiirde gerçekçiliği savunan parnasizm akımına tepki olarak doğduğundan sembolist sanatçılar izlenimlere, anlam kapalılığına ve müzikaliteye önem vermişlerdir. Dış dünyadan alınanların, sembollerle ve sezdirilerek ifade edildiği bu akımda şiirin anlamı, okuyucuya göre değişmektedir.

Charles Baudelaire (Çarls Bodler), Arthur Rimbaud (Artur Rembo), Paul Verlaine (Pol Verlen), Stephane Mallerme (Stefan Malerme), Paul Valery (Pol Valeri) dünya edebiyatında bu akımın öncüleridir.

Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dıranas, Sedat Umran ve Yedi Meşaleciler bu akımdan etkilenen sanatçılarımızdan bazılarıdır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Kaldırımlar I* adlı şiirin temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

2. *Kaldırımlar I* şiirinde dış dünyanın uyandırdığı korkulu ruh durumu hangi dörtlüklerde ortaya konmaktadır? Açıklayınız.

3. a. İçimde damla damla bir korku birikiyor; ve Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler. dizelerinde görülen edebî sanatları ve bu edebî sanatların görüldüğü diğer dizeleri bularak bu dizeleri açıklayınız.

b. Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları. dizesinde "serin" kelimesi hem "sermek" hem de "sıcak olmayan" anlamlarında kullanılarak hangi söz sanatından yararlanılmıştır? Bu kullanımın şiir için önemini belirleyiniz.

c. Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.

Bu dizelerde ifade edilmek istenenleri belirleyiniz.

ç. Kaldırımların "içte kıvrılan bir lisan"a benzetilmesinin nedenini açıklayınız.

4. *Kaldırımlar I* şiirinde nasıl bir atmosfer çizilmiştir? Bu durumu şiirin temasıyla ilişkilendirerek açıklayınız.

5. Necip Fazıl Kısakürek, şiirlerini saf şiir anlayışıyla yazmıştır. Bu bilgiden hareketle *Kaldırımlar I* adlı şiirde şairin bağlı bulunduğu sanat ve fikir anlayışlarının yansımalarını değerlendiriniz.

6. a. Şiirdeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

b. *Kaldırımlar I* adlı şiirle ilgili tespit, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırarak ifade edip metni yorumlayınız.

7. Necip Fazıl, halk şiiri geleneğinde bulunmayan kalıpları kullanarak heceyi yumuşatıp serbest şiir için gerekli ortamı hazırlayan sanatçılardan biridir.
Kaldırımlar I adlı şiirde görülen ahenk unsurlarını belirleyip aşağıdaki tabloya yazınız.

	Kaldırımlar I Adlı Şiirde Görülen Ahenk Unsurları
Ölçü	
Kafiye	
Redif	
Nakarat	
Ses, kelime ve kelime grubu tekrarı	
Ses akışı	

8. a. *Kaldırımlar I* adlı şiirde sembolizm akımından izler görülmektedir. Bunları belirleyiniz.

b. Sembolizm akımının Türk ve dünya edebiyatındaki temsilcilerini sıralayınız.

c. Saf şiir akımının temsilcisi olan şairlerimizin adlarını sıralayınız.

9. Şiirlerde konuşan şair değil kurgusal bir kişilik olan söyleyicidir. Söyleyici şiirin içeriğine ve akset-tirdiği ruh durumuna göre "karakter" ve "ses" kazanır. Bu durum şiirin okunma tonunu, tarzını ve şiirin anlamını etkiler. Buna göre *Kaldırımlar I* adlı şiirdeki söyleyici ile hitap edilen kişi veya varlık arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Necip Fazıl KISAKÜREK (1904-1983)

İstanbul'da doğdu, ilk ve ortaöğrenimini burada yaptı. Bahriye Mektebini bitirdikten sonra İstanbul Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne devam eden Necip Fazıl Kısakürek 1924'te Paris'e gitti. Sorbonne (Sorbon) Üniversitesinde felsefe öğrenimi görmeye başladı. Öğrenimini tamamlamadan yurda döndü. Çeşitli bankalarda müfettişlik ve muhasebe müdürlüğü gibi görevlerde bulundu. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde ve Devlet Konservatuvarında öğretmenlik yaptı.

İlk dönem şiirlerinde yalnızlık, ölüm gibi bireysel temaları işlemiş olan sanatçı, ikinci dönem şiirlerinde mistik bir anlayışla madde ve ruh problemlerini, insanın evrendeki yerini, bunalımlarını, tasavvuf konularını ele almış; yer yer ideolojik söylemlere başvurmuş, sağlam güçlü bir şiir tekniği oluşturmuştur.

Şair olduğu kadar büyük bir düşünür de olan Necip Fazıl Kısakürek, pek çok konferans verdi. Çeşitli gazete ve dergilere fıkra ve makaleler yazdı. *Ağaç* ve *Büyük Doğu* dergilerini çıkardı. Tiyatro alanında da eserler veren sanatçının *Tohum, Bir Adam Yaratmak, Ahşap Konak* ve *Abdülhamit Han* gibi oyunları Devlet Tiyatroları tarafından defalarca sahnelendi.

Aldığı ödüller

Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü (1980), Yazarlar Birliği Üstün Hizmet Ödülü (1982), Türk Edebiyatı Vakfı'nca verilen beratla Sultan-üş Şuara (Şairler Sultanı) ünvanını almıştır (1980).

Adını yaşatmak için Necip Fazıl şiir, hikâye-roman, fikir araştırma, ilk eser, kültür sanat, saygı ödülleri verilmektedir.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Örümcek Ağı, Kaldırımlar, Ben ve Ötesi, Sonsuzluk Kervanı, Çile, Şiirlerim, Esselâm.*

Tiyatro: *Tohum, Bir Adam Yaramak, Künye, Sabır Taşı, Para, Nam-ı Diğer Parmaksız Salih, Reis Bey, Yunus Emre, Ahşap Konak, Abdülhamit Han.*

Anı-monografi: *Yılanlı Kuyudan, Bâbıâli.*

DİL BİLGİSİ

1. *Kaldırımlar I* adlı şiirden aşağıdaki tabloda istenenlere örnekler bulup yazınız.

Gerçek Anlamlı Kelimeler	
Mecaz Anlamlı Kelimeler	
Anlamdaş Kelimeler	
Karşıt Anlamlı Kelimeler	
Sesteş Kelimeler	
Yansıma Kelimeler	
Yakın Anlamlı Kelimeler	

2. Tek kelimeyle ifade edilebilecek bir kavramın birden çok kelimeyle ifade edilmesine "dolaylama" denir: file bekçesi, kaleci; kara elmas, kömür; beyaz altın, pamuk... *Kaldırımlar I* adlı şiirden dolaylama örneği bulup cümlede kullanınız.

SIRA SİZDE

1. Şiirde mazmun, imge ve edebî sanatların kullanılmasının şiire katkıları var mıdır, varsa bunlar nelerdir? Tartışınız. Tartışma sonucunu sınıfınızda paylaşınız.

2. METİN

HAZIRLIK

Daha evvel has şiirin vasıfları arasında zikrettiğimiz Yahya Kemal'in şiiri halis olmayan unsurlardan kurtarma" ve Ahmet Haşim'in "şiirde mana" bahsinde söylediklerini Tanrıpınar'ın ifadelerinde buluruz:

"Hakiki şiirin, asıl sanat eserinin kendi varlığından başka bir hedefi yoktur. Kendisinde başlar, kendisinde biter. Bütün asaleti de buradan gelir. Ondan beklenebilecek yegâne şey, bizde bedîî alâka dediğimiz ve hayatımızın maddî taraflarıyla gündelik endişeleriyle münasebettar olmayan saf bir alaka uyandırmasıdır.

(...)

Orhan OKAY, *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine,* (Kısaltılmıştır.)

1. Ziya Osman Saba'nın aşağıdaki şiirini bu ifadeler yönünden inceleyip bu şiirde saf şiir anlayışının hangi özelliklerinin görüldüğünü belirleyiniz.

2. "www.eba.gov.tr" adresinden Ziya Osman Saba'nın *Sebil ve Güvercinler* adlı şiirini dinleyiniz.

SEBİL VE GÜVERCİNLER

Çözülen bir demetten indiler birer birer,
Bırak, yorgun başları bu taşlarda uyusun.
Tutuşmuş ruhlarına bir damla gözyaşı sun.
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler...

Nihayetsiz çöllerin üstünden hep beraber
Geçerken bulmadılar ne bir ot ne bir yosun.
Ürkmeden su içsinler yavaşça, susun, susun.
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler...

En son şarkılarını dağıtarak rüzgâra,
Beyaz boyunlarını uzattılar taslara...
Bir damla suya hasret gideceklermiş meğer.

Şimdi bomboş sebilden selviler bir şey sorar,
Hatırlatır uzayan dem çekişleri, rüzgâr
Mermer basamaklarda uçuşur beyaz tüyler

Ziya Osman SABA, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV*

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

sebil: Genellikle camilere bitişik olarak özel bir biçimde yapılmış, hayır için içme suyu dağıtılan taş yapı.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Ziya Osman Saba, kültürümüzde önemli bir yeri olan "sebil" kavramıyla hayvan sevgisini birleştirdiği *Sebil ve Güvercinler* adlı şiirinde "saf şiir" geleneğinin önemli özelliklerinden olan dil mükemmelliğine ulaşabilmiş, ahenk unsurlarını da başarıyla kullanmıştır. Sanatçı bu şiirde sembolist şairleri örnek aldığından Fransız şiirinde çokça görülen sone nazım biçimini kullanmıştır.

Sone, önce İtalyan edebiyatında görülen, klasik Avrupa edebiyatında yaygın olarak kullanılmış bir nazım biçimidir.

Türk şiirinde Servetifünun'dan sonra görülen bu nazım biçimi iki dörtlük ve iki üçlükten oluşur. 14 dizeden oluşan bu nazım biçiminin uyaklanışı şöyledir:

——— a	——— a	——— c	——— e
——— b	——— b	——— c	——— d
——— b	——— b	——— d	——— e
——— a	——— a		

Sone, edebiyatımıza Fransız edebiyatından gelmiştir. Genellikle aşk ve tabiat konularının işlendiği soneler lirik şiirlerdir ve son üçlüklerde lirizm güçlü bir biçimde hissedilir.

Lirik şiirleriyle ünlenen Ziya Osman Saba "Yedi Meşale" topluluğunun bir üyesidir.

Yedi Meşaleciler: Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının ilk edebî topluluğudur. 1928 yılında Sabri Esat Siyavuşgil, Ziya Osman Saba, Yaşar Nabi Nayır, Vasfi Mahir Kocatürk, Cevdet Kudret Solok, Kenan Hulusi Koray ve Muammer Lütfi Bahşi'nin şiirlerini "Yedi Meşale" adını verdikleri bir kitapta toplamalarıyla başlayan bir harekettir. Beş Heceliler'e tepki olarak ortaya çıkan bu şairler, sanat için sanat anlayışıyla "İçtenlik, canlılık ve daima yenilik" ilkesi doğrultusunda hareket edeceklerini duyurmuşlardır. Kendilerinden önceki edebî hareketleri yetersiz olarak değerlendiren Yedi Meşaleciler saf şiir anlayışıyla şiirler yazmışlardır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

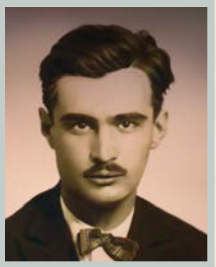
1. Şiirde geçen "dem çekmek" kelime grubunun anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. Çözülen bir demetten indiler birer birer, dizesinde kuşların uçuş düzeniyle ilgili ifade edilmek isteneni açıklayınız.
3. Şiirde konuşan şair değil, şairin sesini, soluğunu emanet ettiği kurgusal bir varlık olan söyleyicidir. Söyleyici, şiirin içeriğine ve aksettirdiği ruh durumuna göre karakter ve ses kazanır. Bu durum şiiri okuma tonunu, tarzını şiirin anlamını etkiler ve okuma faaliyetinde okuyucu bu söyleyici ile özdeşleşir.

   Bırak, yorgun başları bu taşlarda uyusun. dizesinde söyleyicinin hitap ettiği kimdir? Bu dize nasıl okunmalıdır? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
4. *Sebil ve Güvercinler* adlı şiirin tamamında her gün rastlanılabilecek bir atmosfer betimlenmiştir. Buradan yola çıkarak şiirde önemli olanın konu ya da tema değil üslup olduğunu söyleyebilir misiniz? Açıklayınız.

5. *Sebil ve Güvercinler* adlı şiirin son üç dizesinde anlatıcının içinde bulunduğu durum ve çevresindeki varlıklar arasında nasıl bir ilişki kurulmuştur? İfade ediniz.
6. Şiirde ahenk unsurları nasıl sağlanmıştır? İfade ediniz.
7. *Sebil ve Güvercinler* adlı şiirde saf şiir anlayışının hangi özellikleri görülmektedir? Değerlendiriniz.
8. Şiirdeki açık ve örtük iletileri, şiirle ilgili tespitlerinizi, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp, gerekçelendirerek ifade ediniz.
9. **a.** Güvercinlerin birçok dinî hikâyede geçiyor oluşu, tarihte haberleşme aracıyla kullanılmış olması, şairi etkilediği için şiirinde güvercinleri anlatmış olabilir mi? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
   b. Şiirdeki millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik ögeleri belirleyiniz.
   c. Anlatıcının güvercinlere karşı hissettiği ilgiyi ve yakın bağlılığı gösteren dizeleri bulup söyleyiniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Ziya Osman SABA (1910-1957)

İstanbul'da doğdu. Hukuk Fakültesini bitirdi. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk şiir topluluğu olan "Yedi Meşale"nin kurucularındandır. Şiir yazmanın kendisi için bir ihtiyaç olduğunu belirten sanatçı, şiirlerinde çocukluğa özlem, insancıllık, yaşamı olduğu gibi kabullenme, hüzün... konularını işledi. Şiirlerini 1940'a kadar hece ölçüsüyle, sonra da serbest ölçüyle yazdı.

Küçük hikâye de yazan sanatçı, genellikle uzun cümleler ve şiirsel ifadelerle çocukluğun saf, arı özlemlerini hikâyelerine taşıdı.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Sebil ve Güvercinler, Geçen Zaman, Nefes Almak.*

Hikâye: *Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Değişen İstanbul.*

DİL BİLGİSİ

1. Çözülen bir demetten indiler birer birer,
   Bırak, yorgun başları bu taşlarda uyusun.
   Tutuşmuş ruhlarına bir damla gözyaşı sun.
   Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler...

   Bu dizelerde bir kelimede ve kelime grubunda anlamın pekiştirildiği görülmektedir.

   a. Bu uygulamanın niçin ve nasıl yapıldığını açıklayıp *Sebil ve Güvercinler* şiirindeki anlamı pekiştirilmiş diğer kelimeyi gösteriniz.

   b. Belirlediğiniz pekiştirilmiş kelimeyi cümlede kullanınız.

2. Ürkmeden su içsinler yavaşça susun, susun.
   Hatırlatır uzayan dem çekişleri, rüzgâr

   dizelerinde virgülün kullanım amaçlarını belirleyiniz.

3. METİN

HAZIRLIK

(...)

Behçet Necatigil şiirlerinin çoğunda açıkca görüldüğü üzere, kapalı, "içe dönük" bir tiptir. Dış âlem onu rahatsız eder. Bu tip insanlar, huzur ve sükûneti umumiyetle kendi içlerinde, hâyal âlemlerinde veya varlık ötesinde ararlar." (...)

Necatigil'in (...) şiirlerinde mânâ mısra ve şiir boyunca yanıp sönen ışıklar gibi gider gelir.

Bu bir kelime oyunudur ama, o şâiri düşüncelerini ifade etmekten alıkoymaz. Bununla beraber, Necatigil'i okurken onun susma, saklama, yarım bırakma, atlamaya da önem verdiğini unutmamak gerekir. Onları tamamlamak biraz da okuyucuya düşer.

Mehmet KAPLAN, *Şiir Tahlilleri II,* (Kısaltılmıştır.)

1. Behçet Necatigil'in saf şiir anlayışıyla şiirler yazmasının nedenini Mehmet Kaplan'ın bu sözleri çerçevesinde değerlendiriniz.

2 "www.eba.gov.tr" adresinden Behçet Necatigil'in kendi sesinden *Konuk İşçi* adlı şiirini dinleyiniz.

NİLÜFER

Ben oraya koymuştum almışlar,
Arasına sıkışık saatlerin.
Çıkarır bakardım kimseler yokken;
Beni bana gösterecek aynamdı, almışlar.

Kış iken ilkyaz, sularımda açardı;
Buzlu dağlar gerisine kaçıracak ne vardı?
Eski defterlerde sararmış yaprak.
Beni bana gösterecek anlamdı, almışlar.

Bir ışıktı yanardı yalnız gecelerde;
Akşam çiçekler uykuya yattı,
Sardı karşı kıyıları karanlık
Beni bana gösterecek lâmbamdı, almışlar.

Behçet NECATİGİL
Sevgilerde

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

ilkyaz: İlkbahar, bahar.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Behçet Necatigil bir dar çevre şairidir. Kendi deyişiyle şiirlerinde ev-aile-yakın çevre üçgeninde, orta tabaka insanlarının yaşantılarını kendine özgü kelimelerle ve duru bir söyleyişle şiirleştirmeyi başarırken insandan ayrı düşünülemeyecek olan zaman da onun şiirinde yerini alır. Bütün bunlardan hareketle şiirde insan gerçeğine ulaşmaya çalışır. Şiirini oluştururken kendinden öncekilere tamamen karşıt bir tutum takınmaz. Onun şiirle yapmak istediği şey; dünyayı, yaşadığı çağı toplumu, kendi süzgecinden geçirerek yansıtmaktır.

Sanata büyük değer veren Behçet Necatigil doğayla, toplumla ve insanlarla ilgili duygu ve düşüncelerini *Nilüfer* adlı şiirinde görüldüğü gibi simgelerle dile getirmek istemiştir.

Şiirde zengin bir imge dünyası görülmektedir.

Sembolist şairlerin dediği gibi şiirin duygularla değil kelimelerle yazıldığına inanan Necatigil ancak bu dilin hayatın içinden gelen bir dil olmasını ister çünkü ona göre şiir, yazı sanatları içinde en millî olandır.

Didaktik, epik, satirik, pastoral ve lirik şiir türlerinden pastoral ve lirik şiire yakın durur.

Nilüfer adlı şiirde de lirik şiirin özellikleri görülmektedir.

Okuduğunuz *Nilüfer* şiiri dört dizeli bentlerle yazılmıştır. Birinci bendin son dizesi, diğer iki bendin sonunda tekrar edilmekte, böylece şiir, yapısal bir bütünlüğe kavuşarak estetik bir değer kazanmaktadır.

Şiir, ölçü ve uyak yönünden serbest yapılandırılmıştır. Nakarat dizelerindeki "aynamdı", "anlamdı", "lâmbamdı" kelimeleriyle "açardı", "vardı" kelimeleri dışında şiirde uyak kullanılmamıştır. Buna rağmen şiirde; yapılanış, dil ve söyleyişin oluşturduğu belli bir iç ahenk vardır.

Necatigil'e göre şiirin dış yapısında ölçü ve kafiye de önemlidir. Çünkü bunlar şiirden uzak, şiirden ayrı şeyler değildir. Her şiir kendi ölçüsünü, kafiyesini kendisiyle getirmektedir. Onda ölçünün yerini ritim ve iç ses alır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

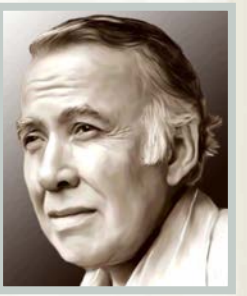
1. Nilüfer, iri yapraklı bir su bitkisidir. Bazı nilüfer türleri gündüz açıp hava kararmaya başlayınca suyun altına batmakta ve kendi kendini temizleyebilmektedir.

   Bu şiire başlık olarak dünyanın en temiz çiçeği olarak anılan "nilüfer" adının seçilmesinin bir nedeni de nilüferin bu özelliği olabilir mi? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
2. *Nilüfer* şiirinin her bendinde ifade edilmeye çalışılan görüntü, yaşantı ya da davranışları belirlemeye çalışınız.
3. Bu şiirde "ayna", "anlam", "lâmba" kelimeleriyle ifade edilmek istenen nedir? Belirleyiniz.
4. **a.** *Nilüfer* adlı şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyiniz.

   b. Nakarat olarak kullanılan dizenin şiire nasıl bir değer kattığını ifade ediniz.
5. *Nilüfer* şiirinde görülen dil ve söyleyiş özelliklerini belirleyiniz.
6. *Nilüfer* adlı şiirde saf şiir anlayışının yansımalarını değerlendiriniz.
7. *Nilüfer* adlı şiirde sembolizm akımının hangi özellikleri görülmektedir? Belirleyiniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Behçet NECATİGİL (1916-1979)

İstanbul'da doğdu. Ortaöğrenimini Kabataş Lisesinde, yükseköğrenimini Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. Yurdun birçok yerinde, son olarak da İstanbul Eğitim Enstitüsünde edebiyat öğretmenliği yaptı.

Behçet Necatigil, şiirlerinde kapalı bir ev ve aile dünyasının dar sınırları içine kalmış bir görüntü çizer. Anılar, izlenimler, dağlar... Onun şiirindeki her şey içe dönük ve dışa kapalıdır. O, şiirlerinde huzur ve sessizliği yeğlemiştir.

Yeni bir şiir dili kurma çabasıyla ilk eserinden sonuncuya değin bir arayış içinde olan Necatigil, tutarlı ve özgün bir şair ve titiz bir araştırmacıdır.

Radyofonik oyunun ülkemizde bir edebiyat dalı olarak benimsenmesine oyunları ve çevirileriyle büyük katkı sağlamıştır.

Adını yaşatmak için 1980 yılından beri Behçet Necatigil Şiir Ödülü verilmektedir.

Aldığı ödüller: Türk Alman Derneği Çeviri Ödülü (1960), Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü (1964).

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Kapalı Çarşı, Çevre, Evler, Eski Toprak, Arada, Dar Çağ, Yaz Dönemi, Divançe, İki Başına Yürümek, En/Cam, Zebra, Kareler Aklar.*

Radyo oyunu: *Yıldızlara Bakmak, Gece Aşevi, Üç Turunçlar.*

Düzyazı: *Bile/Yazdı.*

Sözlük: *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü.*

DİL BİLGİSİ

1. Sardı karşı kıyıları karanlık

dizesinde "sardı" kelimesinin hangi anlamda kullanıldığını belirleyiniz.

2. Akşam çiçekler uykuya yattı,

dizesinde deyim aktarmasının bir yolu olan insandan doğaya aktarım yapılmıştır. Bu tür aktarımlarda insan özelliği, doğadaki bir varlığa aktarılır.

Bir ışıktı yanardı yalnız gecelerde;

dizesinde yalnız olan gece değil insandır. Bu dizede görüldüğü gibi bir sözün benzetme amacı güdülmeden ilişkili olduğu başka bir söz yerine kullanılmasıyla "ad aktarması" yapılmıştır.

Deyim aktarması ve ad aktarmasının bu şiirde anlamın oluşumuna yaptığı katkıyı belirleyiniz.

3. *Nilüfer* adlı şiir, aslına uygun olarak alınmıştır. "Lâmba" kelimesinin doğru yazılışını öğreniniz.

SIRA SİZDE

1. *Nilüfer* adlı şiiri *Sebil ve Güvercinler* adlı şiirle edebî, felsefi ve estetik anlayış yönünden karşılaştırınız. Benzer ve farklı yönlerini belirleyip sözlü olarak ifade ediniz.

4. METİN

HAZIRLIK

(...)

Edebiyat dünyamızda daha önceki dönemlerde görülmeyen bir hareketlilik göze çarpar. Gelenekçi anlayışa karşı takınılan yıkıcı tavırların yanında, yeniyi araştırma ve tartışma edebî ortamın nitelikleridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında farklı görüşte olan sanatçıların ortak dergilerde buluşması, edebiyatımızda öteden beri var olan "sanat için sanat-toplum için sanat" çatışmasının toplumcu sanat lehine bir süre durulmasını sağlar.

(...)

Bu dönemin şiirinde üç ana eğilim belirleyebiliriz: Memleketçiliği farklı boyutlarda algılayıp uygulayanlar, öz şiirciler ve toplumcu gerçekçiler.

(...)

Betül ÖZÇELEBİ, *Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri,* (Kısaltılmıştır.)

1. Toplumcu gerçekçi şiir anlayışının bu dönemde gündeme gelmesinin nedenleri neler olabilir? tartışınız.
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Nâzım Hikmet'in *Masalların Masalı* adlı şiirini kendi sesinden dinleyiniz.

TÜRK KÖYLÜSÜ

Topraktan öğrenip
kitapsız bilendir.
Hoca Nasreddin gibi ağlayan
Bayburtlu Zihni gibi gülendir.
Ferhad'dır
Kerem'dir
ve Keloğlan'dır.
Yol görünür onun garip serine,
analar babalar umudu keser,
(...)
Çarşamba'yı sel alır,
bir yâr sever
el alır,
kanadı kırılır
çöllerde kalır,
ölmeden mezara koyarlar onu.

O, "Yûnusû biçâredir
Baştan ayağa yâredir."
ağu içer su yerine.
Fakat bir kerre bir derd anlayan düşmeyegörsün önlerine
ve bir kerre vakterişip
"— Gayrık, yeter!.."
demesinler.
Bunu bir dediler mi,
"İsrafil sûrunu urur,
mahlûkat yerinden durur,"
toprağın nabzı başlar
onun nabızlarında atmağa
Ne kendi nefsini korur,
ne düşmanı kayırır,
"Dağları yırtıp ayırır,
kayaları kesip yol eyler âbıhayat akıtmağa..."

Nâzım Hikmet, *Kuvâyi Milliye*

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

abıhayat: Bengi su, hayat suyu, dirilik suyu.

biçâre (biçare): Çaresiz.

gayrık: Gayri, ayrı, başka.

İsrafil: Allah tarafından boru üfleyerek kıyamet gününü bildirmekle görevlendirilen melek.

ser: Baş.

"Abıhayat" ve "İsrafil" kelimelerinin doğru söylenişlerini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Türk Köylüsü, serbest şiir anlayışıyla yazılan şiirlerdendir. Serbest şiir anlayışı divan, halk ve Batı edebiyatı nazım biçimlerinin ölçü, kafiye ve kümelenişlerinin dikkate alınmadığı, ilk örnekleri Batı'da görülen bir nazım biçimidir. Nâzım Hikmet, serbest müstezattan izler görülen bu nazım biçimini edebiyatımızda başarıyla kullanan ilk şairdir.

Kuvvetli lirizm etkilerinin görüldüğü *Türk Köylüsü* şiiri, büyük halk kitlelerine hitap ederek onları harekete geçirmek için söylevci üsluptan yararlanan bir şiirdir.

Şiirde etkiyi güçlendirmek için ses unsuruna önem verilmiş, redif ve kafiyelerden yararlanılmıştır. Uzun dizeler arasındaki kısa dizeler şiire bir hareketlilik ve kıvraklık katmıştır. Dizelerin büyük harfle başlatılması anlayışı bu şiirde görülmemektedir.

Türk Köylüsü şiirinde halk edebiyatı motiflerinden yararlanılmış hatta halk şairlerine ait dizelerden, türkülerden alıntılar yapılmıştır.

Ferhat ile Şirin, *Kerem ile Aslı* adlı halk hikâyelerinin kahramanları hatırlatılmış, masal kahramanı Keloğlan'dan bahsedilmiştir. Halk bilgesi Nasrettin Hoca'dan, 1816-1817 Osmanlı-Rus Savaşı'nın büyük acılarını yaşayan şair Bayrutlu Zihni'den bahsedilmiş, Yunus Emre'den iki dize alınmış, *Çarşamba'yı Sel Aldı, Yeşil Kurbağalar Öter Göllerde, Çanakkale İçinde Vurdular Beni* türkülerinden dizeler alınmış ve İsrafil'in surunu üflemesi, Hızır ve İlyas peygamberlerin ölümsüz olmak için içtiği abıhayat suyu gibi İslami inanışlara da yer verilmiştir.

Nâzım Hikmet, toplumcu gerçekçi şiir anlayışının ülkemizdeki önemli temsilcilerinden biridir. 1930'larda görülmeye başlanan bu şiir anlayışı *Türk Köylüsü* adlı şiirde de görüldüğü gibi bir düşünceye, bir ideolojiye bağlı kalarak halkın sorunlarını edebiyata taşıyan, bu sorunlara zaman zaman çözüm yolları gösteren, insanlara umut aşılamaya çalışan bir anlayıştır. Toplumcu gerçekçiler edebiyatın sadece güzel değil aynı zamanda faydalı da olması gerektiğini savunmuşlar ve bu anlayışla eserler vermişlerdir.

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında toplumcu gerçekçi şairlerin ilk temsilcileri, "Nâzım Hikmet kuşağı" olarak adlandırılmıştır. Bu sanatçıların eserlerinde Nâzım Hikmet şiirlerinin içerik ve biçimdeki etkileri açıkça görülmektedir. Bu sanatçılardan birkaçı: İlhami Bekir Tez, Ercüment Behzat Lav, Hasan İzzettin Dinamo.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. a. *Türk Köylüsü* adlı şiirin temasını bulup aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

b. Şiirde değinilen sosyal problemleri belirleyiniz. Bu problemler dile getirilirken söylev üslubundan yararlanılmasının nedenlerini söyleyiniz.

2. "Dağları yırtıp ayırır, dizesi İstiklal Marşı'mızın "Yırtarım dağları enginlere sığmam taşarım." dizesini hatırlatmak için kullanılmış olabilir mi? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

3. *Türk Köylüsü* adlı şiirde kullanılan ahenk unsurlarını belirlemek için

a. Şiirde ses akışını sağlayan; kafiye, redif, kelime ve kelime grubu tekrarlarını inceleyiniz.

b. Şiiri okurken vurgu ve tonlamanın nerelerde farklılaştığına dikkat ediniz bu farklılaşmanın nedenlerini belirleyiniz.

c. Şiirde ölçü kullanılmamıştır. Kafiye seçimi, kelimelerin düzenlenişi, dizelerin uzunluğu-kısalığı aracılığıyla içerik, görsel olarak şiirin şekline yansıtılmıştır ve ahenk özellikleri içerikle bağlantılıdır. Bunların *Türk Köylüsü* şiiri için önemini belirleyiniz.

ç. Şiirde Türk dilinin yeni ve farklı bir söyleyişe ulaşıp ulaşmadığını değerlendiriniz.

4. a. Şiirde söz ve anlam sanatlarından, imgelerden yararlanılmıştır. Bunları belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

b. Bunların anlama olan katkısını belirleyiniz.

	Türk Köylüsü
Teşbih	
Teşhis	
Tezat	
Mübalağa	
Mecazımürsel	
Tenasüp	
Telmih	
İrsalimesel	
Tariz	
Kinaye	
İmge	

5. a. *Türk Köylüsü* şiirindeki millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik ögeleri belirleyiniz.

b. Yazıldığı dönemin toplumsal gerçekliğini yansıtan dizeleri belirleyip döneminin gerçekliğiyle şiirin ilişkisini değerlendiriniz.

c. Şiirde en yüce sevgimiz olan vatan sevgisinin hangi dizelerde ve nasıl ifade edildiğini belirleyiniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Nâzım Hikmet RAN (1902-1963)

Bahriye Mektebini bitirdi. 1920'de Sağlık Kurulu kararı ile askerlikten çıkarıldı. Millî Mücadele'ye destek olmak için Ankara'ya gitti. Bolu'da öğretmen olarak görevlendirildi. Üniversite eğitimini Moskova'da yaptı. 1928'de yurda döndü. 1951'de İstanbul'dan ayrıldı. Ölümüne kadar pek çok ülkeye seyahatler yaptı, konferanslar verdi, şiirlerini okudu. Mezarı Moskova'dadır.

Şiir yazmaya 1914 yılında başlayan Nâzım Hikmet Moskova'da öğrenciyken tanıştığı Rus fütüristlerinden çok etkilendi. Klasik şiir kalıplarından sıyrılmış, özgür, yeni bir şiir dili ve biçimi geliştirdi. Zamanla tam anlamıyla klasik de denemeyecek ama biçimsel bakımdan daha az deneysel sayılabilecek bir şiir dili geliştirdi.

Halk şiirini de Doğu şiirini de çağdaş şiir anlayışından ödün vermeden kullandı. Şiirlerinde hikâye, destan, tarih, sinema, tiyatro gibi türlerin imkânlarından yararlandı. Şiirlerinin birçoğu bestelendi.

Şiirlerinin yanında roman ve tiyatro türlerinde de eserler verdi. Çeşitli gazetelere yazılar yazdı, çeviriler yaptı.

Edebiyatın yanı sıra tiyatro ve sinema alanlarında da ürünler verdi; senaryolar yazdı, pek çok filmin çekimlerine katkıda bulundu.

Doğumunun yüzüncü yılı olan 2002, UNESCO tarafından Nâzım Hikmet yılı ilan edilmiştir.

1995 yılından bu yana iki yılda bir anısını yaşatmak için "Uluslararası Nâzım Hikmet Şiir Ödülü" verilmektedir.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *835 Satır, Benerci Kendini Niçin Öldürdü?, Taranta-Babu'ya Mektuplar, Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı, Kurtuluş Savaşı Destanı, Memleketimden İnsan Manzaraları.*

Roman: *Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim.*

Tiyatro: *Ferhat ile Şirin, Kafatası, Unutulan Adam, İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?.*

Senaryo: (Mümtaz Osman imzasıyla) *Bataklı Damın Kızı Aysel, Leblebici Horhor Ağa, Milyon Avcıları.*

DİL BİLGİSİ

1. *Türk Köylüsü* adlı şiir aslına uygun olarak alınmıştır. Şiirdeki yazım yanlışları, şairin kendi tercihi ya da döneminin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

SIRA SİZDE

Fütürizm (Gelecekçilik): XX. yüzyılın başlarında İtalya'da ortaya çıkmış bir sanat akımıdır. Akımın öncüsü İtalyan şair Filipps Tommasa Marinetti'dir (Filipo Tomaso Mavinetti). Bu akımın beslendiği ana kaynak modern hayattır. Bu akımı benimseyen sanatçılar sanatta sürekliliği, değişkenliği ve hareketliliği savunmuşlardır. Şiirde geleneksel kurallar terk edilmiş, ölçü ve uyaktan vazgeçilmiştir.

Bu akımın Rus edebiyatında en önemli temsilcisi Mayakovski'dir.

Türk edebiyatında bu akımın temsilcisi Nâzım Hikmet'tir.

1. *Türk Köylüsü* adlı şiirde fütürizm akımının herhangi bir etkisi görülmekte midir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

5. METİN

HAZIRLIK

(...)

Toplumsal gerçekçiliğin Türkiye'de en tanınmış temsilcilerinden biri olan Attilâ İlhan'ın şiirleri bu bakımdan dikkate şayandır. Onun eserlerinde toplumsal gerçekçilik ve aşırı romantizm ve modern sanata ait birçok unsurlar birbirine karışır. (...)

(...)

Attilâ İlhan hayat karşısında aldığı tavrı, ideolojik görüşünü esas itibari ile değiştirmemekle beraber, daha başka ifade şekillerini aramış, bilhassa daha millî olabilmek için eski Türk edebiyatından bazı unsurları yeni tarzda kullanmayı denemiştir.

(...)

Mehmet KAPLAN, *Şiir Tahlilleri II,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçada Attilâ İlhan'la ilgili söylenenleri ifade ediniz.

2. "www.eba.gov.tr" adresinden Attilâ İlhan'ın *Ben Sana Mecburum* adlı şiirini dinleyiniz.

demir kuşaklı halkımız

bıçak dövüyor bıçak bursa'da bıçakçılar
bir dilim güneş gibi bursa bıçakları
götürüp belki izmir'de fuar'da satacaklar
belki Balıkesir'de bıçakçılar içinde
halı dokuyor halı uşak'ta halı esnafı
bir ilkbahar sahifesi kimisi silme çiçek
dövülmüş bir bakır aydınlığı kimisinde
kimisi tertemiz sofalara serilecek
encamı bilinmeyecek kimisinin de
halı dokuyor halı uşak'ta halı esnafı
hünerli elleriyle bir dünya cenneti dokuyor
içinde çırılçıplak kendisi işin tuhafı
akşehir'de semerciler semer dikiyor
ufacık yere yakın bozkır atları için
çuvaldızın ucunda ağaç saman ve meşin
toz bıyıklarını yakıyor semercilerin
bir iğne sokuyorlar bin ah çekiyorlar
demir dövüyor demir demirciler sivas'ta
örsün üstünde kibrit gibi parlatıyorlar
yumuşatıyorlar çifte su veriyorlar
altı yüz çırak yüz elli usta sivas'ta
çekiç burunlarından çıngı sektiriyorlar
küçük asya düzünde ay ve yıldız
omuz omuza vermiş ekmek yoğuruyor
yıldız kadınhan'da buğday savuruyor
ay ramandağı'nda petrol çıkarıyor
küçük asya düzünde ay ve yıldız
her köşe başında her gün rastladığımız
gözleri bozkır gibi kuru ve aydınlık
avuçları sıcak demir kuşaklı halkımız

Attilâ İLHAN, *Ben Sana Mecburum*

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

çıngı: Kıvılcım. **encam:** İşin sonu, son.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

"Yenilmez" anlamında kullanılan "demir pehlivan" veya "demir kuşaklı pehlivan" motifi, İranlıların doğal destanı olan *Şehname*'de, kahramanlık konulu halk hikâyelerimizde ve divan edebiyatımızda kullanılmıştır.

Bâkî; Kanûnî Sultan Süleyman Mersiyesi'nde Kanûnî Sultan Süleyman için:

"*Şemşîr gibi rûy-ı zemîne taraf taraf*

Saldun demür kuşaklı cihân pehlivanları" demektedir.

Attilâ İlhan da "demir kuşaklı halkımız" şiirinde emeğiyle geçinen insanımızı "yenilmez" olarak nitelendirmiştir.

Klasik şiirimizi ve dünya şiirini çok iyi bilen Attilâ İlhan, bunları sentezleyerek kendine özgü bir şiir dili ve evreni kurmuştur.

Toplumsal gerçekçi anlayışla yazdığı bu şiirde Attilâ İlhan, Anadolu'nun neresinde, hangi zanaatla uğraşıldığını ve bu zanaatın zorluklarının neler olduğunu bilmekte; zanaatları, uğraşılan işlerin ayrıntılarını verecek biçimde ve destansı bir üslupla anlatmaktadır.

demir kuşaklı halkımız şiirinde de görüldüğü gibi dize başlarında büyük harf kullanmayan Attilâ İlhan, kesme işareti hariç, noktalama işareti de kulanmamıştır. Keskin, sert ifadelerin kullanıldığı bu şiirde Türk halkına duyulan saygı ve sevgi açıkça dile getirilmiştir.

1940'lı yıllarda toplumcu gerçekçi şiir anlayışı devam etmiştir. Bu dönemde Attilâ İlhan, Ahmet Arif, Enver Gökçe, A. Kadir, Rıfat Ilgaz, Ceyhun Atuf Kansu, Ömer Faruk Toprak gibi sanatçılar bu çizgide şiirler yazmışlardır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Şiirde geçen "çifte su vermek", "çuvaldız", "Küçük Asya düzü" ve "semer" kelime ve kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz
2. Şiirde Bursa bıçakları ve Uşak halılarının özellikleri hangi kelimelerle anlatılmıştır? Açıklayınız.
3. "Semercilerin bin ah çekmesi"nin nedenini şiire göre açıklayınız. Bu insanların yaşamıyla sabır arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.
4. küçük asya düzünde ay ve yıldız
   omuz omuza vermiş ekmek yoğuruyor

   dizelerinde anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
5. Okuduğunuz şiirde şiirin yazıldığı dönemin sosyal gerçekliğini yansıtan unsurlar verilmiştir. Bunları belirleyiniz.
6. Şiire göre Anadolu insanının fiziksel ve ruhsal özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
7. Attilâ İlhan ve *demir kuşaklı halkımız* şiiri arasında nasıl bir ilişki vardır? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
8. **a.** Serbest ölçüyle oluşturulan *demir kuşaklı halkımız* şiirinde kafiye ve rediflerden yararlanılmıştır. Bunların hangi amaçla kullanıldığını belirleyiniz.
   b. Şiirde ses akışını sağlamak için aliterasyon (ünsüz tekrarı) ve asonanstan (ünlü tekrarı) yararlanıldığı görülmektedir. Bu ahenk unsurlarına *demir kuşaklı halkımız* şiirinden örnekler bulup gösteriniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Attilâ İLHAN (1925-2005)

Menemen'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesindeki öğrenimini yarıda bırakarak Paris'e gitti. Adını *Cebberoğlu Mehemmed* şiiri ile duyurdu.

1950'li yıllarda Mavi Hareketi içinde yer aldı. "Maviciler" olarak tanınan ve şiirde toplumsallığı önemseyen bu edebî çevre, adını 1952-1956 yılları arasında 32 sayı çıkarılabilen *Mavi* dergisinden almıştır.

Bu topluluğun öncülerinden olan Attilâ İlhan Garipçiler'i şiirden imgeyi kovdukları ve toplumsal boyuttan yoksun oldukları; İkinci Yeni'yi de toplumsal gerçeklerden soyutlanmış ve yabancılaşmış bir imge anlayışına sahip oldukları için eleştirmiştir.

Gazetecilik, sinema eleştirmenliği, senaryo yazarlığı, genel yayın müdürlüğü yaptı.

Attilâ İlhan, şiirlerinde yeni bir ses düzeni oluşturarak kendine özgü bir duyarlık geliştirdi. Batı şiirini çok iyi bilen şair, şiirlerinde içselleştirdiği divan şiirinden ve şarkılardan yararlandı. Gücünü, imgelerden çok duygu ve düşüncelerindeki coşkudan ve öyküleme tekniğindeki başarısından alan toplumsal konulu şiirler yazdı.

Toplumsal ve bireysel konulu şiirlerini destansı bir dil ve anlatımla işledi.

Romanlarında serüven ve gerilim yanında toplumsal ve bireysel sorunlar da göze çarpar. Şiirlerinde film kurgusunu andıran olaylar, konuşmalar, betimlemeler ve çözümlemeleri derinleştirmeden vermeyi başarabilmiştir.

Aldığı ödüller: Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü. (1974), Yunus Nadi Roman Armağanı (1974), Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sanatçısı Armağanı (1991), anısını yaşatmak için 2016 yılından beri Attilâ İlhan Şiir ve Roman Ödülleri verilmektedir.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Duvar, Sisler Bulvarı, Yağmur Kaçağı, Ben Sana Mecburum, Bela Çiçeği, Elde Var Hüzün, Kimi Sevsem Sensin.*

Roman: *Sokaktaki Adam, Kurtlar Sofrası, Sırtlan Payı, Dersaadet'te Sabah Ezanları.*

Deneme-Anı-Eleştiri: *Hangi Batı, Batı'nın Deli Gömleği, II. Yeni Savaşı, Hangi Küreselleşme.*

Senaryo: *Yalnızlar Rıhtımı, Ver Elini İstanbul, Şoför Nebahat, Kartallar Yüksek Uçar, O Sarışın Kurt.*

DİL BİLGİSİ

1. Bir bilim, sanat, spor, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelimelere "terim" denir.

a. *demir kuşaklı halkımız* şiirinden terim anlamlı kelimeler bulup gösteriniz.

b. Bulduğunuz bu terimleri birer cümlede kullanınız.

2. a. Şiirde geçen "sahife" ve "Sıvas" kelimelerinin doğru yazılışlarını öğreniniz.

b. Şiirde sadece kesme işareti kullanılmıştır. *demir kuşaklı halkımız* şiirinde bu işaretin hangi amaçlarla kullanıldığını belirleyiniz.

c. Büyük harf ve kesme işareti hariç, noktalama işaretlerinin kullanılmamasının şiire etkileri nelerdir? Belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Attilâ İlhan'ın *demir kuşaklı halkımız* adlı şiiri ile Nâzım Hikmet'in *Türk Köylüsü* adlı şiirini edebî, felsefi, estetik anlayış yönünden karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını belirleyip ifade ediniz.

6. METİN

HAZIRLIK

(...)

Ahmet Kutsi Tecer'in:

Orda bir köy var uzakta

O köy bizim köyümüzdür

diye başlayan şiiri, halkçı şairlere tek bir hedef gösterir: Köy. Aslında bu şiir Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Sanat" şiirinde dile getirdiği anlayıştan pek farklı değildir. Ancak, bu köyü konu alan şiir zevki Halkevleri ve dergileri vasıtasıyla bütün ülkede yaygınlaşır.

(...)

İnci ENGİNÜN, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV,* (Kısaltılmıştır.)

1. Metne göre Millî Edebiyat anlayışını devam ettiren şairlerin özellikleri nelerdir? Belirleyiniz.

BAĞLAMACIYA

Çal bağlamacı çal, eski türküler,
Dirilt nağmelerini ataların!
Dertli, Emrah, Ruhsat dile gelsinler,
Duyur sesini eski ustaların!

Gevherî, Seyranî, Sümmanî'yi an,
Ömer gibi ağla, Kerem gibi yan,
Şakısın dilinde Karacaoğlan
Bağlaman şenliğidir odaların.

Çal, söyle bir türkü uzun havadan,
Bir varsağı çağır, sonra bir destan,
Arkadan yine bir Karacaoğlan,
Günahsa boynuma hep kadaların.

"Yiğitler silkinip ata binende..."
Köroğlu'nun ruhu canlanır bende.
Bu türküyü söyler baban, deden de,
Sen de destancısı ol bu dağların.

Hani Dadaloğlu, Kuloğlu, Muslu?
Küsmüş parmakları, sazları yaslı.
Çal ozanların, âşıkların nesli,
Duyur sesini eski ustaların!

Ahmet Kutsi TECER
Ahmet Kutsi Tecer
haz.: Vecihi TİMUROĞLU

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

nağme: Güzel uyumlu ses, ezgi; ezgi bölümü.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren şairlerden biri olan Ahmet Kutsi Tecer, halk şiiri geleneğine uygun olarak yazdığı *Bağlamacıya* adlı şiirinde coşkun bir ifade ve sade bir dille duygularını dile getirmiştir.

Hece ölçüsü ve koşma nazım biçimiyle yazdığı bu şiirde şair, birçok halk ozanının adından söz etmiş, onları yâd etmiştir.

Ahmet Kutsi Tecer da Millî Edebiyat anlayışını yansıtan şiirler yazan diğer sanatçılar gibi şiirlerinde halk şiirinden aldığı biçimsel etkilenmelere temayı da eklemiş, Anadolu'yu ve Anadolu insanını anlatan şiirler yazmıştır.

Cumhuriyet'ten önce ortaya çıkan Millî Edebiyat anlayışı Cumhuriyet'ten sonra da devam etmiş, Cumhuriyet Dönemi'nde "Millî Edebiyat zevk ve anlayışını yansıtan şiir" olarak adlandırılan bu şiir geleneği, halk kültürü ve milliyetçilik kaynaklarından beslenmiştir.

Bu dönemde başta Beş Hececiler (Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç) olmak üzere Ahmet Kutsi Tecer *Şiirler*, Behçet Kemal Çağlar *Benden İçeri*, Ömer Bedrettin Uşaklı *Yayla Dumanı*, Zeki Ömer Defne *Denizden Çalınmış Ülke*, İbrahim Alaeddin Gövsa *Çanakkale İzleri*, Orhan Şaik Gökyay *Destursuz Bağa Girenler*, Necmettin Halil Onan *Çakıl Taşları* adlı eserleri ile dilin sadeleşmesinde ve hece ölçüsünün yaygın olarak kullanılmasında etkili olmuşlardır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. "Kada" kelimesinin anlamını metin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız, tahmininizi çeşitli kaynaklardan kontrol ediniz.

2. Bir şiirin nazım biçimi belirlenirken nazım birimi, kafiye örgüsü, ölçü gibi şekil özellikleri, nazım türü belirlenirken işlediği tema ve konu esas alınır.

Bağlamacıya adlı şiirin nazım türünü belirleyiniz.

3. *Bağlamacıya* şiirinin temasını belirleyinip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

4.
> Bu türküyü söyler baban, deden de,
> Sen de destancısı ol bu dağların.

bu dizelerde ifade edilmek istenenleri açıklayınız.

5. *Bağlamacıya* adlı şiirdeki söyleyicinin özelliklerini belirleyiniz.

6. İkinci ve üçüncü dörtlüklerde anlatıcının bağlamacıdan istediği nedir? Açıklayınız.

7. *Bağlamacıya* adlı şiirdeki ahenk unsurlarını belirleyip söyleyiniz.

8. *Bağlamacıya* adlı şiirde hangi imgelere yer verilmiştir? Şiirin teması ve kullanılan imgeler arasında nasıl bir ilişki vardır? Değerlendiriniz.

9. a. *Bağlamacıya* şiirindeki millî, manevi, evrensel değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

b. *Bağlamacıya* şiirinde dile getirilen halk edebiyatındaki çalıp söyleme geleneğinin birey ve toplum için önemini belirleyiniz.

10. Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren diğer önemli şairleri ve eserlerinden bazılarını sıralayınız.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Ahmet Kutsi TECER (1901-1967)

1922'de Halkalı Yüksek Ziraat Okulundan mezun oldu. Daha sonra Yüksek Öğretmen Okuluna girdi. Paris'e gitti. İstanbul'a döndükten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Ankara ve Sivas'ta edebiyat öğretmenliği, Avrupa'da öğrenci müfettişliği yaptı. Daha sonra MEB Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği, Adana ve Urfa milletvekilliği, Paris Kültür Ateşeliği ve İstanbul'da edebiyat öğretmenliği görevlerinde bulundu.

1921 yılında *Dergah* dergisinde çıkan şiirleriyle edebiyat dünyasına girdi. Sanatını tek başına kuran Tecer, samimi memleket şiirleriyle tanındı.

Şair "koşma" nazım biçimini yenileştirdi, hece ölçüsüne yeni imkânlar sağladı.

Halk bilimi ve halk edebiyatı konularında önemli araştırmaları bulunan Tecer, Sivas'ta çalıştığı sırada ülkemizde ilk kez "âşıklar bayramı" düzenlenmesine öncülük etti. Bu şenliklerde birçok halk şairi kendini tanıtma fırsatı buldu. Bunlardan biri de Âşık Veysel'dir.

Cumhuriyet Dönemi şairlerinin halk şiir zevkini tanımasında Ahmet Kutsi Tecer'in çalışmaları çok önemlidir.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Şiirler*.

Tiyatro: *Köşebaşı, Bir Pazar Günü, Koçyiğit Köroğlu.*

İnceleme: *Köylü Temsilleri*.

DİL BİLGİSİ

1.

Hani Dadaloğlu, Kuloğlu, Muslu?
Küsmüş parmakları, sazları yaslı.
Çal ozanların, âşıkların nesli,
Duyur sesini eski ustaların!

Bu dizelerde kelimelere mecaz anlam kazandırma yöntemlerini belirleyiniz.

2.

Çal bağlamacı çal, eski türküler,
Dirilt nağmelerini ataların!
Dertli, Emrah, Ruhsat dile gelsinler,
Duyur sesini eski ustaların!

Bu dörtlükte kullanılan deyimleri bulup bunları birer cümlede kullanınız.

SIRA SİZDE

1. Ahmet Kutsi Tecer'in *Bağlamacıya* adlı şiiri ile Arif Nihat Asya'nın *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* adlı şiirini edebî, felsefi ve estetik anlayış yönünden karşılaştırarak benzerlik ve farklılıkları belirleyip sözlü olarak ifade ediniz.

7. METİN

HAZIRLIK

BİR YOLCUYA

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sakit yığın
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu ıssız gölgesiz yolun sonunda
Gördüğün bu tümsek Anadolu'nda
İstiklal uğrunda, namus yolunda
Can veren Mehmet'in yattığı yerdir.
(...)

Necmettin Halil ONAN, *Atatürk Devri Türk Edebiyatı II,* (Kısaltılmıştır.)

1. Necmettin Halil Onan'ın bu dizelerinden yararlanarak millî edebiyat zevk ve anlayışını yansıtan şiirlerin özelliklerini belirlemeye çalışınız.

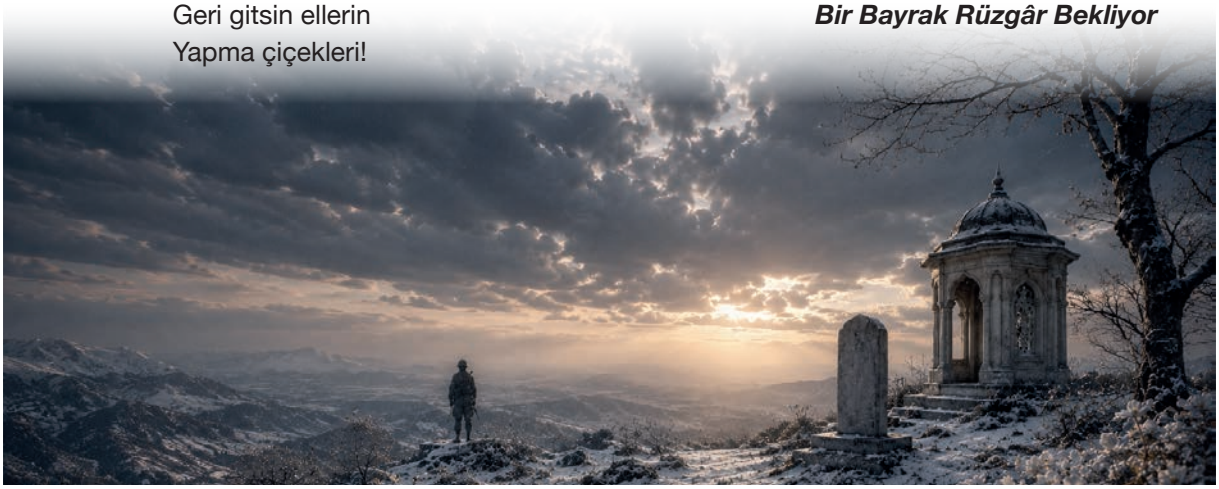
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Arif Nihat Asya'nın *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* adlı şiirini dinleyiniz.

BİR BAYRAK RÜZGÂR BEKLİYOR

Şehitler tepesi boş değil,
Biri var, bekliyor...
Ve bir göğüs nefes almak için
Rüzgâr bekliyor.
Türbesi yakışmış kutlu tepeye,
Yattağı toprak belli,
Tuttuğu bayrak belli.
Kim demiş Meçhul Asker diye?
Destânını yapmış, kasîdeye kanmış...
Bir el ki ahretten uzanmış,
Edeple gelip birer birer
Öpsün diye fâniler.
Öpelim temizse dudaklarımız...
Fakat basmasın toprağına
Temiz değilse ayaklarımız.
Rüzgârını kesmesin gövdeler...
Sesinden yüksek çıkmasın
Nutuklar, kasîdeler!
Geri gitsin alkışlar, geri...
Geri gitsin ellerin
Yapma çiçekleri!

Ona oğullardan, analardan
Dilekler yeter...
Yazın sarı, kışın beyaz
Çiçekler yeter.
Söyledi söyleyenler demin...
Gel süngülü yiğit, alkışlasınlar,
Şimdi sen söyle, söz senin!
Şehitler tepesi boş değil,
Toprağını kahramanlar bekliyor...
Ve bir bayrak dalgalanmak için
Rüzgâr bekliyor.
Destanı öksüz, sükûtu derin
Meçhul Askerin...
Türbesi yakışmış bu kutlu tepeye;
Yattığı toprak belli,
Tuttuğu bayrak belli...
Kim demiş Meçhul Asker diye?

Arif Nihat ASYA
Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

edep: Toplum töresine uygun davranma.
fani: Bir gün ölecek olan, gelip geçici.
meçhul: Bilinmeyen.
sükût: Susma, konuşmama, sessizlik.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Arif Nihat Asya, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinde Millî Edebiyat anlayışını yansıtan şairlerden biri olarak tanınmıştır. "Bayrak Şairi" olarak bilinen şair *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiirinde bağımsızlık sembolü olan ve şehitler tepesinde özgürce dalgalanan bayrağı bir kahramana benzetmiştir.

Şiirinde "Türk milletinin vatanı uğruna can vermiş pek çok adsız kahramanı yani 'meçhul askeri' vardır. Onlar yurdumuzun bilinmeyen bir köşesinde ya da sınır boylarında şehit olmuşlardır. Öyleyse onların 'ahiretten uzanmış' ellerini temiz dudaklar öpmeli, toprağına temiz ayaklar basmalıdır. Onlara içten olmayan nutuklar, yapma çiçekler gerekmez." görüşünü dile getiren Arif Nihat Asya, Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren şairlerimizdendir.

Arif Nihat Asya şiirlerinde milliyetçilik akımından beslenmiştir. Anadolu insanının yaşadığı çileleri, sıkıntıları, haksızlıkları, mertlik ve soyluluğu, şiirlerinde hitabet havasında dile getirdiğinden şiirleri genellikle epik-lirik şiir türündedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında birçok şair Millî Mücadele'nin etkisiyle millî duyguları dile getiren şiirler yazmıştır. Bu şiirlerin ana teması, vatan sevgisidir. Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren sanatçılarda yüksek bir dil bilinci ve yurt sevgisi egemendir. Bu zevk ve anlayışa uygun şiirler yazan sanatçılar, Millî Mücadele'den sonraki Anadolu'yu; insanı, kültürü, yaşama biçimi ile yeniden ele alarak millî duyarlılıkları dile getirmişlerdir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiirinin temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema:

2. Şiire göre Şehitler Tepesi'ni bekleyen kimdir, onun rüzgârla ilişkisi nedir? Açıklayınız.

3. Söyleyici "Meçhul Asker" sözünü niçin kabul etmemektedir, bu düşüncesinde haklı mıdır? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

4. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiirindeki millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

5. Şiirdeki açık ve örtük iletileri, şiirle ilgili tespitlerinizi ve beğeninizi metne dayandırıp gerekçelendirerek şiiri yorumlayınız.

6. Şiirdeki ahenk unsurlarını belirleyip sözlü olarak ifade ediniz.

7. **a.** *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiirinde Türk toplumunun sosyal ve kültürel yapısı ile ilgili hangi belirlemelere ulaşılabilir? Değerlendiriniz.

b. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiirinde "vatan sevgisi" ve "şehitlere saygı" nasıl dile getirilmiştir? Açıklayınız.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Arif Nihat ASYA (1904-1975)

Çatalca'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Yüksek Öğretmen Okulu Edebiyat Bölümünden mezun oldu. Yurdun çeşitli yerlerinde edebiyat öğretmenliği ve okul müdürlüğü yaptı. Uzun süre görev yaptığı Adana'dan milletvekili seçildi. Bazı gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı. Aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazdı ancak en başarılı şiirleri serbest ölçüyle yazdıklarıdır. Şiirlerinde halk ve divan edebiyatı nazım şekillerinin yanında modern nazım şekillerini de kullanmıştır.

Rubaileri ile ünlü olan sanatçı, bayrak temalı şiirler yazdığı için "Bayrak Şairi" olarak anılır.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Yastığımın Rüyası, Ayetler, Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, Kubbe-i Hadrâ, Kökler ve Dallar, Dualar ve Aminler, Aynalarda Kalan.*

Özdeyiş: *Kanatlar ve Gagalar.*

Düzyazı: *Enikli Kapı.*

DİL BİLGİSİ

1.

Şehitler tepesi boş değil,
Biri var, bekliyor...
Ve bir göğüs nefes almak için
Rüzgâr bekliyor.

a. Bu dizelerdeki mecaz anlamda kullanılan kelimeleri belirleyiniz.

b. Bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek biçimde cümlelerde kullanınız.

2. Kim demiş Meçhul Asker diye? dizesinde soru işaretinin kullanım amacını belirleyiniz.

3.

Rüzgârını kesmesin gövdeler...
Sesinden yüksek çıkmasın
Nutuklar, kasîdeler!

a. Bu dizelerde düzeltme işaretinin (^) kullanım amacını belirleyiniz.

b. Bu dizelerde ünlem işaretinin kullanım amacını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Arif Nihat Asya'nın edebî ve fikrî yönü ile *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor* şiiri arasında ne tür bir ilişki kurulabilir? Tartışınız.

8. METİN

HAZIRLIK

(...)

Sıvanmış, boyanmış bir binanın tuğlaları arasındaki harcı göremeyiz. Bina tamamiyetini ancak bu harçla temin ettiği zamandır ki, onu teşkil eden tuğlaları teker teker görmek, onların vasıfları üzerinde düşünmek fırsatını elde ederiz.

Mısracı zihniyet, bize, mısraların olduğu gibi, onun parçaları olan kelimelerin de tetkiki, tahlili imkânını verir. Kelime üzerinde düşünmek onun güzelliğini, yahut çirkinliğini tesbite çalışmak; şiire kelime hâlinde, mücerret bir "şiir unsuru" telakkisi getirmiştir. Yüz kelimelik bir şiirde yüz tane güzellik arayan insan vardır. Halbuki bir kelimelik bir şiir bile bir tek güzellik için yazılır. Tuğla güzel değildir. Sıva güzel değildir. Fakat bunlardan terekküp eden bir mimari eseri güzeldir. (...) Eğer bu bina maddelerin taşıdığı güzellik dışında bir güzelliğe malik değilse san'at eseri sayılmaz.

Orhan Veli KANIK, *Bütün Şiirleri,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçada ifade edilmek isteneni belirleyiniz.

2. "www.eba.gov.tr"den Orhan Veli Kanık'ın hayat hikâyesini dinleyiniz.

HÜRRİYETE DOĞRU

Gün doğmadan
Deniz daha bembeyazken çıkacaksın yola.
Kürekleri tutmanın şehveti avuçlarında,
İçinde bir iş görmenin saadeti,
Gideceksin;
Gideceksin ırıpların çalkantısında.
Balıklar çıkacak yoluna, karşıcı;
Sevineceksin.
Ağları silkeledikçe
Deniz gelecek eline pul pul;
Ruhları sustuğu vakit martıların,
Kayalıklardaki mezarlarında,
Birden,
Bir kıyamettir kopacak ufuklarda.
Denizkızları mı dersin, kuşlar mı dersin;
Bayramlar seyranlar mı dersin, şenlikler cümbüşler mi?
Gelin alayları, teller, duvaklar, donanmalar mı?
Heeeey!
Ne duruyorsun be, at kendini denize;
Geride bekleyenin varmış, aldırma;
Görmüyor musun, her yanda hürriyet;
Yelken ol, kürek ol, dümen ol, balık ol, su ol;
Git gidebildiğin yere.

Orhan Veli KANIK, *Bütün Şiirleri*

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

cümbüş: Eğlence.

ırıp (ığrıp): İnce delikli balık ağı.

"Irıp" kelimesinin doğru söylenişini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmenizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz *Hürriyete Doğru* şiirinde de görüldüğü gibi ölçü ve uyağı önemsemeyen Orhan Veli, şiirde yapıya önem verir. Nitekim *Hürriyete Doğru* şiiri, serbest ölçüyle yazılmasına, şiirde ölçü ve uyak kullanılmamasına karşın şiirde, yapısal bütünlükten ve dilin müziğinden doğan bir iç ahenk görülmektedir.

Boğaziçinde doğup büyüyen Orhan Veli için "deniz" vazgeçilmez olduğundan *Hürriyete Doğru* şiirinde de denizle ilgili duyuş ve izlenimlerini dile getirmiştir.

Orhan Veli, imgeye başvurmadan yalınlığı şiirselleştirebilen bir şairdir. Serbest çağrışımlar yoluyla bilinçaltına eğilen sanatçı, çocukluk özlemi ve özgürlük konularıyla ilgili şiirler söylerken de alaysamalı, şaşırtmacalı, kısa ve yalın anlatımları tercih etmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde etkili olan "Garip" akımının en tanınan şairi Orhan Veli Kanık'tır.

Garip Akımı

1940'lı yıllarda ortaya çıkan ve "Garip" ya da "Birinci Yeni" olarak bilinen bu şiir hareketinin temsilcileri Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday'dır. Bu sanatçılar 1941 yılında çıkardıkları *Garip* adlı şiir kitabının ön sözünde şiir anlayışlarını açıklamışlardır:

Geleneksel şiir kurallarını, şaraneliği, basmakalıp sözleri ve aşırı duygusallığı reddetmek.

Şaraneliğe, ölçü ve kafiyeye, söz sanatlarına karşı çıkan bu üç şair yalın bir dil ve mizahi unsurlar kullanarak sıradan insanların sıradan hayatlarını, duygu ve düşüncelerini şiire aktarırken Türk şiirini yıpranmış kalıplardan, klişe sözlerden kurtararak sokağı şiire taşıma isteklerini dile getirmişlerdir. Bu hareketin etkileri günümüze kadar sürmüştür.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Hürriyete Doğru* şiirinin temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

2. İçinde bir iş görmenin saadeti,
Gideceksin;

bu dizelerde ifade edilmek isteneni belirleyiniz.

3. Birden,
Bir kıyamettir kopacak ufuklarda.

dizelerinde "kıyamettir kopacak" sözüyle ifade edilen nedir? Açıklayınız.

4. Yelken ol, kürek ol, dümen ol, balık ol, su ol;
Git gidebildiğin yere.

a. Bu dizelerde anlatılmak isteneni belirleyiniz.

b. Bu şiirdeki söyleyicinin özelliklerini ve hitap edilenin kim olduğunu belirleyiniz.

c. Bu şiirde denizin hürriyet kavramıyla eş tutulmasının nedenini değerlendiriniz.

5. *Hürriyete Doğru* şiirinde kullanılan mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyip bunların şiirin anlamına olan katkısını değerlendiriniz.

6. a. *Hürriyete Doğru* adlı şiirde ahengi sağlayan özellikleri belirleyip ifade ediniz.

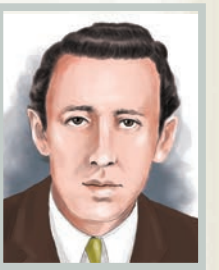
b. Bazı şiirlerde ölçü, kafiye seçimi, kelimelerin düzenlenişi, dizelerin uzunluğu, kısalığı vb. aracılığı ile içerik, görsel olarak şiirin şekline yansır veya ahenk unsurları içerikle ilişkilidir.

Hürriyete Doğru şiirinin ahenk ve şekil özelliklerinin içerikle ilişkisini belirleyiniz.

7. *Hürriyete Doğru* şiirinde Orhan Veli'nin kişilik özelliklerinin yansımaları görülmekte midir? Değerlendiriniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Orhan Veli KANIK (1914-1950)

İstanbul'da doğdu. Ankara Erkek Lisesinden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümündeki öğrenimini yarıda bıraktı. MEB Tercüme Bürosunda çalıştı. *Yaprak* dergisini çıkardı.

1936 yılında yayımlamaya başladığı şiirleri, sanat çevrelerince büyük ilgi gördü. Genellikle hece ölçüsüyle yazdığı bu şiirlerden sonra yeni şiir denemelerine girişti. 1941'de Oktay Rifat ve Melih Cevdet ile birlikte *Garip* adlı şiir kitabını çıkardı.

Şiiri, birtakım kalıp ve klişelerden kurtarıp daha basit bir biçime kavuşturmak, yalın bir halk diliyle günlük yaşantıları şiirleştirmek istedi. Bunu yaparken espri ve yerginin imkânlarından yararlandı.

Orhan Veli'nin Türk şiirinde gerçekleştirmek istediği; açıklık, içtenlik, yalınlık ve gerçeğe uygunluktur.

Yeni Türk şiiri, Orhan Veli ile farklı bir oluşuma yöneldi. Bu yönelim daha sonra "Garip Akımı" ya da "Birinci Yeni" olarak adlandırılmıştır.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı, Bütün Şiirleri.*

Düzyazı: *Nesir Yazıları, Edebiyat Dünyamız, Bütün Yazıları I, II.*

DİL BİLGİSİ

1.

Balıklar çıkacak yoluna, karşıcı;
Sevineceksin.
Ağları silkeledikçe
Deniz gelecek eline pul pul;
Ruhları sustuğu vakit martıların,
Kayalıklardaki mezarlarında,

a. Bu dizelerdeki altı çizili kelimelerin hangi anlamda (gerçek, mecaz, terim) kullanıldığını belirleyiniz.

b. Bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek biçimde cümlelerde kullanınız.

9. METİN

HAZIRLIK

BİR DÜŞ BAŞUCUNDA

I

Bir düş başucunda uykusunun
ellerini uzatıyor uykusuna,
su içiyor testisinden.
Bağlıyoruz dengini yoksulluğun
bütün mintanlar güdük
Eksik kapı,
eksik bir yola kapanan kapı
bir hiç uğruna
Açmak için gözlerini gecelerce öteye
sırtüstü yatıyorum gözlerim kapalı

Oktay Rifat HOROZCU, *Bütün Şiirleri II*

1. Bu şiirde olduğu gibi şiirlerin günlük konuşma dilinde kullanılan kelimelerle yazılması şiiri nasıl etkilemektedir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
2. "sırtüstü yatıyorum gözlerim kapalı" dizesi size Orhan Veli'nin bir dizesini hatırlattı mı? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
3. "www.eba.gov.tr" adresinden Oktay Rifat Horozcu'nun *Eşekliler* adlı şiirini dinleyiniz.

VİDALAR

İşçi demir dikmeleri boyuyor duvarın üstüne binmiş,
boya kutusuna banarak usulca fırçayı. Gündeliği kaça?
Doyarlar mı dersiniz çoluk çocuk! Tahtaları çakmak için
usta vida almaya gitti motosikletle, kavakların altından.
Bir toz bulutu yükseliyor upuzun ardında. Kasabaya vardığında
nalbura girecek: "Vida diyecek, beşlik." küf kokan dükkânda.
Bir kutunun içinden vidalar çıkaracak nalbur, uzatacak.
Alışverişle dönüyor dünya, mevsimler gelip geçiyor.
Tahtalar dökülüyor ne denli sağlam çakılsa yıllardan sonra
ve otlar, dikenler, ısırganlar bürüyor duvar diplerini.
Ama şu bulutlar, maviliğin içinde, yıllardan sonra da
gelip geçecek göçük ya da yeni duvarların üstünden
— Beşlik vida kısa düşer, ustam, altılık ister bu tahtalara,
günün birinde yine çürür düşerler ya, şimdilik.

Oktay Rifat HOROZCU
Bütün Şiirleri II

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

nalbur: Yapı işlerinde kullanılan çivi, kilit, menteşe gibi ufak tefek gereçleri satan kimse, hırdavatçı.

"Nalbur" kelimesinin doğru söylenişini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Oktay Rifat *Vidalar* adlı şiirini diğer Garipçiler gibi ölçüsüz, uyaksız ve şairanelikten uzak bir biçimde oluşturmuştur. Yaşamak için çalışan insanları, çalışırken hangi araçları kullanmaları gerektiğini, ekonominin nasıl yürüdüğünü, zamanın her şeyi nasıl eskittiğini bilgece gözlemlemiş ve günlük konuşma diliyle bu şiirde anlatmıştır.

Oktay Rifat, *Vidalar* şiirini okuru şaşırtmayı seven diğer Garipçilerin tutumuyla bitirmiştir.

Oktay Rifat, şiirlerinde sıradan insanların günlük hayatlarını şaşırtıcı, alaysamalı bir üslupla ele alıp işlemiş; süsten, abartıdan, kelime oyunlarından uzak durmuştur. Bir dönem anlamca kapalı şiire yönelen sanatçı bazı şiirlerinde toplumsal meseleleri eleştirel bir üslupla ele almıştır.

Oktay Rifat'ın tema olarak toplumu ilgilendiren meselelere yönelmesi 1960'lı yıllardan sonra olmuştur.

Geniş kelime dağarcığı ile Türkçenin ses zenginliğini ustalıkla yansıttığı şiirler yazmış, bu şiirleri ile Türk şiirini en çok etkileyen sanatçılardan biri olmuştur.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Vidalar* adlı şiirin temasını belirleyiniz. Bu temanın "Garip" şiir anlayışıyla ilişkisini belirleyiniz.

2. a. *Vidalar* adlı şiirdeki söyleyicinin özelliklerini belirleyiniz.

b. Söyleyici ile hitap edilen kişi veya varlık arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

3. "Garip" şiir anlayışının *Vidalar* şiirinde hangi yansımaları görülmektedir? Açıklayınız.

4. Şiirdeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

5. Oktay Rifat, bir işçinin bir çalışma gününü nasıl anlatmıştır? Bu anlatım gerçekçi midir? Değerlendiriniz.

6.

> Ama şu bulutlar, maviliğin içinde, yıllardan sonra da
> gelip geçecek göçük ya da yeni duvarların üstünden

Bu dizelerde ifade edileni belirleyiniz.

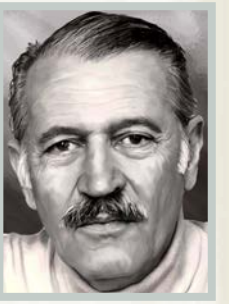
7. a. Şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyip aşağıdaki tabloda ilgili alana yazınız.

	Vidalar Adlı Şiirde Görülen Ahenk Unsurları
Ölçü	
Kafiye	
Redif	
Nakarat	
Ses, kelime ve kelime grubu tekrarı	
Ses akışı	

b. Kullanılan ahenk unsurları ve içerik arasında bir ilişki var mıdır? Değerlendiriniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Oktay Rifat HOROZCU (1914-1988)

Trabzon'da doğdu. Ankara Erkek Lisesinden mezun olduktan sonra Paris'te Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğrenim gördü. Yurda dönünce kısa süre avukatlık yaptı. Lise yıllarında Orhan Veli ve Melik Cevdet'le çıkardıkları *Garip* adlı kitapla Yeni Türk şiirini şairanelikten uzaklaştıranlardan oldu.

Aşk temalı şiirlerin yanında halk kültüründen yararlanarak sosyal temalı şiirler de yazdı.

Perçemli Sokak adlı kitabında topladığı şiirlerinde soyut, kapalı bir şiire yöneldi ve daha sonra bu şiir anlayışını devam ettirdi. Böylece de İkinci Yeni şiir akımına yönelmiş oldu.

Şair olarak tanınan Oktay Rifat; tiyatro, roman, antoloji türlerinde de eserler yazdı. Fransızcadan çeviriler yaptı.

Aldığı ödüller

Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü (1970), Behçet Necatigil Şiir Ödülü (1984).

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Güzelleme, Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler, Karga ile Tilki, Perçemli Sokak, Elleri Var Özgürlüğün, Koca Bir Yaz.*

Tiyatro: *Kadınlar Arasında, Atlar ve Filler, Çil Horoz.*

Roman: *Bir Kadının Penceresinden, Danaburnu, Bay Lear.*

DİL BİLGİSİ

1. a.

İşçi demir dikmeleri boyuyor duvarın üstüne binmiş,
boya kutusuna banarak usulca fırçayı. Gündeliği kaça?
Doyarlar mı dersiniz çoluk çocuk! Tahtaları çakmak için
usta vida almaya gitti motosikletle, kavakların altından.
Bir toz bulutu yükseliyor upuzun ardında. Kasabaya vardığında
nalbura girecek: "Vida diyecek, beşlik." küf kokan dükkânda.

Bu dizelerdeki altı çizili kelimelerin anlamlarını (gerçek, mecaz, terim) belirleyiniz.

b. Bu kelimeleri farklı anlamlara gelecek şekilde cümlelerde kullanınız.

c. "Upuzun" kelimesinin hangi yöntemle pekiştirildiğini söyleyiniz.

ç. "Çoluk çocuk" ikilemesinin nasıl oluşturulduğunu belirleyiniz.

2. a. Son dizede tırnak işaretinin niçin kullanıldığını belirleyiniz.

b. Son dizede iki noktanın kullanımının doğru olup olmadığını belirleyiniz.

3. — Beşlik vida kısa düşer, ustam, altılık ister bu tahtalara,

Bu dizede kullanılan noktalama işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Oktay Rifat Horozcu'nun *Vidalar* adlı şiiri ile Orhan Veli Kanık'ın *Hürriyete Doğru* adlı şiirini edebî, felsefi ve estetik anlayış açısından karşılaştırarak benzer ve farklı yönlerini belirleyip ifade ediniz.

10. METİN

HAZIRLIK

ANLAM HER ŞEY DEĞİLDİR

(...) Bir şiire: Ne anlatıyor? diye bir soruyla yaklaşamayız. Esinleme, aşılama (telkin), sezgi, duygu yoluyla da eğilebiliriz. Anlamı bir ayraç içine alıp yeniden bakabiliriz. Hem bu anlamın yeni boyutları üzerinde durma olanağı yaratır; okuyanı da şiiri tüketmemeye, harcatmamaya iter. (...) Şiirin anlamını (değilmi ki bir anlam aranıyor) açık havaya çıkartmaya çağırmak, her okunuşunda da yorumun düşünsel, imgesel katlarını üstlenmesini sağlamak... Kafka'nın, Joyce'un (Joys) yapıtları "tükenmez" diye yorumlanagelmiştir. Bunun nedeni de açık bir anlamları olmamasıdır elbet. Aslında anlam doğası gereği söyleyeceğini söyleyip hemen kapanmak ister. Belirsizlikten korkar. Yitip gideceğini sanır. Belirsizlik, anlam yoksunluğu değildir. Tüm tersine "çokanlamlılıktır," sınırsızlıktır. Şiir orda boy göstermek ister. Orda kendine gelir. Bu yüzden yerlerinden oynarlar sözcükler. Şimdiye değinki sınır bekçiliğini unuturlar. (...) Bunun için de bütün alanları altüst etmek, orada tebdil gezmek, özgür olmak isterler. Tek anlamdan sıkılırlar. Onun ötesine çıkmak isterler. Bilinmemezliği düşlerler. Onu merak ederler.

Artık düğümü atmanın sırasıdır. Şiir bir şey anlatmaz demek, anlamı yoktur, anlamsızdır demek değildir. Anlamla yola çıkılmaz demektir.

İlhan BERK, *Poetika,* (Kısaltılmıştır.)

1. İkinci Yenicilerden olan İlhan Berk'e göre şiirde anlam nasıl olmalıdır? Metne göre açıklayınız. Siz bu görüşe katılıyor musunuz? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Cemal Süreya'nın *Bir Çiçek* adlı şiirini dinleyiniz.

SESİN SENİN

Kahkaha kesin bir sınırdır senin sesin için;
geçmezsin kahkahaya. Bu da gülümsemeyi
senin tapulu malın yapar. Gülmek sende
gülümsemenin bir noktada taşkınlığı
oluyor daha çok. Bu bakımdan gülümsemenin
bütün öğelerini de birlikte getiriyor.
İş bu kadar da değil, yeni birtakım öğeler
de getiriyor. Ilıktır senin sesin. Güvenli
olmaktan çok güven uyandırıcıdır. Konuşurken
kimseyi dinlememene ne diyeceğiz peki?
Buna karşılık sözcükleri sakıngan sakıngan
kullanman var, ona ne diyeceğiz? Alırken
suçsuz, verirken duyarlı bir ses. En büyük
modaevini yönetecek olsa sinirli tonlar kazanacağına
muhakkak nazarıyla bakılabilecek,
ama, sözgelimi, hiçbir yerde belediye başkanı
olamayacak bir sese. Sanırım bakışlarla
sesler arasında bir bağıntı kurulabilir.
Belki de yanlıştır bu varsayım. Ama
doğru olsa, senin sesinle bakışın arasında
bir paralellik, hatta özdeşlik olduğu
görülebilir. Daha doğrusu sendeki bu özdeşlik
böyle bir varsayıma itiyor kişiyi.
(...)
Kim bilir, başka belirtiler gibi, bakış ve ses de
aynı ruhun değişik planlardaki görünümleridir
belki de. Ruhun, özdeş yönlerini denediği
organlar olabileceği gibi, çelişkin yönleriyle
belirlediği organlar da vardır. Olabilir.
En büyük eleştiriyi, yadsımayı son

anda yaparsın sen: Sanırım sende bulduğum en doğru gözlem bu. Oysa eleştiriyi son anda yapmak, razı oluşun ta kendisidir. Korkaklıktır da. Şu var:
Fotoğraf çektirmek için yan yana gelmiş iki nesne değiliz biz.
Güvercin curnatasında yan yana akan iki güverciniz
Mesafeler birleştirdi bizi bir de sözler
Razı olma hiçbir sessizliğe
Biliyorsun seni seviyorum
Pencereden bakmayı
Öğreteceğim sana
Sesin
balkona asılı çamaşırcasına
Havalansın, havalansın dursun
Sokakta değil balkonda;
dışarı çıktığın zaman
romanını yastığının altına sakla;
Şiirini mutfağa koy
Boş bir deterjan kutusu vardır nasıl olsa,
Öykünü yanına alabilirsin elbet
Müziğini de resmini de

Niçin güvenemiyorsun bana?

Cemal SÜREYA, *Sevda Sözleri,* (Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

curnata: Bıldırcın akını. Şiirde akın olarak kullanılmış.

yadsıma: Öne sürülen bir iddiayı tanımama, onu yok sayma, olumsuzlama.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

İkinci Yeni şiirinin öncülerinden Cemal Süreya *Sesin Senin* şiirinde de görüldüğü gibi kendine özgü bir şiir dili geliştirmiş, çarpıcı yoğun imgeleri ve bilgi birikimini şiirine aktarmış, çevresini ironik bir üslupla anlatan nükteli söyleyişten de yer yer yararlanmıştır. Diğer İkinci Yenicilerin şiirlerinde de görülen bu özellikler, onların seçkin bir okur kitlesine hitap etmelerini sağlamıştır.

Sesin Senin şiirinde de görüldüğü gibi imge, dizeyi daha çok beslemekte, ona bir iç güç sağlamaktadır. Cemal Süreya'nın şiirlerinde şiir, şiirsel yükün kendi yapısını oluştururken dizeleri de kurmakta, dizeyle imge arasında bir iç içelik bulunmaktadır. *Sesin Senin* şiirinde bu durum, dizelerin görüntüsüne de yansıtılmıştır.

İkinci Yeni şiir akımı, Garipçilere tepki olarak ortaya çıktığından şiirin resim, müzik gibi sanatlarla iç içe olmasına karşı çıkan Garipçilerin aksine İkinci Yeniciler şiirin resim ve müzik gibi sanatlarla iç içe olmasına özen göstermişlerdir. Bu da İkinci Yeni şiirine farklı imkânlar sağlamıştır.

İkinci Yeni şiir anlayışının gelişmesinde XX. yüzyılda ortaya çıkan sürrealizm (gerçeküstücülük) ve Dadaizm akımları etkili olmuştur.

Sürrealizm

Andre Breton (Andre Breton) tarafından yapılan bir bildiri ile duyurulan bu akım, aklın denetimini dışlamış, düşüncenin ahlaki ve estetik kaygıdan uzak bir biçimde dile getirilmesi gerektiğini savunmuştur. Sigmund Freud'un (Sigmund Froyd) Psikanaliz Kuramı'ndan etkilenilen bu akımda amaç, bilinçaltının ortaya çıkarılmasıdır. Bilinçaltının anlatımında dilin yetersiz kaldığını düşünen sürrealistler, dile farklı olanaklar sağlamak için noktalama işaretlerini de kullanmamışlardır.

Bu akımın önemli temsilcileri ve eserlerinden birkaçı: Andre Breton *Nadja*, Louis Aragon (Lui Aragon) *Elsa'nın Gözleri*, Paul Eluard (Pol Elua) *Acının Başkenti* sayılabilir.

Dadaizm

Sürrealizmin ortaya çıkmasını sağlayan Dadaizm, Tristan Tzara (Tristan Zara) ve arkadaşlarının XX. yüzyıl başlarında I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki güvensizlik ve bunalım ortamında Avrupa'da geliştirdikleri bir akımdır.

1920'lerin ortalarına kadar devam eden bu akımda yerleşik dil ve estetik kuralların tümü reddedilmiş, çağrışımların oluşturduğu dil esas alınmıştır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. a. *Sesin Senin* adlı şiirin temasını bulup aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

b. Bu tema insana özgü hangi gerçeklikle ilgilidir? Belirleyiniz.

2. *Sesin Senin* adlı şiirde geçen Güvenli olmaktan çok güven uyandırıcıdır. ifadesini açıklayınız.

3. Çığlık değil, düşünce senin sesin. söyleminde ifade edilmek istenini açıklayınız.

4. Şiirde ses ve kelime tekrarlarına çokça yer verilmiştir. Bunun nedenini belirlemeye çalışınız.

5. Şiirde kullanılan imge ve söz sanatlarını belirleyiniz.

6. *Sesin Senin* şiiri herkesin okuyup anlayabileceği dil ve anlatım özelliklerine sahip midir? Bunu nedenleriyle açıklayınız.

7. Öykünü yanına alabilirsin elbet
Müziğini de resmini de

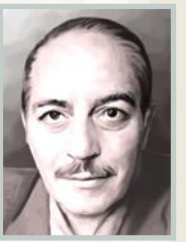
dizelerinde ifade edilmek istenen nedir? Açıklayınız.

8. *Sesin Senin* şiirinde önce, ifadeler dize ortasında bitirilerek dizelerin hakimiyetine son verilmiş, sonra dize, şiirin en önemli ögesi hâline getirilmiştir. Bu yaklaşımın nedenini belirlemeye çalışınız.

9. *Sesin Senin* şiirinde İkinci Yeni'nin ve sürrealizm akımının hangi etkilerinin görüldüğünü belirleyiniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Cemal SÜREYA (1931-1990)

Erzincan'da doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Bölümünden mezun oldu. Maliye Bakanlığında çeşitli görevler yaptı. Birçok dergide görev aldı. *Papirüs* dergisini çıkardı. 1978'de Kültür Bakanlığında Kültür Yayınları Danışma Kurulu üyesi olarak görev aldı. Emekli olduktan sonra yayınevlerinde danışman ve redaktör olarak çalıştı. Birçok dergide yazıları ve şiirleri yayımlandı.

İkinci Yeni hareketinin önde gelen şair ve kuramcılarından sayılan Cemal Süreya'nın şiirlerinin içeriğinde bireyselden sosyal olana doğru bir genişleme görülür.

Aldığı ödüller

Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü (1966), Behçet Necatigil Şiir Ödülü (1988).

1971'den beri anısını yaşatmak için sanatçının adına "Cemal Süreya Şiir Ödülü" verilmektedir.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Üvercinka, Göçebe, Beni Öp Sonra Doğur Beni, Sevda Sözleri, Sıcak Nal, Güz Bitiği.*

Düzyazı: *Şapkam Dolu Çiçekle, Günübirlik, Onüç Günün Mektupları, 99 Yüz, 999. Gün/Üstü Kalsın, Folklor Şiire Düşman, Uzat Saçlarını Frigya.*

DİL BİLGİSİ

1. *Sesin Senin* şiiri aslına uygun olarak alınmıştır. Şiirde görülen yazım ve noktalama yanlışları şairin tercihi ya da döneminin özelliğidir.
Şiirdeki yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1.

RAHATI KAÇAN AĞAÇ

Tanıdığım bir ağaç var
Etlik bağlarına yakın
Saadetin adını bile duymamış
Tanrının işine bakın.
Geceyi gündüzü biliyor
Dört mevsimi, rüzgârı, karı
Ay ışığına bayılıyor
Ama kötüleyemiyor karanlığı.
Ona bir kitap vereceğim
Rahatını kaçırmak için
Bir öğrene görsün aşkı
Ağacı o vakit seyredin.

Melih Cevdet ANDAY
Rahatı Kaçan Ağaç

BİR ÇİÇEK

Bir çiçek duruyordu orda bir yerde,
Bir yanlışı düzeltircesine açmış;
Gelmiş ta ağzımın kenarına
Konuşur durur.

Bir gemi bembeyaz teniyle açıklarda,
Güverteleri uçtan uca orman;
Aldım çiçeğimi şurama bastım,
Bastım ki yalnızlığımmış

Bir başına arşınlıyor bir adam mavi treni
Keşke yalnız bunun için sevseydim seni

Cemal SÜREYA
Sevda Sözleri

Birinci Yenicilerden olan Melih Cevdet Anday'ın *Rahatı Kaçan Ağaç* şiiri ile İkinci Yenicilerden Cemal Süreya'nın *Bir Çiçek* şiirini işlenen tema, ölçü, uyak, dil ve üslup özellikleri bakımından karşılaştırıp benzerlik ve farklılıklarını belirleyiniz. Ulaştığınız sonuçları sözlü olarak ifade ediniz.

11. METİN

HAZIRLIK

(...)

Bu şiirin "yeni gerçekçilik" olduğunu ileri sürenler oldu. Sezai Karakoç (1933-2021) "Dişimizin Zarı" adlı yazısında (Pazar Postası, 29 Haziran 1958) bunu şöyle açıklıyordu: "Lâleli'den dünyaya doğru giden bir tramvaydayız. İşte Yeni Şiir'i özetleyen bir mısra Bu artık klasik şiirin yolculuğuna benzemiyor. Klasik şair azgın bir davetle "neredeyse toprağın sonu'na gider: Uçmak kayıp gitmek, kaçıp dönmemek, şartıyla. Orhan Veli akımında ise insan Lâleli'den çıkar bir yolculuğa ve tramvaya atlar. Ama mutlaka Sirkeci'ye gider. Yeni gerçekçi akımında ise (çünkü bence yeni akım, bir çeşit neo-realist akımdır) Lâleli'den çıkar yolculuğa tramvayla, ama dünyaya gider. Ben'in en küçük davranışı bile büyük bir haber gibidir. Yaşama vardır ve önemlidir. Ama bir haber olarak neyin haberi? Bunu şair de bilmez. Orhan Veli akımı günlük çırpınışların şiiriydi bu şiir ise yaşamayı, gerçek yaşamayı cevheriyle görmeye yakalamaya çalışıyor."

İnci ENGİNÜN, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçadan yola çıkarak Garip ve İkinci Yeni şiirleri ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Edip Cansever'in *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* adlı şiirini dinleyiniz.

SEVDA BİR ATEŞ BULDU SENDE...

Sevda bir ateş buldu sende, eğilip öptü seni
Artık kimse denizi bilmiyor.

Dirseklerini masaya koyuşundan belli
Gelip geçen bir günü bitirmek istemediğin
Sevda bir umut buldu sende.

Ey bir yolcu listesinde bir ölüyü arayan
Artık kimse gözlerini bilmiyor.

Şunu imzala
Bir mektup, bir telgraf alındısı değil
Unutulmuş bir sevdadır kapını çalan
Ve sevimsiz bir terlik gibi duran odan
Kimse artık bir şey giymek istemiyor.

Sonra bir pencereden kendine
Ayışığı gibi vuran sen
Ne sana ne başkasına benziyor.

Ve işte bir dip balığı su boşluğunda
Çırparaktan yüzgeçlerini
Hiç kimseye uymayan bir mevsim öneriyor.

Edip CANSEVER
Şairin Seyir Defteri

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

dip balığı: Denizin 100 metreden aşağı olan kısımlarında yaşayan mezgit, kefal, levrek, lüfer, barbun, kalkan gibi balıklara verilen ad.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* adlı şiirinde Edip Cansever yaşadığı döneme, çağa yabancılaşan insanın iç dünyasını ve bunalımlarını işlemiştir. Şair, bu şiirinde anlamsızlığa yönelmeden, imgeler kullanırken bile düşünce ögesini göz ardı etmemiş, bu da onun şiirlerine tutarlı bir bütünlük kazandırmıştır. Düşünceyi dil içerisinde eritmeye yönelen şair, özlü bir söyleyiş ve çarpıcı bir biçim ararken ironiden de yararlanmayı ihmal etmemiştir.

Edip Cansever, "Garip" şiirine tepki olarak doğan "İkinci Yeni" şiir akımının öncülerindendir. İkinci Yeni şiiri 1955-1965 yılları arasında etkili olmuştur. Şiirde anlaşılırlık yerine kapalılıktan, somut yerine soyuttan yana olunmuştur. Çağrışım yönü zenginleştirilen şiir, halktan ve konuşma dilinden uzaklaşmış, dille gerçeklik arasındaki bağlantı kopmuştur. Kelimeler temel anlamlarından uzak bir anlam örgüsü içinde ve çok anlamlı bir biçimde kullanılmıştır.

Etkileri günümüzde de hissedilen İkinci Yeni şiir hareketi, bazı şairlerin 1956'dan itibaren şiirlerini bazı dergilerde yayımlamaya başlamasıyla belirginleşir. Bu dönemde şiire farklı zamanlarda başlayan bazı şairlerin şiirlerinde birtakım ortak özellikler görülür: soyut ve kapalı bir şiire yönelme, bireycilik, biçimcilik, bilinçaltının imkânlarından yararlanıp akıl dışına çıkma, geleneğe, özellikle de Garip akımına karşı çıkma gibi.

Bu şiir akımının temsilcilerinden ve eserlerinden bazıları: Edip Cansever *Yerçekimli Karanfil*, Cemal Süreya *Üvercinka*, İlhan Berk *Galile Denizi*, Turgut Uyar *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, Sezai Karakoç *Körfez*, Kemal Özer *Gül Yordamı*, Ülkü Tamer *Soğuk Otların Altında*, Ece Ayhan *Kınar Hanımın Denizleri*, Oktay Rifat *Perçemli Sokak*.

İkinci Yeni olarak adlandırılan bu akımın şairleri, insanı toplum içinde bir birim olarak almamış, kentleşmenin ve makineleşmenin getirdiği bunalımı yaşayan bu nedenle de çoğunlukla yalnız ve çaresiz olan bireyi ön plana çıkarmıştır.

İkinci Yeni'nin ortaya çıkmasında gerçeküstücülük (sürrealizm) ve Dadaizm etkili olsa da Edip Cansever varoluşçuluktan (egzistansiyalizm) da etkilenmiştir. *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* şiirinde de görüldüğü gibi Cansever'in şiir kişileri mutsuzdur. Bu mutsuzluğun nedeni de etkilendiği edebî akım yani varoluşçuluktur.

Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk)

XIX. yüzyılda ortaya çıkan, bireyin deneyimini ve bu deneyimin tek oluşunu insan olmanın temeli olarak gören bu felsefi akımın ilk büyük temsilcisi Danimarkalı filozof Kierkegaard'dır (Kiergard). Nietzche (Niçe), Sartre (Sartır) gibi filozof ve yazarlar bu akımı şekillendirip geliştirmiştir. İnsanın varoluş problemlerini edebiyat yoluyla geniş kitlelere aktarmayı amaçlayan ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra daha da yaygınlaşan bu akım, zamanla eski önemini yitirmiştir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. a. *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* adlı şiirin temasını bulup aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

b. Bu şiirde birimler arasında anlam bütünlüğü olup olmadığını belirleyiniz.

2. *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* şiirinde alışılmış söz diziminin terk edildiği dizeler vardır. Bunların şiire bir katkısı var mıdır? Örneklerle açıklayınız.

3. Bireysel bir konunun ele alınışı ve şiirin anlamca kapalı oluşuyla temanın bunalıma dönüşmesi arasında ne tür bir ilişki olabilir? Değerlendiriniz.

4. Metinde kullanılan imge ve edebî sanatları belirleyip bunların metnin anlamıyla ilişkisini belirleyiniz.

5. *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* adlı şiirdeki ahenk unsurlarının, ritim ve ses akışının nasıl sağlandığını belirleyiniz.

6. Metinde kullanılan uzak çağrışımları ve bunların kullanılma amacını belirleyiniz.

7. Hiç kimseye uymayan bir mevsim sözüyle ifade edilmek isteneni belirleyiniz.

8. *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* şiirinde İkinci Yeni şiir akımının hangi yansımaları görülmektedir? Belirleyip ilgili alana yazınız.

Sevda Bir Ateş Buldu Sende... Şiirinde İkinci Yeni Yansımaları

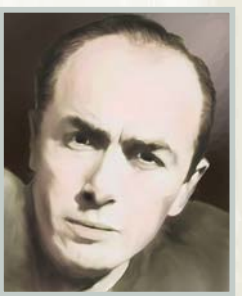
9. *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* şiirinde sürrealizm ve egzistansiyalizm akımlarının etkileri görülmekte midir? Değerlendiriniz.

10. Anlatıcının ruh hâli *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* şiirine nasıl yansımıştır? Şiirden örnek dizeler göstererek değerlendiriniz.

11. İkinci Yeni şiir anlayışının temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Edip CANSEVER (1928-1986)

İstanbul'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesinden mezun oldu. İstanbul Yüksek Ticaret Okulundaki eğitimini yarıda bıraktı. Ticaretle uğraşmaya başladı. 1976'dan sonra sadece şiirle ilgilendi. İlk şiirlerinde Garipçilerin etkileri görülür. *Yerçekimli Karanfil* ile kendisine özgü bir şiir evreni kurdu. Cemal Süreya ve Turgut Uyar'la İkinci Yeni şiirinin öncülerinden oldu. Bu akımın özgün örneklerini verdi. Döneminin sanat yayınlarında şiirsel canlılığı besleyen şairlerden biri oldu. Zamanla "Şiirde dize işlevini yitirdi." düşüncesiyle şiirde yeni arayışlara yöneldi. İkinci Yeni'nin bazı şairleri gibi şiirde anlamsızlığı savunmadı. Kapalı, anlaşılması güç, yine de anlamdan ayrılmayan bir şiire yöneldi. Şiirlerinde düzyazı olanaklarını kullanmaktan kaçınmadı.

Yalnızlık, ölüm, acı gibi temalar etrafında; mutluluk-mutsuzluk, hayat-ölüm tezatlarını işledi.

Aldığı ödüller

Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü (1977), Sedat Simavi Edebiyat Ödülü (1981).

Eserlerinden bazıları

Şiir: *İkindi Üstü, Dirlik Düzenlik, Yerçekimli Karanfil, Umutsuzluk Parkı, Petrol, Nerde Antigone* (Antigon), *Tragedyalar, Çağrılmayan Yakup, Kirli Ağustos, Sonrası Kalır, Ben Ruhi Bey Nasılım, Sevda ile Sevgi, İlkyaz Şikâyetçileri, Oteller Kenti.*

Düzyazı: *Gül Dönüyor Avucumda*.

DİL BİLGİSİ

1.

Ve işte bir dip balığı su boşluğunda
Çırparaktan yüzgeçlerini
Hiç kimseye uymayan bir mevsim öneriyor.

Bu dizelerde kullanılan kelimeye mecaz anlam kazandırma yöntemini belirleyiniz.

2.

Şunu imzala
Bir mektup, bir telgraf alındısı değil
Unutulmuş bir sevdadır kapını çalan
Ve sevimsiz bir terlik gibi duran odan
Kimse artık bir şey giymek istemiyor.

Bu dizelerde siz hangi noktalama işaretlerini kullanırdınız? Nedenlerini söyleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Edip Cansever'in *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* şiiri ile Cemal Süreya'nın *Sesin Senin* şiirini edebî, felsefi ve estetik anlayış açısından karşılaştırarak benzer ve farklı yönlerini belirleyip ifade ediniz.

2. Aşağıdaki şiirde sürrealizm akımının hangi etkileri görülmektedir? Belirleyiniz, belirlediklerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

KİMSELER BİLEMEZ BENİ

Kimseler bilemez beni
Senin beni bildiğin kadar

İçinde yan yana uyuduğumuz
Gözlerinin
Benim insan parıltılarıma
Dünyanın gecelerinden daha iyi bir gelecek hazırladı

İçinde uçtuğum gözlerin
Yolların gidişine
Dünyanın dışında bir anlam verdi

Bize belirtilenler
Gözlerindeki sonsuz yalnızlığımızı
Artık kendilerini sandıkları gibi değiller

Kimseler bilemez seni
Benim seni bildiğim kadar

ELUARD, çev.: Özdemir ASAF
Çağdaş Fransız Şiiri

12. METİN

HAZIRLIK

Şair (...) bu toprakların kendi ilhamı ile yeniden dirileceğini müjdeler:

(...)

muştularım *hayvanlara*
toprağa *cinlere meleklere*
suya *bütün insanlara*
göğe *gül aydınlığı*
güneşe *okunan bir kitap*
aya *bir muştuyum ben*
bitkilere

Vermiş olduğumuz parçalar Sezai Karakoç'un kendi heyecanına uygun ses tonunu bulduğunu, duygu ve hayallerini veren bir hayal ve ifade zenginliğine ulaştığını gösterir sanırım.

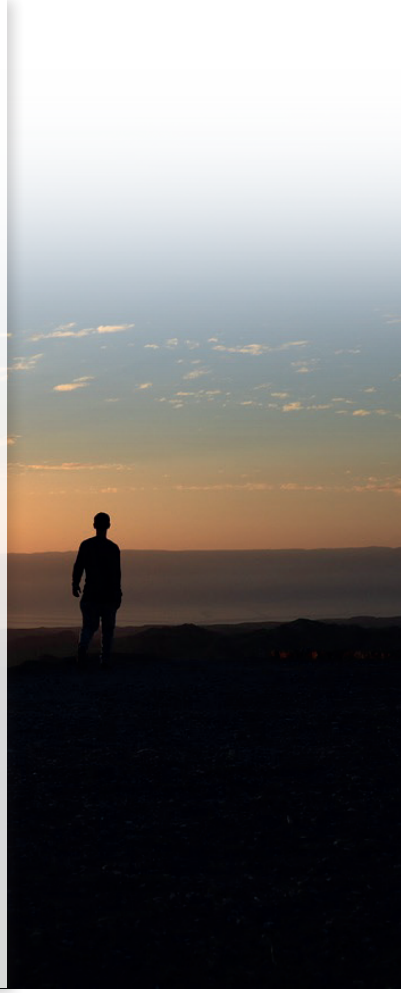
Mehmet KAPLAN, *Şiir Tahlilleri II,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçada dinî değerleri, geleneğe duyarlığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran şiirler yazan Sezai Karakoç'la ilgili ifade edilmek istenen nedir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Sezai Karakoç'un *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine* adlı şiirini indirip dinleyiniz.

SÜRGÜN ÜLKEDEN BAŞKENTLER BAŞKENTİNE

IV

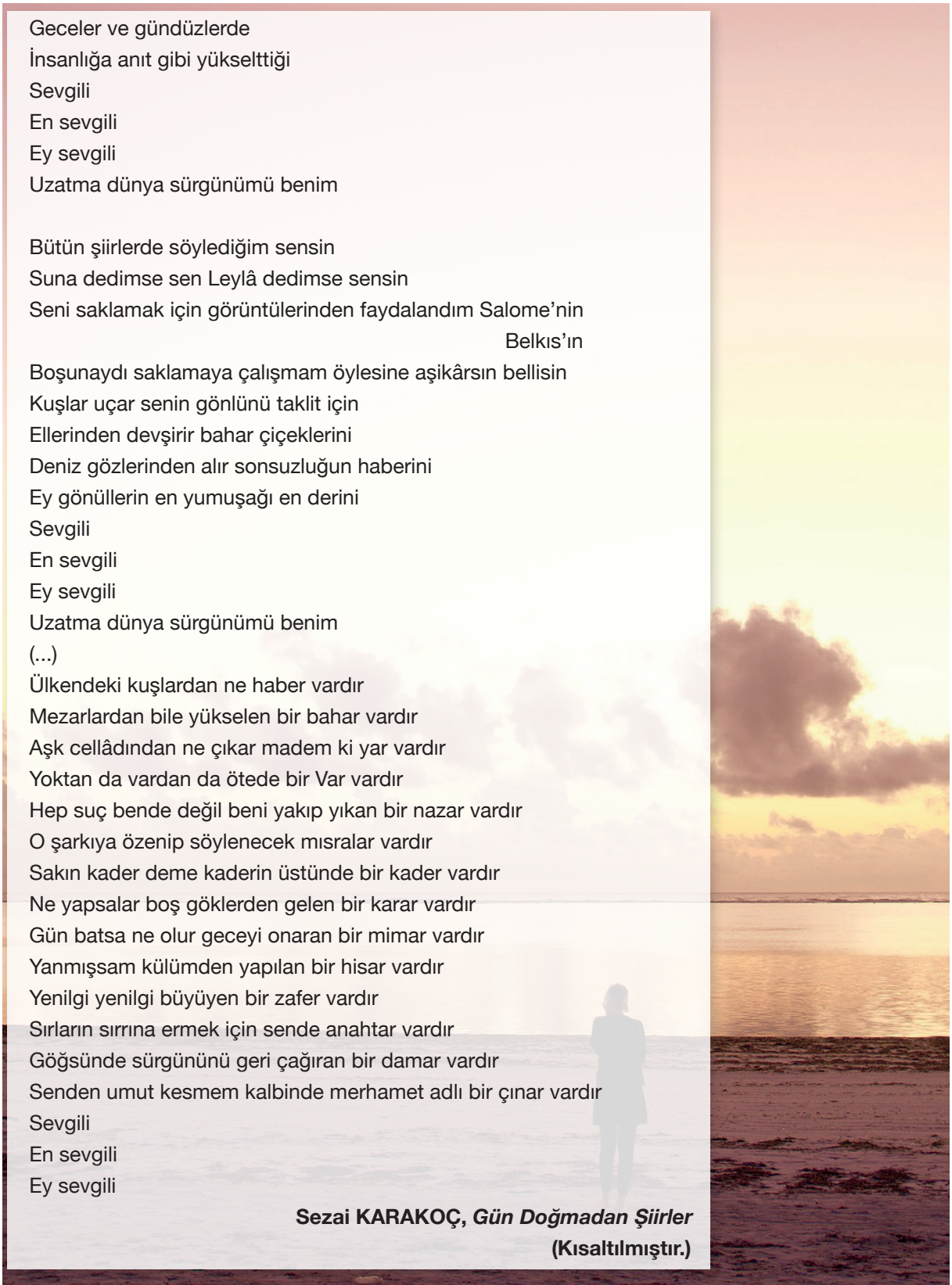
Senin kalbinden sürgün oldum ilkin
Bütün sürgünlüklerim bir bakıma bu sürgünün bir süreği
Bütün törenlerin şölenlerin ayinlerin yortuların dışında
Sana geldim ayaklarına kapanmaya geldim
Af dilemeye geldim affa lâyık olmasam da
Uzatma dünya sürgünümü benim
Güneşi bahardan koparıp
Aşkın bu en onulmazından koparıp
Bir tuz bulutu gibi
Savuran yüreğime
Ah uzatma dünya sürgünümü benim
Nice yorulduğum ayakkabılarımdan değil
Ayaklarımdan belli
Lâmbalar eğri
Aynalar akrep meleği
Zaman çarpılmış atın son hayali
Ev miras değil mirasın hayaleti
Ey gönlümün doğurduğu
Büyüttüğü emzirdiği
Kuş tüyünden
Ve kuş sütünden

Geceler ve gündüzlerde
İnsanlığa anıt gibi yükselttiği
Sevgili
En sevgili
Ey sevgili
Uzatma dünya sürgünümü benim

Bütün şiirlerde söylediğim sensin
Suna dedimse sen Leylâ dedimse sensin
Seni saklamak için görüntülerinden faydalandım Salome'nin
Belkıs'ın
Boşunaydı saklamaya çalışmam öylesine aşikârsın bellisin
Kuşlar uçar senin gönlünü taklit için
Ellerinden devşirir bahar çiçeklerini
Deniz gözlerinden alır sonsuzluğun haberini
Ey gönüllerin en yumuşağı en derini
Sevgili
En sevgili
Ey sevgili
Uzatma dünya sürgünümü benim
(...)
Ülkendeki kuşlardan ne haber vardır
Mezarlardan bile yükselen bir bahar vardır
Aşk cellâdından ne çıkar madem ki yar vardır
Yoktan da vardan da ötede bir Var vardır
Hep suç bende değil beni yakıp yıkan bir nazar vardır
O şarkıya özenip söylenecek mısralar vardır
Sakın kader deme kaderin üstünde bir kader vardır
Ne yapsalar boş göklerden gelen bir karar vardır
Gün batsa ne olur geceyi onaran bir mimar vardır
Yanmışsam külümden yapılan bir hisar vardır
Yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır
Sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır
Göğsünde sürgününü geri çağıran bir damar vardır
Senden umut kesmem kalbinde merhamet adlı bir çınar vardır
Sevgili
En sevgili
Ey sevgili

Sezai KARAKOÇ, *Gün Doğmadan Şiirler*
(Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

Belkıs: Saba melikesi.
Salome: Rus asıllı bir psikanalist ve yazar.
sürek: Sürüp gitme, devam, sürüp giden zaman.
yortu: Hristiyan bayramı.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Sezai Karakoç, Türk edebiyatında mistik şiirin en önemli temsilcisidir. Mehmet Âkif, Necip Fazıl çizgisini sürdüren Sezai Karakoç; modernizmin reddettiği metafizik anlayışı diriltmeye çalışmış, İslami söylemin sanata ve şiire ilham verebileceğini şiirleriyle göstermiştir. Şekil ve imge yönünden İkinci Yeni'yle hareket eden Sezai Karakoç'un şiirinde çözülmesi zor gibi görülen imgeler ve ifadeler yer almaktadır.

Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV adlı şiirinde Sezai Karakoç'un serbest şiir anlayışıyla hareket ettiği görülmektedir. Şiirde duygu yoğunluğu ve düşünsel derinlik rahat bir şekilde anlatılmıştır. İslam ideali, Allah'a uzaklık, çekilen acılar, beslenen umutlar, sembolik bir şekilde ele alınmıştır. Şiirin ana unsurlarını seslenen "ben", seslenilen sevgili, sürgünlük ve yakarış hâli oluşturmaktadır. Şiirin dokusunda bu ana unsurlar arasında söz konusu yaşantı, olumsuzluklar, şikâyetler ve ihtimaller vardır. Dize, kelime tekrarı, ses ve ahenk unsurlarıyla coşkun bir anlatımın sağlandığı şiir, ilahi söylem ve kuşatılmışlık içinde güçlü bir anlam örgüsüne sahiptir.

İslami düşünceyi modern şiirin gerçeküstücülüğü ile kaynaştıran Sezai Karakoç, mistizmin de etkisiyle şiirlerinde imgeli bir anlatıma yönelmiştir. Din duygusunu taze bir imanla yeniden yorumlayan sanatçı, birçok genç şairi etkilemiş ve bu etki şiirimizde "dini değerleri, geleneğe duyarlığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran şiir"in doğmasını sağlamıştır.

Dinî değerleri, geleneğe duyarlığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran şiir anlayışının temsilcileri ve eserlerinden bazıları: Asaf Hâlet Çelebi *Bütün Şiirleri*, İsmet Özel *Bir Yusuf Masalı*, Erdem Bayazıt *Şiirler*, Cahit Zarifoğlu *Korku ve Yakarış*, Nuri Pakdil *Sükût Sûretinde*.

Mistik şiir

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirindeki önemli yönelimlerden olan mistik şiir, metafizik düşünceyi şiirin merkezine yerleştirerek akıl yoluyla elde edilemeyen bilgilere kalp ve sezgi yoluyla ulaşmaya çalışır. Bu şiirin amacı, mutlak hakikati güzellik yoluyla aramaktır.

Sezgicilik

Mutlak hakikate sezgi yoluyla ulaşılabileceğini savunan bu felsefi düşünce, insanın sezgi gücünü hayallerinin ve duygularının belirlediğini savunmaktadır. Bu akım, Cumhuriyet Dönemi'nde mistik şiirin önünü açmıştır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Metinde geçen "suna" ve "aşikâr" kelimelerinin anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV* adlı metinde dile getirilenler bireyin gündelik hayatıyla mı iç dünyasıyla mı ilgilidir? Metinde dile getirilen duygu ve düşünceler, günümüzde de geçerliliğini korumakta mıdır? Niçin? Açıklayınız.
3. Şiirde ahengi sağlayan unsurlar nelerdir? Açıklayınız.
4. Şiirde ritmin oluşturulmasında hangi unsurlardan yararlanılmıştır? Örneklerle açıklayınız.
5. Şiirde imge, söz sanatı ve eksiltili ifadelere niçin yer verildiğini açıklayıp bunların anlama olan katkısını değerlendiriniz.
6. Şiirdeki uzak çağrışımların bireysellikle olan ilişkisini açıklayınız.
7. Şiirde yapı hangi birimler aracılığıyla oluşturulmuştur? Bu birimler hangi tema etrafında örülmüştür? Bu temanın edebiyatımızdaki yeri ve önemi nedir? Açıklayınız.

8. Bu şiirin teması insana özgü hangi gerçekliğe ulaşmayı sağlamaktadır? Bu gerçekliğin metinde bunalıma dönüşmemesinin nedeni sizce nedir? Açıklayınız.

9. Şiirin anlatımının kapalı oluşuyla bireysellik arasında bir ilişki olabilir mi? Değerlendiriniz.

10. *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV* adlı şiir; dil ve anlatım özellikleri, yapısal özellikleri, teması ile ait olduğu dinî değerleri, geleneğe duyarlılığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran şiir anlayışını yansıtmakta mıdır? Değerlendiriniz.

11. Edindiğiniz bilgilerden hareketle aşağıda verilen tabloda istenenleri ilgili alana yazınız.

Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV	
Şiirde Görülen Edebî, Felsefi ve Estetik Anlayışlar	Şairin Bağlı Olduğu Edebî Dönem, Akımla Olan İlişkisi

12. *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV* adlı şiirin dili, daha önceki dönemlerin şiirlerine göre farklı özellikler göstermekte midir? Değerlendiriniz

13. *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV* adlı şiirin Batı'da ortaya çıkan düşünce ve edebiyat akımları ile ilişkisi olup olmadığını tartışınız.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Sezai KARAKOÇ (1933-2021)

Ergani'de doğdu. Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun oldu. Bir süre Maliye Bakanlığında çalıştı. *Diriliş* adlı dergiyi çıkardı. Çeşitli gazetelerde yazılar yazdı. İkinci Yeni şairleriyle aynı dönemde eser vermesi ve anlatımının kapalılığı nedeniyle bu akımın mensupları arasında sayıldı. Mehmet Âkif Ersoy'un öncüsü olduğu, Necip Fazıl Kısakürek'in geliştirdiği İslami gelenek, önce dağınık hayallerinde, sonra destansı şiir anlayışında görüldü. O da bu geleneği sürdürdü. Şiirlerinin en önemli noktasını "özü" olarak gören Sezai Karakoç, şiirlerinde bir ülke düşler; o ülkede "gül", kurtarıcı bir imgedir.

Şiirlerinde kutsal kitaplardaki kıssaları çağdaş bir anlatımla sunar, modern Fransız şiirinden ve dinî kaynaklardan ustaca yararlanır. Bunlar da onun büyük bilgi birikiminin göstergesidir.

Aldığı ödüller

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "Kültür ve Sanat Büyük Ödülü"ne layık görülmüştür (2007).

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Körfez, Şahdamar, Hızırla Kırk Saat, Taha'nın Kitabı, Gül Muştusu, Leyla ile Mecnun, Alınyazısı Saati, Monna Rosa, Gün Doğmadan, Zamana Adanmış Sözler.*

Deneme-İnceleme: *Yunus Emre, İslâmın Dirilişi, Mehmet Âkif, Yitik Cennet, Edebiyat Yazıları I-II-III.*

Günlük yazı: *Farklar, Sütun, Sûr, Gün Saati.*

DİL BİLGİSİ

1. Sakın kader deme kaderin üstünde bir kader vardır
Ne yapsalar boş göklerden gelen bir karar vardır
Gün batsa ne olur geceyi onaran bir mimar vardır
Yanmışsam külümden yapılan bir hisar vardır
Yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır
Sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır

Altı çizili kelimelerin hangi anlamda (gerçek, yan, mecaz) kullanıldığını belirleyiniz.

2. Boşunaydı saklamaya çalışmam öylesine aşikârsın bellisin

Yoktan da vardan da ötede bir Var vardır

Bu dizelerdeki altı çizili kelimelerin anlamsal özelliklerini belirleyiniz.

3. *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV* şiir, aslına uygun olarak alınmıştır. Şiirdeki yazım yanlışları şairin tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

4. Noktalama işaretlerinden yararlanılmaması şiirin anlamında bir genişlemeye yol açmış mıdır? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

SIRA SİZDE

1. Necip Fazıl'ın *Beklenen* adlı şiiri ile Sezai Karakoç'un *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine IV* adlı şiirini işlenen tema, ölçü, uyak, dil ve üslup özellikleri bakımından karşılaştırıp belirlediğiniz benzerlik ve farklılıkları sözlü olarak ifade ediniz.

BEKLENEN

Ne hasta bekler sabahı,
Ne taze ölüyü mezar,
Ne de şeytan bir günahı,
Seni beklediğim kadar.

Geçti istemem gelmeni,
Yokluğunda buldum seni;
Bırak vehmimde gölgeni,
Gelme artık neye yarar?..

Necip Fazıl KISAKÜREK, *Çile*

13. METİN

HAZIRLIK

SÜRÜP GELEN ÇAĞLARDAN

Yeryüzü bana mescit kılındı
Ant verdim toprak şahit tutuldu
Her sabah her öğle her akşam
İkindiyle yıkanarak yatsıya donanarak
Seslerden bir sesle fırınlanıp
Sularla polatlanan benim.

Geldim durdum önünde işte bir anıt gibi
Sıyırarak sırtımdan bir yılan giysisini.

Erdem BAYAZIT, *Şiirler*

1. Bu dizelerde dinî değerler, geleneğe duyarlılık veya metafizik söylem dile getirilmiş midir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Erdem Bayazıt'ın *Birazdan Gün Doğacak* adlı şiirini dinleyiniz.

BİRAZDAN GÜN DOĞACAK

"Nuri Pakdil'e"

Beton duvarlar içinde bir çiçek açtı
Siz kahramanısınız çelik dişliler arasında
direnen insanlığın
Saçlarınız ıstırap denizinde bir tutam başak
Elleriniz kök salmış ağacıdır zamana
O inanmışlar çağının.

Zaman akar yer direnir gökyüzü kanat gerer
Siz ölümsüz çiçeği taşırsınız göğsünüzde
Karanlığın ormanında iman güneşidir gözünüz
Soluğunuz umutsuz ceylânların gözyaşına sünger.

Gün doğar rüzgâr eser bulut dolanır
Rahmet şarkısı söyler yağmurlar
Alnınız en soylu isyandır demir külçelere
Gürültü susar ses donar sevgi tohumu patlar
Sessiz bir bombadır konuşur derinlerde.

Ey bizim sabır yüzlü toprağımızın kutsal ağacı
Sen bize hayatsın umutsuz mezarlar kadar derin

Bizi tutan bir şey varsa dirilten o sensin
Üzerinde uyuduğumuz yavru kuşların
tüy renkli sıcaklığı.

Ey damarlarımızda donan buz yüzlü heykeller
beldesinden
Yıkıntılar sonrası sarındığım şefkat anası
Ey dağları yerinden oynatan ses ey mermeri toz eden
rüzgâr
Ey âlemi donatan ışık toprağa can veren el.

Gün olur toprak uyanır ağaç uyanır uyanır böcekler
Sarı bozkır titrer çıplak dalgalar yeşerir gök yıkanır kirli
dumanlardan
Su coşar deniz kabarır canlanır ölü şehirler
Yemyeşil bir rüzgâr eser yıldızlar arasından.

Şimdi siz taşıyorsunuz müjdenin kurşun yükünü
Çatlayacak yalanın çelik kabuğu
Sizin bahçenizde büyüyecek
Aşkın ve inancın güneş yüzlü çocuğu.

Erdem BAYAZIT, *Şiirler*

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

âlem: Acun, dünya.

belde: Mekân, yer, çevre

külçe: Eritilip kalıba dökülmüş, kalıp durumunda maden ya da alaşım.

"Âlem" kelimesinin doğru söylenişini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Cumhuriyet Dönemi şairlerinden olan Erdem Bayazıt *Birazdan Gün Doğacak* adlı şiirinde dizeden vazgeçmeyerek, soyutu somutlaştırmak için mecazlardan, benzetmelerden çokça yararlanmış, İslami söylemi her yerde ve her şeyde göstermeye çalışmıştır.

Erdem Bayazıt, köklerinin farkında olmuş ve bunu da şiirlerinde hissettirmiştir. Şiirle fikri iç içe geçirmesine rağmen şiir, lirizmini kaybetmemiştir. Sınırları aşma ve geniş ufuklara yönelme iradesiyle yazılmış şiirleri, yüksek sesle okunmak içindir. Bu nedenle *Birazdan Gün Doğacak* şiirinde "ey" ünlemi dört kez kullanılmıştır.

O, şiirlerinde varoluşun hikmetini aramıştır, ötesi yoksa o dünya onun dünyası değildir.

Erdem Bayazıt, dinî değerlere, geleneğe duyarlılığı ve metafizik anlayışı öne çıkaran şair Sezai Karakoç'un şiir çizgisini sürdüren sanatçılardan biri olmuştur.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Birazdan Gün Doğacak* adlı şiirin temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

2. **a.** Şiirdeki millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal ögeleri belirleyiniz.
   b. Şiirde geçen sabır yüzlü toprağımızın kutsal ağacı sözünü açıklayınız.
   c. *Birazdan Gün Doğacak* şiirinde insanı insan yapan değerlerden biri olan sabır ne şekilde dile getirilmiştir? Açıklayınız.
3. Şairin dünya görüşü ve şiiri arasındaki ilişkiyi örneklerle açıklayınız.
4. Siz ölümsüz çiçeği taşırsınız göğsünüzde
   Karanlığın ormanında iman güneşidir gözünüz

   dizelerinde söyleyici kime hitap etmektedir? Açıklayınız.
5. Şiirde ahenk unsurları nasıl kullanılmıştır? Belirleyiniz.
6. Son dörtlükte iletilmeye çalışılan duygu nedir? Bu duygu şiirde bir dileğe dönüşmüştür, diyebilir miyiz? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Erdem BAYAZIT (1939-2008)

Kahramanmaraş'ta doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde başladığı öğrenimini sürdüremedi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Öğretmenlik ve kütüphane müdürlüğü görevlerinde bulundu. Sanayi Bakanlığında görev aldı. 18. Dönem Kahramanmaraş milletvekili seçildi. Meclis'te Millî Eğitim ve Çevre komisyonlarında görev aldı.

Şiire öğrencilik yıllarında başlayan sanatçı *Edebiyat* ve *Mavera* dergilerinin kurucularındandır. Tok, mücadeleci, destana yatkın bir üslupla söylenmiş olan şiirleri ince duyarlılıklarla işlenmiştir. İslami söylem bütün şiirlerinde egemendir.

Aldığı ödüller

Türkiye Yazarlar Birliği Şiir Ödülü (1988), TBMM Başkanlık Divanınca Üstün Onur Ödülü (2008).

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Sebep Ey, Risaleler, Şiirler.*

Gezi: *İpek Yolundan Afganistan'a.*

DİL BİLGİSİ

1. ıstırap denizinde bir tutam başak
   Zaman akar yer direnir gökyüzü kanat gerer
   Karanlığın ormanı
   tüy renkli sıcaklığı
   Yemyeşil bir rüzgâr
   müjdenin kurşun yükü
   yalanın çelik kabuğu
   inancın güneş yüzlü çocuğu

   Altı çizili kelimelerin dizelerde kazandığı anlamları belirleyiniz.
2. *Birazdan Gün Doğacak* şiirinde bent sonlarındaki noktadan başka noktalama işareti kullanılmaması, şiirin anlamında bir genişlemeye yol açmış mıdır? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

SIRA SİZDE

1. ***GÜL SUYU***

Hızla yol alan dünyanın sıcağıdır başımda
Geriye kalan hayattır yoran

Aklınla yapayalnız başbaşa
Nice alevli geceler geçtin

Toprağı yaymış ev sermiş üstüne. Nerde o bayrak arayan
Kurt kancaraları ancak bir odadan ötekine sarkan

Kadınlar ki çoğu gezgin gibi dolanır
Aydınlık bir mağarada kalınır akşamları

Hızla sular aktı üstümüzden
Ayaktayız ama ya bu kurşun damlaları

Küçücük bir kurt oydu can evimizi
Taş gibi ağırlaştık gözümüze indirdik tenteleri

Dedeler neneler yaşlı denizlerde
Gittiler güneşin şavkına, soyunup sahile yorgun dertleri

De hazırlanalım kahramanlık gün doğmadan kalkmakta
Bu çocuklarla yolumuz ilelebet Allahla yürekleri

Ey Zarif yine başını örtüden çıkardın
Çok bal döktün yine yaktın gemileri.

Cahit ZARİFOĞLU
Korku ve Yakarış

Cahit Zarifoğlu'nun *Gül Suyu* adlı şiiri ile Erdem Bayazıt'ın *Birazdan Gün Doğacak* adlı şiirini edebî, felsefi ve estetik anlayış yönünden karşılaştırıp benzerlik ve farklılıklarını belirleyerek ifade ediniz.

14. METİN

HAZIRLIK

BAĞA GİDENİN TÜRKÜSÜ

(...)
Üzümler yıldız gibi
Su güldü bize
Toprak güldü
Bu yıl gökler yavuzdu
Güzel gürledi
Tarlalar beni bekler
Varalım bağ evine
(...)

Süreyya BERFE, *Ufkun Dışında,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu dizelerde toplumcu gerçekçi şiir anlayışının hangi özellikleri görülmektedir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

SEVGİYLE BAŞLARIZ İŞİMİZE

2.

Topu topu halıcı bir kızım
İçim bahar dalı
Dokuduğum halılardan kalma
Yüreğimde açılan bir bahar dalı

Sevgiyle başlarım işime
İplikler dizilmiş
Halı tutmuş yarıyı
Direzler tel gibi
Sevinçle başlarım işime
Alaşafaktan örülü bir sevinçle

Önce tezgâh kurulur
Direz çözülür
Mastardan çıkarım yola
(...)
Sıçan dişlerini teker teker dizerim
Bir bacım bir ben
Topraklığı da çıkarırız aradan
Bir ilmek bacım bir ilmek ben
Güller açılmaya başlar

Kuşlar dallara konar
Yıldızlar kayar
Yürür halı

Yerimiz karanlık
El kadar bir pencere

Bir ben bir bacım
Çağırırız türküleri
Halay düğün imece
Gönlümüz ışır
Işır odamız
Durur halının üstüne
Umudumuzun renkleri
Ağladıkça sallarız canımızı
Beşikte sızlayanımızı
Ve ilmekler bir bir yazar yazımızı
Vururuz kirkiti
Sıralar sıklaşır
Akşam olur
(...)

Süreyya BERFE, *Ufkun Dışında*
(Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

sıçan dişi (sıçandişi): Giysi veya benzeri eşyaların kenarlarını kıvırarak yapılan küçük, sık ve diş şeklindeki dikiş veya nakış tekniği

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Süreyya Berfe, Türk edebiyatında 1960 sonrası toplumcu eğilimleri yansıtan şairlerden biridir.

Sevgiyle Başlarız İşimize şiirinde de görüldüğü gibi Süreyya Berfe, 1960 sonrası Türk şiirinde ele aldığı temayı özgün söyleyişlerle işleyen, Türk şiirinde önemli atılımlar gerçekleştiren bir şairdir. Bu şiirinde de halı dokumanın hangi zor koşullarda gerçekleştirildiğini özgün bir söyleyişle dile getirmiştir.

Onun şiir anlayışı zaman içinde değişmiştir. İlk şiirlerinde İkinci Yeni şiirinin etkileri görülür. Bu dönemde daha çok imgeye ve soyut anlatıma yönelmiştir. Ancak Berfe, zamanla daha açık, sade ve halkın yaşamına yakın bir şiire yönelmiştir.

Berfe'nin şiirinde en önemli dönemlerden biri *Gün Ola* ve *Savrulan* adlı kitaplarıyla başlayan toplumcu gerçekçi dönemdir. Bu dönemde şair, Anadolu insanını, köy yaşamını, yoksulluğu, emeği ve halkın çektiği sıkıntıları anlatır. Onun şiirlerinde köy, toprak, dağ, çoban, harman, ağıt ve türkü gibi halk kültürüne ait unsurlar sıkça yer alır. Ancak Berfe bunları sadece süs olarak kullanmaz. Bu unsurlar aracılığıyla Anadolu insanının hayatını, acısını ve umudunu anlatır.

1960 sonrası toplumcu eğilimleri yansıtan şairler, yerleşik düzenin eleştirisi, sınıfsal sorunlar ve mücadeleler, çocuk, doğa ve kentleşme sorunları gibi temaları işlemişlerdir. Bu şairler; bazen açık anlaşılır bir dil ve üslup bazen de İkinci Yeni'nin kapalı, imgeli şiir anlayışı benzeri anlatımlar denemişlerdir. İkinci Yeni şiirine egemen olan karamsarlık, toplumcu gerçekçi şairlerin şiirinde yerini, umut ve kararlığa bırakmıştır.

Cumhuriyet Dönemi 1960 sonrası Türk edebiyatında toplumcu gerçekçi şiir akımının temsilcileri ve eserlerinden bazıları: Süreyya Berfe *Gün Ola*, İsmet Özel *Erbain*, Gülten Akın *Kestim Kara Saçlarımı*, Özkan Mert *Kuracağız Her Şeyi Yeniden*, Refik Durbaş *Çırak Aranıyor*, Ataol Behramoğlu *Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var*, Nihat Behram *Tutuşturan Acılar* olarak sıralanabilir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Sevgiyle Başlarız İşimize* adlı şiirde söyleyici kimdir? Metinde kime hitap etmektedir? Açıklayınız.

2. Şiirin konu ve temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Konu	
Tema	

3.
İçim bahar dalı
Dokuduğum halılardan kalma

dizesinde anlatılmak istenen nedir? İfade ediniz.

4.
Ağladıkça sallarız canımızı
Beşikte sızlayanımızı
Ve ilmekler bir bir yazar yazımızı

Bu dizelerde halı dokuyanların yaşamlarıyla ilgili hangi belirlemelerde bulunulmuştur? Söyleyiniz.

5. *Sevgiyle Başlarız İşimize* adlı şiirde halı dokumacılığında kullanılan birçok aletin adına yer verilmiştir. Bunları belirleyiniz. Bu adlara yer verilmesinin şiir için önemini açıklayınız.
6. Okuduğunuz şiirden, "Süreyya Berfe, toplumucu-gerçekçi anlayışla oluşturduğu bu şiirinde insan ve üretim ilişkisini etkili bir biçimde anlatmıştır." görüşünü doğrulayan örnekler verip şiiri yorumlayınız.
7. Cumhuriyet Dönemi'nde 1960 sonrası toplumcu eğilimleri yansıtan şairleri ve eserlerini sıralayınız.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Süreyya BERFE (1943-2024)

Asıl adı Hikmet Süreyya Kanıpak'tır. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde öğrenim gördü.

Şiir türünde eserler verdi; ayrıca dergi ve gazetelerde yazıları yayımlandı, çocuklara yönelik kitaplar da hazırladı. İlk şiirleri çeşitli dergilerde yayımlandı. İlk dönem şiirlerinde İkinci Yeni anlayışının etkileri görülse de zamanla toplumcu duyarlığa, halk şiirinin söyleyiş imkânlarına ve doğa merkezli bir şiir anlayışına yöneldi. Şiirlerinde insanın doğayla ilişkisini, Anadolu insanının yaşamını, toplumsal gerçekleri, gündelik hayatı ve bireysel duyarlıkları yalın ama etkili bir söyleyişle ele aldı.

Süreyya Berfe, şiirlerinde hem modern Türk şiirinin anlatım imkânlarından hem de halk şiirinin ses ve söyleyiş özelliklerinden yararlandı. Kendine özgü dili, doğaya ve insana yönelen dikkatli bakışıyla 1960 kuşağı Türk şiirinin önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edildi.

Aldığı ödüller

TMTF (Türkiye Millî Talebe Federasyonu) Kültür Yarışması'nda birincilik ödülü (1966),
Cemal Süreya Şiir Ödülü (1992), Behçet Necatigil Şiir Ödülü (2002),
Melih Cevdet Anday Şiir Ödülü (2011).

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Gün Ola, Savrulan, Hayat ile Şiir, Ufkun Dışında, Şiir Çalışmaları, Ruhumun, Kalfa, Nâbiga, Seni Seviyorum, Foklar Söyledi Ben Yazdım, Çıkrık, Seferis ile Üvez, Her Gölge Titrer, Yavaş Yavaş Bilemiyorum.*

Çocuk kitabı: *İlkokullar İçin Matematik, Çocukça, Eksik Alfabe.*

DİL BİLGİSİ

1. El kadar bir pencere
   Gönlümüz ışır
   Ve ilmekler bir bir yazar yazımızı

   Bu dizelerde hangi mecaz anlam kazandırma yöntemlerinden yararlanıldığını belirleyiniz.
2. *Sevgiyle Başlarız İşimize* şiirinde noktalama işaretlerinin kullanılmaması şiirin anlamını nasıl etkilemektedir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

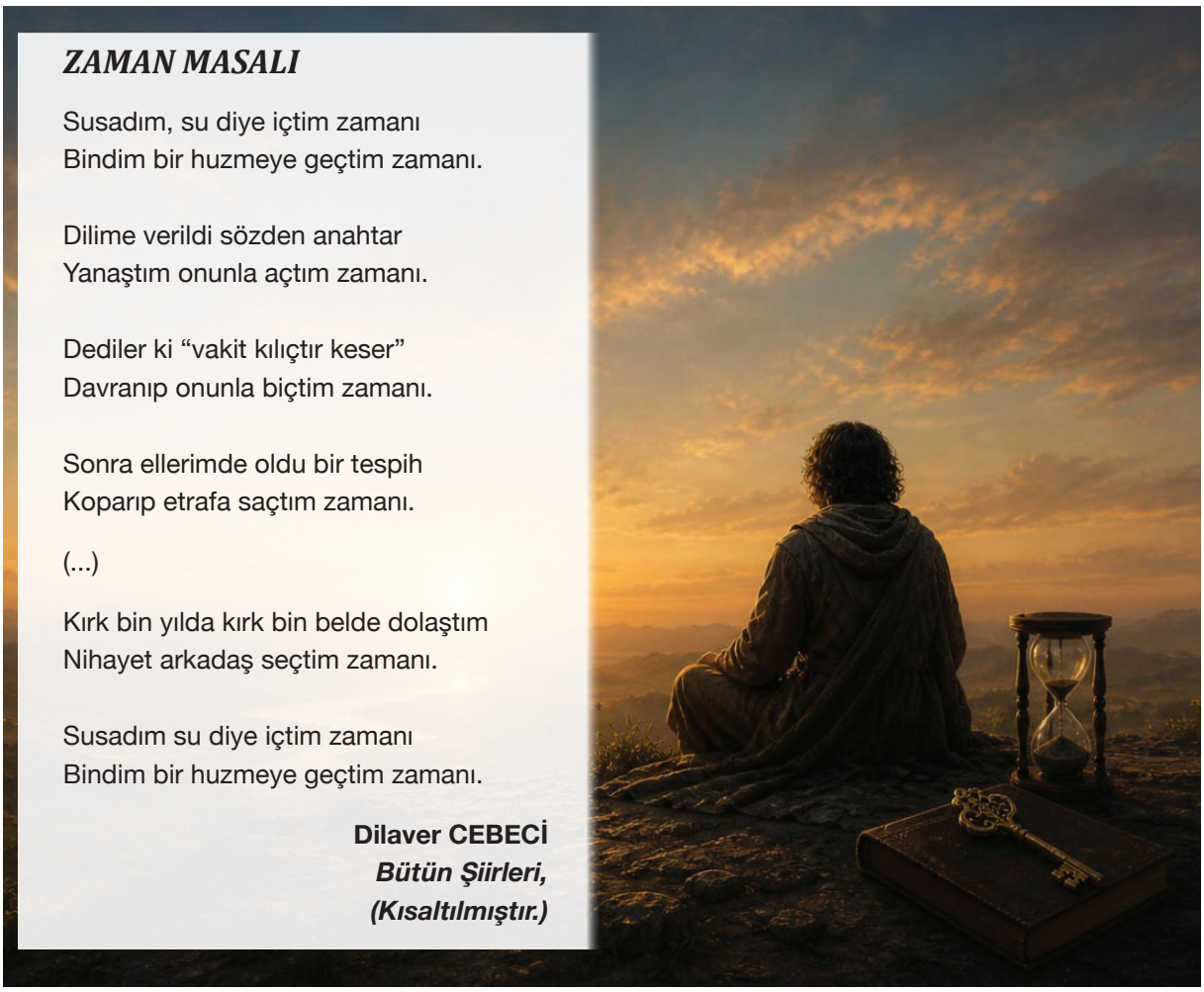
15. METİN

HAZIRLIK

(...)
Işk derdinün devâsı terk-i cân itmekdedür
Terk-i can dirler bu derdün mu'teber dermânına
Hiç kim cânân içün can virmeğe lâf itmesün
Kim gelüpdür bu sıfat ancak Fuzûlî şânına

Fuzûlî, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayı II,* (Kısaltılmıştır.)

1. "Gazel şairi" olarak bilinen Fuzûlî'nin bir gazelinden alınan bu beyitlerde ifade edilmek isteneni belirleyiniz.
2. Bu beyitleri, şekil özellikleri yönünden inceleyiniz.
3. Divan şiiri geleneğinin modern Türk şiirine katkıları neler olabilir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

ZAMAN MASALI

Susadım, su diye içtim zamanı
Bindim bir huzmeye geçtim zamanı.

Dilime verildi sözden anahtar
Yanaştım onunla açtım zamanı.

Dediler ki "vakit kılıçtır keser"
Davranıp onunla biçtim zamanı.

Sonra ellerimde oldu bir tespih
Koparıp etrafa saçtım zamanı.

(...)

Kırk bin yılda kırk bin belde dolaştım
Nihayet arkadaş seçtim zamanı.

Susadım su diye içtim zamanı
Bindim bir huzmeye geçtim zamanı.

Dilaver CEBECİ
Bütün Şiirleri,
(Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

huzme (hüzme): Işık demeti.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Cumhuriyet Dönemi 1980 sonrası Türk şiirinin temsilcilerinden olan Dilaver Cebeci, *Zaman Masalı* adlı şiirinde de görüldüğü gibi, şiirlerinde imgelerden hareketle anıları derinleştirmeye, geçmişle ve hayatla bellek üzerinden hesaplaşmaya çalışır. Hayatla ilgili imgeleri saflaştırarak kullandığından bunlar, anlamı artıran yapılar kazanır.

Şiirlerinde söylenen ya da yapılanlar doğal ve somut olandan beslenir. Dizeler yoğun anlamlıdır.

Kelime ve ses tekrarlarından yararlanarak şiirde akıcılığı sağlamıştır.

Divan edebiyatı nazım biçimlerinden gazel gibi uyaklanan *Zaman Masalı*'nda klasik Türk şiirinin yansımaları görülmektedir. Dilaver Cebeci bu şiirinde geleneğin yönelimlerini şiirin bünyesinde barındırmaya çalışmış, gelenek ile bağını koparmadan modern bir şiir oluşturmuştur.

Metinler arasılık, metinlerin anlamlarının başka metinler tarafından şekillendirilmesidir. Metinler arasılıkta bir sanatçı, başka bir sanatçının bir metninden bazı unsurları ödünç alabilir veya dönüştürebilir. Bu, günümüz edebiyatında sık kullanılan bir yöntemdir. Metinler arasılıkta sanatçının etkileşim içinde olduğu metinler okur çabasıyla ortaya konur. Bu da nitelikli bir okur kitlesini gerektirir.

"Vakit kılıç gibidir, sen onu kesmezsen o seni keser." sözü İmam Şâfiî'ye atfedilmektedir.

Dediler ki "vakit kılıçtır keser"

dizesinde bu sözle ilişki kurulmuştur. Bu tür kullanımlar modern Türk şiiri için bir zenginlik olarak görülmektedir.

1980 sonrasi Türk şiiri, farklı eğilimlerin, değişik yönelimlerin görüldüğü bir dönemdir. Bu dönem şairleri şiirde geleneksel birikimin önemini vurgulamışlar; halk, divan, ikinci Yeni ya da saf şiir gibi ayrımlara girmeden Türk şairlerinin dikkatle incelenmesi gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Bu dönem şairleri genellikle toplumsal temalardan uzaklaşıp bireysel temalara yönelmişlerdir. Şiirin bir araç değil amaç olduğu görüşüyle ideolojik söylemden kaçınan şairler, ortak hareket eden bir edebî topluluk oluşturamamışlardır. İçe dönük, imgenin yoğunlaştığı bir şiir anlayışı geliştiren genç şairler uzak çağrışımlardan yararlanmış, şiiri düzyazıya yaklaştırmışlardır. Bu dönemin temsilcileri ve eserlerinden bazıları: Dilaver Cebeci *Sitare*, Hüseyin Atlansoy *Kaçak Yolcu*, Sedat Umran *Gittin Taş Atarak Denizlerime*, Seyhan Erözçelik *Kitaplar*, Lale Müldür *Uzak Fırtına*, Ahmet Erhan *Bugün de Ölmedim Anne*, Küçük İskender *Gözlerim Sığmıyor Yüzüme* olarak sayılabilir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Zaman Masalı* adlı şiirin temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

2. İlk iki dizenin şiirin sonunda tekrar kullanılmasının ahenge bir etkisi olmuş mudur? Değerlendiriniz.

3. Dilime verildi sözden anahtar
Yanaştım onunla açtım zamanı.

Bu dizelerde anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

4. Sonra ellerimde oldu bir tespih
Koparıp etrafa saçtım zamanı.

Bu dizelerde anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

5. *Zaman Masalı* adlı şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyip aşağıdaki tabloda ilgili alana yazınız.

	Zaman Masalı Adlı Şiirde Görülen Ahenk Unsurları
Ölçü	
Kafiye	
Redif	
Nakarat	
Ses, kelime ve kelime grubu tekrarı	
Ses akışı	

6. Şiirde kullanılan mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyip bunların metne olan katkısını değerlendiriniz.

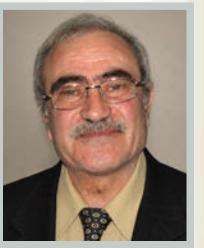
7. *Zaman Masalı* adlı şiirde vurgu ve tonlamanın önemini belirleyiniz.

8. *Zaman Masalı* adlı şiire yazıldığı dönemin sosyal, siyasal ve kültürel unsurlarının yansıyıp yansımadığını belirleyiniz.

9. 1980 sonrası Türk şiirinin önemli temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Dilaver CEBECİ (1943-2008)

Gümüşhane'nin Kelkit ilçesine bağlı Dayısı köyünde doğdu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. İstanbul Üniversitesinde Türk iktisat tarihi alanında yüksek lisans, sosyoloji alanında doktora yaptı. Öğretmenlik, neşriyat uzmanlığı ve akademisyenlik görevlerinde bulundu.

Şiirlerinde millî ve tarihî motiflere, Türk-İslam kültürüne, vatan sevgisine, kahramanlık duygusuna, hüzün, hasret ve manevi duyarlıklara yer verdi. Aruz ve hece ölçüsünün yanı sıra serbest şiirin imkânlarından da yararlandı.

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında millî duyarlığı güçlü şair ve yazarlar arasında yer aldı.

Dilaver Cebeci, özellikle bestelenen Türkiyem şiiriyle geniş kitlelerce tanındı. "Seyyah-ı Fakir Evliya Çelebi" imzasını kullandığı yazılarında sosyal hayatın aksayan yönlerini mizahi bir dille ele aldı.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Hun Aşkı, Şafağa Çekilenler, ...Ve Sığınırım İçime, Sitare, Asra Yemin Olsun ki, Türkiyem.*

Mensur şiir: *Mavi Türkü.*

Mizah: *Devrannâme, Seyrannâme.*

Tiyatro / Oyun: *Büyü.*

Gezi yazısı: *Men Kazanga Baramen.*

Araştırma / İnceleme: *Türk'e Dair, Kur'an'dan Gerçekler, Evliya Çelebi ve 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu, Farklı Yönleriyle Türkler.*

DİL BİLGİSİ

1. *Zaman Masalı* adlı şiirin üçüncü ikiliğinde "kesmek" ve "biçmek" kelimeleri birlikte kullanılmıştır. Bu kelimeler arasındaki anlam ilişkisi nedir? Neden birlikte kullanılmıştır? Değerlendiriniz.

SIRA SİZDE

1. *Zaman Masalı* adlı şiiri, Edip Cansever'in *Sevda Bir Ateş Buldu Sende...* adlı şiiriyle edebî, felsefi ve estetik anlayış yönünden karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını belirleyiniz. Belirlemelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

16. METİN

HAZIRLIK

TAŞ

Ah ne zaman konuşacaksın
Taş?
Ne zaman çözülecek dilin
Bir damla yaş
Akacak donmuş gözlerinden
Ve ıslanacak mendilin?

Kaskatı kesilen suskunluğunu
Ne zaman kırarak atacaksın?
Durmak yakışmıyor sana
Erit donmuşluğunu, bırak gitsin
(...)

Sedat UMRAN, *Kış Bayramı,*
(Kısaltılmıştır.)

Bu dizelerde anlatılanlardan yola çıkarak Sedat Umran'ın şiir anlayışıyla ilgili neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.

AYNAYA BAKAN GENÇ KIZA ÖĞÜTLER

Sen mi aynaya, yoksa o mu sana hayran?
O değil, aslında güzelliğin seni kayıran

Göm çirkinleşirsen yüzünü onun tâ dibine
Susar, kimseye gösteremez: Yabancı, hasete, kine

Aynandır senin için en yakın dert ortağı
Darıltma onu, koparma arandaki o ince bağı

Sen sevinsen, o da sevinir, ağlasan o da ağlar
Koma arana bu candan dostla aşılmaz büyük dağlar

Kullan onu keyfince, aldırmaz kırılıncaya kadar
Kendini tam verirsen, o da kendini sana adar

Aynamın genç yüzünde ne kırışık ne de pürüz
Biz içimizde genç kalsak da dışımızda çürürüz!..

Sedat UMRAN, Kış Bayramı

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

haset: 1. Kıskançlık, 2. Kıskanç.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz şiir sembolik mistik anlayışın 1980 kuşağı şairlerinden olan Sedat Umran'a aittir. Umran *Aynaya Bakan Genç Kıza Öğütler* şiirinde sözü edilen anlayışları ön planda tutmuş, bireyi ve bireyin iç yolculuğunu tema olarak işlemiştir.

Soyut bir anlatımın egemen olduğu şiirde ses ve kelime tekrarlarından yararlanılmış, söz sanatları kullanılmıştır.

Ayna; dış dünyadan iç dünyaya geçişi sağlayan gerçekle yanılsama arasındaki çizgide duran, bireyin kendi ile yüzleştiği en hakiki araçtır.

Ayna ile ilgili temel metaforlar şöyle sıralanabilir:

- İç dünya ve öz yüzleşme (psikolojik metafor)
- Hakikat ve tasavvufi yansıma mistik metafor)
- Öte dünya ve sınır (mitolojik metafor)
- Taklit ve gerçeklik (sanatsal metafor)
- Benlik ve kimlik (felsefi metafor)

Sedat Umran *Aynaya Bakan Genç Kıza Öğütler* şiirinde bu metaforlardan yararlanmıştır.

1980 kuşağı içinde yer alan şairlerin büyük bir çoğunluğu şiirde biçim ve anlam bütünlüğünün sağlanması gerektiği inancındadır. Sedat Umran da imgeli, yoğun ve çok anlamlı okumalara açık bir şiir dili kullanmıştır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. "Kendini adamak" sözünün anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Aynaya Bakan Genç Kıza Öğütler* şiirinin temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

3. Şiirde söyleyicinin genç kıza öğütleri nelerdir? Açıklayınız.
4. Aynandır senin için en yakın dert ortağı

dizesinde ifade edilmek istenen nedir? Açıklayınız.

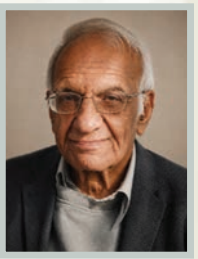
5. *Aynaya Bakan Genç Kıza Öğütler* şiirindeki açık ve örtük iletileri; şiirle ilgili tespitlerinizi, eleştiri ve beğeninizi metne dayandırıp gerekçelendirerek şiiri yorumlayınız.
6. *Aynaya Bakan Genç Kıza Öğütler* şiirinde kullanılan mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyip bunların şiire olan katkısını değerlendiriniz.

7. *Aynaya Bakan Genç Kıza Öğütler* şiirinde ahengi sağlayan unsurları belirleyip aşağıdaki tabloda ilgili alana yazınız.

	Aynaya Bakan Genç Kıza Öğütler Adlı Şiirde Görülen Ahenk Unsurları
Ölçü	
Kafiye	
Redif	
Nakarat	
Ses, kelime ve kelime grubu tekrarı	
Ses akışı	

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Sedat UMRAN (1925-2013)

Asıl adı Osman Sedat Öcal'dır. Doğum yılı bazı kaynaklarda 1925, bazı kaynaklarda 1926 olarak geçmektedir. İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu.

1951-1956 yılları arasında Merkez Bankası İstanbul Şubesinde memurluk yaptı. Çeşitli şirket ve fabrikalarda çevirmen olarak çalıştı. İlk şiir kitabı Meşaleler 1949'da, en çok tanınan eserlerinden biri olan Leke ise 1970'te yayımlandı.

Şiir, çeviri ve deneme türlerinde eserler verdi. Şiirlerinde eşya, insanın iç dünyası, yalnızlık, metafizik arayış, varlık, zaman ve ölüm gibi temalar üzerinde durdu. Özellikle nesneleri şiirin merkezine alarak onların çağrışım dünyasından hareketle özgün bir şiir dili kurdu. 1970'te yayımlanan Leke adlı kitabında eşya sembolizmini metafizik unsurlarla birleştirdi. Bu yönüyle edebiyat çevrelerinde "Leke'nin şairi" ve "eşyanın şairi" olarak tanındı.

Zamanla kendine özgü bir söyleyiş geliştirdi. Modern Türk şiirinde eşya sembolizmi ve metafizik duyarlığı birleştiren özgün şairlerden biri kabul edildi. Alman dili ve edebiyatı alanındaki birikimi sayesinde çok sayıda çeviri yaptı.

Aldığı ödüller

Türkiye Yazarlar Birliği Tercüme Ödülü'nü aldı (1993).

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Meşaleler, Leke, Gittin Taş Atarak Denizlerime, Kara Işıldak, Aynada Gün Doğumu, Parmak Uçlarımdaki Yangın, Akşam Şiirleri, Altın Eşik, Kırık Ayna, Sonsuzluk Atı, Kış Bayramı.*

Deneme: *Şiirde Metafizik Gerçek.*

Antoloji/Seçki: *Büyük Alman Şairleri, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Bilinen ve Bilinmeyen Şaheserler, Şaheser Çocuk Şiirleri Antolojisi, Ünlü Şairlerin En Güzel Aşk Şiirleri.*

Çeviri: *Yayla Ok Atış Sanatında Zen, Yeni Sınıf, Roman Kuramı, Hint Felsefesi, Edebiyat ve İhtilal, Felsefenin Arka Merdiveni, Felsefi Düşünüşün Küçük Okulu, İnsan Gelişiminin Devridaimi, Diyaloglar, Aforizmalar.*

DİL BİLGİSİ

1. Susar, kimseye gösteremez: Yabancı, hasete, kine

Bu dizede iki nokta işareti (:) doğru kullanılmış mıdır? Söyleyiniz.

17. METİN

HAZIRLIK

(...)

Veysel'in yetişme çağı Cumhuriyetin ilk dönemleriydi ve köylü yenilmiş kaderine razı bir durgunluk içindeydi. Büyük savaşlardan sonra Anadolu nekahet günleri yaşıyordu. Veysel tekke kökenli bir şairdir. Onun mayasında köylülük kadar tekkecilik de var. Köylülükten ve tekkeden gelen gelenekleri birleştirmiş, şiirini öyle yapmıştır. Veysel'in büyük ustaları Pir Sultan Abdal, Yunus, Kul Himmettir. Bunlar kadar da Karacaoğlandır. Veyselin şiirini besleyen büyük kaynaklar çok yönlüdür. Veysel 1933'lerde Sivasta Ahmet Kutsi Tecerle ondan sonra da Sabahattin Eyüboğlu, Orhan Veliyle karşılaşmıştır. Veysel için her ses, her söz nereden, kimden gelirse gelsin önemliydi. O her sese her söze candan kulak verir, kendini oluştururdu.

Yaşar Kemal, *Baldaki Tuz,* (Kısaltılmıştır.)

1. Metinden yararlanarak bir halk şairi olan Âşık Veysel'in hangi geleneklerden ve sanatçılardan etkilendiğini belirleyiniz.
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Âşık Veysel'in hayat hikâyesini ve *Dostlar Beni Hatırlasın* adlı şiirini kendi sesinden dinleyiniz.

SAZIM'A

Ben gidersem sazım sen kal dünyada
Gizli sırlarımı aşikâr etme
Lâl olsun dillerin söyleme yâda
Garip bülbül gibi ahü zar etme

Gizli dertlerimi sana anlattım
Çalıştım sesimi sesine kattım
Bebe gibi kollarımda yaylattım
Hayâli hatır et beni unutma

Bahçede dut iken bilmezdin sazı
Bülbül konar mıydı dalına bazı
Hangi kuştan aldın sen bu avâzı
Söyle doğrusunu gel inkâr etme

Benim her derdime sen ortak oldun
Ağlarsam ağladın gülersem güldün
Sazım bu sesleri turnadan m'aldın
Pençe vurup sarı teli sızlatma

Ay geçer yıl geçer uzarsa ara
Giyin kara libas yaslan duvara
Yanından göğsünden açılır yara
Yâr gelmezse yaraların elletme

Sen petek misâli Veysel de arı
İnleşir beraber yapardık balı
Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı
Ben babamı sen ustanı unutma

Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

libas: Giysi. **yâd (yad):** Akraba ya da tanıdık olmayan el, yabancı.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Cumhuriyet Sonrası Halk şiirinin büyük ustalarından olan Âşık Veysel *Sazım'a* adlı şiirinde sazına hitap etmiş, kalıcı olanın saz olduğunu ifade etmiştir.

Âşık Veysel, *Sazım'a* şiirinde de görüldüğü gibi şiirlerinde sade bir halk dili kullanmış, samimi bir üslupla duygularını dile getirmiştir.

Kökeni Türkistan'a kadar uzanan halk şiirimizin devamı niteliğinde olan Cumhuriyet Dönemi halk şiiri, gelenekle bağını hiç koparmadan sürdürmüştür.

Cumhuriyet'le birlikte halk kültürüne büyük önem verilmiş, halk edebiyatı araştırmaları bilimsel bir zemine kaydırılmıştır. Bu da halk şiirinin bu dönemde güçlenerek gelişmesini sağlamıştır. Kitle iletişim araçlarının artması, halk şiirimizin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamış, bu da halk şiirimizi olumlu yönde etkilemiştir.

Halk edebiyatı sanatçıları bu dönemde de çoğunlukla saz eşliğinde şiir söyleme geleneğini sürdürmüş, usta-çırak ilişkisiyle yetişmiştir. Bu dönemde geleneğe uymayıp sadece şiir yazan sanatçılar da vardır.

Cumhuriyet Dönemi'nde halk edebiyatı sanatçıları hece ve dörtlük nazım birimini, koşma, semai ve destan nazım biçimlerini kullanmayı sürdürmüşlerdir. Bu dönemde şiirlere başlık verildiği, geleneksel konuların yanında güncel konuların da işlendiği görülmektedir.

Cumhuriyet sonrası halk şiirinin temsilcilerinden bazıları: Ali İzzet Özkan, Davut Sulari, Abdürrahim Karakoç, Âşık Daimi, Sefil Selimi, Şeref Taşlıova, Murat Çobanoğlu, Feymani olarak sayılabilir.

Bu dönemde bazı sanatçılar da Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren çalışmalar yapmış, bu çalışmalarda halk edebiyatının özelliklerinden yararlanmışlardır. Modern şiiri, geleneksel şiirle bütünleştirmeye çalışan bu şairler, bu araştırmalardan yararlanarak Anadolu'yu ve Anadolu'nun güzelliklerini halk şiirine özgü yöntemlerle işlemişlerdir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Sazım'a* şiirinin temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

2. **a.** Şiirde nazım biçimi belirlenirken nazım biçimi, kafiye düzeni, ölçü gibi şekil özellikleri; nazım türü belirlenirken içerik (konu, tema vb.) esas alınır.

Sazım'a şiirinin nazım türünü ve biçimini belirleyiniz.

b. *Sazım'a* şiiri, işlediği konu bakımından hangi tür şiiri örnek gösterilebilir? Belirleyiniz.

3. Metindeki mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyerek bunların anlama olan katkısını açıklayınız.

4. Şiirdeki açık ve örtük iletileri, şiirle ilgili tespitleri, eleştirileri ve güncellemeleri belirleyip şiiri yorumlayınız.

5. Veysel'in sözlü edebiyat geleneğini devam ettirip ettirmediğini metinden örnekler vererek açıklayınız.

6. Şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyip aşağıdaki tabloda ilgili alana yazınız.

	Sazım'a Adlı Şiirde Görülen Ahenk Unsurları
Ölçü	
Kafiye	
Redif	
Nakarat	
Ses, kelime ve kelime grubu tekrarı	
Ses akışı	

7. a. *Sazım'a* adlı şiirde, şiirin oluşturulduğu dönemin hâkim zihniyeti ile ilgili ipuçları verilmiş midir? Açıklayınız.

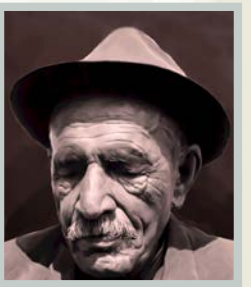
b. Okuduğunuz şiirin söylendiği dönemle ilişkisini ve sonraki dönemlere etkisini değerlendiriniz.

8. a. Şiirdeki millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal ögeleri belirleyiniz.

b. Şiirde dostluk ve minnettarlık kavramları nasıl ele alınmıştır? Değerlendiriniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Âşık Veysel ŞATIROĞLU (1894-1973)

Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde doğdu. Cumhuriyet Dönemi saz şairlerindendir. Yedi yaşında iken yakalandığı çiçek hastalığı nedeniyle gözlerini kaybetti. Babasının oyalanması için eline verdiği sazla âşıkları dinleyerek kendisini yetiştirdi. Şair ve araştırmacı yazar Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel'in tanınmasında etkili oldu.

Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarına katılabilmek için bir arkadaşıyla üç ay yürüyerek Ankara'ya ulaştı. İlk şiirlerini 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenlerinde okudu. Köy enstitülerinde saz öğretmenliği yaptı. Köy ve kır yaşamı, hayat, ölüm, aşk, ayrılık, toplumla ilgili sorunlar, güncel sorunlar ele aldığı konulardır. Konularını usta bir anlatımla ve etkileyici bir biçimde dile getirdi.

Şiirleri Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından derlenip *Dostlar Beni Hatırlasın* adıyla yayımlandı.

Eserlerinden bazıları

Şiir: *Dostlar Beni Hatırlasın, Deyişler.*

DİL BİLGİSİ

1. Ben gidersem sazım sen kal dünyada

Bülbül konar mıydı dalına bazı

Yâr gelmezse yaraların elletme

Bu dizelerdeki altı çizili kelimelerin ve kelime gruplarının dizelerde kazandığı anlamı belirleyiniz.

2. *Sazım'a* şiirinde yer alan deyimleri bulup bu deyimlerin anlamlarını öğreniniz. Anlamını öğrendiğiniz bu deyimleri birer cümlede kullanınız.

18. METİN

HAZIRLIK

GURBET ELLERİN

(...)

Gözüne görünmez dünyanın süsü,
Kulağından gitmez vatanın sesi.
Bülbül beğenmemiş altın kafesi,
Bu mudur alası gurbet ellerin?

Şeref der gurbetin aşını nedem
Kazancını nedem işini nedem.
Toprağını nedem taşını nedem,
Olur mu sılası gurbet ellerin.

Şeref TAŞLIOVA,
***Türk Edebiyatı IV*, haz.: Ahmet KABAKLI, (Kısaltılmıştır.)**

1. Bu dizelerden yola çıkarak âşıklık geleneği olan gurbete çıkma, gurbet illerde şiir söylemenin XX. yüzyılda da sürdürüldüğünü söyleyebilir miyiz? Düşüncelerinizi ifade ediniz.
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Murat Çobanoğlu'ndan bir deyiş dinleyiniz.

İSTER BENDEN

Sevdiğim yar bana göndermiş nâme,
Rüzgâr dokunmamış dal ister benden.
Bir lezzet olmasın onun tadında,
Hiç arı görmemiş bal ister benden.
Ne bir çiçeğim var, ne de bir bağım,
Ne bir sedirim var, ne de konağım,
Ne bir yuvam vardır, ne de otağım,
Al kumaş içinden şal ister benden
Kaşları kemandır, kirpiği oktur,
Feleğe karşılık oyunum yoktur.
Bir kuzu bulamam koyunum yoktur,
Yine de bir sürü mal ister benden.
Ben bu gidişilen nereye varam?
Derman bulabilmem, yaramı saram.
Ne bir çölüm vardır, ne de bir sahram,
Yine yüce dağdan yol ister benden.
Bu fani dünyada çoktur zararım,
Ne bir kazancım var, ne de bir kârım.
Ne bir ağacım var, ne de yaprağım,
Yazın kışın solmaz gül ister benden.
Çobanoğlu'yum ben iz bulabilmem,
Kışın çok ararım yaz bulabilmem.
İnsanlarda doğru söz bulabilmem,
Yalan söylemeyen dil ister benden...

Murat ÇOBANOĞLU,
Türk Edebiyatı IV
haz.: Ahmet KABAKLI

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

derman: Bir hastalığı iyileştiren şey. **nâme (name):** Mektup.

"Name" kelimesinin doğru söylenişini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Murat Çobanoğlu Cumhuriyet Dönemi'nde âşıklık geleneğini çalıp söyleyerek devam ettiren önemli sanatçılarımızdan biridir. Şekil ve içerik yönünden gelenekten ayrılmadığı şiirlerinde kendine özgü bir söyleyişe ulaşmıştır.

Murat Çobanoğlu, koşma tarzında söylediği bu şiirinde bentlerini son dizeleriyle birbirine bağladığı bir "uyak"tan yararlanmıştır. "... ister benden" redifi, tam uyaklardan sonra diğer bentlere geçiş kolaylığı sağlamıştır. Bu kullanım, şiirin konu bütünlüğünü sağlamaya da yardımcı olmuştur.

Sade bir dil ve içten bir söyleyişle oluşturulan *İster Benden* şiiri, şairin hayal gücünün eseridir. Bu nedenle Çobanoğlu'nun şiirlerinde simgesel anlatımdan da yararlandığı görülmektedir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *İster Benden* adlı şiirin temasını belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	

2. Karşıtlık, incelediğimiz şiirin içeriğinin temelini oluşturmaktadır. Şiirin neden böyle bir temele oturtulmuş olabileceğini belirleyiniz.

3. Bu şiirde halk şiiri geleneğinin hangi özellikleri görülmektedir? Açıklayınız.

4. a. Divan edebiyatında kullanılan bazı mazmunlar halk edebiyatında da kullanılmaktadır. *İster Benden* adlı şiirden bunlara örnekler veriniz.

b. *İster Benden* adlı şiirdeki söz sanatlarını bulup bunların anlama olan katkısını değerlendiriniz.

5. Okuduğunuz şiirdeki ahenk unsurlarını belirleyip aşağıdaki tabloda ilgili alana yazınız.

	İster Benden Adlı Şiirde Görülen Ahenk Unsurları
Ölçü	
Kafiye	
Redif	
Nakarat	
Ses, kelime ve kelime grubu tekrarı	
Ses akışı	

6. a. *İster Benden* adlı şiirin nazım türünü ve biçimini belirleyiniz.

b. *İster Benden* adlı şiire bu nazım biçiminin seçilmesinin nedeni şiirin saz eşliğinde söylenecek olmasıdır, diyebilir miyiz? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

ŞAİRİN BİYOGRAFİSİ

Murat ÇOBANOĞLU (1940-2005)

Kars'ın Arpaçay ilçesinin Koçköyü beldesinde doğdu. Cumhuriyet Dönemi saz şairlerindendir. Âşık Gülistan'ın oğludur. Çocuk yaşlarda babasından saz çalmayı öğrendi. Doğaçlama söyleme yeteneği çok güçlü olan Çobanoğlu; hikâye, türkü, atışma dallarında ün saldı. Çeşitli yarışmalarda hikâye, türkü, muamma, lebdeğmez dallarında önemli dereceler elde ettiğinden ünü ülke dışına taştı. Yurt dışındaki konserlere katıldı. Memleketi Kars'ta bir "âşıklar kahvesi" açtı. Birçok genç âşık yetiştirdi. Şiirleri çeşitli dergilerde yayımlandı. Plak ve kasetler çıkardı. Çeşitli radyo ve televizyonlarda âşıklık geleneği ile ilgili programlar yaptı. Âşıklık geleneğinin bir parçası olan türkülü hikâyeler anlatma konusunda başarılı örnekler verdi. *Kiziroğlu* türküsüne tanınırlık sağladı.

Aldığı ödüller

Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı tarafından verilen "Türk Dünyası Hizmet Ödülü" (2000).

Eserlerinden bazıları

Âşık Murat Çobanoğlu-Hayatı Sanatı Eserleri, haz.: Ali Kafkasyalı.

DİL BİLGİSİ

1. Sevdiğim yâr bana göndermiş nâme,

dizedeki altı çizili kelimenin anlamdaşlarını bulup birer cümlede kullanınız.

2. Şiirde Kars yöresi ağız özelliklerine uygun söylenmiş kelimeler vardır. Bu kelimeleri belirleyiniz.

3. Yalan söylemeyen dil ister benden...

a. Bu dizedeki altı çizili kelimeye hangi yöntemle mecaz anlam kazandırıldığını açıklayınız.

b. "Dil" kelimesiyle ilgili deyimler bulup bunları cümlelerde kullanınız.

4. Ne bir çiçeğim var, ne de bir balım,
Ne bir yuvam vardır, ne de konağım,
Ne bir sedirim vardır, ne de otağım,

İster Benden şiiri aslına uygun olarak alınmıştır. Dizelerde virgül ve üç noktanın tüm kullanımları doğru mudur? Nedeniyle açıklayınız.

SIRA SİZDE

1. Murat Çobanoğlu'nun *İster Benden* adlı şiiri ile Âşık Veysel'in *Sazım'a* adlı şiirini edebî, felsefi ve estetik anlayış yönünden karşılaştırarak benzer ve farklı yönlerini belirleyip ifade ediniz.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Okuma (Metni Anlama ve Çözümleme) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak ünitede incelediğimiz şiir türü ile ilgili kendinizi değerlendiriniz.

YAZMA ÇALIŞMALARI

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

(...)

Yahya Kemal, şiirleri üzerinde yıllar yılı işleyerek, onlara, dil ve söyleyiş bakımından en mükemmel hâli vermeğe çalışan şâirdir. Her mısraını hâlis şiir anlayışının en uygun bir mûsikî cümlesi hâlinde söylemek için, şiirlerini dünyâ târihinde nâdir görülmüş bir sabırla işlemiştir. Bu işleyişin, bazı şiirlerde 10 yıl, 20 yıl, hattâ 40 yıl sürdüğü olmuştur.

"Süleymâniye'de Bayram Sabahı" onun en uzun zamanda bütünlenen şiirlerindendir.

Büyük şâir, şiiri, önce birtakım ses'ler hâlinde duyuyor; sonra bu sesleri en iyi ifade edecek mısraları söylüyor; böylelikle, onun şiirleri, Türk dilinde, tam bir ses ve söz anlaşması hâlinde terennüm ediliyordu. Bu şiirlerin, büyük bir kısmının bu yoldaki söylenişleri, bu gün, bir sinema şeridi gibi gözle görülecek bir şekilde, elimizdedir. Her şiirin nasıl başladığı, nasıl işlendiği ve en son şekline nasıl vâsıl olduğu, bu şiirlerin, sıraya konulan çok sayıda müsveddelerinde ayan beyan görülmektedir. Onun şiir tasarılarının mühim bir kısmı, meydana gelişlerindeki diğer faktörlerin de izahlarıyla birlikte Yahya Kemal Enstitüsü Mecmûası, I ve II de fotokopi'ler hâlinde neşredilmiştir.

Nihad Sâmi BANARLI, *Kendi Gök Kubbemiz*'in ön söz bölümünden (Kısaltılmıştır.)

Duygu, çağrışım ve izlenimlerin dizeler biçiminde dile getirildiği şiir, bir söz ve anlam sanatıdır. Bu edebî türde; çağrışım, imge, sezgi, duyular ve duygular yer almıştır. Algıyı harekete geçirmeyi amaçlayan bu türde anlam yoğun, anlatım düzyazıdan çok farklıdır. Bunu da sağlayan kelimelerin yan yana gelirken sağladıkları ezgidir.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

Şiir ünitesinde incelediğimiz şiirlerden birinin tarzını örnek alarak bir şiir yazınız. Şiir yazarken aşağıda verilen bilgilerden yararlanınız.

Tarzını örnek aldığınız şiir anlayışının kurallarını göz önünde bulundurunuz.

Kelimelere günlük hayatta kullanılan anlamlarından farklı anlamlar yükleyebileceğinizi hatırlayınız.

Şiirin dil ve anlatım özelliklerine dikkat ediniz.

Etkilendiğiniz şiir anlayışının tavrı doğrultusunda noktalama işaretlerinin anlama sağladığı katkılardan yararlanmaya çalışınız.

Yazdığınız şiirleri sınıfınızda okuyup değerlendiriniz. Bu şiirleri değerlendirirken örnek aldığınız şiir anlayışını şiire ne kadar yansıtabildiğinizi belirleyiniz.

Yazdığınız şiirleri çeşitli araç ve yöntemlerle (yüksek sesle okuma, sınıf panosu, okul panosu, dergiler, gazeteler, sosyal medya vb.) sergileyiniz.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Yazma Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak yazdıklarınızı değerlendiriniz.

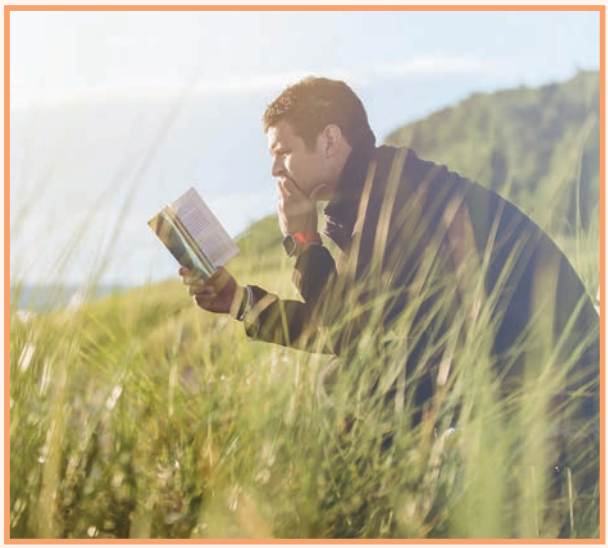
SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

ŞİİR OKUMA

(...)

• *Şiir okuma, bir tür besteleme ve besteyi yorumlama işidir. Bir şarkı nasıl değişik yorumcular tarafından farklı tarzlarda okunabiliyorsa, şiirin seslendirilmesi de yorumcudan yorumcuya göre farklılık gösterir.*

• *Şiir okumak eğitime dayalı bir beceri işidir. (...) Bir şarkı icracısından sesini kontrol etmesi, sesinin eğilir bükülür nitelikte olması ve hiç olmazsa belli ölçüde nota bilgisine sahip olması beklenir. Aynı şekilde şiir yorumcusu da vurgu, tonlama, söyleyiş, duraklama gibi ses eğitimini gerektiren temel bilgi ve becerilere sahip olmalıdır.*

(...)

• *Sesli okumak görme duyumuz yanında işitme duyumuzu da harekete geçirdiğinden verdiği estetik haz, sessiz okumaya göre, çok fazladır.*

• *Aynı zamanda "deruni ahenk", "ahengi taklidi" dediğimiz sesle sağlanan ahenk de sesli okumada açığa çıkmaktadır.*

• *Her şiirin okunuş ve yorumlanış tarzı birbirinden farklıdır. Yorumlamada dize, ölçü, kafiye gibi şiirin dış yapısıyla ilgili unsurlar yanında tema, konu, sözcüklerin kullanılışı gibi unsurlar da önemli rol oynar. Söz gelişi şiirin teması aşksa tonlama duygusal, kahramanlıksa coşkulu, yiğitçe bir eda ile söylenecektir.*

(...)

Şerif AKTAŞ, Osman GÜNDÜZ, *Yazılı ve Sözlü Anlatım*

(Kısaltılmıştır.)

Şiirin asıl gücü, sesli okunduğunda ortaya çıktığından şiir okumak bir sanattır. İsteyen herkes güzel şiir okuyabilir. Bunun için yapılması gereken tek şey, şiirleri vurgu ve tonlamaya dikkat ederek okumaktır.

B. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Uygulama

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinden ve Türk dünyasına ait şiirlerden oluşan bir dinleti hazırlayıp sununuz.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Sözlü İletişim (Konuşma) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak kendinizi değerlendiriniz.

Ek sorulara ulaşmak için karekodu okutunuz.

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutucukların içine yargı doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ☐ Millî Edebiyat anlayışını yansıtan şairler Cumhuriyet Dönemi'nde de şiir yazmışlardır.
2. ☐ Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu, Melih Cevdet Anday, Garip akımının temsilcileridir.
3. ☐ Garip akımı temsilcileri İkinci Yeniciler olarak da bilinir.
4. ☐ Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, İlhan Berk, Ece Ayhan, Ülkü Tamer, Birinci Yeni temsilcileri olarak anılır.
5. ☐ Orhan Şaik Gökyay saf şiir anlayışını yansıtan şiirler yazmıştır.
6. ☐ Âşık Veysel'in bütün şiirleri Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından *Dostlar Beni Hatırlasın* adlı kitapta toplanmıştır.
7. ☐ *Sisler Bulvarı*, *Ben Sana Mecburum* Attilâ İlhan'ın şiir kitaplarındandır.
8. ☐ Saf şiir anlayışının edebiyatımızdaki öncüleri Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı'dır.
9. ☐ Saf şiir anlayışıyla yazan şairlerde üslup kaygısı vardır.
10. ☐ Sürrealizm İkinci Yenicilerin etkilendiği edebî akımlardandır.
11. ☐ Süreyya Berfe şiire başladığı yıllarda varoluşçuluk akımından da etkilenmiştir.
12. ☐ Cumhuriyet Dönemi'nde halk şiirinin biçim özellikleri tümüyle terk edilmiştir.
13. ☐ Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.
14. ☐ "Uzun çizgi", "konuşma çizgisi" olarak da adlandırılır.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Cumhuriyet Dönemi şiirinde dil ..... yaklaşmıştır.
2. Cumhuriyet Dönemi şiirinde ..... de tema olarak işlenmiştir.
3. Arif Nihat Asya ..... şiir anlayışı doğrultusunda şiirler yazmıştır.
4. Cumhuriyet Dönemi'nde öz şiirciler edebî akımlardan ..... etkisinde kalmışlardır.
5. Cumhuriyet Dönemi'nde şiirin hem içeriğinde hem de ..... köklü değişiklikler yapılmıştır.
6. Cumhuriyet Dönemi şairlerinden Nâzım Hikmet ve Attilâ İlhan, şiirlerinde ..... işlemişlerdir.
7. "Bayrak Şairi" olarak tanınan şairimiz .....
8. "Kaldırımlar Şairi" olarak tanınan şairimiz .....
9. Necip Fazıl Kısakürek, Ziya Osman Saba, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı gibi isimler öz şiir anlayışı da denen ..... anlayışının Cumhuriyet Dönemi'ndeki temsilcileridir.
10. Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu ve Erdem Bayazıt .... anlayışı öne çıkaran şiirler yazmışlardır.
11. Asaf Halet Çelebi ..... şiir anlayışı doğrultusunda şiirler yazmıştır.
12. ..... şiirinin öncülerinden biri de Süreyya Berfe'dir.
13. 1980 sonrası şiirimizin ana kaynaklarından biri de .....
14. Âşık Veysel, Ali İzzet Özkan, Davut Sulari, Abdürrahim Karakoç, Âşık Daimi, Sefil Selimi, Şeref Taşlıova, Murat Çobanoğlu ve Feymani XX. yüzyılın önde gelen .....

15. Bilince sırt çevirip bilinçaltına yönelen, bilinçaltını sanata taşımayı amaçlayan edebî akım ....

16. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa'da ortaya çıkan ..... akımına bağlı sanatçılar eserlerinde savaş sonrasının getirdiği sosyal ve ekonomik bunalımla mutlu olamayan insanın arayışlarını anlatmışlar, hayatın umutsuz ve anlamsız olduğunu iddia etmişlerdir.

17. 1960 sonrası toplumcu şiirde ..... dil anlayışı sürdürülmüştür.

18. ..... şiirin diğer sanatlarla ilişkisine karşı çıkmışlardır.

19. 1980 sonrası şairleri şiirde ..... incelemek gerektiğini düşünürler.

20. Ara yönleri belirten kelimeler ..... yazılır.

21. Ev kelimesiyle kurulan birleşik kelimeler ..... yazılır.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1, 2 ve 3. soruları aşağıda verilen dizelere göre cevaplayınız.

I. Beserek'te lâle sümbül yürüdü
Güldede'yi çayır çimen bürüdü
Karataş'ta kar kalmadı eridi
Akar gözüm yaşı sel deyi yazmış
Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*

II. Ve gönül Tanrısına der ki:
— Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin penceremden!
Cahit Sıtkı TARANCI, *Otuz Beş Yaş*

III. Gittim gurbet ile geri gelinmez
Kim ölüp de kim kaldığın bilinmez
Ölsem gurbet ilde gözüm yumulmaz
Anam atam bir ağlarım yok benim
Karacaoğlan, haz.: Cahit ÖZTELLİ

IV. Yemek masası nedir, peçete nedir,
Çatal bıçak nedir gör!
Giymek şart değil ya,
Ayakkabı gör, gömlek gör,
İngiliz kumaşı gör, naylon çorap gör
Melih Cevdet ANDAY
Rahatı Kaçan Ağaç

V. Yaralarım köyceğizi düşünür,
Kanımın boşuna akası yok.
Düşmana malum ola,
Dipçiğim yüreğimdir çarpınca, şakası yok
Fazıl Hüsnü DAĞLARCA
Üç Şehitler Destanı

1. Numaralanmış bölümlerden hangisi satirik bir şiirden alınmış olabilir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Numaralanmış bölümlerden hangisi epik bir şiirden alınmış olabilir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

3. Cumhuriyet Dönemi şiirlerinden alınan bu dizeler için aşağıdakilerden hangisi kesinlikle söylenemez?

A) Açık, anlaşılır bir dil kullanılmıştır.
B) Bazı şiirlerde halk şiiri geleneği sürdürülmüştür.
C) Bazı şiirlerde ölçü ve uyaktan vazgeçilmemiştir.
D) Divan edebiyatı geleneğinden yararlanılmıştır.
E) Söz sanatlarından yararlanılmıştır.

4. (...)
Her şey yerli yerinde bir dolap uzaklarda
Azapta bir ruh gibi gıcırdıyor durmadan,
Bir şeyler hatırlatıyor belki maceramızdan
Kuru güz yaprakları uçuşuyor rüzgârda

Ahmet Hamdi TANPINAR
Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV

Bu dizelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Nazım birimi dörtlüktür.
B) Tam ve zengin uyak kullanılmıştır.
C) Ek rediften yararlanılmıştır.
D) İmgelere yer verilmiştir.
E) Halk şiiri geleneği sürdürülmüştür.

5. Cumhuriyet Dönemi şiiri ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Açık, anlaşılır bir dil kullanılmıştır.
B) Halk şiiri varlığını sürdürmektedir.
C) Ölçü ve uyaktan tamamen vazgeçilmiştir.
D) Toplumu veya bireyi ilgilendiren hemen her konuda şiir yazılmıştır.
E) Anlam kapalılığının görüldüğü şiirler de yazılmıştır.

6. Orhan Veli'nin dâhil olduğu topluluk aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yedi Meşale
B) Birinci Yeni
C) İkinci Yeni
D) Maviciler
E) Hisarcılar

7 ve 8. soruları aşağıdaki şiire göre cevaplayınız.

Kitabe-i Seng-i Mezar
Hiçbir şeyden çekmedi dünyada
Nasırdan çektiği kadar;
Hattâ çirkin yaratıldığından bile
O kadar müteessir değildi;
Kundurası vurmadığı zamanlarda
Anmazdı ama Allahın adını,
Günahkâr da sayılmazdı.
Yazık oldu Süleyman Efendi'ye

Orhan Veli, *Bütün Şiirleri*

7. Bu şiirden yola çıkılarak Orhan Veli'nin şiir anlayışıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Dili, günlük konuşma dilidir.
B) Ölçü ve uyak kullanmaz.
C) Şairanelikten uzak durur.
D) Sıradan günlük olayları tema olarak işler.
E) Sembolizm akımından etkilenir.

8. I. "Kitabe-i Seng-i Mezar" tamlamasının yazımı
II. "Hattâ" kelimesinin yazımında inceltme işaretinin kullanılması
III. Kesme işaretinin kullanılmayışı

Bu ifadelerden hangileri aslına uygun olarak alınan bu şiirde yapılan yazım veya noktalama yanlışlarındandır?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) II ve III
E) I, II ve III

9. Sağ çıkıp günlük savaştan
Evin yolunu tutmuşum
Yemek yedik, çocuklarım uyudu
İniyor üstüme yavaştan
Allah'ın beyaz bulutu,
Kederlerimi unutmuşum

Hayatta olduğuma
Seviniyorum şimdi
Kavuştum çoluk çocuğuma
Koltuğuma uzandım, rahatım
Kahvem içime sindi
Başladı gecelik saltanatım

Ev ve ev içi yaşamın anlatıldığı bu şiir, aşağıdaki şairlerden hangisine ait olabilir?

A) Behçet Necatigil
B) İlhan Berk
C) Cemal Süreya
D) Turgut Uyar
E) Edip Cansever

10, 11 ve 12. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Bir yazar kullandığı her kelimenin dış <u>âlemde</u> (I)
veya insan hayatında neye <u>tekabül</u> (II) ettiğini
bilmelidir. Bülbül ile karga ayrı kuş çeşitlerini gösterir. <u>Şefkat</u> (III), merhamet ve sevgi kelimeleri arasında öyle ince farklar vardır ki sevdiklerimizin bize karşı besledikleri duyguyu tavsif ederken bu kelimelerden birini veya ötekini kullanmak <u>bazan</u> (IV) <u>hayati</u> (V) bir
önem kazanır.

Mehmet KAPLAN, *Kültür ve Dil*

10. Bu parçada anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Duyguları ifade ederken kelime seçimi çok önemlidir.
B) Kelimelerin anlamlarını cümle içinde kullanıldığı yerler de etkiler.
C) Dillerin zenginlik kaynağı olan kelimelere farklı anlamlar yüklemek kolaydır.
D) Etkili bir anlama ulaşılmak hedefleniyorsa kelime dağarcığı geliştirilmelidir.
E) Dildeki her kelime bir ihtiyaç sonucu doğduğu için değerlidir.

11. Şefkat, merhamet ve sevgi kelimeleri ..... anlamlı kelimelerdir.

Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Anlamdaş
B) Karşıt
C) Terim
D) Uzak
E) Yakın

12. Aslına uygun olarak alınan parçadaki numaralanmış kelimelerden hangisinin yazımı <u>yanlıştır</u>?

A) I B) II C) III D) IV E) V

13. *Aşağı Yukarı* ve *Karga ile Tilki* kitaplarında özgür bir söyleyişe ulaştı. Şiirlerinde mecazlarla yüklü günlük konuşmalardan, halk söyleyişleri ve deyimlerden yararlandı. *Yaşayıp Ölmek*, *Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler*'de bir yandan Garip çizgisini sürdürürken bir yandan da geleneksel biçimler denemiştir. *Perçemli Sokak, Aşk Merdiveni, Birtakım İnsanlar* önemli eserlerindendir.

Aşağıdakilerden hangisi burada sözü edilen sanatçıya ait bir eser <u>değildir</u>?

A) *Elleri Var Özgürlüğün*
B) *Çobanıl Şiirler*
C) *Elifli*
D) *Denize Doğru Konuşma*
E) *Yerçekimli Karanfil*

14. Bir rüya gördüm gündüz uykusunda
İncecikten bir kar yağıyordu
Sabahat'im hasta yatağında doğrulmuş
Bir aydınlığa bakıyordu
İncecikten bir kar yağıyordu
Bahriyeli ağabeyimi düşünüp
Erzincanda annem ağlıyordu
Kar yağıyordu.

Melih Cevdet ANDAY, *Rahatı Kaçan Ağaç*

İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül hayran olmuş
Gezer Elif Elif diye
(...)

Karacaoğlan, haz.: Cahit ÖZTELLİ

İki ayrı şaire ait olan bu dizelerde,

I. Kar yağışının betimlenmesi
II. Sevgi temasının işlenmesi
III. Açık, anlaşılır bir dil kullanılması

ifadelerinin hangileri ortaktır?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

15. Kitabe-i Seng-i Mezar

(...)

Bir gece yarısıydı bitiverdi,
Bir sabah vakti başladığım hayat.
Epey yaşadık bekledik ama,
Bir günden uzun değilmiş hakikat...

Oldukça iyi gün gördüm yaşadığımda,
Hele sevdiğimle geçmişti ki bir yazım.
Şöyledir, böyledir derlerse de inanma,
Yaşamak bir saadetmiş neme lâzım...

Turgut UYAR, *Büyük Saat*

Bu dizelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Dörtlük nazım birimi ve çapraz uyak düzeniyle yazılmıştır.
B) Metinler arasılık tekniğinden yararlanılmıştır.
C) Açık anlaşılır bir dil ve anlatım görülmektedir.
D) Didaktik bir söyleme yer verilmiştir.
E) Mübalağa sanatından yararlanılmıştır.

16. Veysel der ismini koymam dilimden
Ayrı düştüm vatanımdan ilimden
Kuş olsan da kurtulmazdın elimden
Eğer görse idim göz ile seni

Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın*

Bu dörtlükle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Açık ve anlaşılır bir dille söylenmiştir.
B) Kafiye örgüsü düzdür.
C) 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır.
D) Ayrılık teması işlenmiştir.
E) Redif kullanılmamıştır.

17 ve 18. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Lisenin onuncu sınıfındaydım ilk şiirim çıktığı vakit, "Varlık" dergisinde yayımlandı. Ekim 1935. O sıralarda Necip Fazıl şiirinin yanı sıra "Yedi Meşale" şiiri sürüyordu. Ziya Osman Saba ve Cevdet Kudret'in şiirlerini çok sever, onlarda bulduğum ekspresyonizmi taklit etmek isterdim. Ama "Varlık"ta yayımlanan ilk dört-beş şiirim, Necip Fazıl'in iki dörtlükle kurulu küçük şiirleri gibi şiirler oldu.

Sevgilerde

17. Bu sözleri söyleyen, aşağıdaki şairlerden hangisi olabilir?

A) Behçet Necatigil
B) Nâzım Hikmet
C) Attilâ İlhan
D) Faruk Nafiz Çamlıbel
E) Ahmet Hamdi Tanpınar

18. Bu parçada konuşan şairle ilgili aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

A) İlk şiirinin ne zaman ve nerede yayımlandığına
B) Necip Fazıl, Ziya Osman Saba ve Cevdet Kudret'in şiirlerini çok sevdiğine
C) Ziya Osman Saba ve Cevdet Kudret'in etkilendiği ekpresyonizm akımından etkilenerek şiirler yazmak istediğine
D) İlk şiirlerinin Necip Fazıl taklidi olduğuna
E) *Varlık*'ta yayımlanan dört beş şiirden sonra özgünlüğü yakaladığına

19. Aşağıdakilerden hangisi Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiir kitaplarından birinin adıdır?

A) *Üvercinka*
B) *Çocuk ve Allah*
C) *Erbain*
D) *Çile*
E) *Sisler Bulvarı*

4. ÜNİTE
ROMAN

Öğrenme alanına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Elektronik içeriğe ulaşmak için karekodu okutunuz.

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

OKUMA ÇALIŞMALARI

- Cumhuriyet Dönemi 1923-1950 arası Türk edebiyatında roman
- Cumhuriyet Dönemi 1950-1980 arası Türk edebiyatında roman
- Cumhuriyet Dönemi 1980 sonrası Türk edebiyatında roman
- Türk dünyası edebiyatında roman
- Dünya edebiyatında roman

DİL BİLGİSİ

- Paragrafta anlamla ilgili çalışmalar
- Yazım ve noktalama çalışmaları

YAZMA ÇALIŞMALARI

- İncelenen romanlardan biri üzerine tanıtma-değerlendirme yazısı yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Okunan bir roman hakkındaki düşüncelerle ilgili hazırlıksız konuşma

Tarık Buğra'nın *Osmancık* adlı romanından alınan parçayı elektronik içerikten dinleyip 1950-1980 yılları arası Türk romanının özelliklerini belirlemeye çalışınız.

OKUMA ÇALIŞMALARI

1. METİN

HAZIRLIK

Ayverdi'de tasavvufun önemli bir yer tuttuğu romanlarında bu temadan uzaklaşmamak şartıyla çok defa platonik bir aşk ve kişilerin ruh dünyalarını aydınlatan bir mürşit yahut dost bulunduğu malûmdur. Osmanlı ve İslâm ahlâkını ve tevhit inancını temsil eden (...) başlıca kahramanları dikkate alındığında bu romanları tezli edebiyat kategorisine sokmakta bir manâ yoktur. Bahis konusu (...) yazılarını alelâde didaktizmden ayıran ilk hususu ise Sâmiha Ayverdi'nin Türkçeye bütün nüanslarıyla tasarrufa bulunan kaleminde aramak gerekir. Bu üslûp, zahmetsiz ve külfetsiz bir sehl-i mümtenidir (elde edilmesi hemen hemen imkânsız kolaylık). Ama mesaj yazarlığının daha önemli şartını müellifin (yazar) idealizminde aramalıdır. Bütün bu yazılarda telkin edilen, okuyucuda uyandırılmak istenen duygu, başta merhamet olmak üzere sadakat, muhabbet, vefa, tevazu, fazilet ve kendileri gibi adları bile hafızalarımızdan silinmiş belki sözlüklerde dahi rastlayamadığımız kadirşinaslık (değerbilirlik), sahavet (cömertlik), ulüvvücenap (büyüklük göstermek), diğergamlık (başkalarının menfaatini kendi menfaatinden üstün tutma, özgecilik)... işte Ayverdi'nin idealist bir muharrir (yazar) olarak düşünmemizi gerektiren temalar kadrosu.

Orhan OKAY, *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçaya göre Sâmiha Ayverdi romanlarını değerli kılan nedenler nelerdir? Açıklayınız.

2. Bu parçada anlatılanlardan da yararlanarak roman türüyle ilgili düşüncelerinizi ifade ediniz.

BATMAYAN GÜN

Yirmi dört yaşındaki Aliye iyi öğrenim görmüştür, yabancı dil bilir. O, akranlarından farklı olarak hayatın anlamını arayan, günlük olayların ötesindeki manaya hâkim olmayı isteyen bir genç kızdır. Aliye'nin babası Sezâi Nur Bey, elçidir. Emekli olunca gösteriş meraklısı bir kadın olan eşi Fikriye Hanım'la yurda dönüp yirmi iki yıl önce ölen babası İrfan Paşa'nın köşküne yerleşir. Çok büyük bir yetenek olan İrfan Paşa'nın köşkteki birbirinden değerli tabloları ziyarete açıktır ve yerli yabancı birçok kişi bu şaheserleri görmek için köşke akın etmektedir. İrfan Paşa'nın kütüphanesi de çok kıymetli kitaplarla doludur. Aynı zamanda büyük bir mütefekkir olan Paşa, düzenli bir şekilde notlar tutmuş, notlarında manâ âlemiyle ilgili düşüncelerini dile getirmiştir.

(...)

— Bildiğim bir şey varsa, ne sen ne de annem, ruh hayâtıma bir istikamet vermediniz. Sen sâdece rahatımı ve sıhhatimi düşündün. Disiplinli bir hayat içinde yalnız sistemli ve müsbet bir zihnî terbiye

verdin. Fakat maddenin mekanik hudûdunu aşmadın, bu sûretle de rûhî bünyemin teşekkülü hâsıl olmadı. Böylece de yalnız bilginin sathında kaldım. Kazandığım bu sermâye ile hayatta bir mevkî sâhibi olabilirim, fakat bir insan olamam.

Rûhumun şu eksik, çürük çarık sîmâsını, İstanbul'a gelip de büyük babamın dünyâsı ile karşılaştığım zaman gördüm. Evet onun görüş ve inanışlarındaki olgunluk müsbet ilimler kulesini öylesine sarstı ki, bu çatlakların arasından kendi varlığı yüz gösterdi.

İşte ben kâinâtı, aralanmış bulunan bu pencereden gözlemek istiyorum. Fakat oraya tırmanıp çıkabilecek miyim? Ne de olsa büyük babamın sözleri benim anlamam için çok kapalı, çok muğlâk... onlardan istediğim ölçüde istifâde edemiyorum çünkü ne kadar okusam anlayamıyorum. Eğer büyük babam sağ olsaydı, ben böyle bocalamazdım. Meselâ o, defterinin birinde diyor ki:

"Dünyâda her şey güzeldir. Çirkinlik yoktur. Mâdemki her şey bir sebep ve maksad uğrunda, aynı kuvvet tarafından yaradılmıştır, o halde bu büyük kuvvetin fenâ ve çirkin bir şey îcâd etmesi imkânsızdır.

Fenâlık ve çirkinlik denen şey, güzellik ve iyiliğin bir derecesinden ibârettir."

Peki bu düstûru amelî olarak hayata nasıl teşmîl eder, her bir hâdiseye nasıl tatbîk edebilirim? Faraza insanlar tarafından yapılan fenâlıklara, hîlelere, zulümlere, iyilik nâmı nasıl verilebilir?

Kokmuş bir leşin güzellikle ne alâkası vardır?

O hâlde büyük babamın bu düstûru, çirkinliği ve fenâlığı kökünden nasıl kesip atabiliyor?

— Hakkın var kızım, bunlar düşünmeye değer şeyler... Babam çok derin adamdı, boş, mânâsız söz söylemezdi... fakat sen kendini yorma, nene lâzım...

— O hâlde bunları bana sen anlat! Bir kaç sahife sonra da bak ne diyor. "Her uğradığın musibet, kendi fiilî ve kavlî hareketlerinin eserleridir. (...) Düşün. Zîra en geniş hazine insanın kendi varlığıdır. Bu, öyle bir sonsuzluktur ki, şu koskoca dünyâ onun köşesinde toz zerresi gibi kalır."

İşte baba, ben daha bunun gibi, anlamakla anlamamak arasında bocaladığım muammâların ortasındayım ve örümcek ağına düşmüş bir böcek gibi de, her hareketimle bu sözlerin delâlet ettiği mânâlara biraz daha sarılıyor, dolanıyor, bağlanıyorum. Büyük babamın notları, diyalogları eski Aliye'nin düşüncelerini şaşırttı. Bu şaşkınlıktan kurtulmak için o dünyâ görüşünü yaşanan bir inanç hâlinde hayâtımın içine karıştıracak bir İrfan Paşa bulmak gerek. Ancak o zaman vicdânî istikrara kavuşur, mes'ud olurum. (...) Gerçi büyük babamın dünyâsına karışmak hasreti içindeyim... fakat bana bu dünyâya ayak basmak muhâl görünüyor, çünkü anahtarı kayıp, büyük babam yok!

— Aliyeciğim sen akıllı, münevver bir kızsın, mâdem ki büyük babanın düşüncelerine karşı meylin var, elbette günün birinde onları anlamaya muvaffak olursun. Her hâlde kendini bu kadar yormamalısın...

Sezâî Bey'in bu bîgâne konuşuşu Aliye'ye büsbütün heyecan verdi:

—Onların mânâsını yakalayabilmek için aklın ve ilmin bana yol göstereceğini, meşale olacağını bilsem, bir bu kadar daha çalışırdım. Fakat ilmin uzun eteği, gene kendi dikenlerinin ârızalarına takılarak ileri gitmiyor. Bak meselâ sen, İrfan Paşa'nın oğlu, koskoca bir elçi, şu metrûk kâğıtların sakladığı mânâyı çözemiyorsun. Madde dünyâsının harikalarını inkâr edip küçümsemiyorum. Fakat rûh dünyâsının, gizli bir kanat gibi bu dünyânın üstüne gerilmiş varlığını da bilmek istiyorum.

Maddî bilgilerim bana yeter; artık vicdânî bilgiye muhtacım. Zîra hayâtın, maddeden ibâret olmadığı muhakkak. Bizim gibiler yarım insanlarız. Bunu hissediyor ve tamamlamak istiyorum. Ben, rûhumdaki bu eksikliği duyuyorum da başkaları neden hissetmiyorlar? Neden bu isteyicilik büyük babamdan bana sıçramış? Söyle baba... bunu olsun söyle... bana büyük babamdan bahset, bizi birbirimize yaklaştır...

— Sen babama çok benzersin Aliye... O da senin gibi uzun boylu, koyu lâcivert gözlü, sarı saçlı, beyaz tenli idi.

Sezâî Bey'in bu îzâhı Aliye'yi acı acı güldürdü:

— Babacığım.. bu mâlûmâtı bana bir fotoğraf senden eksiksiz verebilir. Ben bu büyük adamın seciyesinden, varlığından, rûhundan bir koku almak istiyorum. Beni memnun etmek istiyorsan onun mânevî hüviyetini, heyecanlarını, san'at aşkını târif et!

Uzun boylu, lâcivert gözlü İrfan Paşa öldü. Fakat şu kâğıtlara bıraktığı düşünce ve îmân yaşıyor.

(...)

Düşünmek ne güzel şey! Düşünmek de rûhun istidadı derecesiyle mütenasip! Düşünmeli... bozuk bir makine gibi köhneleşmiş, paslanmış bir dimağdan, düşünen, araştıran dimağ elbette hayırlı idi.

Aliye, durgun tenbel bir kafayı, ölmüş farzeder. Düşünmeli... Fakat neyi? O, şimdiye kadar pek çok şeyler düşünmüş fakat bütün bu düşünceler, hayâtın kabuğundan ileri gitmemiş, tefekkürü huzmesi, dünyânın dış yüzünde dağılarak, derinlere, nüfuz edememişti. Neden bizzat kendini, kendi varlığının mânâsını hedef alan bir tefekkürü şimdiye kadar ihmâl etmiş de gerçek kıymeti olmayan düşüncelerin birinden kurtulurken diğerinin içine yuvarlanmıştı.

Halbuki şimdi büyük babasının fikir âlemi bütün düşüncelerinin yerini tutan hemen tek gaye olmuştu. Artık o, hayat karanlığını ışıklandıran bir meş'ale, coşkun rûhuna ziyâdâr bir yoldu.

— Haydi baba, gidelim seninle büyük babamın notlarını karıştıralım...

Aliye yürüdü. Sezâî Bey gene kızını tâkîb etti. İrfan Paşa'nın, olduğu gibi muhafaza ettikleri al kadife ile döşenmiş odasına girdiler. Bu sadefli eşyânın yarım asırlık târihi, acaba bir gün gelip torununa, mûnis bir dekor olmak için mi kurulmuştu? Genç kız, bu odanın her tarafını ayrı ayrı sever, otursa incinecek, oturmasa darılacakmış gibi gelir. Sonra bu odanın Boğaz'a öyle hârikulâde bir bakışı vardır ki, insan kendini, hiç kimsenin erişemeyeceği bir yükseklikte, fezâda muallâk zanneder. Dağlar, deniz ve Boğaz'ın umûmî görünüşü, bu yüksekliğe nazaran çukur, âdeta çökmüş gibi kalır. Mamafih o, İrfan Paşa'nın odasına girince, dışarıya, tabiat güzelliklerinin bu emsâlsiz görünüşüne pek bakmaz; zîrâ odanın husûsiyeti, ona yetip artan bir kıymettedir.

(...)

Genç kız (...) defterin rast gele bir sahifesini açtı ve okumaya başladı:

"Tefekkür, benim güzel arkadaşım, sen beni bırakma, ben sensiz olamam! İrfan kendini bildi bileli tefekkürdedir. Neyi fakat? Kendi hiçliğini ve bütün eşyâda, bütün mükevvanatta gördüğü ilâhî şuûr, azamet, saltanat ve hikmeti!

Her bir zerre ile kendini gösteren bu azametten habersiz olan insan kalabalıklarının biçâreliğini...

Bir an kendini rabbânî kudrete karşı yokluğunu bilerek yaşamanın, beşeriyet kirleriyle yıllarca yaşamaktan daha âlâ ve faydalı olduğunu...

Mamafih tefekküre niyet mi olur?..."

Fakat tefekkür aşksız olmaz; aşkı olan da hakîkattan uzak kalmaz. İnsan aşkla öyle bir hâle gelir ki, çok defa kendi söyler, kendinden kendi öğrenir.

(...)

"Hakîkatin yüzünü perdeleyen örtüyü kaldırmak, onu görmek için ancak ve ancak aşk lâzımdır. Halbuki bir zümre vardır ki bu kâr için kendilerine zorluk ve mücadele yüklerler. Bir zümre de vardır ki ilim ve akılla onu bulmak isterler. Hakîkat aşksız bulunmaz, o bulunmadıkça da hilkâtın manasına varılmaz."

(...)

Aliye tahsilini tamamlamak için Almanya'ya gider. Berlin'de kaldığı pansiyonda Feyzi adında bir Türk genci ile tanışır. Bu genç, köşk komşuları Profesör Doktor Kerim Bey'in oğludur. Kerim Bey, oğlunu ziyaret etmek için on beş günlüğüne Berlin'e gelir. Aliye, dedesi İrfan Paşa'nın notlarında hayranlıkla bahsettiği tıbbiyeli gencin Kerim Bey olduğunu anlar. Aliye, Kerim Bey'le yaptığı sohbetler ve dedesinin notları sayesinde dedesinin manâ âlemine yavaş yavaş dâhil olmaya ve ilahi aşkı hissetmeye başlar.

Sâmiha AYVERDİ, *Batmayan Gün* (Özetlenerek kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

bîgâne (bigâne): Yabancı, ilgisiz.
delâlet (delalet): Aracılık, kılavuzluk.
düstûru amelî (düsturu'l ameli): Davranış kuralı, uygulama prensibi.
faraza: Varsayalım ki, tutalım ki.
hilkât (hilkat): Yaradılış.
huzme: Demet, ışın demeti.
kavlî (kavli): Söz, söz verme, anlaşma, sözleşme.
mamafih: Durum böyleyken, iş bu durumdayken, bununla birlikte.
metrûk (metruk): 1. Terk edilmiş, bırakılmış. 2. Artık kullanılmayan.
mûnis (munis): Cana yakın, sevimli, uysal, yumuşak.
musibet: Beklenmedik bir zamanda gelen kötülük, sıkıntı veren durum.
mükevvenat: Yapılmış ve yaratılmışlar, bütün mahlukat.
münevver: Aydın.
müsbet (müspet): Olumlu.
mütenasip: Oranlı, orantılı.
rabbânî (rabbani): 1. Allah'la ilgili, Allah'a bağlı, Allah'tan gelen. 2. Kalbini ve fikrini Allah'a bağlamış olan.
satıh: Yüz, yüzey.
seciye: Karakter, özyapı, yaradılış, huy.
tefekkür: Düşünce, düşünme, düşünüş.
teşekkül: Belli bir varlık ve biçim kazanma, oluşma.
teşmil etmek: Kapsamını genişletmek, kapsamına almak.
ziyâdar (ziyadar): Işığı bol, aydınlık (yer), parlak ışıklı (nesne).
zümre: Takım, toplum.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Sâmiha Ayverdi'nin *Batmayan Gün* adlı romanından bir parça okudunuz.

Roman kahramanı Aliye, tarih bilinci taşıyan, derinlikli düşünebilen, sorgulayan ve bunun için sürekli okuyan, araştıran, sanatla yakından ilgili, ustalıkla piyano çalabilen, yurt dışında başka bir

dilde öğrenim görmüş, entelektüel bir insan kimliğiyle ön plana çıkmaktadır. Ayverdi'nin yazılarında karşımıza çıkan vatanın milletin bekası için çalışan, şifahi kültürün emanetçisi ve aktarıcısı, yeni medeniyetin kurucusu gibi görevler yüklediği kadın tipi, *Batmayan Gün*'de bu özelliklerinden izler taşısa da Ayverdi'nin hayatının gölgesi kabul edilen bu romanda sanatçı, mutasavvıf kimliği ile ortaya çıkar.

Sâmiha Ayverdi'nin 1939'da yayımlanan ikinci romanı *Batmayan Gün*, tezli bir romandır. Tezlerden ilki, kişinin zaman zaman bir yol göstericiye ihtiyaç duyabileceğidir. İkinci tez ise gündelik zevklerin esiri olmanın insanı hüsrana sürükleyecek olmasıdır. Romanın zemininde mananın maddeye, ilâhi aşkın dünyevi aşka üstünlüğü anlatılmaktadır.

Romanda sevgi, saygı, sadakat gibi değerler akıcı bir dille aktarılmış, değerler eğitiminde telkin ve davranış değiştirme gibi aktarım esaslı yaklaşımların kuramsal ve tekdüze yapısının ötesine geçilmiştir. Böylece edebî eserde değerlere ait mesajlar verilerek değer öğretiminin sadece belli bir kesimin değil, toplumdaki herkesin görevi olduğu ortaya konmak istenmiştir.

Roman türünün ana unsurları, hikâye türünde olduğu gibi plan, konu, olay, zaman, mekân ve kişilerdir. Ancak hacimli bir tür olan romanda bunlara daha geniş bir şekilde yer verilir.

Roman; toplumsal, politik olaylar ve gelişmelerle de yakından ilgilidir. Kültürel bir dönüşümün ürünü olduğundan toplumların gelişimine yani tarihe sıkı sıkıya bağlıdır. Bu yönüyle de roman, insanı toplumsal ve tarihsel bir varlık olarak ele alan ilk edebî türdür.

Edebiyatımıza yeni bir tür olarak Tanzimat Dönemi'nde giren romanın olgun örnekleri Servetifünun Dönemi'nde verilmiştir. Millî Edebiyat Dönemi'nde millî değerlere yönelen Türk romanı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu eğilimini sürdürmüştür.

Cumhuriyet Dönemi yazarları genellikle 1930'lardan sonra yetişmeye başladığı için 1923 - 1940 yılları arasında, önceki dönemlerden bu döneme geçen yazarları ve eserlerini görmekteyiz. Bunlar arasında Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar da vardır.

Millî Edebiyat Dönemi'nde adlarını duyuran Refik Halit Karay, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşut Nuri Güntekin ve Aka Gündüz, olgun eserlerini Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında vermişlerdir. Bu sanatçılar aynı zamanda birtakım gerçekleri aktarma amacında olmuşlardır.

Servetifünun Dönemi'nde Mehmet Rauf'un *Eylül*'ü ile ilk örneği verilen psikolojik roman denemeleri Cumhuriyet Dönemi'nde gittikçe gelişmiş, Peyami Sâfâ bu türün olgun örneklerini vermiştir.

1930-1940 yılları arasında Sadri Ertem ve Sabahattin Ali toplumcu gerçekçiliği bilinçli olarak savunan tutumlarıyla 1950'den sonra yetişen yazarlara öncülük etmişlerdir. Yine bu yıllarda bireyin iç dünyasını esas alan Memduh Şevket Esendal, Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren Mithat Cemal Kuntay eser vermişlerdir. Bu dönemde Osman Cemal Kaygılı, Hüseyin Rahmi geleneğini sürdürür.

İlk romanlarını II. Dünya Savaşı yıllarında vermeye başlayan yazarlarda toplumsal kaygının arttığı görülmektedir.

1946'da çok partili döneme geçiş, yazarların yeni konulara eğilmelerini sağlamıştır. "Köy edebiyatı" olarak adlandırılan ve 1970'lere kadar süren köy ve köylü meselelerine eğilme, bu dönemin yazarlarının ele aldığı konulardır. Cevdet Kudret, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz ve Faik Baysal bu dönemde eser veren sanatçılardandır.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar ve Sâmiha Ayverdi bireyin iç dünyasını esas alan romanlar yazmışlardır. Sâmiha Ayverdi, romanlarında din, tasavvuf ve halkın geleneksel yaşamı gibi konuları İslami bir duyarlılıkla ele almıştır. Halikarnas Balıkçısı ise yine bu yıllarda yeni bir konu olarak edebiyatımızda denizi ve deniz insanlarını işleyen yazardır.

II. Dünya Savaşı yıllarında yetişen yazarlar, köy ve kasaba gerçeklerini anlattıkları romanlarını 1950'li yıllarda yayımlamaya başlarlar. Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Talip Apaydın, Fakir Baykurt bu isimler arasındadır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Metinde geçen "mükevvenat" kelimesinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Batmayan Gün* romanının tema ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

3. Roman kahramanı Aliye nasıl bir ruh hâli içindedir? Aliye'nin dedesinin notlarına olan ilgisinin asıl nedenini metinden yola çıkarak belirlemeye çalışınız.
4. Metinde ele alınan baba ve kızın karakter özelliklerini belirleyiniz.
5. Bizim gibiler yarım insanlarız. Bunu hissediyor ve tamamlamak istiyorum. Ben, rûhumdaki bu eksikliği duyuyorum da başkaları neden hissetmiyorlar?

   a. Okuduğunuz parçadaki bu sözlerle ifade edilmek isteneni tartışınız.

   b. Okuduğunuz parçadaki bu sözlerden yola çıkarak metindeki çatışmaları belirleyiniz.
6. Düşün. Zîra en geniş hazine insanın kendi varlığıdır. Bu, öyle bir sonsuzluktur ki, şu koskoca dünyâ onun köşesinde toz zerresi gibi kalır.

   Okuduğunuz parçadaki bu sözlerle ifade edilmek isteneni açıklayınız, bu sözlerin saygı kavramıyla ilişkisini değerlendiriniz.
7. Sâmiha Ayverdi'nin bu metindeki dil ve anlatım özelliklerini; cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, anlatım teknikleri, söz sanatları, akıcılık, nesnellik, öznellik gibi hususları dikkate alarak belirlemeye çalışınız.
8. *Batmayan Gün* adlı romanda III. kişili anlatım kullanılmıştır. Bu metinde anlatıcı, ilahi anlatıcının bakış açısıyla kahramanın içinden geçenleri bilmekte hatta olay ve durumlarla ilgili kendi görüşlerini de ortaya koymaktadır.

   a. Anlatıcının metinde görülen bu taraflı tutumu, olayların akışını ve iletiyi etkilemekte midir? Görüşlerinizi bildiriniz.

   b. Öyküleyici metinlerde anlatıcının ve bakış açısının işlevini belirleyiniz.
9. **a.** *Batmayan Gün* adlı romanından alınan bu metinde kullanılan anlatım biçimlerini ve bunların metindeki işlevlerini belirleyiniz.

   b. Bu metinde anlatma, gösterme, özetleme, geriye dönüş, diyalog gibi anlatım tekniklerinden hangileri kullanılmıştır? Bu tekniklerin kullanıldığı cümleleri belirleyip gösteriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Sâmiha AYVERDİ (1905-1993)

"Türkiye'nin Millî Hafızası" olarak anılan Sâmiha Ayverdi, Türk kültürü ve edebiyatının önemli isimlerinden biridir.

Süleymaniye Kız Numune Mektebinden mezun oldu. Eğitim hayatını tarih, tasavvuf, felsefe ve edebiyat alanlarında özel dersler alarak sürdürdü. İlk yazılarını Necip Fazıl Kısakürek'in çıkardığı *Büyük Doğu* dergisinde yayımladı.

Bugün hâlâ devam eden "Şebiarus" merasimleri, Mevlana'yı anma töreni ilk kez Sâmiha Ayverdi'nin öncülüğünde gerçekleştirildi.

Millî kültür ve manevi değerler yolunda da birçok hizmet veren Sâmiha Ayverdi, Mevlana ve Yunus Emre'nin genç nesiller tarafından tanınması ve anlaşılması adına çeşitli çalışmalar yaptı. Hayatı boyunca yaklaşık elli eser kaleme alan sanatçı eserlerinde tasavvuf, tarih bilinci, medeniyet inşası ve İstanbul konularına odaklandı.

Romanlarında yaşadığı dönemde Batılılaşma ile meydana gelen uygarlık değişimini ve bu değişimin toplumda sebep olduğu sorunları ve çözümlerini ele aldı.

Eserlerinde Türkçeyi yalın bir titizlikle kullandı.

Aldığı ödüller

Türkiye Kültür Vakfı Armağanı (1978), Millî Kültür Vakfı "Türk Millî Kültürüne Hizmet Şeref Armağanı" (1984), Türkiye Yazarlar Birliği "Yılın Dil Ödülü" (1988), Türkiye İlim ve Edebiyat Eserleri Sahipleri Meslek Birliği "Üstün Hizmet Ödülü" (1992).

Eserlerinden bazıları

Hikâye: *Mabette Bir Gece*.

Roman: *Aşk Budur, Batmayan Gün, Ateş Ağacı, Yaşayan Ölü, İnsan ve Şeytan, Son Menzil, Yolcu Nereye Gidiyorsun, Mesihpaşa İmamı.*

Mensur Şiir: *Yusufçuk, Hancı, Dile Gelen Taş.*

Hatırat: *İbrahim Efendi Konağı, Bir Dünyadan Bir Dünyaya, Hatıralarla Başbaşa, Rahmet Kapısı, Bağ Bozumu.*

Deneme: *İstanbul Geceleri, Kölelikten Efendiliğe.*

DİL BİLGİSİ

1. — Bildiğim bir şey varsa, ne sen ne de annem, ruh hayâtıma bir istikamet vermediniz. Sen sâdece rahatımı ve sıhhatimi düşündün. Disiplinli bir hayat içinde yalnız sistemli ve müsbet bir zihnî terbiye verdin. Fakat maddenin mekanik hudûdunu aşmadın, bu sûretle de rûhî bünyemin teşekkülü hâsıl olmadı. Böylece de yalnız bilginin sathında kaldım. Kazandığım bu sermâye ile hayatta bir mevkî sâhibi olabilirim, fakat bir insan olamam.

a. Bu paragrafta anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

b. Altı çizili kelimelerin ve kelime grubunun bu paragrafta anlamın oluşumuna olan katkısını değerlendiriniz.

c. Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Metindeki yazım ve noktalamada görülen farklı kullanımlar yazarın kendi tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin takdiridir.

Batmayan Gün adlı romanın kahramanlarından İrfan Paşa çok başarılı bir ressam ve çok büyük bir mütefekkirdir. Çok iyi piyano çalabilen roman kahramanı Aliye, dedesinin hem sanatçı hem mütefekkir yönüne hayrandır.

Buna göre kültürel etkinlik ve ifade yetkinliğinin önemini değerlendiriniz.

2. METİN

HAZIRLIK

"Tarihçi, sosyolog ve bilim adamlarının henüz belirleyemedikleri büyük bir insan gerçeği var ortada. Osmanlı adamından Türkiye'nin yeni kadrolarına kadar sivil, asker, şehirli ve köylü bütün nesillerin gerçek kurtuluşa yönelemeyişlerinin nedenleri var bu araştırmanın altında. Kemal Tahir, bizim insanımızın tarih boyunca denenmiş büyük yaşama gücünün, dünya yüzünde devlet, imparatorluk kurmuş kimseler olarak nesilden nesile devrettiği olumlu ve sürekli niteliklerin henüz nerelerde olduklarını bilemeyişimizden gelen cahilliğimizi yenmeye çalışıyor."

Tahir ALANGU, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* Cilt III
(Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçaya göre Kemal Tahir'in *Devlet Ana* adlı romanını yazma nedenini belirleyiniz.

DEVLET ANA

Bu roman kahramanlarından biri olan Devlet Hatun'dan dolayı "Devlet Ana" olarak adlandırılmıştır. Romanda Ertuğrul Bey, Osman Bey ve Orhan Bey'in, yıkılmakta olan Selçuklu Devleti'nin batısındaki Bitinya ucunda Osmanlı Devleti'nin temellerini nasıl attıkları hikâye edilmektedir.

Devlet Hatun, bacıların başına geçerek "Bacıbey" olur. Osmanlılar, Derin Geçit'i aşarken bütün güçlerini kullanırlar. Romanda, "Kancık Vuruş, Uyandırılan Işık, Dost Çelmesi, Derin Geçit" olarak dört bölüm vardır. Osmanoğullarının üstünlük sağlamaları, Konya'da Selçuklu Devleti'nin çözülüşü, Bizanslılarla sınır çatışmaları, başlıca olaylardır. Bir yandan Orhan Gazi, Nilüfer Hatun, şeyhler, dervişler; öteki yanda, keşişler, şövalyeler... olayların içinde yer alan kişilerdir.

Aşağıdaki parça, "Dost Çelmesi" bölümünden alınmıştır.

(...)

— Kapı vurulunca suratını astı–: Kimdir o? Kız büyüyeli şaştım, "Şuna bakıver oh Kaplan emmi" diyerek eline bir demir parçası alan, kapıya dayanır oldu. Ya ben adamı dörde bölüp Söğüt'ün itlerine manca doğramaz mıyım?

Aslıhan'ın sesine kulak verdi.

— Burda burda... Buyrun! Arka avluda...

Evin köşesini, omzunda sazıyla gezgin ozan Âşık Yunus Emre döndü.

Kaplan Çavuş, çocukluk arkadaşı, kan kardeşi Yunus Emre ozanı görmesiyle ellerini dizlerine vurarak çırpınmaya başladı.

— Bre aman... Ozanım Yunuuuus! Bre bugün ne mutlu gün!.. Bre bu saat, nasıl bir eşref saat! Bu kez gezginliğin uzadı, sefil Yunus, nereleri fırlandın dolandın bunca yıl, sonucu nerden koptun geldin?

Yunus Emre, Kaplan Çavuş'u sevgiyle kucakladı, ellerini bırakmadan Dede Korkut ağzıyla şakalaştı:

— Ağır adlı kentlerden geçtim geldim, kervan aşmaz dağları aştım geldim. Taşkın akan deli suları

teptim geldim. “Belleri duman bastı, dereleri kar kapladı, yollar kitlendi. Tilkiler izleri, arılar koğanları yitirdi” demedim. Sılayı doğruladım, dostu özledim. Sürdüm çıktım, yettim buldum!

Kaplan Çavuş’un gözleri sevinçten yaşarmıştı:

(...)

Kaplan Çavuş kollarından tutup Âşık Yunus’un yüzüne bir zaman baktı:

— Kan kardeşim! Can yoldaşım! İki dünyada güvenim! Nasıl, sağlık esenlik nasıl?

— İyidir pirler yüzü suyuna... Sen nicesin, Eskişehir’de koyup Söğüt’te bulduğum yiğit Kaplan?

(...)

— Bırakalım şimdi (...) Ozan dili çeviktir. Bize haberin var mı yurttan ülkeden? Nereleri dolaştın geldin bu kez?

— Şam’dan Tebriz’e çıktık, ordan koptuk, Bağdat, Halep, Konya, dedik yürüdük. Zaman çetin zamandır, Kaplan Ağa, hiç olmadık işler olmaktadır. Benim gördüğüm, Moğol göçünü bağlasa gerek ve de çarpacağını çarpıp savuşsa gerek...

— Demee! Bundan şirin müjde mi olur?

Aslıhan döşeklerle yastıkları getirdi. Delikanlılar yardım ettiler.

Âşık Yunus ayranı içti, düşünceli düşünceli bıyıklarını sıvazladı:

— Tez sevindin derbeder Kaplan!.. Moğol düzeni bozup ortalığı düpdüz edip gidince, ne kalır geride bakalım? Rezil kıyıcı takımına meydan kalmaz mı?

— Kalıversin! Rezil takımı kaç para?.. Geliriz hakkından...

— Bir avuç esnaf kalfasıyla he mi? Yanılmaktasın usta, bu kez Ahilik, tutabilemez kendi başına, ülkenin düzenini...

(...)

Kaplan Usta, bu meseleyi her karşılaşmada, Yunus Emre’yle tartışıyor, yüreğini rahatlatacak bir sonuca varamıyordu. Biraz esnedi, biraz ensesini kaşıdı, öğrencilerinin önünde üste çıkamayacağı sözü uzatmak istemedi, birden aklına gelmiş gibi sordu:

— Dur yahu? Deyişlerin birikti mi, yüreğe vuran deyişlerin?

— Eh...

— Ya kitap ne sularda?

— Hangi kitap?

— Senin mesnevi?

— Bitti sayılır. Adını koyamadım bi-türlü... “Risâlet-al-Nushiye” dersem nasıl?

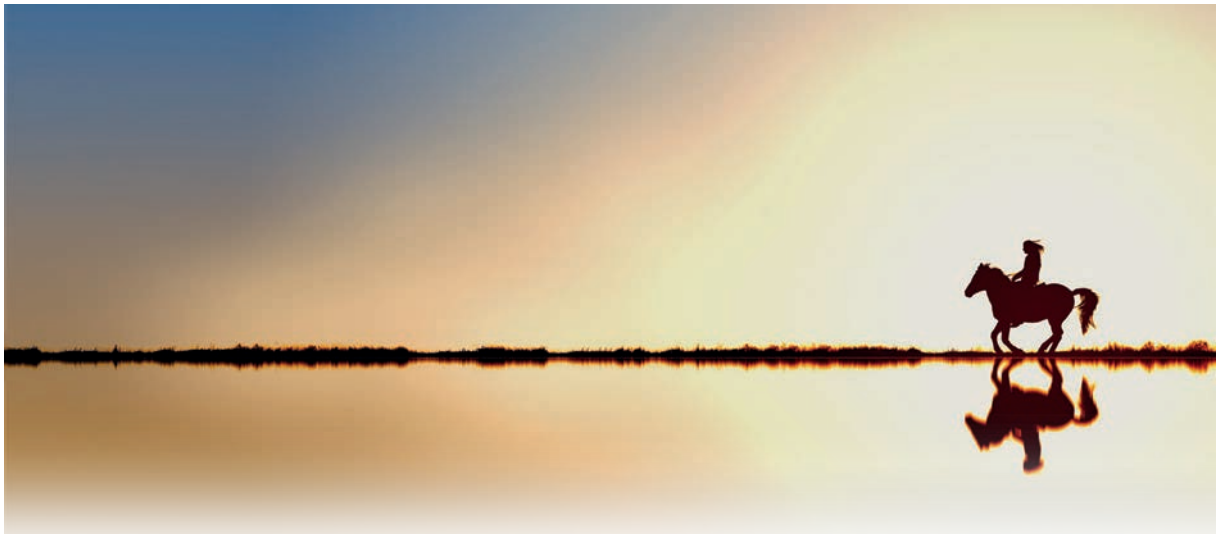
Kaplan Çavuş Ahi meselesindeki öcünü almak umuduyla kabardı:

— Yahu, yok mudur, bunun Türkçesi, Allah lillah aşkına? “Öğüt Kitabı” desene düpedüz şuna...

— Diyeyim de, “Türkmen Cönkü”dür diye yüzüne bakmasın değil mi, hiç kimse! Mesnevi yazmaktayız uyuma Kaplan, Hamzanâme değildir bu... Beylere sultanlara sunulacak! Her malın kılıfı kendine ve de alıcısına göredir.

(...)

— (...) Gel beni duy! Yeterince gezdin, dolandın, süründün. Yaş geldi kırka dayandı. Oturağa dönsen iyi ve de Sarıköy’de baba ocağını yakıp başına geçip kurulup sazı tımbırdatsan iyi... (...). Yurt karıştı mı, gezgincilik korkuludur.

Âşık Yunus, gene şakaya vuracaktı. Yapamadı. Ağzını kederli bir gülümseme yokladı. Yutkundu, içini çekti:

— Haklısın Kaplan kardaş... Yerden göğe haklısın ama...

— Aması?

— Alışmışa, bir de kudurmuşa dur durak yoktur. Biz sürünmeye alışmışız bir kez... Aklım kesti, Koca Kaplan, benim bu dünyada, belli mezarım olmasa gerek... Evet tarihlerin yazmadığı işler gelecek bizim başımıza... Ülkenin her yerinde birer Miskin Yunus mezarı bulunsun da gül!

— Gülerim, çünkü, "Mezarı yok" demektir bu, hey derbeder Yunus! Türkçesi, "Toprak bile kabullenmedi herifi" demektir.

(...)

— Doğrusun!.. Gözlerini kırpıştırarak sayıklar gibi okudu.

"Bir garip ölmüş diyeler, / Üç günden sonra duyalar / Soğuk su ile yuyalar, / Şöyle garip benim gibi..."

Kaplan Çavuş ilk kelimelere pek aldırmamıştı. Sonunda birden irkildi. Çocukluk arkadaşının yüzüne, şaşkın, ürkek baktı. Arkasını bekledi, gelmeyince pürüzlü bir sesle şakadan çıkışmaya çabaladı:

— Arkası gelsin... Arkası dedim... Altı üstü yok mu bunun?

— Arkası daha yok... Altı üstü ne gerek! Elvermez mi, bre Kaplan?

— Elverir, hay hay... –Elini Yunus Emre'nin eli üstünden iki defa geçirdi–: Nur ol! Ve de avanaklığımı bağışla... Seni bizim gibi ölümlüler hesabına saydım. Ölene kazılır mezar... Adam ölmeyince... Hiç ölmeyince...

(...)

Mavro, Âşık Yunus'un eline davrandı. Birden yalnız kalmak istemişti:

— Sağolun efendim! –Kerimcan'a döndü–: Gidelim mi, destur verirse Kaplan Usta'mız?

Kerim, gitmek istemiyordu. Sıkıntıyla ne diyeceğini düşünürken, Cengiz'in Ozan Yunus Emre delikanlıları durdurttu:

— Eğlenin az biraz!.. Müjdeli haberlerimiz var. Önce sizin gibi yürekli yiğitlere ulaşsın ki, uğuru katbekat artsın! Bu kez çok hayırlı bir işe geldik Kaplan, kapalı kapıyı açmaya geldik!

— Nedir?

(...)

(...) Yunus Emre, Dede Korkut ağzıyla şakalaştı:

— Ertuğrul oğlu Kara Osman Beyimize selâm ederim, bundan böyle, aç gezeni doyursun, yalıncak geleni giydirsin. Attan aygır, deveden tülü, koyundan koç boğazlasın! Ala çadırını yeryüzüne diktirsin; beyleri, yiğitleri sofrasına biriktirsin! Yeme içme, gülme söyleme, çalma oynama olsun! Var yürü, "Gezgin Ozan Miskin Yunus geldi, baş indirdi, bağır bastı, diz vurup bunu böyle haberledi" deyiver Kaplan Çavuş!

(...)

Selçuklu Devleti dağılış dönemindedir. Bizans sınırındaki kaynaşmalar, dervişlerin savaşçılığı, kesişlerin yaptıkları düzenler, romanın gerilimli bir anlatımla sürdürülmesine yardımcı olur. Osman Bey'in yiğitlerinden Demircan ile Hancı Mavro'nun Liya adlı kızı; Orhan Bey ile Bilecik Tekfurunun kızı Lotüs arasındaki aşk ilişkileri de romanda hikâye edilmektedir. Orhan Gazi ile Lotüs evlenirler, Lotüs'e Nilüfer adı verilir. Şeyh Edebâli, Yunus Emre gibi aşk ve inancın temsilcisi olan kişilerle tarihî olaylar, destansı bir anlatımla geliştirilir. Sonunda Rum kaleleri alınır. Düşman yok edilir. Osman Bey, Şeyh Edebâli'nin kızı ile yardımcısı Kerimcan da Aslıhan ile evlenir.

Kemal TAHİR, *Devlet Ana* (Özetlenerek kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

bel: Dağ sırtlarında geçit verecek biçimde alçalan, çukur yer.

beli kırılmak: Herhangi bir bakımdan iş yapamaz duruma gelmek.

göçü bağlamak: Bulunduğu yerden ayrılmak için hazırlık yapmak.

çökür (çöğür): İri gövdeli, kısa saplı, beş ya da altı çift teli bulunan, kiraz ağacı kabuğundan yapılmış mızrapla çalınan bir halk sazı.

manca: 1. Yiyecek çeşidi, yiyecek. 2. Kedi, köpek yiyeceği.

"Elvermek", "destur" ve "katbekat" kelimelerinin doğru söylenişlerini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Kemal Tahir'in *Devlet Ana* adlı romanında, Anadolu Selçuklularının dağılış döneminde Karacadağ yöresine yerleşmiş olan Kayı boyundan Ertuğrul Bey, Osman Bey ve Orhan Bey yönetiminde devlet oluşu, Türklerin devlet felsefesi ve düzeni ile anlatılmaktadır. Romanda; bilim ve teknikte Doğu-Batı karşılaştırılması, o dönemin toplum özellikleri, ahilik kültürü, töre ve gelenekler, evlilik müessesesi ve inanışlar da yer bulmuştur.

Devlet Ana adlı romandan alınan bu metinde yazar, tarihsel gerçekleri, Yunus Emre ve Şeyh Edebâli gibi yaşamış kişileri kendi hayal gücüyle, kendi anlayışıyla canlandırır. Özgün bir kurguyu, Dede Korkut üslubunu hatırlatan dil ve anlatımla okura sunmuştur.

Aşk ve inancın tarih potasında eritilerek yazıya döküldüğü *Devlet Ana* romanı, tarihî bir romandır.

Toplumcu gerçekçi anlayışla romanını yazan Kemal Tahir'e göre Osmanlı toplumuyla Batı toplumları aynı tarihî aşamalardan geçmemiştir. Bu nedenle bu iki toplumun özellikleri, ahlaki ve insani yapılanışları da farklıdır. Yazar, bu farklılık bağlamında *Devlet Ana* ile günümüze de ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu romanda, toplumsal, ahlaki ve insani özün, kendi kültürümüzün geleneksel anlatı ögeleriyle oluşturulması, anlatımında Türk dilinin geleneksel birikiminden yararlanılması romanın asıl başarısıdır.

Devlet Ana'da, anlatıldığı yıllarla bağlantılı olan mitos, destan, masal, halk öyküsü, şövalye öyküsü gibi roman öncesi öyküleme ögelerinden yararlanılmıştır. Aynı bağlamda roman öncesi ürünlerin anlatım özelliklerinin birçoğuna başvurulmuş; Dede Korkut Hikâyeleri, Âşıkpaşaoğlu Tarihi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, fütüvvetnameler, halk ağızları... eserin dil kaynaklarını oluşturmuştur.

Başarılı bir tarihî romanda gerçek buğulandırılmadan verilmelidir. Tarihî roman, bir araştırma ve inceleme sonucu yazılır. Olayların yaşandığı zamanın özellikleri, sosyal, kültürel ve sanatsal değerleri, o dönemde topluma hâkim olan inanç, ideal ve anlayışlar iyice araştırılarak tarihî roman yazılabilir. Bunların yanında tarihî romandan sanatsal başarı da beklenir. *Devlet Ana* bu anlamda sanatsal yönü de olan bir tarihî romandır.

Cumhuriyet Döneminde yazılmış tarihî romanlardan bazıları:

Mustafa Sepetçioğlu, *Selçuklu Üçlemesi (Kilit, Anahtar, Kapı)*; Samim Kocagöz, *Kalpaklılar*, *Doludizgin*; Tarık Buğra, *Osmancık*, *Küçük Ağa*; Cevat Şakir Kabaağaçlı, *Turgut Reis*; Kemal Tahir, *Devlet Ana*; Orhan Pamuk, *Beyaz Kale*, *Benim Adım Kırmızı*; Nedim Gürsel, *Boğazkesen*; Turgut Özakman, *Şu Çılgın Türkler*.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Devlet Ana* romanının tema ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

2. Metinde geçen "ahilik", "cönk" ve "Hamzanâme" kelimelerinin anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

3. Metinde yer alan olaylar ne zaman, nerede geçmektedir?

Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz. Kahramanların ruh hâli ile zaman ve mekân arasındaki ilişkiyi, olayların gelişiminde zaman ve mekânın işlevini değerlendiriniz.

4. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirleyiniz. Bu şahısların olay akışını etkileyen fiziksel, psikolojik ve ahlaki özelliklerini, toplumsal statülerini, gerçek kişilerle ilişkilerini, tip veya karakter özelliği gösterip göstermediklerini belirleyiniz.

5. Metinde anlatılan Yunus Emre ile gerçek Yunus Emre'nin kişilik özellikleri örtüşmekte midir? Bu soruyu eski bilgilerinizi hatırlayarak cevaplayınız.

6. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde Dede Korkut, halkı zora düştüğünde ortaya çıkan, onlara yol gösteren, yardım eden bir ulu kişidir. Metinde Yunus Emre, Dede Korkut ağzıyla konuşturulmuştur. Bu anlamda bu metinde Dede Korkut'un yerini Yunus Emre almıştır, diyebilir miyiz? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

7. Yunus Emre'nin mesnevisinin adını "Risâlet-al-Nushiye" koymak istemesinin nedenlerini ve o dönemde Türkçenin yöneticiler katındaki değerini metne göre belirleyiniz.

8. *Devlet Ana* adlı romandan alınan metindeki millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik ögeleri belirleyiniz.

a. *Devlet Ana* romanında anlatılanların döneminin gerçekliğiyle ilişkisini değerlendiriniz.

b. İçeriğin genel anlamda doğal, toplumsal veya bireysel gerçeklikle ilişkisini inceleyiniz.

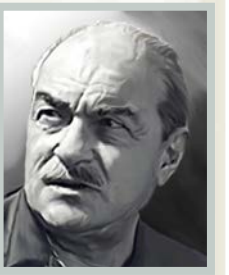
c. Yunus Emre'nin Osman Bey'den istedikleri arasında "Aç gezeni doyursun, yalıncak gezeni giydirsin." de vardır. Bu istek yardımlaşma kültürümüzle ilişkilendirilebilir mi? Açıklayınız.

ç. *Devlet Ana* romanında Yunus Emre ve Kaplan Çavuş'un dostluğa verdiği değer nasıl ifade edilmiştir? Açıklayınız.

9. Cumhuriyet Dönemi'nde tarihi roman türünde eser veren sanatçıları ve eserlerini sıralayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Kemal TAHİR (1910-1973)

İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesinin onuncu sınıfından ayrıldı. Avukat kâtipliği ve ambar memurluğu yaptı. Gazetelerde çeşitli görevler aldı, *Karagöz* gazetesinin başyazarı oldu.

Gazete ve dergilerde röportaj yazarlığı, çevirmenlik, başyazarlık, yazı işleri müdürlüğü yaptı.

Toplumsal gerçekçi anlayışla yazdığı eserlerinde yalın bir dil kullandı. Özellikle Orta Anadolu Türkçesini roman dilinin merkezi olarak belirledi. Bu nedenle eserlerinde halk deyişlerine sıkça rastlanmaktadır.

Türk edebiyatının en üretken yazarlarından biri olan Kemal Tahir'in hikâye ve romanlarında işlediği olay ve kişiler, gerçekçi olduğu kadar duygusal nitelik de gösterir. Romanlarında yer alan diğer konular ve temalar da şöyle sıralanabilir:

- Anadolu insanıyla ilgili töresel, geleneksel, ekonomik, inanca bağlı konu ve temalar
- Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yıkılış dönemlerindeki çeşitli olay ve temalar
- Millî Mücadele'nin anlatıldığı olay ve temalar
- Eşkıya menkıbelerinden oluşan olay ve temalar

Aldığı ödüller

Türk Dil Kurumu Roman Ödülü (1968).

Eserlerinden bazıları

Roman: *Sağırdere, Esir Şehrin İnsanları, Körduman, Rahmet Yolları Kesti, Yediçınar Yaylası, Köyün Kamburu, Esir Şehrin Mahpusu, Kelleci Memet, Yorgun Savaşçı, Bozkırdaki Çekirdek, Devlet Ana, Kurt Kanunu, Büyük Mal, Yol Ayrımı.*

Hikâye: *Göl İnsanları.*

Notlar: *Sanat Edebiyat I-II.*

DİL BİLGİSİ

1. *"Bir garip ölmüş diyeler, / Üç günden sonra duyalar / Soğuk su ile yuyalar, / Şöyle garip benim gibi..."*

a. Bu parçada ifade edilmek isteneni belirleyiniz.

b. Eğik çizginin bu parçadaki kullanım amacını belirleyiniz.

c. Üç noktanın bu parçadaki kullanım amacını belirleyiniz.

ç. "Yuyalar" kelimesinin bugünkü kullanılış biçimini söyleyiniz.

2. — Elverir, hay hay... –Elini Yunus Emre'nin eli üstünden iki defa geçirdi–: Nur ol! Ve de avanaklığımı bağışla... Seni bizim gibi ölümlüler hesabına saydım. Ölene kazılır mezar... Adam ölmeyince... Hiç ölmeyince...

a. Bu parçada anlatılmak isteneni belirleyiniz.

b. Bu parçadaki kısa çizginin kullanım amacını belirleyiniz. Bu parçada kısa çizgi yerine hangi noktalama işaretinin kullanılabileceğini söyleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Tarık Buğra'nın *Osmancık* adlı romanından alınan aşağıdaki metin ile incelediğiniz *Devlet Ana* adlı romandan alınan metni; konu, dil ve üslup bakımından karşılaştırıp benzer ve farklı yönlerini belirleyiniz. Ulaştığınız sonuçları ifade ediniz.

OSMANCIK

(...)

— "O dediklerini çok düşündüm. Düşüne düşüne de, ırak nedir, yakın nedir bildim. Bursa ırak değildir; bildim. En ırakları yakın edecek nedir, bildim."

Sustu.

Bu sefer bekleyen Ede Balı idi.

Bu sefer de Osman yeteri kadar bekleten oldu:

— "Ben, Ede Balı, yıldızlara varacak gidecek yolu bildim. Ben, Ede Balı, o yolu açmak için ne gerektiğini bildim. Anam Kaf Dağı'nı aşan şehzâdeyi anlatırdı. Onun Zümrüd Anka'sı varmış. O yollara Zümrüd Anka gerek, Ede Balı. Benim Zümrüd Anka'm Malhun Hatun'dur; ver ki bana, dünyâyı küçülteyim. Ede Balı."

Alev alev yanıyordu yüzü. Gözleri çakmak çakmaktı ve dimdik bakıyordu. Sesi de ona göreydi. Ama sesi de, bakışı da, yüzü de, umulmayacak bir hızla değişti ve o hırstan daha inandırıcı bir yumuşaklıkta Osman fısıldadı:

— "Ver onu bana."

Osman, artık karşısında bir karaltı da görmüyordu. Kendi yüzü ise, başını dimdik kaldırdığı için, gözleriyle, yalvarışlı dudakları ile parıl parıldı.

Ede Balı, önce;

— "Tekrarlarım" dedi; "Azmin, sebatın, sabrın makbuldür. Azim, sebat, sabır, kul katında da, Allah katında da makbuldür. Seni, Osmancık, yalnız kızım için düşünsem duraklamazdım; senin şu gördüğüm halin yeterdi. Amma ötesi..."

Devam edemedi; çünkü Osman, bir ok gibi fırlayıp onun yanına varmış, ellerini iri avuçlarının içine alıvermişti.

— "Ede Balı, Malhun Hatun'u bana ötesi için ver. Ede Balı, ben Malhun Hatun'u, gayrı, ötesi için isterim. Sana, benim Zümrüd Anka'm odur derim. Ver ki, Oğuz'lar, ıldızlara gitsin."

(...)

Ede Balı ellerini çekmiyordu.

— "Var sen hiç oyalanmadan Söğüt'e git, ananla atanla danış. Gereği ne ise, ne uygun görülürse o yapılır, öyle yapılır. Şunu da unutma; alnımıza ne yazılmışsa o olur."

(...)

Tarık BUĞRA, *Osmancık,* (Kısaltılmıştır.)

3. METİN

HAZIRLIK

"Bihakk Hazret-i Mecnun izâle eyleye Hak

Serimde derd-i hıredden biraz eser kaldı"

İzzet Molla

(Deliler Sultanı'nın yüzü suyu hürmetine Hak'tan şifa diliyorum çünkü akıl belasından tamamen kurtulamadım.)

1. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı romanın iç kapağında yer alan bu beyit, bu romanla ve roman kişileri ile ilgili neler düşündürmektedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

SAATLERİ AYARLAMA ENSTİTÜSÜ

Roman kahramanı Hayri İrdal, saatlere meraklıdır. Zamanının çoğunu Nuri Efendi'nin muvakkithanesinde geçirir. Nuri Efendi vefat edince Asım Efendi'nin yanında çalışmaya başlar. Saatlerden biri çalınır, Hayri'yi işten çıkarırlar.

Tünel İdaresinde çalışmaya başlayan Hayri İrdal, evlenir ve bir kızı olur.

Hayri İrdal, bir gün iş arkadaşlarına dalga geçmek için şerbetçi başı elmasından bahseder. Alacaklıları bunu gerçek sanıp onu mahkemeye verirler. Mahkemede böyle bir elmas olmadığını anlatsa da akli dengesinin yerinde olup olmadığının anlaşılması için hastahaneye sevk edilir. Burada Dr. Ramiz ile tanışır. Hastanedeki bütün bozuk saatleri tamir eder. Hastaneden çıktıktan sonra da Dr. Ramiz ile görüşmeyi sürdürür.

Hayri'nin bu arada Ahmet adını verdikleri bir oğlu olur. Karısı Emine hastalanır, ölür.

Dr. Ramiz bir süre sonra "Psikanaliz Cemiyeti"ni kurar. Hayri İrdal ikinci eşi Pakize ile bu sırada tanışır. Evlenirler.

Hayri İrdal, Dr. Ramiz Bey'in çevresindeki insanlardan biri olan Cemal Bey'in yanında çalışmaya başlar. Cemal Bey Hayri İrdal'ın yanlış bir hareketini fark edince Hayri'yi işten atar. Büyük sıkıntılar çeken Hayri İrdal, eşi Pakize ile de pek mutlu değildir.

Dr. Ramiz, Hayri ile Halit Ayarcı'yı tanıştırır. Hayri, Halit Ayarcı'nın bozuk saatini tamir eder. O günlerde "Saatleri Ayarlama Enstitüsü"nü oluşturmaya başlarlar. Üç ay sonra Enstitü kurulur ve tüm akrabaya, tanıdığa burada iş verilir. Herkese, hiçbir işi olmayan bu kurumun ne kadar gerekli olduğu anlatılır. Enstitü çok ünlü olur. Dünyada tanınmaya başlar. Hayri İrdal, hiç yaşamamış bir adamın hayatını anlatan, onu gerçek bir insanmış gibi sunan kitaplar yazar, doğru dürüst bir öğrenim görmediği hâlde mimari projeler üretir. Artık para kazanmaktadır. Karısının gözünde bile değeri artar. Hayri'nin oğlu Ahmet, babasının yalan dolan dolu çevresine hiç girmez tıbbiyeyi bitirir. Doktor olarak Anadolu'ya gider. Amerika'dan gelen heyet, bu Enstitüye gerek kalmadığını söyler ve Enstitünün kapatılmasına karar verilir. Halit Ayarcı, enstitü çalışanlarının işsiz kalmaması için tasviye kurulu oluşturur. Çalışanlar da burada işe alınır.

Halit Ayarcı, uzun süre ortalarda görünmez Hayri İrdal, onu kaza yaptığı gece hasta yatağındayken görür. Halit Ayarcı ölür. Hayri İrdal az da olsa bazı gerçekleri görmeye ve bunları anlatmaya başlar.

Aşağıdaki metin kitabın ilk bölümünden alınmıştır.

I

Beni tanıyanlar, öyle okuma yazma işleriyle büyük bir ilgim olmadığını bilirler. Hatta bütün mütalaalarım, çocukluğumda okuduğum Jul Vern ve Nik Karter hikâyelerini ortadan çıkarırsanız, Arapça ve Farsça kelimelerini atlaya atlaya gözden geçirdiğim birkaç tarih kitabıyla, Tûtinâme, Binbir Gece, Ebu Ali Sinâ hikâyeleri gibi eserlerden ibarettir. Daha sonraki zamanlarda, enstitümüz kurulmadan evvel işsizlikten evde çocukların mektep kitaplarına zaman zaman göz attığım gibi, bazen bütün günümü geçirdiğim Edirnekapı veya Şehzadebaşı kahvelerinde gazetelere hatme mecbur kaldığım zamanlarda ufak tefek tefrika parçaları ve makaleleri de okudum.

(...)

Evet, ne okumaktan, ne yazmaktan hoşlanırım. Bu böyle iken bu sabah önümde koca bir defter, hatıralarımı yazmağa uğraşıyorum. Hatta bunun için her gün olduğundan daha erken, saat beşte kalktım. Kadın hizmetçilerimiz, erkek aşçımız Arif Efendi -tek kusuru Bolulu olmamasıdır, gayet güzel

yemek pişirir- evimize eski bir hanedan çeşnisi vermek için bin bir müşkülatla arayıp bulduğumuz Arap kalfa Zeynep Hanım -ne garip, çocukluğumda zencisi o kadar bol İstanbul'a şimdi siyahî insan ithalât malı gibi giriyor-, hülâsa Villâ Saat'i ellerinin emekleriyle ve iyi niyetleriyle çeviren insanların hiçbiri uyanmamışlardı. İster istemez sabah kahvemi kendim pişirdim. sonra koltuğuma gömülerek, hayatımı düşünmeğe, unutulması, bahsedilmeden geçilmesi veya değiştirilmesi icap eden şeyleri ayıklamağa, behemehâl yazılacakları derinleştirmeğe, hülâsa bir yazıdan ve bilhassa hatırat cinsinden bir yazıdan samimilik denen şeyin istediği bütün sıkı şartları göz önünde tutarak, hadiseleri zihnimde sıralamağa çalıştım.

(...)

II

Halit Ayarcı'yı tanımadan evvelki hayatım, dedim. Fakat gerçekten buna bir hayat denebilir mi? Eğer yaşamak kelimesinin mânası her şeyden mahrum olmak ve ıstırap çekmekse, her an küçülmek ve bunu nefsinde her lâhza duymaksa, bir türlü aşamayacağı bir çemberin içinde durmadan çırpınmaksa, süphesiz ben de, benimkiler de en derin şekilde yaşıyorduk. Yok, bu kelimenin içinde biraz ruh ve imkân genişliği, birtakım hakları duymak, o içten sevinmeler, dışa karşı bir parçacık güven, etrafınızla müsavi şartlar içinde rahat bir karşılaşma filân varsa, o zaman iş çok değişir. Dikkat ediniz ki, bir şeyler yapmaktan, insanlara faydalı olmaktan hiç bahsetmedim. Zaten Halit Ayarcı'yı tanıyana kadar bu cinsten bir zevkin farkında bile değildim. Bugün ise hayatımın bir gayesi var. Arkamda az çok beni hatırlatacağına inandığım bir iş bırakıyorum. On yıl müddetle dünyanın en yeni, en faydalı müessesesinin müdür muavinliğini yaptım. Değil çoluk çocuğuma, uzak yakın bütün akrabama, eş ve dostuma, hatta insan hâli, vaktiyle kalbimi kıranlara bile iyilik ettim, iş buldum, refaha kavuşturdum. Bu meselede sade enstitümüz memurları için -ki yarısı benim ve Halit Ayarcı'nın akrabasıdır, çünkü enstitü kurulur kurulmaz kadrosunun müsavi şekilde mühim yerlerden tavsiye edilenlerle hısım ve akrabamızdan teşkil edilmesine Halit Ayarcı büyük bir isabetle karar vermiş ve bu kararı hiç şaşmadan takip etmiştik-, Suadiye tarafında yaptırdığımız mahalle ile şehrimizin imarına yaptığımız hizmeti hatırlamak kâfidir sanırım.

Bilmem enstitümüzün daha ilga kararından çok evvel matbuatta aleyhinde başlayan ve ilga kararından sonra büsbütün şiddetini arttıran hücumlardan burada bahsetmeğe lüzum var mı? Hayat ne kadar gariptir? On sene evvel her yaptığımızı beğenen, öven, geniş teşkilâtımızı dünyaya bir örnek gibi gösteren gazeteler, vaktiyle o kadar dostum olan, gerek resmî kokteyllerimize, gerek basın toplantılarımıza can atan gazeteler şimdi aleyhimize yazmadıklarını bırakmıyorlar.

Evvelâ teşkilâtın genişliğinden ve lüzumsuzluğundan bahsettiler. İşsizliğin alabildiğine yürüdüğü bir memlekette bu kadar insana iş bulmuş olmamızı hiç hesaba katmadan, üç müdürlüğün, on bir şube müdürlüğünün, kırk yedi daktilo ve iki yüz yetmiş bir kontrol memurunun çokluğunu durmadan başımıza kaktılar. Sonra, sanki bir saatte yelkovan, akrep, zemberek, pandül, mil hakikaten yokmuş ve hakikaten zaman dediğimiz şey, saat, dakika, saniye ve sâliseye ayrılmazmış gibi bu şube müdürlüklerinin adlarıyla alay ettiler. Daha sonra bu müdürlüklerde on sene ehliyetle çalışan, işlerinin içinde pişip yetişmiş memurlarımızın tahsillerini, ihtisas ve selâhiyetlerini ele aldılar, nihayet bir zamanlar o kadar beğendikleri neşriyatımıza insafsızca hücum ettiler.

Başta benim yazdığım "Şeyh Ahmet Zamanî ve Eseri" adlı kitap olmak üzere bütün çalışmalarımızı delik deşik ettiler. Sâlise şubemiz şefinin -küçük baldızımın kocası- o kadar dikkatle ve emekle yazdığı "Lodos Rüzgârlarının Kozmik Saat Ayarları Üzerindeki Tesiri", dostum Doktor Ramiz'in "Saat ve Psikanalizm", "Saat Karakterolojisinde İrdal Metodu", Halit Ayarcı'nın "Sosyal Monizm ve Saat",

"Saniye ve Sosyete" adlı kitaplarının kapakları sanki çok gülünç şeyler, yahut tehlikeli vesikalarmış gibi günlerce gazetelerin ilk sayfalarında acayip başlıklar altında teşhir edildi.

Bunlarla da kalmadılar, şehrimizin halkını o kadar sevindiren, eğlendiren ve müessesemize bütün ilmî ve içtimaî faaliyetlerini kolaylaştıracak imkânları sağlayan (...), zamlı, tenzilâtlı ikramiyeli ve kolektif nakit ceza sistemimizi ele alarak, bizi düpedüz sahtekârlık ve dolandırıcılıkla vasıflandırdılar. (...)

Büyük bir maliyecimiz bu ceza sistemini maliye tarihinde gerçek bir buluş addettiğini resmen bildirmiş ve bundan sonra adımı Doktor Turgot, Necker (Nekır) ve Schacht'la (Şaht) beraber anmakta hiç tereddüt etmeyeceğini her fırsatta tekrarlamıştı.

Hakkı da vardı. Şu itibarla ki, şimdiye kadar halkı mükellef kılan para işlerinde memnuniyetsizlik daima esastır. Hele bu bir ceza şeklinde olursa, daima insanı rahatsız eder. Bizim nakit cezamız ise hiç böyle değildi. Suçlu, kontrol memurumuzdan bunu işitir işitmez, evvelâ şaşırıyor, sonra işin mantığındaki sağlamlığı anlayınca, tebessüme başlıyor, tatbikattaki ciddiliği görür görmez, gülmekten katılıyordu. Kaç kişi memurlarımıza bilhassa ilk günlerde "Aman ne olur, bir kere de bizim eve gelin, bunu karım behemehâl görsün, işte adresim" diye kartını uzatmış, ayrıca otomobil parasını da vermişti.

Nakit cezamızın dayandığı esas, şehre ait umumî saatler başta olmak üzere, açıkta bulunan saatlerden biriyle uymayan her saatten alınan beş kuruştan ibaretti. Fakat bu saat ile bir başka saatin arasında da ayar farkı varsa bu sefer ceza iki misli oluyordu. Böyle komşu olan saatlerin sayısı çoğaldıkça ceza da hendesî nispetle artıyordu. Tam saat ayarı haddizatında imkânsız olduğu için -bu, saatlere mahsus bir ferdî hürriyet meselesidir, bittabi o zaman bunu açıklayamazdım-, hele kalabalık bir yerde yapılan tek bir kontrolde epeyce miktarda bir para tahsili mümkündü.

(...)

Ahmet Hamdi TANPINAR, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (Özetlenerek kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

hendesi: Geometrik.
mizan: Tartı, ölçü aracı.
monizm: Her türlü varlığın temelde aynı kaynaktan meydana geldiğini ileri süren felsefi doktrin.
muvakkit: Vakti tayin eden kimse, zamanı belirleyen kişi.
müsavi: İki veya daha çok şeyin eşit olması.
pandül: Sarkaç.
psikanaliz: Ruhsal çözümleme.
salahiyet: Yetki.
temessül: Benzeşme.
zaviye: Köşe.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı bireyin iç dünyasını esas alan romanında, II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleri, bu dönemleri yaşayan Hayri İrdal'ın ağzından anlatılır. Bu romanda eski ile yeni, Doğu ile Batı arasında kalmış, her biri Türk toplumunun farklı kesimlerini sembolize eden insanların trajedisi ironik bir dille verilmiştir.

XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar klasik planlı, olgun romanlar yazılırken felsefe ve psikolojideki gelişmeler sonucu, insan ve insanlıkla ilgili farklı boyutlar keşfedilince roman türünün de kuruluş özellikleri değişmeye başlar, yenilikçi roman örnekleri, klasik romanı sarsar. Romandaki olay ve düğüm önemini yitirir. Zaman, öznel ve nesnel zaman olarak iç içe geçerken anlatışın kronolojik sırası da bozulur.

Romanlarda kronolojik akış, genellikle ileriye doğrudur. "Geriye dönüş" tekniğinin kullanıldığı bölümlerde ise kronolojik akış, geriye doğrudur. Geriye dönüş tekniği, geçmişin anlatılacağı ya da hatırlatılacağı zaman kullanılan bir anlatım yöntemidir.

Bilinç akışı tekniği, hikâye, roman gibi türlerde insanı, düşüncelerinin dümdüz, zamansal ve mantıksal akışı içinde değil, iç dünyasının, bilinçaltının gerçekliği ile yansıtma amacını güden, iç konuşmalarla, serbest çağrışım metoduna dayalı anlatma yoludur.

Saatleri Ayarlama Enstitüsü adlı romandan alınan bu metinde çağrışımlardan yararlanılarak "bilinç akışı" yöntemi kullanılmıştır. Birbiriyle ilişkisi olmayan uzun cümleler, belirli bir düzen gözetilmeden sıralanmış, böylece kahraman anlatıcının içinde bulunduğu ruh hâli yansıtılmaya çalışılmıştır.

İç çözümleme tekniğinde anlatıcı araya girer ve kahramanın duygu ve düşüncelerini okura anlatır. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı romanda "iç çözümleme" yöntemi kullanılmıştır. Anlatıcı, kahramanın içinde bulunduğu durumu, hissettiklerini anlatarak kahramanı daha yakından tanıtmayı amaçlamıştır. Bu metinde saatler, insan gibi düşündürülmüş, anlatıcı araya girerek, saatlerin hissettiklerini anlatmış, böylece alegorik (simgesel) anlatımdan da yararlanılmıştır.

Ahmet Hamdi, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde geleneksel olanı reddetme tavrı olarak tanımlayabileceğimiz modernizmden en iyi şekilde yararlanmış, hayatın ve toplumun evrensel değişimine ayak uyduramayan bireyin yabancılaşma merkezli yaşamını anlatmıştır.

Cumhuriyet Sonrası Türk Romanında Görülen Yönelimler

1950-1960 yılları arasında değişik konularda roman yazan gerçekçi yazarlar arasında, Necati Cumalı, Sunullah Arısoy, İlhan Tarus, Tarık Dursun K., Oktay Akbal, Tarık Buğra, Attilâ İlhan sayılabilir.

Türk edebiyatında 1950'lerden sonra gelenekçi yaklaşımla verilen eser sayısı da artmaya başlar. Bu tür romanlarda toplumun kültür değerlerine ilişkin farkındalık oluşturulmaya çalışılır. Romantik tavrın takipçisi olan bu tür romanlarda klasik olay örgüsü içinde aile ve aile içi değerler yüceltilir. "Gelenekçi roman" denilen bu tür romanlarda geleneksel yaşam tarzı ile dinî, millî değerler kurmaca dünyasına aktarılır. Sâmiha Ayverdi, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Bahaeddin Özkişi, Münevver Ayaşlı, Emine Işınsu, Sevinç Çokum bu tür romanlar yazmışlardır.

Bu dönemde genelde sanatın toplumsal işlevi üzerinde durulurken Tağrık Buğra "Sanat için sanat" görüşünü savunarak dikkatleri çekmiştir. Oktay Akbal, sanatı toplumun hizmetinde düşünen yazarlara karşı, bireyden yana hareket eden bir yazar olarak kendinden sonra gelenlere öncülük etmiştir. Yine bu dönemde Attilâ İlhan da bireyden hareketle toplumsal sorunlara değinmiştir.

Türkiye dışında yaşayan Türklerin durumları bu dönemde yeni bir konu olarak işlenmeye başlanmıştır.

Türk dünyası yazarlarından Cengiz Dağcı bu dönemde dikkat çeken isimdir.

1960'tan sonra romanımızda ele alınan konular çeşitlenmiş, roman tekniğinde de büyük bir gelişme, değişme olmuştur. Bu dönemde dikkat çeken isimler arasında Yusuf Atılgan, Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu, Peride Celal, Rıfat Ilgaz, Mehmet Seyda sayılabilir.

1960'tan sonra genellikle birkaç konuyu bir arada işleyen yazarlar görülür. Bunların üzerinde durdukları konular, kentlerde yaşayan ve geçim sıkıntısı çeken dar gelirliler, aydınlar, gecekondularda ve kenar mahallelerde yaşayan insanlarla bunların yaşayışları ve sorunlarıdır.

1960'tan sonra yaşanan Almanya'ya işçi göçü, romanlar için de yeni bir konu olmuştur.

1970'ten sonra toplumsal konularla birlikte insan psikolojisine önem verilmeye başlandığı görülür. Kimi yazarlar doğrudan bu konuya eğilirler. Bu dönemde daha çok bireyin çevresiyle ve toplumla olan uyuşmazlığı, bunun nedenleri, bu uyuşmazlık sonucu ortaya çıkan yalnızlık duygusu ve bu nedenle yaşanan bunalımlar üzerinde durulmaya başlanır. Değişik toplumsal ve kültürel kesimleri temsil eden kişiler üzerinde durularak başarılı psikolojik romanlar yazılır. Genellikle anılar, çağrışımlar ve

izlenimlerle gelişen bu romanlarda belli bir olaylar dizisi yoktur. Bu dönemde kısa bir süre içinde geriye dönüşlerle kişinin geçmişini veren "anlık roman" ve bilinç akışının geliştirildiği örnekler verilmiştir.

Bu tür roman yazanlar arasında Vedat Türkali, Ferit Edgü, Necati Tosuner, Füruzan, Pınar Kür, Oktay Rıfat, Oğuz Atay, Abbas Sayar, Bekir Yıldız sayılabilir.

Modernist Roman

XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar yazılan romanlar genelde dış dünya ile örtüşen, neden-sonuç ilişkisi barındıran gayet anlaşılır eserlerdir. XX. yüzyılın ilk yarısında siyasi ve sosyal şartların hızlı bir şekilde değişmesi, bilim ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla ilerlemesi, insanları sarsar ve insan iletişimi bu olanlardan büyük zarar görür. İnsanlar birbirine yabancılaşmaya başlar. İşte "modernizm" böyle bir dönemde ortaya çıkar. Modernist romanlarda gerçeklik karşısında tedirgin olan, çevreye yabancılaşan, iç dünyasına çekilen insan anlatılmıştır.

Modernizm akımının özellikleri:

- Geleneksel anlatım ve yapı, reddedilir. "Bilinç akışı", "iç konuşma", "geriye dönüş" teknikleri kullanılır. Romanlarda kronolojik sıralama bozulur.
- Okur, yeni teknikler sayesinde hem karakterleri daha yakından tanır hem de iç içe geçmiş zaman ve olaylardan oluşan kurguyu daha kolay çözümler.
- Çağrışımlara yer verilir, alegorik anlatım önemsenir.
- Modernist eserlerde olay değil olayın birey üzerinde bıraktığı etkiler anlatılır.

Modernizmin Türk ve dünya edebiyatındaki önemli yazar ve eserlerinden bazıları:

Yusuf Atılgan *Anayurt Oteli*, *Aylak Adam*, *Canistan*; Ferit Edgü *Hakkâride Bir Mevsim*, *Do Sesi*, *Kimse*; Bilge Karasu *Gece*, *Kılavuz*, *Troyada Ölüm Vardı*; Oğuz Atay *Tutunamayanlar*.

James Joyce (Ceyms Coys) *Dublinliler*, *Ölüler*, *Eveline* (Evilin); Franz Kafka (Franz Kafka) *Şato*, *Dönüşüm*, *Dava*; William Faulkner (Vilyım Falknır) *Ses ve Öfke*, *Ağustos Işığı*, *Döşeğimde Ölürken*; Wirginia Wolf (Virjinya Volf) *Deniz Feneri*, *Dalgalar*; Marcel Proust (Marsel Prost) *Kayıp Zamanın İzinde*, *Hazlar ve Günler*, *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde* olarak sıralanabilir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı romandan alınan metinden yola çıkarak romanın konusunu ve temasını belirleyip ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

2. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirleyiniz.

3. Roman kahramanı Hayri İrdal'ın yaşamındaki en önemli olay nedir? *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı romandan alınan metnin tamamından yararlanarak bunu belirleyiniz.

4. **a.** Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyerek bunların, olayların gelişimindeki etkisini değerlendiriniz.

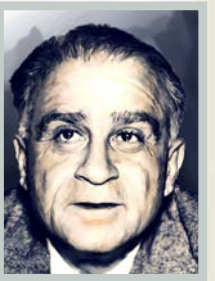
b. Metindeki mekânlarla olay ve kişiler arasında nasıl bir bağlantı kurulmuştur? Değerlendiriniz.

5. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ne zaman kim tarafından kurulmuştur? Burada ne iş yapılmaktadır? Metne göre açıklayınız.

6. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün yayını olan eserler nelerdir? Bu eserlerin sonu ne olmuştur? Metne göre açıklayınız.
7. Metindeki "çatışma"ları ve bu çatışmaların kimler arasında olduğunu belirleyiniz.
8. Metinde hangi davranışların eleştirildiğini belirleyiniz.
9. Metindeki olay ve durumları kendi hayatınızla, çevrenizdeki olay ve durumlarla karşılaştırınız.
10. Metinden, geriye dönüş tekniğinin kullanıldığı cümleler bulup gösteriniz.
11. Metinde kullanılan anlatım biçimleri, düşünceyi geliştirme yollarını ve bunların romandaki işlevlerini belirleyiniz.
12. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bu metindeki dil ve anlatım özelliklerini; cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, anlatım teknikleri, söz sanatları, akıcılık, nesnellik, öznellik gibi hususları dikkate alarak belirlemeye çalışınız.
13. Modernist romanın Türk ve dünya edebiyatındaki temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Ahmet Hamdi TANPINAR (1901-1962)

Şiir, hikâye, deneme, makale, roman türlerinde eserler vermiş, Doğu ve Batı kültürlerini sindirmiş ve bunlarla yepyeni bir senteze ulaşmış sanat ve fikir insanımızdır.

İstanbul'da doğan Ahmet Hamdi Tanpınar 1918'de İstanbul Baytar Mektebine, sonra da Edebiyat Fakültesine girdi. 1921'de Yahya Kemal'in yönettiği *Dergâh*'ta ilk yazıları çıktı. Bir süre çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1939'da İstanbul Üniversitesinde yeni Türk edebiyatı profesörü oldu. 1942'de Kahramanmaraş milletvekili olarak meclise girdi. Yoğun bir şekilde eser verdiği dönem olan 1962'de kalp krizi geçirerek hayata veda etti. Millî tarih ve üsluba bağlı, modern bir sanatçı kimliğini oluşturmasında büyük etkisi olan hocası ve dostu Yahya Kemal'in Aşiyan'daki mezarının yanına defnedildi.

Dergâh, *Millî Mecmua*, *Hayat* ve *Görüş* gibi dergilerde yayımlanan şiirleriyle tanınan sanatçı kendine has kelime ve kavramlarla estetik yanı yoğun bir şiir dünyası kurmuştur. Şiirlerinde zaman, aşk, sonsuzluk ve ölüm temalarını işledi. Sanatçı titizliğini hikâye ve romanlarında da gösteren Ahmet Hamdi Tanpınar, özellikle hikâyelerinde insan ruhunun derinliklerinde dolaşıp rüya ve hayallerle insan psikolojisiyle ilgili çözümlemeler yaptı.

Romanlarında Türk toplumunun son yıllarda yaşadığı kültür ve medeniyet çalkantılarını usta bir anlatımla dile getirdi.

2001 yılından beri anısını yaşatabilmek için Ahmet Hamdi Tanpınar adına edebiyat ödülleri verilmektedir.

Eserlerinden bazıları

Roman: *Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Sahnenin Dışındakiler, Mahur Beste, Aydaki Kadın.*

Hikâye: *Abdullah Efendi'nin Rüyaları, Yaz Yağmuru.*

Şiir: *Şiirler.*

Deneme: *Beş Şehir.*

İnceleme: *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Tevfik Fikret.*

DİL BİLGİSİ

1. Beni tanıyanlar, öyle okuma yazma işleriyle büyük bir ilgim olmadığını bilirler. Hatta bütün mütalaalarım, çocukluğumda okuduğum Jul Vern ve Nik Karter hikâyelerini ortadan çıkarırsanız, Arapça ve Farsça kelimelerini atlaya atlaya gözden geçirdiğim birkaç tarih kitabıyla, Tûtinâme, Binbir Gece, Ebu Ali Sinâ hikâyeleri gibi eserlerden ibarettir. Daha sonraki zamanlarda, enstitümüz kurulmadan evvel işsizlikten evde çocukların mektep kitaplarına zaman zaman göz attığım gibi, bazen bütün günümü geçirdiğim Edirnekapı veya Şehzadebaşı kahvelerinde gazetelere hatme mecbur kaldığım zamanlarda ufak tefek tefrika parçaları ve makaleleri de okudum.

a. Bu parçada asıl anlatılmak isteneni belirleyiniz.

b. Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalamada görülen farklılıklar yazarın tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

c. Bu parçada kısa çizginin hangi amaçla kullanıldığını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı modernist romanıyla Sâmiha Ayverdi'nin *Batmayan Gün* adlı tezli romanını tabloda verilen ölçütlere göre karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını belirleyip ilgili alana yazınız.

	Saatleri Ayarlama Enstitüsü	*Batmayan Gün*
Romanın yazıldığı dönem		
Romanın konusu ve teması		
Romandaki açık ve örtük iletiler		
Dil ve üslup özellikleri		
Kullanılan anlatım biçimleri		
Kullanılan anlatım teknikleri		
Anlatıcının özellikleri ve bakış açısı		
Romanın mekân ve zaman özellikleri		
Karakterlerin belirgin özellikleri		
Düşsel ögeler		

4. METİN

HAZIRLIK

Süha Rikkat'in mektuplarından:

(...)

Kaynaşmamız pek çabuk oldu. 1947'de Yıldız Bahçesi'nin peyzajını yapmışsınız, yağlıboya. Uzakta Boğaziçi, karşı kıyılar. Ortada, ağaçlar arasındaki öbekte açmış kocaman, o kıpkırmızı çiçek; ne çiçeğiydi? Godetya olabilir mi? Tam anlayamıyordum ama bu peyzajınızda benim gençliğimden bir şey esiyordu. Yaz günbatımlarının çın çın sessizliği... Şurada bir kameriye olsa, Süha Rikkat'in gençlik romanlarından bir peyzaj diyeceğim...

Sonra peyzajlarınız azalmış, iyice azalmış. Sokaklar, taşıtlar, binalar, derken vazoda çiçekler, birçok vazoda çiçekler natürmortu, derken portreler, insanlar, hatta Yahya Kemal Bey, incecik ve kırmızı pelerinli bir Yahya Kemal...

Selim İLERİ, *Yalnız Evler Soğuk Olur,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu metindeki anlatıcı, Selim İleri'nin eski bir romanının kahramanıdır. Bu kahraman yıllar sonra bu romanda tekrar karşımıza çıkmıştır.

Bu anlatım tekniğinin *Yalnız Evler Soğuk Olur* romanına neler kazandırmış olabileceğini tartışınız.

YALNIZ EVLER SOĞUK OLUR

Selim İleri'nin Yalnız Evler Soğuk Olur adlı romanında yaşlı bir yazar-anlatıcının geçmişiyle, yazdığı karakterlerle ve edebiyat hayatıyla yüzleşmesi anlatılır. Romanın merkezinde yazarın eski roman kahramanlarından "Süha Rikkat" vardır. Bu karakter, bu romanda yazarın karşısına çıkarak ondan hesap sorar. Eserde yalnızlık, pişmanlık, yazarlık, geçmiş ve toplumsal acılar gibi temalar işlenmiştir.

(...)

Onu, genç kadını tanıyordum, eskilerden. Ama nereden tanıdığımı çıkaramıyordum. Bulanık, belirsiz, hep isli.

Kadın, gülümseyerek -istihzalı bir tebessüm- (...) dünyanızda her şey kapkaranlık!" diyor. Onu hiç böyle konuşturmamıştım. Az önce bahçe makasıyla kestiği, taçyaprakları iyice açılmış ölü gülü, küçük, ışıl ışıl kristal vazoya yerleştiriyor. Bu yıl erkenden solmuş güz gülleri.

Kadınla birlikte “istihza” ve “tebessüm”: Geçmiş zaman sözcükleri. Bir an; tiyatrodaki gibi bir sessizlik ânı. Sessizlik uzuyor. Eski zamanlardan kalma bir hatıra bu kadın; belki. Kadın sahnenin önüne doğru yürüyor.

Belki o! Duraksayış. Bir an. “Tozlu Aşk Romanları”mda onu üç kez yaşattım. Üç kez yaşatmaya uğraştım.

(...) Handiyse cümlesi cümlesine, kelimesi kelimesine hatırlıyorum:

Mevsim kış; mevsimi kış yapmıştım. Lapa lapa kar yağıyormuş. Üşüyerek seyrediyordum.

(...)

Kar yağıyor! Kanatları açık pencereden, demir parmaklıkların arasından onlara bakıyor, roman kişilerine, romanlarındaki kişilere. Her birini hatırlıyor, her birine şefkatler yağdırıyor. Her birine şefkatler yağdırdığı için burada! Hastalığının teşhisi: Şefkat duymak!

(...)

Sahne değişiyor. Çiçeklerle bezenmiş, konfetiler yağan balo salonuna geçileceği sırada geliyor genç kadın. Heyecan rüzgârı esiyor, onu görenler gözlerini alamıyorlar.

İlerilere, taa ilerilere bakarak gülümsüyor. Emma Bovary’nin okuduğu herhangi bir romandan gelmişçesine ve Anna Karenina’ymışçasına ağır ağır yürüyor. Hep gülümsüyor, (...)

(...)

Balo, dorukta kıpırdamadan durmuş… Balo, safir mavisi, çağlayan gibi akan tuvalet… Demek o, Sühâ Rikkat! Hayatındaki çoraklıktan, korkunç kasvetten kurtulmak için birçok gece dua etmişti. Duasında

—Gerisini getiremiyor, yazı makinasının başından kalkıyorum.

O günlerdeki duygularıma, düşüncelerime geri dönemem, başarmak ihtirasıma da. O günlere yeniden hayat vermem imkânsız. Sürekli kesintiye uğrayan, kopuk kopuk hatırlayış yığını.

Kopuk kopuk hatırlayışta en çok başarmak ihtirası: (...) Uzak bir izdi artık Ahmed Hâşim şiiri; çoktan uzaklaşmıştım Ziya Osman Saba'dan, Âsaf Hâlet Çelebi'den.

Eksercioğlu Sokağı'ndaki çatı katında oturuyordum. Otuzlarımda. Ölesiye yazdığım günlerdi. Kendimi yenilemek! Dönüm noktasına geldiğimi seziyordum. Başarı sürsün! O güne kadar yazdıklarımdan uzaklaşmak, ayrılmak, bambaşka bir dünya kurmak, kendimle yol ayrımında…

O güne kadar yaşıtlarımı, küçük obayı, yakın çevremi yazmıştım. Şimdi bir kadının, (...) sonbaharını yazmak istiyordum. Söylemem yersiz: Biraz ironik… Hayli ironik…

Yaşanmadan geçip gitmiş bir yaz daha ondan çekilirken; 'son yazı' yaşamak isteyecekti. Narlık diye bir tatil beldesi uydurmuştum, güneyde, iyice güneyde. Kendi hayatının sonbaharını asla alımlamıyordu. Sevinçler, umutlar kuşanmış; Narlık'a gelecekti.

Art arda müthiş yaz sağanakları. Ağustos sonunda sonbaharı hissetmiş olmayım. Geceler serin. Sonra hep öyle gitti. Eylül girer girmez yaz bizden uzaklaşır. Geceler günden güne serinler. Pus dağılır. Dediğim gibi ölesiye yazdığım günler.

2015'te -bölük pörçük hatırlayışlar yığınını kurcalayarak- şöyle yanıtlamışım: "O eski aşk romanlarının hayatımızdan el ayak çekişini yazmaya karar vermiştim. Farklı bir konu, yeni bir yol aranıyordum. Ne o eski İstanbul, romanların sık sık andığı semtler, yaşam biçimleri, yalılar, kotra yarışları, köşkler, sarmaşık gülleri kalmıştı, ne de o hülyalı okurlar. Eski, unutulmuş romancı Sühâ Rikkat gerçeklik cehenneminin tam ortasında sürdürüyordu artık yaşamını."

(...) Ne var ki, roman kahramanımla asla özdeşlik kurmayacaktım. Duygunluğumu dizginleyecek, ondan esirgeyecektim yürek çarpıntımı. Tam tersine, handiyse şeytanî bir sırıtış.

Aralarına sızmaya çalıştığım okuryazar çevre kara alaya, kara gülmeceye açılıp saçılmış: Gözyaşı yasak. Katharsis kesinlikle yasak. Aristoteles (Aristoteles) kapının önüne konacak. "Beden dili" falan almış başını gitmiş. Yasaklara uyarak, âdeta boyun eğerek yol alıyordum; sırf onlar beğensinler...

Olaylarla, kişilerle arama sözüm ona uzaklık koyuyordum.

Güneyde, iyice güneyde, Akdeniz kıyılarında sonyaz. Yürek çarpıntımı esirgediğim kız (...) gelecek yazın düşleriyle, tasarılarıyla -romanlar, daima romanlar, uçsuz bucaksız romanlar!- avunacak. Zorlukla taşıdığı -romatizmalar- valizinde, yaz oteli için frapan, aslında rüküş giysiler: Her zaman şık, her zaman elegant; beğenildiğine inanmış, kıvançlı...

Gelelim -o yıllarda Türkçesine 'arınma' mı, 'arıtma' mı, 'boşaltma', 'boşaltım' mı deneceğine bir türlü karar verilmemiş-katharsisten bir türlü kurtulamıyordum: Yine acıklı olsun, okurlar üzülsünler, acısınlar, merhamet duya duya arınsınlar, Aristoteles devreye girsin, herkes (...) kızı benim üç beş sayfama gözyaşı döktükten sonra unutup gitsin...

Zamana yas tutmak gerekir. Leylâklar, şakayıklar solup kurudukça; ekim bastırınca, yaz sonunun gün gün çözüldüğünü, silindiğini ayrımsar, sessizce, hayli kaygılı, elimizden kayıp gitmiş yaz anılarıyla baş başa kalırız. Yaz kırıkları.

Katharsisten yalıtılmış Süha Rikkat -adını bulmuştum nihayet- asla onaylamayacaktı; "Hayır! Hayır!" anlamına başını iki yana sallayarak karşı koyacaktı.

İkiye bölünmüştüm: Anlatıcı, ben, yazar, bakış açısı, elöyküsel anlatış üzünçlerle dile getiriyor; roman kişisi, Süha Rikkat, us yarılmasında boyuna saadetler kuşanıyor: "Hayır! Hayır! Hiçbir şey bitmedi; mutluluk gelecek ilkbahara! Gelecek ilkbahara!"

Yaz kırıkları cam kırıklarından daha keskin.

Sayısız güneş oyunuyla, ışık yağmurlarıyla, mevsim, güzelliğinden usanmışçasına donuklaşacaktı. Tan söküşüne şimdi kurşunî eşlik ediyor, günbatımına da, Süha Rikkat hiçbirini görmüyor, Narlık'ta ebedî sonbaharın hazanlarına kavuştuğuna inanıyor, ebedî gençliğe, ebedî aşklara.

Mevsim mumyaya, kadavraya dönecekti: Süha Rikkat hâlâ Narlık'ta! Yaz oteli boşalmış, Bomboş yaz otelinde Süha Rikkat ebedî ve ezelî sonbahar kraliçesidir...

Tek bir ânın iskeleti bile kalmaz geriye.

"Mutluluk gelecek ilkbahara! Hiçbir şey bitmedi!" Seçkin okurlar -sanat çevrem- gülsünler gülsünler istiyordum. Gözyaşı yok!

Bunlardı tasarladıklarım: Bir avuç konfeti; Süha Rikkat'in özdeşleyimsiz hayat hikâyesi, Narlık'ta son yazı.

Bir avuç konfeti: Narçiçeği, mavi, beyaz, pembe -tabiî tozpembe-, eflatun benekler. Mesela mevsimin son balosu.

Süha Rikkat'in Anna Karenina'sı erken ayrılacaktı balodan.

Şu an bütün ihtişamıyla salona giriyor.

Bölük pörçük hatırlıyorum -yazmış mıydım?, şimdi mi uyduruyorum?-:

Ezbere bilmesine karşın Anna'nın tuvaletini, o tasviri okuyor Süha Rikkat, yakın gözlüğünü takmış, sırtında pejmurde sabahlığı, Tolstoy'un eserinde, burun kanatları titriyor, sayfa bilmem kaç. Vronski (Vronski) salonda mı?

Birçok kez *Anna Karenina* gibi bir roman yazmak istemiş, bir kez olsun yazamamış. "Yazdım! Yazdım!" diyecekti kendine, "benim filan falanlarım *Anna Karenin*a'yı hiç aratmaz! Gururla gülümsüyor. Esasen *Anna Karenina* lüks hayatın *Madam Bovary*'sidir (Bovari), hangisi önce yazıldı? İşte böyle, romancılar birbirlerinden etkilenirler...

Hayalinde kalmış olan daha görkemliydi: Bütün Venedik dantelleri, bütün siyah inciler, yaprakları kalp biçimi bütün mor menekşeler! Hatta belki bütün elmas bir gelin tacı! Hâlbuki biraz dekolte, siyah kadife bir "elbise" -tercüme hatası mı bilmemiş- giymiş. Boynunda bir sıra beyaz inci, siyah saçlarında menekşelerden küçük bir çelenk...

Zavallı, torlak Tolstoy bu kreasyon için kim bilir ne kadar uğraşmıştı! Çarlık Rusyası'nda moda mecmuaları neşrediliyor muydu, yeni sezonun tuvaletleri. O çaçaron karısına danışmıştı belki de. Çaçaron, Anna'nın güzelliğini kıskanmış olabilir.

Hem ölmez eseri okuyor, hem gülüyor Süha Rikkat; koskoca fakat acemi Tolstoy'un yersiz sadeliğine merhamet duyuyor. A canım, kadın okurların hayallerini biraz gıcıklamak lâzımdır.

(...)

Vakit kaybetmeyelim: Devam edelim: (...) Piyes bitince aktris unutulur. Kaldı ki, Anna'dan sonrası fasa fiso.

Kendi Anna'sı -ismi Nerime de olabilir, Nermin de, Hümeyra, Lâle, Pervin, Feriha…- kanatlanmışçasına dans ediyor, kavalyesinin güçlü kolları arasında, "Elbise"sinin değil, tuvaletinin Venedik dantelası volanları deniz köpükleri gibi. Baş döndürücü bir vals bu; (...) Bu musikîde Feriha'nın… Pervin'in… Nerime'nin yanaklarını alev alev yakan bir şey var.

Kavalyesi "Yoruldunuz mu?", diye soruyor.

"Hayır. Daha dönelim, daha dönelim, dönelim! Bu gece bitmesin!"

Bu Gece Bitmesin: Romanı için fena isim değil. Bir köşeye not etmeli; yakın gözlüğünü takıyor.

Bu Gece, çiziktirirken, meçhul okurlarını görür gibi oluyordu, hayatları boyunca bir defa olsun baloya gitmemişler, bir defa olsun dansa dâvet edilmemişler, dans etmemişler. *Bitmesin*. Şimdi bu satırları okuyorlar, çekim alanı balo sahnesi, onlar mütevazı bir evde, yapayalnız. Hayat esasen öyle değil midir? (...) Bir roman sayfasındaki çın çın musikî, yanıp sönen, boyuna yanıp sönen bir ümit ziyası olabilir.

Sırada Nerime'nin... Feriha'nın -yerli Anna- yaşadığı yalı var. Balo gecesinin sabahında Perihan... Nedret... Hümeyra bu yalının denize bakan yatak odasında uyandı. Evet, Ziya Bey Yalısı Suadiye'nin en mûtenâ bir köşesindedir.

Korudan farksız büyük bir bahçenin ortasında. Yüksek ağaçlarla çevrili. Bahçe yolunun iki yanını sarmaşık gülleri donatmış. Bu bembeyaz yalıya semtin sakinleri Albatros adını takmışlar; albatros efsanevî deniz kuşudur.

A canım, yok evlerinde oturanların ağzının suyunu akıtmak lâzımdır. Perihan bu evden gelin çıkacak... Süha Rikkat kıs kıs gülüyor.

Gülüyor muydu? Ötekilere mi -sanat çevrem- yaranmak istiyordum?

(...) Kimse senden böyle bir şey beklememişti. Süha Rikkat'i gülünç kılan sendin.

Kısacık bahçe yolunun iki yanında sardunyalar. Yaşlı kadın -kaç yaşında olduğunu bir türlü çözemiyorum- bu yaz daldırdı toprağa. Yapraklı saplardı. Sardunyalar bütün mevsim alev alev açtı.

"Yıllardan beri aşk romanları yazarım."

"Yaşadığınız günlerin sıkıntıları sizi ilgilendirmiyor mu?"

"Hayır. Biliyorsunuz, çorapçı kız romanları yazıyorum. Yetişmiş miydiniz, eskiden çorap örücü kızlar vardı, hanımların ipek çoraplarını. İnsanları mesut etmeye çalışıyorum. Mutlu biten romanlarım onları avutuyor."

Bu konuşmayı sürdürebilirim; Süha Rikkat "Hakikatte mücadelem bu kadar" diyebilir, "saadetler yazarak..."

Selim İLERİ

***Yalnız Evler Soğuk Olur* (Özetlenerek kısaltılmıştır.)**

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

çaçaron: Yüksek sesle ve karşısındakini bezdirip yıldıracak biçimde konuşan kimse.

elegant: Zarif.

istihza: Gizli veya kinayeli bir biçimde alay.

katharsis: Kişinin içinde biriktirdiği yoğun stres, üzüntü ve korku gibi olumsuz duyguları dışa vurarak rahatlaması, ruhsal olarak temizlenmesi ve arınması sürecidir.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Yalnız Evler Soğuk Olur romanında postmodernizmin aşağıda verilen özellikleri görülür:

1. Üstkurmaca vardır.

Roman yalnızca bir hikâye anlatmaz; aynı zamanda yazma eylemini, karakter yaratmayı ve yazarın kendi metniyle ilişkisini konu edinir. Böylece yazar, yarattığı karakterle yüzleşir.

2. Gerçek ile kurmaca iç içedir.

Anlatıcı Selim İleri'ye çok benzer; Süha Rikkat ise yazarın önceki romanlarından gelen kurmaca bir karakterdir. Bu durumda gerçek yazar, anlatıcı ve roman kişisi arasındaki sınırlar bulanıklaşır.

3. Metinler arasılık görülür.

Romanda Selim İleri'nin önceki eserleriyle bağlantı kurulur. Özellikle Süha Rikkat'in daha önceki romanlardan gelmesi, eseri metinlerarası bir yapıya taşır. Ayrıca Virginia Woolf ve Tolstoy gibi sanatçılara ve eserlerine yapılan edebî göndermeler de romanın edebiyatla kurduğu bağı güçlendirir.

4. Klasik olay örgüsü zayıftır.

Roman "başlangıç-gelişme-sonuç" düzeninde ilerlemez. Daha çok anılar, iç konuşmalar, çağrışımlar ve geçmişle hesaplaşmalar üzerine kuruludur.

5. Yazar kendi karakterleriyle hesaplaşır.

Bu, postmodern romanlarda sık görülen bir durumdur. Yazar kendi kurduğu dünyaya girer; oluşturduğu karakterler de artık yalnızca onun yönettiği kişiler olmaktan çıkar, ona soru soran ve hesap soran varlıklara dönüşür.

Özünde hümanist tavır taşıyan, aydınlatmacı akla, ilerleme fikrine ve evrensel doğrulara güvenen modernist anlayış, giderek zorlayıcı bir kimlik kazanmaya başlayınca eleştirel bir yaklaşımı benimseyen postmodernizm, sanatın çeşitli dallarında başlamış olur.

Sözlük anlamı, modernizmin sonrası olan postmodernizm, modern yaşamı sorgulayan ve reddeden bir anlayışı benimser. II. Dünya Savaşı sonrası özellikle 1950-1960'lardan itibaren sanat, edebiyat, mimari ve düşünce alanlarında görülür.

Postmodern romanın özellikleri

Postmodern romanda gerçek ile kurgu arasındaki sınır çoğu zaman belirsizleşir. Okur, yalnızca anlatılanları izleyen kişi değil, metnin anlamını kurma sürecine katılan etkin bir özne olarak görülür. Bu nedenle oyun kavramı postmodern romanda önemli bir yer tutar; yazma ve okuma süreçleri çoğu zaman bir oyun gibi düzenlenir.

Postmodern romanlarda klasik olay örgüsü ve geleneksel roman kurgusu kırılır. Anlatı parçalı, kopuk, kesintili veya çok katmanlı bir yapı gösterebilir. Bu yapı, modern insanın zihinsel karmaşasını, gerçekliğin parçalı algılanışını ve anlamın tek merkezden kurulamayacağını yansıtır.

Postmodern romanlarda tarih, ideoloji, mitoloji ve geleneksel anlatılar yeniden ele alınır. Ancak bunlar çoğu zaman mutlak hakikatler olarak değil, sorgulanan, dönüştürülen ve yeniden kurgulanan anlatılar olarak kullanılır. Dil oyunları, ironi, mizah, parodi, pastiş, metinler arasılık ve üstkurmaca postmodern romanın anlatım teknikleri arasında yer alır.

Postmodern romanda dil, yalnızca gerçekliği yansıtan bir araç olarak değil, gerçekliği kuran ve çoğaltan bir yapı olarak görülür. Bu nedenle hiçbir metin tamamlanmış, tek anlamlı ve kapalı bir bütün değildir. Her okuma, metni yeniden anlamlandırır ve yeni yorumlara imkân tanır.

Postmodern romanda sık görülen kavramlar

Üstkurmaca, bir metnin kendi kurmaca oluşunu okura fark ettirmesidir. Bu teknikte roman, yalnızca bir olayı anlatmakla kalmaz; yazılma sürecini, anlatıcının konumunu, kurmaca ile gerçek arasındaki ilişkiyi de konu edinir.

Tarihe yönelme, postmodern romanda tarihin yeniden yorumlanmasıdır. Postmodern roman, tarihi yalnızca büyük kahramanların veya resmî anlatıların alanı olarak görmez. Sıradan insanları, gündelik hayatı, unutulmuş ya da bastırılmış sesleri de anlatıya dâhil edebilir.

Fantastik ögeler, gerçekçi anlatımın sınırlarını genişleten hayalî, olağanüstü veya düşsel unsurlardır. Postmodern romanda fantastik ögeler, gerçek ile hayal arasındaki sınırı belirsizleştirmek için kullanılabilir.

Metinler arasılık, bir metnin başka metinlerle, türlerle, kültürel kodlarla ve söylemlerle kurduğu açık ya da örtük ilişkidir. Alıntı, gönderme, anıştırma, parodi, pastiş ve yeniden yazma metinler arasılığın farklı biçimleri arasında yer alır.

Pastiş, bir yazarın, dönemin, türün veya söyleyiş biçiminin üslubunu bilinçli biçimde taklit etme yöntemidir. Destan, masal, halk hikâyesi, efsane, tarihî belge, ansiklopedi maddesi veya bilimsel metin gibi farklı türlerin üslupları roman içinde kullanılabilir.

Parodi, bir metni, türü veya söylemi dönüştürerek onu mizahi, eleştirel ya da alaycı bir bağlamda yeniden kurma yöntemidir.

İroni, söylenen ile kastedilen arasında karşıtlık kurarak eleştirel, alaycı veya düşündürücü bir anlam oluşturan anlatım biçimidir.

Postmodernizmin dünya ve Türk edebiyatındaki temsilcilerinden bazıları:

Italo Calvino (İtalo Kalvino); Paul Auster (Pol Ouster) *Leviathan*, *Yanılsamalar Kitabı*, *Ay Sarayı*; Orhan Pamuk *Benim Adım Kırmızı*, *Kara Kitap*; Latife Tekin *Sevgili Arsız Ölüm*; İhsan Oktay Anar *Puslu Kıtalar Atlası* olarak sıralanabilir.

1980 Sonrası Türk Romanı

1980'den sonra roman konularındaki değişmelerle birlikte roman yazma tekniğinde de büyük ölçüde yenileşme görülür. Roman yazarlarının "kent soylu gerçekçilik" anlayışını benimsedikleri söylenebilir.

Latife Tekin, Ayla Kutlu, Buket Uzuner, Orhan Pamuk, İhsan Oktay Anar bu dönemde eser veren sanatçılardandır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Okuduğunuz metinde geçen anlamını bilmediğiniz kelime ve deyimlerin anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. **a.** Okuduğunuz metindeki anlatıcıyı ve bakış açısını değerlendiriniz.
   b. Anlatıcının okuru yönlendirip yönlendirmediğini, olayları yorumlayıp yorumlamadığını, kahramanlara müdahale edip etmediğini değerlendiriniz.
3. **a.** Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.
   b. Bu metnin kurgusunda sizi en çok etkileyen nedir? Açıklayınız.
4. Pastiş, parodi ve ironiden *Yalnız Evler Soğuk Olur* romanında nasıl yararlanılmıştır? Anlatınız.
5. Metindeki temel çatışmayı veya karşılaşmayı bu çatışma etrafında yer alan veya metnin ima ettiği diğer çatışma, karşılaşma veya karşıtlıkları belirleyiniz.
6. İkiye bölünmüştüm: Anlatıcı, ben, yazar, bakış açısı, elöyküsel anlatış üzüngçlerle dile getiriyor; roman kişisi, Süha Rikkat, us yarılmasında boyuna saadetler kuşanıyor: "Hayır! Hayır! Hiçbir şey bitmedi; mutluluk gelecek ilkbahara! Gelecek ilkbahara!"

   Bu metinde ifade edilmek istenen nedir? Açıklayınız.
7. *Yalnız Evler Soğuk Olur* romanına metinler arasılık tekniğinin sağladığı imkânları değerlendiriniz.
8. Postmodern roman türünün ortaya çıkışı ve bunun tarihsel dönemle ilişkisinde sözlü ve yazılı kültürün, toplumsal değişimlerin, etkileşimlerin ve basın yayın organlarının etkisini belirleyiniz.
9. İncelediğimiz metni, bağlı olduğu edebî dönem, akım, gelenek topluluk açısından değerlendirip metinde görülen edebî, felsefi ve estetik anlayışın diğer metinler veya yazarlarla bağlantılarını, etkileşimlerini belirleyiniz.

10. Postmodern romanlarda eleştirel anlatım tutumunun tercih edilmesinin nedenlerini tartışınız.

11. Metindeki açık ve örtük iletileri, metinle ilgili tespit, eleştiri ve beğeninizi metinden hareketle gerekçelendirerek metni yorumlayınız.

12. Postmodernizmin Türk ve dünya edebiyatındaki önemli temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Selim İLERİ (1949-2025)

İstanbul'da doğdu. Bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine devam etti. Daha sonra yazarlığa yöneldi.

Eserlerinde bireyin iç dünyasını, yalnızlığı, yabancılaşmayı, aşkı, aydın çevrelerini, toplumsal değişimi ve İstanbul'u ele aldı. Romanlarında olay örgüsünden çok kişilerin ruh hâllerini, anılarını ve iç çatışmalarını öne çıkardı. İç konuşma, bilinç akışı, geriye dönüş ve çağrışım gibi modern anlatım tekniklerinden yararlandı. Çocukluk ve gençlik anılarından, eski İstanbul kültüründen, unutulmuş insanlardan ve kaybolan değerlerden beslenen duyarlı bir edebiyat dünyası kurdu. Geçmişi yalnızca nostaljik bir bakışla değil, bireyin ve toplumun değişimini gösteren bir bellek alanı olarak işledi.

Aldığı ödüller

Sait Faik Hikâye Armağanı (1976), Türk Dil Kurumu Roman Ödülü (1977), Orhan Kemal Roman Ödülü (2002), Sedat Simavi Edebiyat Ödülü (2003), Türkiye Yazarlar Birliği Roman Hatıra Ödülü (2005), Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü (2012)

Eserlerinden bazıları

Öykü: *Cumartesi Yalnızlığı, Pastırma Yazı, Dostlukların Son Günü, Bir Denizin Eteklerinde, Eski Defterde Solmuş Çiçekler, Son Yaz Akşamı, Kötülük, Fotoğrafı Sana Gönderiyorum.*

Roman: *Destan Gönüller, Her Gece Bodrum, Cehennem Kraliçesi, Bir Akşam Alacası, Yaşarken ve Ölürken, Ölünceye Kadar Seninim, Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın, Kırık Deniz Kabukları, Gramofon Hâlâ Çalıyor, Ada, Her Yalnızlık Gibi, Bu Yaz Ayrılığın İlk Yazı Olacak, Yarın Yapayalnız, Hepsi Alev, Mel'un, Sona Ermek.*

Deneme / Anı / İnceleme: *Çağdaşlık Sorunu, Düşünce ve Duyarlık, İstanbul Yalnızlığı, Sepya Mürekkebiyle Yazıldı, Kurtuluş Savaşı ve Edebiyatımız, İstanbul Seni Unutmadım, İstanbul'un Sandık Odası, İstanbul Hatıralar Kolonyası, Yaşadığım İstanbul, İstanbul Bu Gece Yine Sensiz, Edebiyatımızda Sevdiğim Romanlar Kılavuzu.*

Tiyatro / Senaryo: *Cahide: Ölüm ve Elmas, Allahaısmarladık Cumhuriyet, Mihri Müşfik: Ölü Bir Kelebek, Cennetin Kapısı, Kırık Bir Aşk Hikâyesi, Bir Demet Menekşe, Seni Kalbime Gömdüm, Göl.*

DİL BİLGİSİ

1.

Vakit kaybetmeyelim: Devam edelim: (...) Piyes bitince aktris unutulur. Kaldı ki, Anna'dan sonrası fasa fiso.

Kendi Anna'sı -ismi Nerime de olabilir, Nermin de, Hümeyra, Lale, Pervin, Feriha…- kanatlanmışçasına dans ediyor, kavalyesinin güçlü kolları arasında, "Elbise"sinin değil, tuvaletinin Venedik dantelası volanları deniz köpükleri gibi. Baş döndürücü bir vals bu; (...) Bu musikide Feriha'nın… Pervin'in… Nerime'nin yanaklarını alev alev yakan bir şey var.

a. Altı çizili sözle anlatılmak istenen nedir? Söyleyiniz.

b. Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

5. METİN

HAZIRLIK

1. "www.eba.gov.tr" adresinden *Selvi Boylum Al Yazmalım* şarkısını dinleyiniz. Şarkıyı dinlerken Cengiz Aytmatov'un dil ve anlatım özelliklerini tanıyabilmek için *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı romandan alınan bu parçayı okuyunuz.

(...)

Böyle oğlumla yan yana bulunmak hiç de kolay iş değildi. Ona oğlum diyemiyor, başka kişiye baba diye konuştuğunu görünce içim parçalanıyordu. Aysel, benim sevgili Aysel'imin yanında olduğumu bilmek istemiyorum. Onun yüzüne bakmaya hakkım yoktu çünkü. Buralara nasıl gelmişti! Gerçekten beğenmiş, evlenmiş miydi! Ne öğrenebilirdim, bana yabancı insan gibi bakıyor, yüzünde sıcak bir esinti bulamıyordum. Gerçekten bu kadar fazla mı nefret etmişti benden? Ya Baytemir? Benim kim ve nasıl bir adam olduğumu sezmiyor muydu acaba? Benimle Samet arasındaki benzeyişi sezemiyor muydu? (...)

Cengiz AYTMATOV, *Selvi Boylum Al Yazmalım*, (Kısaltılmıştır.)

ELVEDA GÜLSARI

Yaşlı Tanabay, Yaşlı Gülsarı'nın yanı başında geçmişi düşünür. Tanabay, iyi niyetli ve çalışkan bir adamdır. II. Dünya Savaşı'ndan dönünce yılkıcı (at çobanı) olur. Devraldığı sürüde "Gülsarı" adında eşine ender rastlanır bir taypalma yorga at vardır. Tanabay tayı yetiştirir. Onunla katıldığı bütün yarışları kazanır. Gülsarı, çok ünlü bir attır artık. Parti sekreteri Gülsarı'yı binek olarak kendisine ister. Gülsarı'yı hazırlayıp verirler. Gülsarı defalarca kaçar, geri gelir. Kaçmasın diye ayaklarına demir pranga vururlar, ona eziyet ederler.

Sekreterlik, Tanabay'dan bu kez de koyun işiyle uğraşmasını ister. Tanabay, canla başla çalışıp görevlerini yerine getirmeye uğraşır. Kış çok çetin geçmektedir. Kendisine yardımcı olması için verilen gençler işi bırakıp kaçar, onu yalnız bırakır. Yeni doğan kuzular telef olur.

Kendisini teftişe gelen müfettişin suçlamaları karşısında Tanabay, müfettişe içinde bulundukları zor koşulları sert bir dille anlatır ve sürekli bir şeyler istenen, çözüm üretilmeyen uygulamaları eleştirir. Bu yaşananlar Tanabay'ın yargılanıp partiden atılmasına neden olur.

Tanabay'a yardımcı olarak verilen fakat işi bırakıp kaçan gençlerden biri yargılanır. O işte Tanabay'ın kusurlu olmadığı ortaya çıkar. Tanabay partiye davet edilir. Tanabay yorgun ve kırgındır. Biraz düşünmek için süre ister.

Tanabay Gülsarı'yı birkaç kez değişik yerlerde görür. Her gördüğünde Gülsarı daha yaşlı ve daha yorgundur. Artık hızlı koşamadığı için at arabasına koşulmaktadır. Tanabay bu duruma çok üzülür.

Yaşlı Gülsarı, Tanabay'a tekrar verilir. Tanabay Gülsarı'yı arabaya koşar, oğlu ile gelinini görmeye gider. Gelinine kızan Tanabay, Gülsarı'yla hemen oradan ayrılır. Bu, onların son yolculuğudur. Tanabay can çekişen atın başucunda geçmişi düşünür. Partiye dönmeye karar verir. Gülsarı ölür.

Aşağıdaki bölüm kitabın ilk bölümünden alınmıştır.

I

Yaşlı bir adam, eski ve harap bir köylü arabasını sürüyordu. Arabaya koşulmuş kula rengindeki Eşkingidişli Gülsarı da yaşlı bir attı, hem de çok yaşlı...

Ovadan uzanıp gelen yol, yorucu bir tükenmezlikle yaylaya doğru yöneliyordu. Rüzgâr, boz renkli, çıplak tepelerin arasında, kışları, durup dinlenmeden karları savurur dolandırırdı. Yazları ise sıcak, sanki bir cehennemdeymiş gibi omuzlara çökerdi.

(...)

Bütün bunlar çok gerilerde kalmıştı artık.

(...)

Eski şosenin üzerinde tekerlekler tangırdıyordu. Önünde stepler uzanıp genişliyor, kanalın arkasında da bir başka geniş yol, gerideki tepelere doğru gidiyordu.

Atının artık iyice arıyıp karıdığını, güçten kuvvetten düştüğünü uzun süredir görüp duruyordu. Lakin ağır düşüncelere kendini kaptırıp gittikçe, artık bu durum kendisini pek fazla rahatsız da etmiyordu. Bir bir ardına yolda duraklarsa, bunda ne gibi özel bir durum vardı? Vaktiyle ne kadar başka şeyler olmuştu bu yollarda. Kula at beni elbette eninde sonunda oraya götürecektir... Şu ihtiyar Eşkingidişli Gülsarı'nın -görülmemiş şekilde açık sarı renginden dolayı ona böyle demişlerdi- hayatında son kez bu Aleksandrovka yokuşunu tırmandığını ve son kilometrelerini aşmakta olduğunu nereden bilsindi! Atın kendini ne kadar bitkin hissettiğini, yerlerin bulanık bakışlarında renkli halkalar hâlinde nasıl dönüp durduğunu, bir yandan öteki yana nasıl da yalpaladığını, gökyüzüne bazen bu, bazen de öteki gözü ile niçin baktığını nereden bilebilirdi? Bu arada yol, Gülsarı'ya, ansızın karanlık bir hiçliğe doğru gidermiş gibi göründü. Öyle ki, bu yolun içinden başka atlar yüzermiş gibi geliyorlar, yolun gittiği yere doğru geçip gidiyorlardı. Dağların bulunması gereken yerde de kızılımsı bir bulut ya da duman gibi bir şeyler vardı.

(...)

Yaşlı at kendi gücünü aşan bir çabayla sürükleniyordu. İhtiyar Tanabay, bu kart beygiri durmadan teşvik ediyor, dizginleri zaman zaman çekiyor, düşüncelere dalmış gidiyordu. Eski anılar da bir türlü peşini bırakmıyordu.

Arabanın tekerleri harap şose üzerinde tıngırdıyordu. Gülsarı da hâlâ o alışılmış eşkin yürüyüşünü tutturmuş, durmadan gidiyordu. İlk kez güvensiz titrek bacaklarıyla ayağa kalktığı ve çayırda anasının -sık yeleli iri bir kısraktı- peşinden yürüdüğü günden beri asla bırakmadığı hep o aynı özel tempo ve açık adımlarla yürüyordu.

Gülsarı doğuştan eşkingidişliydi. Nam salmış eşkingidişi ile birçok iyi, birçok da acı günler yaşatmıştı. Vaktiyle onu arabaya koşmak kimsenin aklına gelmezdi. Acı ve kötü bir şaka sayılırdı böyle bir şey. Lakin bahtsızlık gelip çökünce de, zavallı at, artık gemli ağzıyla su içmek zorunda kalmıştı.

Bütün bunlar bir zamandı, hepsi de gelmiş geçmiş, çok gerilerde kalmıştı. Şimdi de artık Eşkingidişli, son güçlerini harcayarak yarışın sonuna yaklaşıyordu. Hiçbir zaman böylesine yavaş ve ağır, hedefine doğru sürüklenmemiş, sonu ona böylesine yakın görünmemişti.

Tekerlekler harap yol üzerinde tangırdıyordu.

(...)

Eşkingidişli olduğu yerde durakalmıştı. Şimdi bir yanından ötekine sallanıyordu. Gözleri yanıp acıyordu. Kafasında da dinmek bilmeyen bir uğultu vardı. Tanabay dizginleri öne doğru fırlattı, kazık gibi kasılmış olarak arabadan kayıp indi, tutulmuş bacaklarını açıp gerdi, hüzünlü bakışlarla ata doğru yürüdü.

— Vay hele, ne oluyor sana, nen varmış senin hele?

(...)

— Seni o kadar da zorlamadım, canım hele!

Diye homurdandı Tanabay ve telaşlandı. Karın kolanını çekip gevşetti, hamutun sırımlarını yokladı, atın başlığını çıkardı. Ağzındaki gem sıcak ve yapışkan bir köpükle kaplıydı. Kürklü kaputunun yeni ile Eşkingidişli'nin ağzını ve boynunu sildi, temizledi. Sonra da arabadan ot getirmeye koştu. Bir kucak dolusu kavrayıp getirdi ve atın ayakları dibine döktü. Ama Gülsarı, ota bir kez bile dokunmadı, soğuktan titreyerek sallanıyordu.

(...)

— Beyhude yere yola çıktım, vay vay...

Diye düşündü Tanabay yeniden. Her zaman başının derdi olan şu acelecilik huyundan dolayı kendini yeniden azarladı. Kendini oğlunun evinden apar topar hareket etmeye zorlayan her şeye ve hatta kendisine bile içerliyor, kızıyordu. Geceyi orada geçirmek ve atına da dinlenme fırsatı vermek, tabii en hayırlısıydı. Ve de kendisi durup dururken neler etmiş, başına ne işler açmıştı, bak hele!

Tanabay elini şöyle bir salladı.

— Hayır, ne olursa olsun, elbette orada kalamazdım. O zaman da yayan mı gidecektim yani!

Kendini mazur göstermeye, haklı çıkarmaya çalışıyordu. Kocasının babasıyla böylesine konuşmak nasıl olur da mümkün olurdu? Göründüğüm gibi sâde, kendi hâlinde bir adamım; ama ne de olsa babayım ben. Böyle bir şey duyulmuş, işitilmiş mi canım? (...)

(...)

Gülsarı hiçbir şeye aldırmadan, iki büklüm olmuş, bacakları da âdeta birbirine dolanıp karışmış, sanki orada donmuş kalmış gibi görünüyor, koşumlarının içinde, olduğu yerde, hâlâ hareketsiz duruyordu.

— Nen var, senin, haa?

Tanabay ona doğru koştu ve atın hafif, uzayıp giden inlemesini duydu.

— Yoksa uykuya mı daldın, nedir? Rahatsız mısın, ihtiyar? Kötüledin mi yoksa, ha?

Telaş içinde, Eşkingidişli'nin soğuk kulaklarını yokladı, elini yelesinin altına sürdü. Orası da soğuk

ve ıslaktı. Lakin onu asıl korkutan alışılmış ağırlığını hissetmeyişi olmuştu.

(...)

Hayır bu atı böylece yol ortasında burada bırakıp boşlayıp gidemezdi.

— Nen var senin, Gülsarı, nen var yavru, burada böylece dikilip kalacak mıyız, ha?

Tanabay, Eşkingidişli'yi eliyle sıvazlayıp okşadı, at yerine sallandı ve ayak değiştirdi.

— Hele bekle dur, şimdi geliyorum.

Kamçının ucuyla arabadan boş bir çuvalı çekip indirdi. Bununla gelinine patates getirmişti. Çuvalın içinden bir çıkın çıkardı. Karısı, ona, yolluk için ekmek pişirmişti, kendisi başka düşüncelere saplanıp kaldığından bunu unutmuş gitmişti. Tanabay ekmeğin yarısını kopardı. Gocuğunun eteği içinde ufaladı, iki avucu içine boşaltıp atına sundu. Gülsarı, ekmeğin kokusunu gürültüyle içine çekti ama ağzına alıp yiyemedi, bundan dolayı Tanabay onu eliyle beslemek zorunda kaldı. Birkaç lokma ekmeği zorla atın ağzına soktu. Hayvan o zaman çiğnemeye başladı.

— Ye, ye, hele, belki de böylece canlanırsın da yerimize ulaşırız ha?

Tanabay biraz ferahlamıştı.

— Yavaş yavaş, ağır ağır, belki de oraya varırız, ha? Hem orası o kadar kötü bir yer de değil. Orada karımla ben sana bir güzel bakarız ha! Ona seslenerek, bir yandan okşayarak konuşuyordu. Atın ağzı altında titreyen ellerine hayvanın dudaklarından köpükler akıyordu. Bu köpüklerin gittikçe ısındığını duydukça seviniyordu. Az sonra da Eşkingidişli'nin dizgininden tuttu.

— Eh yavru martık, gidelim! Burada durmakta bir mana yok. Gidelim haydi!

Diye kesin bir sesle emirler veriyordu.

Eşkingidişli yerinden biraz kıpırdadı. Araba gıcırdadı, tekerlekler yeniden yavaş yavaş yol üzerinde tıngırdamaya başladılar. Ağır ağır yürüdüler. İhtiyar adam ve kart beygir! Çok zayıf ve takatsiz düşmüş diye düşündü Tanabay, yol kenarı boyunca ağır ağır giden atı üzerinde.

— Ne kadar da yaşlanmışsın, ihtiyarlamışsın, ah Gülsarı? Yirmi mi yaş, yoksa daha fazla mı? Herhâlde daha fazla olacak...

Cengiz AYTMATOV, *Elveda Gülsarı,* çev.: T. ALANGU (Özetlenerek kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

don: Atlarda bedeni örten kılların bütün olarak gösterdikleri renk veya renk karışımı.

hamut: Atların arabaya koşarken boynundan geçirilen, üzeri meşin kaplı ağaç halka ya da içi saman, kıtık vb. dolu meşin halka.

kaput: Asker paltosu.

kula: Al ile boz arası bir renkte olan (at donu).

yen: Giysi, kolun dirsekten aşağı olan bölümü.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Bir bölümünü okuduğunuz *Elveda Gülsarı* romanında bir at, kahraman olarak seçilmiş, onun çevresindeki hayatlar anlatılırken, halka biraz daha genişletilerek o dönemdeki Kırgız halkı, gelenekleri ve sorunları da anlatılmıştır.

Çağdaş Türk edebiyatının en güçlü romancılardan biri olan Cengiz Aytmatov Kırgız değerlerini

zamanın ruhuyla birleştirmiş ve modern roman türünün anlatım imkânlarından yararlanarak bir Kırgız destanı aktarmıştır.

Bu metinde, roman anlatım tekniklerinden olan "gösterme"den yararlanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasında amaç, roman kişilerinin iç yaşantılarını doğrudan verebilmektir. Bu şekilde roman kahramanı okura aracısız tanıtılmış olur. Bunun için "iç konuşma" tekniğinden yararlanılır.

Roman anlatım tekniklerinden olan "iç konuşma", ilahi anlatıcının bakış açısıyla yazılan romanlarda, kahramanın düşündükleri aracısız olarak aktarılırken kullanılır. "İç çözümleme" tekniğinden farkı, yazarın aradan tamamen çekilmesi, "diye düşündü" gibi söylemlere yer verilmemesidir.

Türk dünyası edebiyatının önemli hikâye ve roman yazarları arasında Azeri edebiyatından Neriman Nerimanov, İsa Hüseynov, Sabir Ehmedov; Tatar edebiyatından Musa Akyiğit, Muhammed Zahir Bigi; Kırım edebiyatından Cengiz Dağcı, İsa Gaspıralı; Kırgız edebiyatından Cengiz Aytmatov, Ali Tokambayev sayılabilir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. "Keçe" "koşum", "toynak" "yele", "yen" ve "yılkı" kelimelerinin anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

3. Tanabay'ın, oğlunun evinden ikindi vakti ayrılışının nedenini metne göre anlatınız. Tanabay'ın bu kararını Gülsarı açısından değerlendiriniz.

4. *Elveda Gülsarı* adlı metinden Kırgız atasözü ve deyimlerine örnekler bulup bunları bizim atasözü ve deyimlerimizle karşılaştırınız.

5. Tanabay'ı endişelendiren durumu bu metinden yola çıkarak anlatınız.

6. a. Bu metinde romanlardaki öykülemenin temeli sayılan "anlatma" yönteminden yararlanılmıştır. Anlatma yönteminde roman kahramanı olmayan bir anlatıcıya ihtiyaç vardır.

Metindeki anlatıcının özelliklerini, seçilen bakış açısının özelliklerini ve metindeki işlevini belirleyiniz. Seçilen bakış açısının anlatımı nasıl etkilediğini değerlendirirken Her zaman başının derdi olan şu acelecilik huyundan dolayı kendini yeniden azarladı. cümlesinden yola çıkınız.

c. Bir metinde birden fazla anlatıcının bakış açısı bulunabilir. Anlatıcının değişmesine göre bakış açısı değişebilir. *Elveda Gülsarı* adlı metinden yola çıkarak bu durumu açıklayıp bu duruma metinden örnekler veriniz.

7. Okuduğunuz metinden yola çıkarak öyküleyici metinlerdeki kahramanların ruh hâlleri ile zaman ve mekân arasındaki ilişkiyi, olayların gelişiminde zaman ve mekânın işlevini vb. belirleyiniz.

8. Okuduğunuz metnin kurgu zamanı ile içeriğin bir tarihsel zamanla veya dönemle ilişkisini belirleyip romanda olayların hangi zaman dilimleri içinde kurgulandığını; romandaki geriye dönüşler, ileri gidişleri belirleyip gösteriniz.

9. Öyküleyici metinlerde olayların birbiriyle ilişkisi ve sıralanışı son derece önemlidir. *Elveda Gülsarı* adlı romandan alınan metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

10. *Elveda Gülsarı* romanındaki şahısların rol dağılımları, olay akışını etkileyen fiziksel ve psikolojik özellikleri, toplumsal statüleri; tip veya karakter özelliği gösterip göstermediklerini belirleyiniz.

11. *Elveda Gülsarı* adlı metinden "iç konuşma" tekniğine örnek olabilecek cümleler bulup gösteriniz.

12. *Elveda Gülsarı* adlı romandan alınan metnin genelindeki olay akışını yönlendiren temel çatışma ve ona bağlı diğer çatışmalar (fiziksel, psikolojik, toplumsal, kültürel kavramsal vb.) ve bu çatışmaların kimler arasında olduğunu belirleyiniz.

13. Okuduğunuz *Elveda Gülsarı* adlı romanla hem Türk dünyası edebiyatının hem de dünya edebiyatının en önemli isimlerinden olan Cengiz Aytmatov'u tanıdınız. Bu sanatçıyı önemli kılan nedenleri, incelediğiniz metinden yola çıkarak belirleyiniz.

14. Metindeki millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik ögeleri belirleyiniz.

a. Metinden yararlanarak metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları belirleyerek metnin dönemin gerçekliğiyle ilişkisini değerlendiriniz.

b. Metnin içeriğinin genel anlamda doğal, toplumsal veya bireysel gerçeklikle olan ilişkisini inceleyiniz.

c. Metinden saygı ve sevginin dile getirildiği cümleler bulup bunları değerlendiriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Cengiz AYTMATOV (1928-2008)

Kırgız edebiyatçı, gazeteci, çevirmen, diplomat ve siyasetçidir. Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı olan ve Talas vadisinde yer alan Şeker Köyü'nde doğdu. Hikâye yazmaya II. Dünya Savaşı yıllarında on beş yaşındayken köyünde sekreterlik yaparken başladı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra veterinerlik okulunda okudu. Tarım Enstitüsünden ve Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezun oldu. Türk dünyasının en ünlü yazarı olan sanatçı, Türk kültür zenginliğini dünya edebiyatına tanıttı.

Kırgız geleneklerine bağlı bir yaşam sürdü. Eserlerinde milletinin destanlarını, efsanelerini, masal ve hikâyelerini hatırlattı. Yaşadığı coğrafyanın insanının acılarını, kahramanlıklarını ve tecrübelerini destansı bir anlatımla verdi.

Eserleri 150'den fazla dile çevrildi.

Ülkemizde filme alınan *Selvi Boylum Al Yazmalım* Türk sinemasında bir klasik oldu.

Aldığı ödüller

"Altın Yürek Edebiyat Ödülü" (2007).

Eserlerinden bazıları

Roman: *Gün Olur Asra Bedel, Beyaz Gemi, Selvi Boylum Al Yazmalım, İlk Öğretmenim, Cemile, Toprak Ana, Kızıl Elma, İlk Turnalar, Dişi Kurdun Rüyaları, Kassandra Damgası.*

DİL BİLGİSİ

1.

Tanabay elini şöyle bir salladı.

— Hayır, ne olursa olsun, elbette orada kalamazdım. O zaman da yayan mı gidecektim yani!

Kendini mazur göstermeye, haklı çıkarmaya çalışıyordu. Kocasının babasıyla böylesine konuşmak nasıl olur da mümkün olurdu? Göründüğüm gibi sâde, kendi hâlinde bir adamım; ama ne de olsa babayım ben. Böyle bir şey duyulmuş, işitilmiş mi canım? (...)

a. Bu parçada asıl anlatılmak isteneni belirleyiniz.

b. Bu parçada soru işaretinin kullanım amacını belirleyiniz.

6. METİN

HAZIRLIK

(...)

Birçok dile çevrilmiş olan Drina Köprüsü'nün en başarılı çevirisinin dilimize yapılan çeviri olduğuna inanıyoruz. Çünkü eserde kimisi olduğu gibi alınmış, kimisi de Sırp fonetiğine uydurulmuş yüzlerce Türkçe söz yer almış bulunuyor. Yalnız yazarın, kitabın sonunda alfabetik olarak sıraladığı bu tür sözcüklerin sayısı iki yüz on sekizdir. Yazarın belki de Sırplaşmış saydığı için eserde geçtiği hâlde bu sözlüğe koymadığı Türkçe sözcüklerin sayısı ise yüzü geçmektedir. Eserin başka dillere yapılan çevirisinde, bu Sırplaşmış Türkçe sözcüklerin anlamına ya hiç yer verilmemiş ya da gerçek anlamından uzak verilmiştir. Birçok romantik Boşnak türküsünün "Akşam geldi..." gibi Türkçe sözlerle ya da "Hayli zaman oldu görmedim ben" gibi Türkçe mısralarla başladığı çok görülmektedir. Eserin başka dillere yapılan çevirisinde, bu türkülerin anlamı da yeterince belirtilmemiş bulunuyor.

Konusu dikkate alınırsa Drina Köprüsü'nün Türk okurları için neden ayrı bir değer, ayrı bir özellik taşıdığı kolayca anlaşılır.

Hasan Âli EDİZ, *Drina Köprüsü*'nün ön sözünden, (Kısaltılmıştır.)

1. Yüzlerce yıl kader birliği ettiğimiz Bosna ve Bosnalıları anlatan *Drina Köprüsü* adlı eserin tanıtıldığı bu parçada asıl ifade edilmek isteneni belirleyiniz.

DRİNA KÖPRÜSÜ

Bu romanda, Drina Köprüsü'nün tanık olduğu 350 yıllık bir süreç anlatılmaktadır. Drina, sarp dağların arasında akan bir nehirdir. Drina'nın hemen yanında Višegrad kasabası vardır. Bu kasabayı nehrin diğer tarafındaki mahallelere çok güzel ve zarif bir köprü bağlamaktadır: Romanın kahramanı olan Drina Köprüsü. Köprüyü on yaşındayken bu topraklardan devşirme olarak İstanbul'a götürülen Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa yaptırmıştır. Köprünün inşaatı zorlu koşullar nedeniyle beş yıl sürmüştür. Köprü; Bosna'yı, Sirbistan'a, Osmanlı İmparatorluğu'na hatta İstanbul'a bağlayan biricik bağdır.

Köprünün bir tarafında Hristiyanlar, bir tarafında Müslümanlar iç içe yaşamaktadır. Köprünün üzerindeki handa yolcular bir gece ücretsiz konaklayabilmektedir. Kasabadaki önemli olaylar hep bu köprünün üstünde yaşanmaktadır.

Köprüde yaşananlar Bosna hatta Avrupa tarihidir.

Sırbistan'daki ayaklanmalar Bosna'yı da etkilemektedir. Kasabaya dışarıdan gelenler kasabada bir karakol ve bir kulübe yaparlar. Sırp isyanını bastırırlar. Devlet çok ciddi tedbirler alır.

XIX. yüzyılın ortalarında Osmanlı, sınırlardan yavaş yavaş çekilir. Siyasi dengeler değişir. Kasabada veba ve kolera salgını yaşanır.

Kara Core (Kara Kor) İsyanı'ndan sonra Avusturya birlikleri kasabaya gelir. Kasabanın görüntüsü değişmeye başlar. İşgal altında yirmi yıl geçer.

1908'de Sırbistan'da taht değişikliği olur. Kasabaya demir yolu gelir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması, Müslüman halkı çok üzer. Dünyada yaşanan savaşlar bu kasabada da etkisini gösterir.

1914'te Drina köprüsü üzerinde geçen olayların sonuna gelinir. Arkası kesilmeyen bombardıman yüzünden köprü ağır hasar görür. Artık hiç kimse köprüden geçmemektedir. Köprünün etrafındaki mahalleler de bombardıman yüzünden boşaltılır.

Aşağıdaki bölüm köprünün yapımı aşamasından alınmıştır.

(...)

Yıllardır, her gün onları seyretmekte olan halk, artık zaman anlamını ve bu inşaatı yaptıranın amacını da unutmuştu. Onlara öyle geliyordu ki, yapı ilerlemedikten başka, her gün eklenen yeni işlerle büsbütün karışıyor, uzuyor ve köprüden başka her şeye benziyordu. Hayatta hiç çalışmamış, bir iş görmemiş olanların sabrı pek çabuk tükenir. Ve her işi kolayca eleştirerek hataya düşerler.

(...)

Tam o sırada Priboy* yakınlarında Bania Manastırı başpapazı, kutsal kitabının son sahifesine şunları yazdı:

"Mehmet Paşa'nın Vişegrad'ta, Drina üstüne köprü kurduğu çağ bilinsin. Ağalar ve üzerlerine yüklenen angaryalar yüzünden Hristiyan halk büyük bir korku içindeydi. Deniz tarafından sanatkârlar getirdiler. Üç yıl inşaatla uğraştılar. Boşuna çok para harcadılar. Suyu, ikiye üçe böldüler, yine köprüyü kuramadılar."

Yıllar geçiyor, ilkbaharlar, yazlar, sonbaharlar, kışlar birbirini kovalıyor, ustalar, işçiler gidiyor, tekrar dönüyorlardı. Artık Drina'nın üstü çatılarla kapanmıştı, bu kurulan iskeleler yüzünden, kerestelerin, tahtaların birbirine karışmasından ortaya tuhaf bir şekil çıkmıştı. İki ucunda tahtadan yapılmış kocaman vinçler yükseliyordu. Onları sıkı sıkıya bağlanmış olan salların üstüne çakmışlardı. Irmağın her kıyısında ateşler yanıyor, bu ateşlerde kurşun eritilerek sütunlardaki deliklerin içine dökülüyor, taşlar birbirine yapıştırılıyordu. (...)

(...)

O yıl ve ertesi yıl kış yumuşak geçti. Aralık ayının sonuna kadar çalışabildiler. İnşaatın beşinci yılı geliyordu. Şimdi, tahta, taş ve çeşitli maddelerden yapılmış olan bu biçimsiz çember, derlenip toplanmaya başlamıştı.

Meydan'a giden yolun kenarındaki düzlükte yapılan han, hayli ilerlemişti. İskelelerini bile sökmüşlerdi. Bu, köprü ile aynı taştan yapılmış iki katlı, çok büyük bir bina idi. Hâlâ içinde ve dışında çalışı-

(*) Lim ırmağı kıyısında banyolarıyla ünlü küçük bir kasaba.

yorlardı ama, zarafeti, büyüklüğü, çizgilerindeki ahenk ve dayanıklı malzemesiyle, kasabada yapılan binalardan bambaşka olduğu artık anlaşılıyordu. Bu sarımtırak beyaz bir taştan yapılmış, üstü koyu kırmızı kiremitlerle örtülmüş olan bina, incecik oyulmuş bir sıra zarif penceresiyle, şimdiden sonra, kasabanın günlük yaşantısına karışacak, onun bir parçası olacaktı. Bu taş han, onun güzelliği karşısında hayran kalan halka, inanılmıyacak derecede muhteşem bir anıt gibi geliyordu. Onu bir vezir yaptırmıştı. Onlara öyle geliyordu ki, böyle bir handa ancak bir vezir kalabilirdi.

(...)

(...) Bu heyecan dalgası gittikçe artıyor, köylere kadar yayılıyordu. Ekimin ilk günlerinde, Arif Bey köprünün açılması şerefine bir tören hazırladı. Vezir'in masraf için verdiği paranın hepsini, on parasına bile ilişmeden harcayan, zararsız bir sertlikle bulunmaz bir dürüstlüğe sahip olan bu adam, bu eserin en önemli kişisiydi. Vezir'den çok ondan konuşuluyordu. Onun için hazırladığı tören de zengin, parlak ve güzel oldu.

(...)

İşte o sırada üstü yazılı beyaz bir mermer getirdiler. Onu, Kapiya'da parmaklıkların üstünde üç arşın kadar yükselen kırmızı duvara yerleştirdiler. Uzun zaman halk bu yazılı taşın çevresinde toplandı. Onu seyretti. Nihayet Müslüman bir din adamı ya da az çok okuması yazması olan bir genç, bir fincan kahve hatırı veya bir dilim karpuz için ya da salt iyilik olsun diye onu güç bela okuyabildi.

Günlerce bu manzum satırlar belki yüz defa hecelendi. İstanbullu bir şair olan Baki tarafından yazılmıştı. Bu vakfı yaptıranın adını, sanını ve rütbesini, köprünün tamamlandığı mutlu yılı (Hicrî 979, Milâdî 1571) yazıyordu. Baki ahenkli hafif manzumeler yazarak, büyük anıtlar yaptıran veya onaran büyüklere sunardı. Onu yakından tanıyan ve kıskananlar, "Onun, üstüne yazı yazmadığı yalnız gök kubbe kaldı" derlerdi. (...)

Bu kasaba halkının eğitimi kıt, (...) muhayyilesi zengin olduğundan, yazıyı herkes kendine ve anlayışına göre yorumluyordu. Bu da bir toplumun önüne serilen her (metin) gibi orada, iyi niyetli veya kötü niyetli, akıllı veya deli, bilgin ya da cahil, herkesin istediği gibi yorumlayacağı, ölümsüz bir taşın üstünde ölümsüz kalacak bir yazı oldu. (...) Yazının anlamı şuydu:

"İşte, çağının akıllı, büyük adamlarının en büyüğü ve en akıllısı olan Mehmet Paşa, yüreğinin en büyük isteğini gerçekleştirdi. Çabası ve fedakârlığı sayesinde Drina'nın üstündeki bu köprüyü yaptırdı. Hızla akan bu derin suların üstüne ondan önce gelenlerden hiçbiri köprü kuramamıştı. Bu yapının sağlam olmasını, hayatının mutluluk içinde geçmesini, ihtiyarlığında hiç keder görmemesini Allah'tan dilerim. Çünkü hayatında altınla gümüşü mübarek vakıflar uğruna harcadı. Bu gibi amaçlara harcanan servetin heba olduğunu da kimse iddia edemez. Bu yapı bittiği zaman, bütün bunları yakından gören Baki bu mısraları yazdı. Bu tesisi ve mucizeli bir güzellikte olan bu köprüyü Allah korusun!"

En sonunda halk buna da doydu. Hayranlığı da sona erdi. Köprünün taşlarını da yeter derecede çiğnedi. Mısraları dinlemekten bıktı. İlk günlerin harikası artık günlük yaşantılarına karışmıştı. Artık köprünün üstünden üzgün, düşünceli, dalgın, altından akan bu gürültülü sular gibi ilgisiz geçiyorlardı. Sanki hayvanlarıyla gelip geçerken çiğneye çiğneye meydana gelen yollardan biriymiş gibi... Duvarın üstündeki kitabede yer alan yazılar da, bütün benzerleri gibi sustu. Artık ırmağın sol kıyısındaki yol, öteki tarafta, ovadaki yolla tamamıyla birleşmişti. Yosunlu siyah sal, garip salcısı ile birlikte ortadan kalktı.

Vaktiyle zorlukla inip çıktıkları, kenarda bekleyip o kadar güçlükle karşı kıyıya seslendikleri o kumlu kayalar, son kemerlerin derinliklerinde kalmıştı. Şimdi bütün bu zor geçitler, azgın sularla birlikte sihirli bir el değmiş gibi aşılıveriyordu. Bütün bu engellerin üstünde kanatlanmış gibi, doğrudan doğruya bir kıyıdan öbürüne geçiliyordu... Bunun için de at nallarının altında sanki incecik bir taştan yapılmış gibi öten, bir dağ kadar dayanıklı, sert, uzun ve geniş köprüyü baştan başa geçmek yeterdi.

Kulübeler, tahta değirmenler ve gerektiği zaman yolcuların geceyi geçirdikleri barakalar da ortadan kalkmıştı. Onların yerinde şimdi her gün yolcusu çoğalan sağlam ve rahat bir kervansaray yükseliyordu. Hana, düzgün çizgili bir kapıdan giriliyordu. Kapının her iki yanında parmaklıklı iki büyük pencere vardı. Parmaklıklar demirden değil, tek parça kireçli bir taştan yontulmuştu. Bir dikdörtgen biçimindeki kocaman avlusunda eşyaları ve malları koymak için bol bol yer vardı. Çevresinde otuz altı odanın kapısı sıralanıyordu. Ahırlar arkaya, tepenin üstüne yapılmıştı. Onlar da saltanat haraları gibi taştan yapılmıştı. Edirne'den Saraybosna'ya kadar bu hanın bir benzeri yoktu. Her yolcu, bir gece kalmak şartıyla, hayvanları, hizmetkârlarıyla bedava yiyip içerek burada kalabiliyordu.

Bütün bunlar da köprü gibi Mehmet Paşa'nın vakıfları arasındaydı.

Altmış yıl kadar önce o, bu dağların ardında, yükseklerdeki Sokoloviç köyünde doğmuştu. Çocukluğunda başka Sırp çocuklarıyla birlikte (...) İstanbul'a götürülmüştü. Kervansarayın masrafı, Mehmet Paşa'nın mal-mülk yatırarak kurduğu vakıftan sağlanıyordu. Bunlar Macaristan'ın son fethedilen yerlerinden alınan ganimetlerdi.

Köprünün ve kervansarayın yapılmasıyla görüldüğü gibi birçok zorluklar ve acılar ortadan kalmış oldu. Sadrazam'ın, çocukluğunda, Višegrad'ın salından hatıra kalan o anlaşılmaz acının da artık dinmesi gerekti. Ama bu acıyı duymadan ve yaptırdığı vakfiyenin verdiği huzur içinde uzun zaman yaşamak ona nasip olmayacakmış. Kervansaray yeni yeni işlemeye başlamıştı ki, Mehmet Paşa, o göğsünü ikiye bölen sancıyı, son bir defa daha duydu.

(...)

Ama Drina üstündeki iki güzel eseri yaşıyor, kasaba ve civarının gerek ticareti, gerek ulaşımı üstünde büyük bir etki yapıyordu... Bu etki, yaşayanlara, ölülere, düşenlere, yükselenlere hiç aldırış etmeden sürüp gidiyordu. Kasaba, dağlardan, ırmağın kenarına doğru inmeye başladı. Genişledi, büyüdü ve taş köprü ile taş han adını verdikleri kervansarayın çevresinde toplandı.

Köprü, Kapiya'sıyla ve çevresinde kasabasıyla böyle gelişti. Bundan sonraki üç yüz yıl içinde köprünün, kasabanın büyümesinde ve halkın yaşamı üzerinde oynadığı rol, yukarıda söylediğimiz biçimde kaldı. Anlamını ve varlığını, dayanıklılığına borçluydu. Kasabada bıraktığı ışıklı iz hiç değişmedi. Dağların gökyüzüne çizdiği profilin hiç değişmeyeceği gibi. Ay durmadan büyüyüp küçüldükçe, kuşaklar birbirini kovaladıkça o, kemerlerinin altından akan su gibi değişmeden kalıyordu. Elbette o da zamanla eskidi ama yalnız insan ömründen değil kuşakların akıp gidişinden daha geniş bir zaman ölçüsünde. Bu yüzden eskiliği, gözle görülemiyor ve yaşamı ölümlü olmakla birlikte ölümsüzlüğe benziyordu. Çünkü sonunu hiç kimse göremiyordu.

(...)

İvo ANDRİÇ, *Drina Köprüsü,* çev.: H. EDİZ, N. MÜSTAKİMOĞLU

(Özetlenerek kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

vakfiye: Bir vakfın koşullarını belirten belge.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz parça, yazarının 1961'de Nobel Ödülü almasında çok büyük payı olan *Drina Köprüsü* adlı romandan alınmıştır.

Romanın asıl kahramanı, Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa tarafından yaptırılan, yapımına 1571'de başlanıp 1577'de tamamlanan ve Hassa Başmimarı Sinan'ın eseri olan Drina Köprüsü'dür.

Romanda Doğu ile Batı'yı birleştiren Köprü'nün tanık olduğu üç yüz elli yıllık tarihî olaylar anlatılmıştır. Köprünün yapımı anlatılırken bölgenin masalları, efsaneleri, gelenek ve görenekleri de kitaba aktarılmıştır. Çeşitli dinlerin ve olayların birbirine karıştığı bu bölgede dil, din ve ırk ayrımı yapılmadan anlatılan olaylarda yer alan bütün kişilere eşit bir mesafede durulmuş, sevgi ve ilgi gösterilmiştir. Osmanlı egemenliğinde farklı toplulukların bir arada nasıl uyum içinde yaşadığı, eserde geniş bir görüş ve incelikle tasvir edilmiştir.

Eser; bir romandan çok Bosna Hersek'teki yerli halkın hayatını ve yüzyıllar boyunca geçirdiği dönüşümleri tasvir eden kısa hikâyeler dizisi şeklinde düzenlenmiştir. Âdeta Drina Köprüsü'nün günlüğüdür ve İvo Andriç'in kaleminden dünyaya tanıtılmıştır.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının (TİKA) Balkanlardaki en büyük restorasyon projelerinden biri olan "Tarihî Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü Restorasyonu Projesi" 15 Mayıs 2016'da tamamlanmış, böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki en güzel eserlerinden biri olan köprünün gelecek nesillere aktarımı da "Türkiye Cumhuriyeti" tarafından sağlanmıştır.

İvo Andriç XX. yüzyıl dünya edebiyatının önemli temsilcilerinden biridir.

XX. yüzyılda, iki dünya savaşı, bu savaşların yaşattığı yıkımlar, değişmeler ve gelişmeler yaşanmıştır. Bu yüzyılda dünya haritası değişmiştir. Her ülkenin sanatçısı yaşanan değişme ve gelişmeleri, bu değişme ve gelişmelerin yaşattığı ikilemleri, insanların iç dünyasında ortaya çıkan çelişkileri eserlerinde farklı biçimde yansıtmıştır.

Bu yüzyılda aynı zamanda edebiyatta yeni ufuklar açılmış, anlatım imkânları daha da gelişmiş, bu yeni anlatım imkânlarından birçok yazar eserlerinde ustaca yararlanmıştır.

XX. yüzyılın dünya edebiyatındaki temsilcileri ve eserlerinden bazıları: Ernest Hemingway (Örnıst Hemingvey) *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*, John Steinbeck (Con Ştaynbek) *Fareler ve İnsanlar*, Stephen Zweig (Stefın Zvayg) *Satranç*, J. D. Salinger (Cey. Di. Selinar) *Gönülçelen*, Tolstoy *Savaş ve Barış*, William Faulkner (Vilyım Folknır) *Ses ve Öfke*, Virginia Woolf (Virjinya Volf) *Dalgalar*, George Orwell (Corç Orvel) *Hayvan Çiftliği* olarak sıralanabilir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. "Kapiya" kelimesinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. Romandaki anlatıcı kimdir? Yazar hangi bakış açısıyla romanı kurgulamıştır? Belirleyiniz.
3. Metinde kullanılan anlatım biçimi ve tekniklerini belirleyip bunların metindeki işlevlerini değerlendiriniz.

4. Metnin temasını ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

5. Divan şairimiz Bâkî ve Drina Köprüsü arasındaki ilişkiyi metne göre açıklayınız.

6. Drina Köprüsü'nü ve kervansarayı metne göre betimleyiniz.

7. Drina Köprüsü'nün halkın yaşamı üzerinde oynadığı rolü, metne göre belirleyiniz.

8. Ay durmadan büyüyüp küçüldükçe, kuşaklar birbirini kovaladıkça o, kemerlerinin altından akan su gibi değişmeden kalıyordu.

cümlesiyle ifade edilmek istenini açıklayınız.

9. *Drina Köprüsü* adlı romandan alınan metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyip olayların gelişiminde bu unsurların önemini değerlendiriniz.

10. a. Metindeki açık ve örtük iletileri, metinle ilgili tespit, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp gerekçelendirerek ifade ediniz.

b. Metnin kurgu zamanı ile içeriğin bu tarihsel dönemlerle olan ilişkisini belirleyiniz.

11. Bir insan için en önemli erdemlerden biri gönül bağı olan insanları unutmamaktır. Bu tür insanlar kendilerine yapılan iyiliği unutmaz ve iyiliğe iyilikle karşılık vermeye çalışır. Sokullu Mehmet Paşa'nın büyük bir servet harcayarak doğduğu topraklarda yaptırdığı köprü, onun sorumluluk sahibi ve vefalı bir insan olduğunun göstergesi midir? Tartışınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

İvo ANDRİÇ (1892-1975)

Bosna-Hersek'te Travnik yakınlarındaki Dolac köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybeden Andriç, teyzesinin yanına Višegrad'a taşındı. İlköğrenimini burada tamamladıktan sonra 1903 yılında annesinin yanına döndü. Ortaöğrenimine Saraybosna'da başlayan Andriç, ilk şiirini on dokuz yaşında yazdı. 1913'te Zagreb Üniversitesinden Viyana Üniversitesine geçiş yaptı. 1924'te Slav kültürü ve edebiyatı alanındaki öğrenimini tamamladı ve *Osmanlı Yönetimindeki Bosna-Hersek'te Kültür Yaşamı* konulu doktora tezini verdi.

1924 yılında Yugoslav Dışişleri Bakanlığında göreve başladı. Budapeşte, Madrid, Cenevre ve Berlin'de dış görevlerde bulundu. 1920-1930 yılları arasında hikâyelerini derlediği kitaplar yayımladı. İlk derlemesiyle Slav Royal Akademi Ödülü'ne layık görüldü. 1926'da aynı akademiye üye seçildi. 1941'de Nazilerin Yugoslavya'yı işgal etmesiyle başlayan süreçte kendini okumaya verdi. II. Dünya Savaşı yıllarını okuyup yazarak geçirdi. Bosna'nın tarihini anlattığı romanı *Drina Köprüsü* ile uluslararası üne kavuştu. 1949 yılında Yugoslavya Federal Meclisi'ne Bosna temsilcisi olarak seçildi ve Yugoslav Yazarlar Birliğinin başkanlığını yürüttü.

Aldığı ödüller

1961'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü ve bu ödül, edebiyat dünyasında özel olarak *Drina Köprüsü*'ne verilmiş, kabul edildi.

Eserlerinden bazıları

Hikâye: *Lanetli Avlu*.

Roman: *Drina Köprüsü, Travnik Günlüğü, Ömer Paşa.*

DİL BİLGİSİ

1. "İşte, çağının akıllı, büyük adamlarının en büyüğü ve en akıllısı olan Mehmet Paşa, yüreğinin en büyük isteğini gerçekleştirdi. Çabası ve fedakârlığı sayesinde Drina'nın üstündeki bu köprüyü yaptırdı. Hızla akan bu derin suların üstüne ondan önce gelenlerden hiçbiri köprü kuramamıştı. Bu yapının sağlam olmasını, hayatının mutluluk içinde geçmesini, ihtiyarlığında hiç keder görmemesini Allah'tan dilerim. Çünkü hayatında altınla gümüşü mübarek vakıflar uğruna harcadı. Bu gibi amaçlara harcanan servetin heba olduğunu da kimse iddia edemez. Bu yapı bittiği zaman, bütün bunları yakından gören Baki bu mısraları yazdı. Bu tesisi ve mucizeli bir güzellikte olan bu köprüyü Allah korusun!"

Bu parçada asıl ifade edilmek isteneni belirleyiniz.

2. Kervansarayın masrafı, Mehmet Paşa'nın mal-mülk yatırarak kurduğu vakıftan sağlanıyordu.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu cümlede görülen noktalama yanlışlığını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Dünya edebiyatının önemli yazarlarından olan İvo Andriç'in *Drina Köprüsü* ve Cengiz Aytmatov'un *Elveda Gülsarı* adlı romanlarını tabloda belirtilen ölçütlere göre karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını belirleyip ilgili alana yazınız.

	Drina Köprüsü	*Elveda Gülsarı*
Romanın yazıldığı dönem		
Romanın konusu ve teması		
Romandaki açık ve örtük iletiler		
Dil ve üslup özellikleri		
Kullanılan anlatım biçimleri		
Kullanılan anlatım teknikleri		
Anlatıcının özellikleri ve bakış açısı		
Romanın mekân ve zaman özellikleri		
Karakterlerin belirgin özellikleri		
Düşsel ögeler		

2. Yabancı dille iletişim yetkinliği çoğunlukla ana dille iletişimin temel boyutlarını paylaşmaktadır. Bu yetkinlik; duygu, düşünce, kavram, olgu ve görüşleri hem sözlü hem de yazılı olarak kişinin istek ve ihtiyaçlarına göre eğitim, öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi uygun bir dizi sosyal ve kültürel bağlamda anlama, ifade etme ve yorumlama becerisine dayanır. Yabancı dille iletişim, aracılık etme ve kültürler arası anlayış becerilerini de gerektirmektedir.

Drina Köprüsü adlı romanın Türkçeye kazandırılmasından yola çıkarak yabancı dille iletişim becerisinin önemini tartışınız.

OKUMA PARÇASI

DERVİŞ VE ÖLÜM

(...)

Adım Ahmet Nureddin, bana verilen bu adı gururla benimsemiştim. Oysa şimdi, sırtımda deri gibi kat kat dizilen bunca uzun yıl geçtikten sonra bu ad hakkında şaşkınlıkla düşünürken, arada bir gülümsediğim bile oluyor. Dinî inançlara ışık tutuyorum diye hiçbir vakit kibir duymadım. Şu andaysa, söz konusu olan bu özelliğimden biraz daha utanıyorum. Bu nasıl ışık böyle? Neyle ışıklandırılmışım ben? Üstün bir bilgiyle mi? Temiz yüreklilikle mi? Doğru yolla mı? Şüpheci olmamakla mı? Bunların hepsi birer soru oldu ve şimdi ben ne şeyh, ne de Nureddin; sadece Ahmet'im.

(...)

Çaresiz, söyleyeceklerimi kendimden ve şu kâğıttan başkasına söyleyemem. Bunun için sağdan sola, düşünce uçurumlarının bir ucundan öbür ucuna durmadan uzanan kâğıt üzerinde, bir davanın kanıtları gibi kalan satırları çiziştirmeye devam ediyorum. Kimin davası? Kime karşı yürütülecek bu dava? Büyük Allah'ım, neden beni bu duruma düşürdün? Neden kendimle uğraşmak zorunda bıraktın beni? Kendi kendime mi, yoksa başkasına karşı mı koyacağım? Ama artık başka çıkar yol yok. Bu yazmak işi, yaşamak ya da ölmek gibi kaçınılmaz bir şey oldu. Ne olması gerekiyorsa, o olacak. Bunda benim suçum, -eğer bu bir suç sayılırsa- olduğum gibi görünmemdir. Her şeyin büyük bir değişim içinde olduğu kanısındayım. Her yanım temelden sarsılırken, dünya da benimle birlikte sarsılıyor. Öyle sanıyorum ki, benim düzensizliğim dünyanın da düzensizliğini göstermektedir. Yine de bu olanlarla önceden olup bitenler, kendimi saymak isteyişim, daha doğrusu saymak zorunda oluşumdan ileri geliyor. Böyle yapmasam, insan gibi yaşama gücünden yoksun olurum ben. Gülünç gelecektir ama dün ben, dünün insanıydım; bugün ise değişik, belki de dünkünün tamamen tersi olan, bugünün insanı olmak istiyorum ve bu istek beni şaşırtıyor. İnsan demek değişim demektir. Kötülük belirdiğinde vicdanın sesini dinlemez olur.

(...)

Meşa SELİMOVİÇ, *Derviş ve Ölüm,* çev.: M. KIRATLI, (Kısaltılmıştır.)

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Okuma (Metni Anlama ve Çözümleme) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak roman türü ile ilgili kendinizi değerlendiriniz.

YAZMA ÇALIŞMALARI

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Romanın ana unsurları; zaman, olay, kişiler, çevre, anlatıcı ve iletilmek istenen düşüncelerdir. Romanlarda önemli olan olay değil kişilerdir. Bu nedenle roman kahramanları romanlarda uzun uzun betimlenir. Roman kahramanlarının tutum ve davranışlarını okuyarak çevremizdeki insanların tutum ve davranışlarını daha sağlıklı değerlendirebiliriz.

Her romanda romancının okura iletmek istediği bir ileti vardır. Okuyucu kendi kendine şu soruyu sormalıdır: "Yazarın bana ulaştırmak istediği mesaj nedir?" Bu soruya verilecek cevap, romanın okuyucuya iletisidir.

Günümüzde çok fazla sanatçı tarafından çok fazla eser verilmektedir. Okurun bu eserlerin hepsini okuyup değerlendirecek vakti yoktur.

Bu noktada devreye kitap tanıtma ve değerlendirme yazıları girmektedir.

Kitap tanıtma ve değerlendirme yazıları bir eseri tanıtmak, o eserle ilgili değerlendirmelerde bulunmak, okurların eser hakkında fikir sahibi olmalarını sağlamak için hazırlanan yazılardır.

Kitap değerlendirme çalışmalarının amacı okuru incelenen eseri okumaya yöneltmektir. Bu nedenle tanıtılıp değerlendirilecek eser çok iyi okunmalı, başarılı yönler kitaptan alınan cümlelerle desteklenerek sunulmalı, kitaptaki farklı yaklaşımlar ortaya çıkarılmalı, kitabın neden okunması gerektiği etkili bir cümle ile dile getirilmelidir.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

"Okuma" bölümünde incelediğiniz romanlardan biriyle ilgili aşağıda verilenlere dikkat ederek bir tanıtma-değerlendirme yazısı yazınız.

Tanıtma ve değerlendirme yazısı yazacağınız romanı belirleyiniz.

Kitabın kâğıt, baskı ve dizgi kalitesiyle ilgili bilgi veriniz.

Kitabın teması ve konusuna göre ne tür bir roman olduğunu belirleyiniz.

Kitabın neden okunması gerektiğini vurgulayınız.

Kitaptaki beğendiğiniz, okuru etkileyeceğini düşündüğünüz cümlelerden alıntılar yapınız.

Başlıksız bir yazı olamayacağı için yazınıza bir başlık koyunuz.

Her tür yazının amacına ulaşabilmesi için öncelikle dikkat edilmesi gerekenin sunumu olduğunu unutmayınız.

Hazırladığınız yazıyı çeşitli araç ve yöntemlerle (sınıf ve okul panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb.) sergileyiniz.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Yazma Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak yazınızı değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hazırlıksız konuşmalar, yeri ve zamanı önceden belli olmayan, koşullar öyle geliştiği için aniden yapılan konuşmalardır. Hayatımızın bir parçası olan günlük konuşmalar da bu grupta değerlendirilir.

Hazırlıksız konuşmadaki başarının her şeyden önce konuşmacının bilgi birikimine, kültür düzeyine ve dile hâkimiyetine bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Hazırlıksız konuşma, edinilmiş bilgi ve gözlemlerle desteklenir. Genel kültürü kuvvetli, toplum psikolojisini iyi bilen, kelime hazinesi zengin, kelimeleri doğru telaffuz edebilen, vurgu ve tonlamayı yerli yerinde yapan ve vücut dilini iyi kullanabilen kişiler, hazırlıksız konuşmalarda daha başarılı olmaktadır.

Günlük hayatımızda her an hazırlıksız konuşmak zorunda kaldığımızdan bu konuda kendimizi yetiştirmeliyiz.

Hazırlıksız konuşmanızı geliştirme çalışmalarını ayna karşısında kendi kendinize yapabilirsiniz. İyi bildiğiniz bir konuyu seçin ve aynada gözünüzün içine baka baka bu konu hakkında konuşun. Zamanla hazırlıksız konuşma yeteneğinizin geliştiğini göreceksiniz.

Hazırlıksız konuşmayı bir grup içinde yapacaksanız yapacağınız ilk şey konuşulanları can kulağı ile dinlemektir. Diğer konuşmacıların konuya ilişkin bakış açılarını belirledikten, konuyla ilgili değerlendirme yaptıktan sonra sakin bir biçimde ses tonunuzu dikkatle ayarlayarak konuyla ilgili duygu ve düşüncelerinizi saygılı bir biçimde ifade edebilirsiniz.

B. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Uygulama

"Okuma" bölümünde incelediğiniz ya da daha önce okuyup beğendiğiniz bir romanla ilgili görüş ve düşüncelerinizi sınıf ortamında aşağıda verilenlere dikkat ederek hazırlıksız konuşma şeklinde sununuz.

Konuşmaya başlamadan önce kılık kıyafetinizi düzeltiniz.

Söz alma şekline ve söz sırasına dikkat ediniz.

Farklı düşünce ve görüşler açıklandığında bunlara saygılı olunuz.

Konuşurken de dinlerken de nezaket kurallarını elden bırakmayınız.

Ses tonunuza, telaffuzunuza, vücut dilinize, vurgu ve tonlamalara dikkat ederek özenle seçtiğiniz kelimelerle konuşunuz.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Sözlü İletişim (Konuşma) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak konuşmanızı değerlendiriniz.

Ek sorulara ulaşmak için karekodu okutunuz.

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutucukların içine yargı doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ☐ Olmuş ya da olabilecek türden olayları yer, zaman, olaylar zinciri ve şahıs kadrosu ile anlatan roman, edebî bir türdür.
2. ☐ İnsanı ilgilendiren her şey romanın konusu olabilir.
3. ☐ Cumhuriyet Dönemi'nde roman türü büyük gelişme kaydeder ve işlenen konular çeşitlenir.
4. ☐ *Elveda Gülsarı* romanının diğer kahramanı Tanabay, Gülsarı'yı yetiştiren ve onunla girdiği her yarışı kazanan bir at çobanıdır.
5. ☐ Modernist roman XX. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlanır.
6. ☐ *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanında hiçbir işe yaramayan içi boş kurumların varlığı eleştirilmektedir.
7. ☐ Bilge Karasu, Oğuz Atay, Rasim Özdenören toplumsal gerçekçi roman yazarlarımızdandır.
8. ☐ Postmodernizmin amacı, realizmi yıkmak ve yerine Dadaizmin egemen olduğu bir sanat anlayışı geliştirmektir.
9. ☐ Modern romanların kahramanları, kendine ve topluma yabancılaşmış sorunlu insanlardır.
10. ☐ İhsan Oktay Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası* adlı eseri postmodern bir romandır.
11. ☐ Ek-fiilin çekimli biçimleri (idi, imiş, ise) ayrı yazılabildiği gibi bitişik olarak da yazılabilir.
12. ☐ Önemi belirtilmek istenen her kelime ve cümle metin içinde tırnak içine alınabilir.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Metinler arasılık, ... romanların temel özelliklerinden biridir.
2. Postmodern romanlarda fantastik ögelere yer verilmesinin nedeni: ....
3. *Yalnız Evler Soğuk Olur* adlı romanın başkahramanı .....
4. Postmodern romanların anlatım ögelerinden olan ..... taklit edilen, üsluptur.
5. Bir eserin taklidi yoluyla yazılan eserlere ..... denir.
6. Postmodern romanlarda başka bir romanı ya da anlatıyı alaya almak veya okuru eğlendirmek amacıyla ..... yer verilir.
7. Modern romana özgü anlatım tekniklerinden olan ..... amaç kahramanın ruh hâlini okura aracısız yansıtmaktır.
8. Modern romanın anlatım tekniklerinden olan "bilinç akışı" yönteminde olaylar ..... bir şekilde verilir.
9. Modern romanlarda "iç çözümleme" tekniğinin kullanılmasının asıl nedeni: ....
10. Selim İleri'nin *Yalnız Evler Soğuk Olur* adlı romanındaki mekânlar ....
11. Yay ayraç içinde kullanılan soru işareti .... belirtmek içindir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. İkinci elbiseyi bana enstitümüzün ilk kuruluş günlerinde o zamanki kıyafetimle müesseseye gelemeyeceğimi düşünen Halit Ayarcı hediye etmişti. Sırtıma daha ilk geçirdiğim günde bütün varlığımın değiştiğini gördüm. Birdenbire ufkum, görüş zaviyem genişledi. Hayatı onun gibi bir bütün olarak mütalaaya alıştım. Değişme, koordinasyon, çalışmanın tanzimi, zihniyet değişikliği, üst düşünce, ilmî zihniyet gibi tabirlerle konuşmağa, kendi isteksizliğime "zaruret", "imkânsızlık" gibi adlar koymağa, şarkla garp arasında ölçüsüz mukayeseler yapmağa, ciddiliğinden kendim de ürktüğüm hükümler vermeğe başladım. Onun gibi, insanlara "Acaba ne işe yarar?" diyen bir gözle bakıyor, hayatı kendi teknemde yoğuracağım bir hamur gibi görüyordum. Bir kelime ile onun cesareti ve icat kudreti bana aşılanmış gibiydi. Sanki bu elbise değil bir büyü idi. (...) Bittabi bütün bunlar Halit Ayarcı'da olduğu gibi pürüzsüz geçmiyordu. Yumuşak ve uysal, merhametli, sefaleti tatmış tabiatım ikide bir işe karışıyor, lafımı kesiyor, kararlarımı değiştiriyordu. Hülâsa birbiri arasından düşünen, karar veren, konuşan bir adam olmuştum. Rahmetli Halit Ayarcı'ya bunu anlattığım zaman gülmüş, sonra büyük bir iyi kalblilikle, "Böyle olması hususi bir çeşni veriyor, devam edin!" demişti.

Ahmet Hamdi TANPINAR,
Saatleri Ayarlama Enstitüsü

Bu parçada ifade edilmek istenen, aşağıdakilerin hangisinde şiir biçiminde verilmiştir?

A) Bitmeyen aşk türküsü kumruların sesinde
Rüyası ömrümüzün çünkü eşyaya siner

B) Bir şeyler hatırlıyor belki maceramızdan
Kuru güz yaprakları uçuşuyor rüzgârda

C) Ömrün gecesinde sükun, aydınlık
Boşanan bir seldi avuçlarından

D) Varsın bahçede rüzgâr gezinsin
Yağmur ince ince toprağa sinsin

E) Bir başka âlemden gelmiş gibisin
Dalmış gözlerinle pencerelerde

2. "Devlet Ana"da XIII. yüzyıl Anadolusu'nu görüyoruz. Moğolların, Türkmenleri ağır vergilere bağlayışı, Anadolu toprağının kuraklığı yüzünden ürün alınamayışı, Moğol yağmasından sonra halktan vergi alamayan devletin, ekonomik ve malî yönden iflasa doğru gitmesi gibi güç bir duruma düştüğü sırada, Ertuğrul Beyin ortaya çıkarak Bitinya ucunun yönetimini ele almasını, bir kurtuluş umudu olarak barışı bozmadan yıllarca yönetimi sürdürüşünü izliyoruz. Bu yönetimde, kendileriyle birlikte yaşadıkları yöredeki halkın can, mal ve namusunu korumak için her an hazır olan Türkmenler, baskınlarda Ertuğrul Bey'e yardımcı oluyorlar. Romana adını veren Devlet Ana, Rum (Anadolu) bacılarının beyi olarak kendisine bağlı yiğit kadınları yönetiyor. Bu yardımlarla Ertuğrul Bey, Hristiyan halkın Türkmenlere bulaşmaktan sakınır bir duruma gelmesini sağlıyor. Romanda ayrıca bilim ve teknikte, düşüncede Doğu-Batı karşılaştırılmasını, Yunus Emre'yi, o dönemin bilim ve kültür özelliğini, devletin işleyiş biçimini, töreler ve gelenekleri, evlilik müessesesini, inanışlarını da buluyoruz.

Olcay ÖNERTOY, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*

Bu parçaya göre *Devlet Ana* adlı romanda aşağıdakilerden hangisine yer verilmemiştir?

A) Moğol yağmasından ve kuraklıktan sonra vergi alamayan devletin mali yönden zayıfladığına

B) Ertuğrul Bey'in ele aldığı yönetimi barış ortamını sağlayarak uzun süre sürdürdüğüne

C) Türkmenlerin birlikte yaşadıkları halkın canını, malını ve namusunu korumak için baskınlarda Ertuğrul Bey'e yardımcı olduklarına

D) Devlet Ana olarak anılan bacılar beyinin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük emeğinin geçtiğine

E) XIII. yüzyılın bilim ve kültür özellikleri yönünden Doğu ve Batı'nın karşılaştırıldığına

3. Aşağıdakilerden hangisi postmodern romanın bir özelliği değildir?

A) XX. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlanır.

B) Türler arasılık ve metinler arasılıktan yararlanılır.

C) Anlatılan dünyanın kurmaca olduğunu vurgular.

D) Nesnel gerçeklik ile kurmaca birlikte işlenir.

E) Gözleme büyük önem verilir, karakterler çevreleriyle birlikte ele alınır.

4. Modernizmin bizim edebiyatımızdaki ilk temsilcisi odur denebilir. Onun *Huzur*, *Mahur Beste* gibi geçip giden bir dünyaya mersiye niteliğindeki eserlerinden başka asıl modern romanı, zamana göre yaşama gerekliliğini ironik bir dille anlatan *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı eseridir.

Parçadaki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Abdülhak Şinasi Hisar

B) Ahmet Hamdi Tanpınar

C) Oğuz Atay

D) Attilâ İlhan

E) Nezihe Meriç

5. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Dönemi'nde modernizmi esas alan roman ve hikâye yazarlarımızdan biri değildir?

A) Yusuf Atılgan B) Adalet Ağaoğlu

C) Bilge Karasu D) Orhan Pamuk

E) Orhan Kemal

6 ve 7. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

İnsanları sevmek, onları anlamak, tanımaktır bir yerde. Bir yazar çevresindekileri daha uzaktakilere, zamanın ilerisindekilere, gelecekteki kuşaklara ulaştırmak için, kısacası bir zaman parçası içindeki yaşantıları ölümsüzleştirmek için sevgiyle, anlayışla, dostlukla eğilmek zorundadır o insanlara... Düşmanlıkla, ön yargıyla, kızgınlıkla, yola çıkamaz bir yazar. Sait Faik ne demişti: "Şu insanlara karanlık bile çok" diyen katı yüreklinin birine, "Şu insanlara hiçbir şeyin çok olmadığını sezmekle başlar ilkin...

Oktay AKBAL, *Yazmak Yaşamak*

6. Bu parçada ifade edilen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kalıcı eserler oluşturmak isteyen, eserini sevgi, saygı ve büyük bir hoşgörüyle oluşturmalıdır.

B) İnsana yararlı olabilmek için yapılan her şey çok önemli ve değerlidir.

C) Peşin hüküm ve öfke gibi duygular insanlara büyük zarar verir.

D) Yakından tanınan, bilinen insanların anlatımı çok daha kolay olacaktır.

E) İnsanlarla iyi ilişkiler kuran sanatçılar eserlerinin okunmasını garantilemiş olur.

7. Bu parçanın anlatımı için

I. Tartışmacı anlatım biçiminden yararlanılmıştır.

II. Düşünceyi geliştirme yöntemi olarak tanık göstermeden yararlanılmıştır.

III. Karşılaştırmadan yararlanılmıştır.

numaralandırılmış yargılardan hangileri doğrudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II

C) Yalnız III D) I ve II

E) I, II ve III

8 ve 9. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

Filiz yeşiline boyalı evlerinin önünde durdular. Artık ev, "onların" eviydi. Altı gecedir Ayşe, uyku zamanı pansiyona gitmiyordu. Cebinden anahtarını çıkardı. İçerde onun bu eve geldiği ilk günü hatırladı. Fırtına gecesinin sabahıydı. Uyanınca, çoğu sabahlar gibi, gözlerini yeniden kapayıp bir zaman serçelerin gürültüsünü dinlemişti. Kuşların gerçekten serçe olup olmadıklarını bilmiyor, bir şişe portakal suyu içtikten (...) yatağa uzandıktan sonra artık serçeleri duymamıştı. Gözlerini perdesi inik karşı pencereye dikmiş, sanki ona buraya gelmesini söylemiş gibi bekliyordu. (...) Ayşe'nin elleri gözlerinin iki yanına dayalı, pencereden içeri baktığını görünce şaşırmıştı.

Yusuf ATILGAN, *Aylak Adam*

8. Bu metinde kullanılan anlatım biçimleri aşağıdakilerin hangisidir?

A) Öyküleme-betimleme
B) Tanımlama-betimleme
C) Öyküleme-açıklama
D) Açıklama-tartışma
E) Tartışma-tanımlama

9. Bu parçanın anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) İlahî bakış açısı yöntemiyle kaleme alınmıştır.
B) Görme ve işitme duyularına hitap eden ayrıntılara yer verilmiştir.
C) İç çözümleme yönteminden yararlanılmıştır.
D) Geriye dönüş tekniğinden yararlanılmıştır.
E) İç konuşma yönteminden yararlanılmıştır.

10, 11 ve 12. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

"Okuyucu, ey okuyucu, baştan beri anlatıcıyla kahramanları, köşe yazılarıyla olayların anlatıldığı sayfaları pek de başarılı olamadan da olsa, titizlikle birbirinden ayırmaya çalıştığım kitabımın bu noktasında yani senin de belki fark ettiğin onca iyi niyetli çabadan sonra, izin ver de şu satırları dizgiciye yollamadan önce bir kere olsun araya gireyim. Hani kimi kitaplarda sayfalar vardır, yazarın hüneri yüzünden değil de, sanki kendiliğinden kurulmuş hikâyenin 'sanki kendiliğinden' akışı yüzünden içimize öyle bir işler ki, bir türlü unutamayız onları. O sayfalar, aklımızda, kalbimizde -ne derseniz deyin işte- (...), yıllarca hatırlayacağımız dokunaklı, içler acısı ve gözyaşartıcı bir anı gibi içimizde kalır. İşte sonradan görme bir köşe yazarı değil de, meslek erbabı hüner sahibi bir yazar olsaydım şimdi 'Rüya ile Galip' adlı eserimin akıllı ve duyarlı okuyucularıma yıllarca eşlik edecek o sayfalarından birinde olduğumuzu güvenle düşünürdüm. Ama yeteneklerim ve yazdıklarım konusunda gerçekçi olduğum için, bu güven yok bende. Bu yüzden hikâyemin bu sayfalarında okuyucuyu kendi anıları ile baş başa bırakabilmek isterdim."

Orhan PAMUK, *Kara Kitap*

10. Postmodernist bir romandan alınan bu metinde postmodernizmin

I. Gerçek ve kurgu arasındaki çizgi belirsizleşir; romancı okuyucuyu romanın içinde bulmak ister.
II. Gizem ve farklılık oluşturmak için dil oyunlarına sıkça başvurulur.
III. Tarihe, dine, ideolojiye dönüş görülür.

özelliklerinden hangileri görülmektedir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

11. Parçadaki altı çizili bölümde kullanılan kısa çizgiler yerine aşağıda verilen noktalama işaretlerinin hangisi kullanılabilir?

A) İki nokta
B) Virgül
C) Tırnak işareti
D) Nokta
E) Üç nokta

12. Bu parçada kullanılan anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Açıklama
B) Betimleme
C) Öyküleme
D) Tanımlama
E) Tartışma

13, 14 ve 15. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

"Onun, akan bir suyun şırıltısını andıran sesi duyulunca, gecenin ıssızlığı azalıyordu. Örümcek ağlarından, sözcüklerden köprüler kuruyordu aramızda. O bir kaynaktı, bense yatağı üzerimden akan suyun serinliğiyle ferahlıyordum. Konuşma denen o şahane çılgınlık harikalar yaratıyordu. Düşman esirleriyle değiştirilip serbest bırakılınca, üzüntüsüz ayrıldık birbirimizden. İhtiyacı olduğu için o, her zaman kendine dinleyici bulacaktır. Ama ondan ayrıldıktan sonra ben de aynı şeyi yapmaya başladım. Konuşma sayesinde insanlarla yakınlık kurdum. Hepsiyle değil tabii. Yabancı sözcüklere kulakları sağırdır bazı kimselerin. Hem kendilerini, hem başkalarını mutsuz eder bunlar. Ama daima denemek lazım. 'Neden?' diye soracaksınız. Hiç, iş olsun diye. Sağırlığı, ıssızlığı biraz olsun önleyebilmek için."

Meşa SELİMOVİÇ, *Derviş ve Ölüm*
çev.: M. KIRATLI

13. Bu parçada üzerinde durulan yargı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Konuşmanın birleştirici, bütünleştirici gücü
B) Bazı insanların güzel konuşmadan etkilenmediği
C) Konuşmanın yalnızlığı, kimsesizliği yok edemediği
D) Güzel konuşmanın öğrenilebilecek bir şey olduğu
E) Konuşan insanın iç sıkıntısından kurtulduğu

14. Bir romandan alınan bu metnin anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Kahraman anlatıcı bakış açısıyla kaleme alınmıştır.
B) Öyküleyici ve betimleyici anlatımdan yararlanılmıştır.
C) İç konuşma yönteminden yararlanılmıştır.
D) Geriye dönüş tekniğinden yararlanılmıştır.
E) Diyalog tekniğinden yararlanılmıştır.

15. Aslına uygun olarak alınan bu parçada;

I. Bağ fiilden sonra virgül kullanılması
II. Tekrarlı bağlaçların arasında virgül kullanılması
III. Soru işaretinin gereksiz kullanılması

noktalama yanlışlarının hangileri görülmektedir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

5. ÜNİTE
TİYATRO

Öğrenme alanına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Elektronik içeriğe ulaşmak için karekodu okutunuz.

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

OKUMA ÇALIŞMALARI

- 1950 sonrası Türk tiyatrosu örnekleri

DİL BİLGİSİ

- Paragrafta anlamla ilgili çalışmalar
- Yazım ve noktalama çalışmaları

YAZMA ÇALIŞMALARI

- Bir tiyatro metninin bir bölümünü veya tamamını özellikle-rine dikkat ederek radyo tiyatrosuna dönüştürme

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Bir radyo tiyatrosu dinleme
- Yazılan radyo tiyatrosunu bilişim teknolojilerini kul-lanarak seslendirme ve bu seslendirmeyi sınıfta sunma

Cevat Fehmi Başkut'un *Buzlar Çözülmeden* adlı tiyatro eserinin baş kısmından alınan yazıları elektronik içe-rikten dinleyip bir tiyatro eserinin nasıl oluşturulduğunu belirlemeye çalışınız.

OKUMA ÇALIŞMALARI

1. METİN

HAZIRLIK

Tarihsel gelişim süreçlerini, tarihsel bilinç ve perspektif içinde değerlendirebilen Dilmen, öte yandan da dünya tiyatro tarihinin geleneğini, göreneğini dikkatle izleyen araştırıcı nitelikli bir ustadır da... (...) Bir yazısında, "Tarih malzemesi tiyatronun isterlerine uyarlanabilir," diyor ve amacının günümüz insanı için anlamlı bir oyun çıkartmak olduğunu belirtiyor. Onun oyunlarında derin ve anlamlı bir espri gücü ve tüm olanaklarıyla değerlendirilmiş akıcı ve güzel bir Türkçe yer alır. (...) En önemli özelliği, efsane ve tarihi günümüzün yararına sunarak, oyunda yaratılan estetik uzaklık yoluyla seyircinin geçmişten bugün adına pay çıkarmasına yönelmiş olmasıdır.

Hülya NUTKU

Güngör DİLMEN, *Toplu Oyunları I* (Kısaltılmıştır.)

1. "Tarih malzemesi tiyatronun isterlerine uyarlanabilir." sözüyle Güngör Dilmen'in tarihî oyunlarla ilgili açıklamak istediği nedir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

MİDAS'IN KÖRDÜĞÜMÜ

Mitolojik ögelerle modern tiyatro tekniklerinin birleştirildiği bu oyunun merkezinde yine Frigya Kralı Midas (Midas) vardır. Midas'ın tutkusu Gordios'un (Gordios) kağnısındaki ünlü kördüğümü çözmektir. Bu düğüm, Midas için sıradan bir düğüm değildir. Ona göre bu düğümü çözen kişi büyük bir hükümdar olacak, ülkesini yüceltecek ve tarihe geçecektir. Midas zamanla bütün dikkatini bu düğüme verir. Ülkenin gerçek sorunlarıyla ilgilenmek yerine, kördüğümü çözmeyi en önemli devlet meselesi hâline getirir. Bilginler, yöneticiler ve halk giderek gerçek işlerini bırakıp düğüm üzerine düşünmeye başlar. Böylece Frigya'da ekonomi, bilim, sanat ve savunma aksar.

Midas'ın veziri ve kızı onu uyarır. Ülkenin hazinesi tükenmekte, savunma zayıflamakta ve düşmanlar Frigya'nın güçsüzleştiğini fark etmektedir. Fakat Midas bu uyarıları dikkate almaz. Bu sırada Kimmerler, Frigya'ya saldırmak için hazırlanır. Midas savaş tehlikesine rağmen düğümün başından ayrılmaz. Kimmerlerin komutanı Tuğdan gelir. Midas'ın yıllarca çözemediği kördüğümü kılıcıyla keser. Midas için böylece her şey son bulur.

2. BÖLÜM

1. SAHNE

(Gordius'un Kümbeti. Arka alanda Gordios'un mermer kabartmalı gömütü. (...) Tam ortada Gordios'un kağnısı. Okun boyunduruğa geçtiği yerde düğüm kara bir bezle örtülü. Bekçi elinde bir çalı süpürgesi ile ortalığı süpürüyor)

BEKÇİ

Süpür süpür, toz tükenir mi?
Kaç yıldır beklerim şu kümbeti
artık onun bir parçası oldum
şurda yatan Gordios'la
kendimi karıştırır oldum Süpür süpür
göğün yıldızları tükenir belki
toz tükenir mi?

(Rolünden sıyrılır)

Nasıl, oluyor mu?

I. ÖĞRENCİ *(Dışardan)*

Çok iyi, İsmail Efendi, devam.

BEKÇİ

Kaç yıldır beklerim bu kümbeti
burda yatan Gordios'la
karıştırır oldum kendimi.
Eskiden pek kimse uğramazdı
ama düğümün adı çıktı çıkalı
kutsal bir gelinek oldu burası
halk Gordios'u bir yatır, bir ermiş sanıyor
herkes Düğümlü Babaya koşuyor
başı sıkıştıkça
adaklar adamaya sunular sunmaya:
iş arayanlar, sayrılar, (...)
Düğümlü Baba'dan yardım umuyorlar.

((...) Anne düğüme el sürüp küçük çocuğunun alnını sıvazlar. Kör adam düğüme gözlerini sürer. Kötürüm düğüme el atar, sonra bacaklarını sıvazlar. Genç bir kız renkli adak bezleri bağlar)

Sonra gezginler, meraklılar
gezdiririm onları köşe bucak;
İşte bayanlar baylar Frigya'yı kuran
Gordios'un kümbetindeyiz şimdi.
Anlatırım onlara birer birer
yurttaşlar Gordios'u nasıl kral seçmişler.

(Kümbete gelen gezginler Bekçi'nin açıklamalarını izler)

İşte eski kağnı
ve işte oku boyunduruğa bağlayan
hiç de çözülmesi olmayan ünlü düğüm.
Dünyada kimin ne olacağı belli mi
bu Gordios yırtık çarık (...) biriydi
tanrının günü taban teperdi
iki sıska öküzle bu kağnının ardında.
Sonra bakın, Kral Gordios, Gordium'un kurucusu
ve yaratıcısı dünyaya meydan okuyan
bu zorlu düğümün.

Gordios öldükten sonra bile
ayrılmadı emekli kağnısından
bir çift öküzünün de
güzel boynuzlu başları
asıldı sağlı sollu gömütüne
geçmiş anılsın diye.
Öyküyü tanrının günü yinele
(...)
öylesine karıştık birbirimize
kendimi ayrı edemez oldum ondan
o mu bu kümbette yatan ben mi.
Evet, bayanlar baylar
ülkemizin zengin bir geçeneği var.

(Gezginler düğümün çevresinde tartışırlar. Midas konuşmaları gülümseyerek izler)

GEZGİNLER

— Zoru neymiş Gordios'un?
— Neden bu düğümü atmış?
— Belki bir bildiridir.
— Ne söylemek istemiş?
— Çözülmezliğin bir simgesi.
— Bir bilmece diyelim.
— Düşünelim ama çözemeyelim.
— Niye çözemeyelim?
— O ne düşünmüş düğümü atarken?
— Çözülür elbet.
— Bir bildiği olmalıymış.
— Bir anıt bu bence.
— Bilinmeyene.
— Bence yok bir anlamı.
— Olması da gerekli değil.
— Salt bir düğüm.
— Vardır bir anlamı.
— Bu adam niye bunu yapmış?
— Niye bu kördüğümü atmış?

BEKÇİ

İşte böyle sürüp gidiyor tartışmalar.
Sen ne dersin, Midas?

MİDAS

Atam Gordios atmış o düğümü
çözülmesi yoktur, neden sorulmaz.

BEKÇİ *(Tahtaya vurur)*

Aman hiç çözülmesin
düğümü görmeye gelenler eksilmesin
ben de düğümün gölgesinde
geçinip gidiyorum işte.

GEZGİNLER

Düşün düşün düşün
nasıl çözülür bu kördüğüm.

BEKÇİ *(Onları çıkarır)*

Geç oldu, hadi çekin arabanızı
kümbet kapanacak
sabah ola hayır ola
yarın gündüz gözüyle çözersiniz
(...)

(Midas bekçiye de işaret eder çık diye)

Ama Midas'a da bir hal oldu son günlerde
kümbete geliyor gecelemeye.

(Midas yalnız. Düğümü sıvazlar, düşünür)

MİDAS

Beni de çeker oldu kendine.

(Düğümün başına uzanıp uyur. Zaman geçimi / ışık değişir. Önce flüt sesleriyle sinir bozucu bir müzik başlar,

boğuk sesler işitilir. Midas kıvranarak sağa sola döner, sonra yarı doğrulur. Midas'ın gördüğü bir karabasandır bu. Kördüğüm nara atarak girer. Kördüğüm'ü oynayan oyuncu tepeden tırnağa düğümlü giysi içindedir. Elleri kolları bacakları ahtapot gibi boğum boğum açılıp kapanır. İp atar, kementler savurur, ilmekleri tehditle havada döndürür, düğümlü bir dans tutturur)

MİDAS

Bu sesler ne, beni çağıran kim?

Ah, neyin nesisin sen?

KÖRDÜĞÜM

Düğümlerin düğümü ben.

MİDAS *(Toparlanır)*

Peh peh!

KÖRDÜĞÜM

Kördüğüm ben.

MİDAS

Belli, pek dolaşmışsın.

KÖRDÜĞÜM

Şahmerandır yılanların şahı

ben düğümlerin şahı

anasından doğmamıştır

beni çözecek kişi.

MİDAS

Meydan mı okuyorsun?

KÖRDÜĞÜM

Beni sen bile çözemezsin, Midas.

MİDAS

Yaa?

KÖRDÜĞÜM

Ya!

MİDAS

Çok güveniyorsun kendine.

KÖRDÜĞÜM

İstersen bir dene.

MİDAS

Kimseler çözemiyor ama ben çözerim.

KÖRDÜĞÜM

Beni atan, beni yaratan

Gordios kalkıp gelse gömütten

o bile çözemez artık beni.

MİDAS

Ben çözerim.

KÖRDÜĞÜM

Elindeyse çöz.

MİDAS

Çözülme elindeyse.

KÖRDÜĞÜM

Hodri meydan!

(Midas ve Kördüğüm güreşe tutuşur. Naralanır, döne döne boğuşurlar. Kördüğüm onu ilmekleri arasına alır, bastırır)

KEÇİLER

Bu karabasandan sonra

Midas'ın tutumu değişti düğümü çözme tutkusu

yüreğine yerleşti.

Güngör DİLMEN

Midas'ın Kördüğümü

Toplu Oyunları 1

(Özetlenerek kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

boyunduruk: Çift süren veya kağnıya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için iki ucu hayvanların boynuna, ortası da saban veya kağnıya bağlanan ağaç parçası.

kement: Hayvanları yakalamak için kullanılan, ucu ilmikli, kaygan uzun ip.

kümbet: Damı koni veya piramit biçiminde olan, yuvarlak veya köşeli yapı.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz metnin alındığı Güngör Dilmen'in *Midas'ın Kördüğümü* adlı eseri, konusunu tarihten ve mitolojiden almış bir oyundur.

Eserde karakterlerin iç çatışmaları, taht tutkusu, korku ve çaresizlikleri yoğun psikolojik tahlillerle ve etkileyici diyaloglar üzerinden aktarılmıştır.

Tarihî ve mitolojik atmosfer oluşturulmak için edebî değeri yüksek ve şiirsel bir dil kullanılmıştır.

Güngör Dilmen, trajedi türünde yazdığı bu eserinde tiyatro unsurlarını başarıyla kullanarak tarihî, mitolojik karakterleri ve dönemi yansıtabilmiştir.

Oyunun konusu tarihe dayanmakla birlikte amaç, tarihi incelemek değil, karakterlerin kişilik özelliklerini ve iç dünyalarını yansıtmaktır.

Oyundaki kişilerin konumları ne olursa olsun davranışlarını etkileyen iç dünyalarındaki çatışmalardır. Bu nedenle de iktidar mücadelesi hem insani hem evrensel boyutta verilmiştir.

Manzum biçimde yazılan klasik trajedilerde koronun çok büyük önemi vardır. Vurma, yaralama olayları sahnede gösterilmediği için bunları koro haber verir. Koro, bir şekilde kahramanların iç sesi olur.

Yüceltilmiş kelimelerle yazılan, bir kahramanın iyi bir durumdan kötü bir duruma düşmesiyle duygusal arınmayı sağlayacak acıma ve korku duygularına yönelen trajedi türünün Türk edebiyatındaki

büyük ustaları Cumhuriyet Dönemi'nde yetişmiştir: Orhan Asena *Hürrem Sultan*; Turan Oflazoğlu *III. Selim Kılıç ve Ney*; Güngör Dilmen *Midas'ın Kulakları, Midas'ın Altınları, Midas'ın Kördüğümü.*

Dünya edebiyatında trajedi türünde en başarılı örnekleri verenlerden biri Shakespeare'dir (Şekspir). Tarihî kahramanların da ortak tutku ve davranışlar açısından günümüz insanı gibi olduğunu anlayan Shakespeare, bunu sahneye başarıyla taşımıştır. Trajedilerinden birkaçı: *Hamlet*, *Antonius ve Kleopatra* (Antonyus ve Kleopatra), *Lady Macbeth* (Leydi Makbet).

1950-1970 Dönemi Türk Tiyatrosu

1950'li yıllarda Türk tiyatrosunda nicelik ve nitelik olarak büyük gelişme görülür. Devlet ve şehir tiyatroları, özel tiyatrolar; oyun yazarları ve tiyatro türündeki eserler sayıca çok artar. Bu dönemde yerli oyunlar Devlet Tiyatrolarında sahnelenir. Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Kutsi Tecer, Cevat Fehmi Başkut, Selahattin Batu gibi isimler bu dönemde eser vermeye devam ederler.

1960'lı yıllarda Türk tiyatrosu daha zengin ve derin bir içerik kazanır ve her açıdan gelişir, yenilenir. Bu dönemde oyunlarda iç ve dış göç, gecekondulaşma, kültür farklılığı, kültürler arası çatışma, uyumsuzluk, yabancılaşma işçi-köylü, orta sınıf ailelerin yaşadığı toplumsal ve ekonomik sorunlar gibi temalar işlenir.

1950'lerde ilk ürünlerini veren birçok sanatçı bu dönemde olgun eserler sunarlar. Melih Cevdet Anday, Nazım Kurşunlu, Recep Bilginer, Turgut Özakman, Nezihe Meriç gibi yazarlar bireyden hareketle topluma yönelirler.

Güngör Dilmen, Orhan Asena, Turan Oflazoğlu, Necati Cumalı gibi yazarlar da konularını Osmanlı tarihinden, halk kahramanlarının hayatlarından ve mitolojiden alan oyunlar yazmışlardır.

Bu dönemde yenilik arayışında olan Haldun Taner ve Sermet Çağan gibi sanatçılar epik tiyatroya yönelmişlerdir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Okuduğunuz bu metne başka bir ad veriniz, neden bu adı verdiğinizi söyleyiniz.

2. Okuduğunuz metne göre "sabah ola hayır ola" sözünün anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

3. a. *Midas'ın Kördüğümü* adlı metnin tema ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

b. Bu tema Türk tiyatrosuna bir yenilik getirmiş midir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

4. Okuduğunuz metinden yola çıkarak oyun kişilerinden Kral Midas'ın kişilik özelliklerini belirleyip söyleyiniz.

5. Metnin trajik özünün yansıtılmasında neler etkili olmuştur? Değerlendirip söyleyiniz.

6.

Bu karabasandan sonra
Midas'ın tutumu değişti düğümü çözme tutkusu
yüreğine yerleşti.

Bu metinde trajik kahraman Kral Midas'ın iyice tutkularının esiri olduğu görülmektedir. Bu durum onu seyirciye yaklaştırmakta mıdır? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

7. Metni dil ve anlatım yönünden değerlendirip Güngör Dilmen'in üslup özelliklerini belirleyiniz.

8. a. Metinle ilgili tespitlerinizi, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp gerekçelendirerek ifade ediniz.

b. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyip ifade ediniz.

9. Metinde geçen millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik ögeleri belirleyiniz. Elde ettiğiniz sonuçlardan hareketle metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları, insanın en büyük vasıflarından olan adil olma, öz denetim ve sorumluluk değerlerinin metinde nasıl işlendiğini belirleyiniz.

10. Midas'ı öz denetim açısından değerlendirip öz denetimin insan yaşamındaki önemini söyleyiniz.

11. Kurmaca metinlerde anlatılan olaylar belli bir tarihsel dönemde yaşanmış olaylarla benzerlik gösterebilir ancak kurmaca gerçeklik ile tarihsel gerçeklik farklıdır. Bu nedenle kurmaca metinler tarihsel gerçekliği yansıtmaz.

Metindeki kurmaca dünyası ile anlatılan dönemin gerçekliği arasındaki ilişkiyi karşılaştırıp ifade ediniz.

12. a. Metni bağlı olduğu edebî dönem, akım ve gelenek açısından değerlendiriniz.

b. Metinde trajedi türünün hangi özelliklerinin görüldüğünü belirleyip ifade ediniz.

13. Trajedi türünün Türk ve dünya edebiyatındaki temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Güngör DİLMEN (1930-2012)

Tekirdağ'da doğdu. 1960'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Klasik Filoloji Bölümünden mezun oldu. Tiyatroya ilgisi, okul yıllarında Shakespeare'in eserlerini okumasıyla başladı.

Yazı hayatına şiirle başladı. Ancak asıl ününü oyun yazarlığıyla kazandı.

1961-1964 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde çeşitli üniversitelerde tiyatro ve oyun yazarlığı alanlarında eğitim gördü. Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul Şehir Tiyatrolarında dramaturg ve yönetmen yardımcısı olarak çalıştı. İstanbul Radyosu Tiyatro Şubesinde görev aldı; daha sonra çeşitli üniversitelerde tiyatro, oyun yazarlığı ve dil alanlarında dersler verdi.

Eserlerinde şiirsel ve ritmik bir dil kullandı. Klasik tiyatroyu iyi bilen yazar; oyunlarında koro, dans, sembol, yergi ve uyumsuz tiyatro unsurlarından yararlandı. Tarihî ve mitolojik konuları yalnızca geçmişi anlatmak için değil; insanın iç dünyasını, iktidar ilişkilerini, adalet arayışını ve toplumsal çatışmaları göstermek için kullandı.

Tarih, mitoloji ve çağdaş eleştiriyi bir araya getiren oyunlarıyla Türk tiyatrosunda özgün bir yer edindi.

Aldığı ödüller

Sinema-Tiyatro Dergisi Birincilik Ödülü (1959), İlhan İskender Armağanı (1967), Yunus Nadi Armağanı (1970), Türk Dil Kurumu Ödülü (1975), Muhsin Ertuğrul Oyun Ödülü (1979). Ulvi Uraz Tiyatro Ödülü (1986), Kültür Bakanlığı Ödülü (1990).

Eserlerinden bazıları

Tiyatro: *Midas'ın Kulakları, Midas'ın Altınları, Midas'ın Kördüğümü, Canlı Maymun Lokantası, Kurban, Akad'ın Yayı, İttihat ve Terakki, Bağdat Hatun, Deli Dumrul, Hasan Sabbah, Ben Anadolu, Devlet ve İnsan, Hâkimiyet-i Milliye Aşevi, Aşkımız Aksaray'ın En Büyük Yangını, Galileo'nun Günahları, Osmanlı Dram Kumpanyası, Sokrates Bulutlar'da.*

Çocuk Kitabı / Masal: *Mavi Orman, Kuyruklu Masallar.*

Deneme / Eleştiri: *Keçitürküsü.*

Çeviri: *Persler, Bakkhalar, Kral Oidipus.*

DİL BİLGİSİ

1.

— Zoru neymiş Gordios'un?
— Neden bu düğümü atmış?

Gordios bu düğümü sizce neden atmıştır? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

2.

şurda yatan Gordios'la
herkes Düğümlü Babaya koşuyor

Düşün düşün düşün
nasıl çözülür bu kördüğüm.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu dizelerdeki yazım ve noktalamada görülen farklılıklar yazarın tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. İnisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliği; bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade eder. Üreticilik, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerir. Bu yetkinlik, bireyleri sadece evde ve toplumda değil işlerine ait bağlam ve şartların farkında olabilmeleri ve iş fırsatları yakalayabilmeleri için aynı zamanda iş hayatında desteklemekte; toplumsal ve ticari etkinliklere girişen veya katkıda bulunan kişilerin ihtiyaç duydukları daha özgün bilgi ve beceriler için de bir temel teşkil etmektedir. Bu yetkinlik etik değerlerin farkında olma ve iyi yönetişimi desteklemeyi de kapsar.

Güngör Dilmen'in *Midas'ın Kördüğümü* adlı oyununda, inisiyatif alma ve girişimcilik yetkinliğinin öneminin dile getirildiği dizeleri bulup gösteriniz.

2. METİN

HAZIRLIK

1962 yılında Özakman'ın benzetmeci biçimde yazdığı oyunlar arasında başyapıt niteliği taşıyan "Ocak" sahnelenir. Gerçekçi anlatımın daha önceki oyunlarda denenmiş özellikleri bu yapıtta en inandırıcı yansımasını bulmuştur."Ocak" Türk yazarları tarafından bir dolu benzerinin daha önce de daha sonraki yıllarda da yazılmış olduğu ancak hiçbirinin aşamadığı bir düzeye ulaşmış bir yapıttır; ekonomik sıkıntıların aile bireyleri arasındaki ilişkileri büyük oranda etkilediği ve çatışmalara yol açtığı bir aile dramı... Özakman "Ocak"ta, toplumsal güvenceden yoksun bir konumda gündelik yaşam savaşı verme süreci içinde yaşanan duyarlıkları, tepkileri, düşleri, düş kırıklıklarını, öfkeyi ve sevecenliği dile getirerek, aile ilişkileri içinde insanca değerlere sıkı sıkıya sarılmak yoluyla gerçekleştirilebilen "uzlaşma"nın öyküsünü yazmıştır.

Ayşegül YÜKSEL, *Turgut Özakman Toplu Oyunlar 1,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçadan yola çıkarak *Ocak* adlı oyunun hangi yönlerden farklı olduğunu belirlemeye çalışınız.

Ankara Devlet Tiyatrosunun sahnelediği "Ocak" adlı oyundan bir sahne

OCAK

ÖZET

Üç perdelik oyunda olay karı-koca; yetişkin üç oğul, bir kız, bir de büyükanneden oluşan yedi kişilik bir aile çevresinde geçer.

Otomobil tamircisi Tarık Usta, ortanca oğlu Fazıl'la beraber çalışmaktadır. Büyük oğul Nihat, çalışmayı pek sevmeyen biridir. Küçük oğul Özcan ise öğrencidir. Büyükanne bunamıştır, kendini bir paşa hanımı, torunlarını evlatlık, uşak zanneder. Yaşanmamış mutlulukların boş hayalini sürdürür. Tarık Usta, eski bir araba alıp tamir etmeyi, bunun kazancıyla yeni yeni arabalara sahip olmayı aklına koymuştur. Karısı Safiye bir ayağı engelli kızı Sevda'ya çeyiz için sakladığı bileziği Tarık'a verir, araba alınır, epey bir uğraştan sonra çalışır hâle getirilir. Bu arada evin kızı Sevda, sevdiği

gence kaçar. Üç ay geçer. Kızının durumuna çok üzülen Safiye hâlâ çok hastadır. Onarılan hurda araba aileye bir şey kazandırmamış, ümitleri boşa çıkarmıştır.

Aşağıdaki parça eserin son bölümünden alınmıştır.

Üçüncü Bölüm

(Aynı yer. Üç ay sonra kadar. Akşam üstü. Büyükanne koltuğunda oturur. Ortalık alabildiğine dağınık. Özcan, ocağın önünde bulaşık yıkar. Bir tencere yere yuvarlanır)

B.anne: Aaa! Kim gürültü yapıyor orada? Safiye!

Özcan: Sus Allah aşkına büyükanne. Zaten canım burnuma gelmiş.

(...)

Tarık: İşte Fazıl da geldi.

Fazıl: *(Tedirgin)* Merhaba

Safiye: Hoş geldin oğlum.

Fazıl: Nasılsın?

Safiye: İyiyim.

Tarık: Ne oldu?

Fazıl: Hiç, ne olacak? Belki beş kere arıza yaptı.

Tarık: Kötü.

Fazıl: Sonunda da sol çamurluğu ezdim.

Tarık: Deme.

Fazıl: Ne yapayım? Safi sinir kesilmişim. Zaten her gün milimetresi milimetresi aynı yollar, aynı binalar, aynı insanlar. Gene iyi dayanıyorum.

Tarık: Öyleyse ne karşı koyuyorsun (...)? Gel yapalım şu çiftlik işini...

Fazıl: Siz yapın. Bana da günlük yumurtayla yağlı süt yollarsınız.. *(Ceketi çıkarır)*

Safiye: Nihat, bir sahana biraz yağ koy.

Nihat: Peki anne. *(Ocağa gider)*

Fazıl: Gene mi açız?

Safiye: Tuzu, biberi, sovanı da meydana çıkar.

Tarık: Meydanda. *(Masaya oturur)*

B.anne: Ben dedimdi o kızı savmayın diye.. Ama kimse..

Nihat: Kes bu lafı..

Fazıl: Ne kızıyorsun kadına? Yani çıkıp gitti diye, bu kızdan hiç bahsedilmeyecek mi bu evde?

Nihat: Ben babam için..

Fazıl: Ne yapalım, babam da alışsın artık. Ne olmuş yani, alt tarafı..

Tarık: *(Yorgun)* Fazıl..

Fazıl: Efendim?

(...)

Safiye: Fazıl.. *(Nihat iş yapmaktan vazgeçer)*

Fazıl: O, biliyorsun kötülük olsun diye yapmadı. Bir kurtuluş sandı.

Tarık: Kes!

Fazıl: Hiç niyetim yok.. Konuşalım, kıyamet kopmaz ya..

Tarık: Az daha annenin ölümüne sebep olacaktı.

Fazıl: Ama ölmedi.

Tarık: Kimsenin yüzüne bakamıyorum.

Fazıl: Ekmeğimizi onlar mı veriyor? Kime ne?

Tarık: Yeter be!

Fazıl: Sen ki onu deli gibi severdin.

Tarık: Üç ay be, üç ay.. İnsan bir haber yollar, bir hatırlar.. Seviyormuşum! (...)

(...)

Fazıl: Baba, benimle konuş.

Tarık: Ev değil burası, canavar ini.

Fazıl: İyi işte. Gidin de çiftliği kurun. Nasıldı, kırmızı damlı, kale gibi sağlam bir evimiz olacaktı.

Tarık: Gideceğiz tabii. Senin inadına.

Fazıl: Benim de gelmemi ister misin?

Tarık: Hayır.

Fazıl: Her şeyi bırakıp basıp gidelim burdan. Kaçalım, istemez misin?

Tarık: İstemek ne, canımı bile veririm.

Fazıl: Daha bir ağaç dikmeden nasıl olsa fikrini değiştirirsin. Ama, olsun, ben de sizinle geleceğim.

Tarık: *(İnanmaz)* Fazıl..

Fazıl: Ama bir şartla..

Tarık: Neymiş?

Fazıl: Sevda da bizimle beraber gelsin. *(Tarık ayağa kalkar)*

Tarık: Ne demek istiyorsun?

Safiye: Fazıl, açık konuş.

Fazıl: Eve dönmek istiyor. Oğlan nikah filan kıymamış elbette. (...)

(...)

Safiye: Nerde şimdi?

Fazıl: Aşağıda, arabada. *(Sessizlik. Tarık oturur)*

Safiye: Tarık.. Sevda eve dönecek. Bir kere ben seni affetmiştim. Şimdi bu borcu öde. Kızını affedeceksin. Fazıl, kızı getir yukarı. *(Fazıl tereddütle babasına bakar)*

Tarık: Nihat, hayır, Özcan! *(Sesi boğuklaşmıştır)*

Özcan: Efendim baba?

Tarık: Sofraya bir tabak daha koy. Gelsin de (...). Sonra bir çare düşünürüz. *(Fazıl hızla çıkar, Özcan bir koşu sofraya bir tabak v.s. ilave eder. Sessizlik)*

B.anne: Ne o, misafir mi geliyor ne oluyor?

Nihat: Evet büyükanne.

B.anne: Aman yaldızlı tabakları çıkarın, gümüş takımları da.

Nihat: Emredersiniz hanımefendi.

Safiye: Hiçbir şey olmamış gibi davranacağız değil mi?

Nihat: Zaten ne oldu ki anne? (...) *(Tarık kalkar, sıkıntı ile kaşınarak banyoya yürür)*

Safiye: Nereye gidiyorsun, burda kal!

Tarık: Bir yere giden yok. Aaa, ben ne istersem yaparım. Allah Allah.. *(Huzursuz, mutfakta durur, oyalanmak ister, olmaz.. Fazıl girer, elinde büyük bir kesekâğıdı, sonra Sevda)*

Safiye: Kızım!..

Sevda: Anne! *(Atılır)* Anneciğim. *(Sarılır, sessizlik. Sonra doğrulup Büyükannenin elini öper)* Büyükanne.

Safiye: Sevda!

(Sevda doğrulur, annesinin baktığı yere bakar. Tarık mutfakta durmaktadır. Bir an tutuk, dururlar. Sonra hayal gibi babasına bir iki adım atar, dayanamaz koşar. Aynı anda Tarık da koşar, sarılırlar)

B.anne: Pek memnun oldum bu kızın dönmesine. Ne iyi tesadüf. Tam misafir geleceği akşam.. İşe yarıyordu değil mi Safiye?

Nihat: Baba dur, kızı boğacaksın. Biraz da bize bırak.

(Özcan da yanlarına sokulmuştur. Tarık aralarından sıyrılır. Nihat, Sevda, Özcan sımsıkı sarılırlar. Tarık Safiye'ye yaklaşır)

Tarık: Eee, şey.. Aman bakma öyle dikkatli dikkatli.. *(Eliyle gözlerini siler)*

Fazıl: Nereye kaçıyorsun baba? Geç bakalım ocağın başına. Milletin karnında davullar, kampanalar çalıyor.

Tarık: Sen kendini şaşırdın galiba. Artık bana iş düşer mi (...)?

Fazıl: Doğru. Sevda?

Sevda: Efendim ağabey?

Fazıl: Hemen soyun, işe gir. Sofra yemek bekliyor.

Sevda: Peki ağabey.

Fazıl: Burada patates var, yarın için. Sakın unutma.

Sevda: Unutmam ağabey.

(Sevda pardesüsünü iskemlenin arkasına atar. Süratle işe girer. Evinde çalışmaya özlem duyduğu bellidir. Bir taraftan yemek hazırlarken bir taraftan da mutfak tarafını toplar. İşleri o kadar süratle birbiri ardından ve saniye kaybetmeden yapmaktadır ki seyretmek zevk verir. Hepsi, bu sahneyi huzur ve gururla takip ederler.)

Fazıl: Baba ne oldu, sustun. Çiftlikten bahsedelim, haydi.

Tarık: Ne alay ediyorsun budala?

Fazıl: Baba, sen de, ben de toprağı saksıdan tanırız.

Tarık: Madem bunu beğenmedin, bir başka fikrim var..

Fazıl: Ne?

Tarık: Her şeyi hesapladım, itiraz dinlemem. O da müthiş kârlı. Dinle bak. Dinleyin (...), hepiniz dinleyin.. Arabayı marabayı satınca elimize geçen parayla bir bakkal dükkânı açalım. Küçücük bir dükkân. Ama ne istersen var. (...) *(Baba anlatırken perde kapanmaya başlar. Ağır ağır. Sevda çalışır)* Son derece güven verici bir iş. Düşünün bir kere. İnsanlar mutlu da olsalar, mutsuz da olsalar, karınları acıkır. İnsanlarsa ya mutludurlar, ya mutsuz...

(Baba anlatmaya devam eder ama sesi işitilmez.. Perde kapanır)

SON

Turgut ÖZAKMAN, *Toplu Oyunlar 1* (Özetlenerek kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

in: Yaban hayvanlarının barındığı kovuk.

kese kâğıdı: İçine bazı şeyler konulmak için kâğıttan yapılmış kese biçiminde torba.

sahan: Derinliği az olan kap.

savmak: İstenmeyen birini yanından uzaklaştırmak.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Bir bölümünü okuduğunuz Turgut Özakman'ın *Ocak* adlı oyunu, sahnede gösterilenlerin gerçek hayattan farklı olmadığını anlatan "benzetmeci tiyatro" anlayışıyla yazılmış gerçekçi bir oyundur. Bu oyunda hayal gerçek tartışmaları arasında dar gelirli bir ailenin yaşam mücadelesi anlatılmaktadır. Oyunda kahramanlar halktan kişilerdir. Komik ve acıklı olaylar iç içe anlatılmakta, olaylar yaklaşık üç aylık bir zamanda geçmektedir.

Tiyatro metinlerinde olayların birbiriyle ilişkisi ve sıralanışı dramatik örgüyü oluşturur. Dramatik örgü, yazar tarafından doğrudan okuyucuya sunulur.

Dramatik örgü, en küçük merak unsuru olarak adlandırılan "ara düğüm" ile yakından ilgilidir. Çünkü her bir ara düğüm, ayrı bir olay örgüsünü oluşturur. Ara düğümler çatışma ile de oluşturulabilir.

Ara düğüm, seyircinin dikkatini çekmek için serim bölümünden başlanarak sonuç bölümüne kadar devam ettirilir. Her bir merak unsuru, bir olayı oluşturur. Bir tiyatro eserinde pek çok ara düğüm bulunur. Çünkü olayların meydana gelmesi, gelişmesi buna bağlıdır. Bir ara düğüm atılır ve devam ederken bir başka ara düğüm söz konusu olabilir. Böylece ara düğümler iç içe geçer.

Ana düğüm, tiyatro eserlerinde "entrik unsur"da denen en büyük merak unsurudur. Serim bölümünün sonlarına doğru atılan ana düğüm, sonuç bölümüne kadar devam eder. Bunun nedeni, eserin başında seyircinin ilgi ve merakını en üst düzeye çıkarmak ve bunu oyunun sonuna kadar sürdürmektir.

Tiyatro oyununda anlatılanlar *Ocak* adlı oyunda da görüldüğü gibi eyleme dönüştürülerek verilir. Eylemse çatışmalardan doğar. Oyunlar genellikle kahramanların çatışması üzerine kurulduğundan çatışma da tiyatronun yapı unsurlarından biridir. Oyunlarda çatışmalar birtakım ilişkiler düzeni içinde ortaya çıkar. Bu ilişkiler düzeninde kişiler kendileriyle, çevreleriyle başka kişilerle çatışırlar.

Tiyatro metinlerinde olay akışını yönlendiren temel bir çatışma ve ona bağlı diğer çatışmalar (fiziksel, psikolojik, toplumsal, kültürel, kavramsal) olabilir.

Cumhuriyet Dönemi tiyatro yazarları konularını genellikle halkın yaşamından seçtikleri için konular, sosyal ve günceldir. Bu konuları hayatın doğal akışına göre işlerler. Halkın meselelerini anlatırken sağduyunun ve gerçeğin dışına çıkmamaya çalıştıklarından realisttirler. Eserlerinde halkın duyarlığından çokça faydalanırlar.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Okuduğunuz metnin bağlamından hareketle "ocak" kelimesinin anlamını tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Ocak* adlı oyunun temasını ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

3. **Fazıl:** Daha bir ağaç dikmeden nasıl olsa fikrini değiştirirsin. Ama, olsun, ben de sizinle geleceğim.

Fazıl'ın babasına söylediği bu sözler, babanın karakteri ile ilgili ne ifade etmektedir? Açıklayınız.

4. Üç ay be, üç ay.. İnsan bir haber yollar, bir hatırlar.. Tarık'ın bu repliğinden yola çıkarak onun kızını affetmeye çoktan hazır olduğunu söyleyebilir miyiz? Değerlendiriniz.

5. *Ocak* adlı metni dil ve anlatım yönünden inceleyiniz.

6. Tiyatro metinlerinde olay, belli bir mekânda ve zamanda geçer.

Mekân ve dekor geleneksel tiyatroda standart bir özellik göstermesine rağmen modern tiyatroda aynı eserin farklı temsillerinde metinle ilişkili veya metinden bağımsız olarak farklı mekân ve dekor uygulamaları olabilir.

Ocak adlı oyunda iç mekân, bölüm bölüm kiraya verilen eski bir konağın ikinci kat sofasıdır. Oyun baştan sona aynı mekânda geçer.

Oyundaki dış mekânın neresi olduğunu belirleyiniz.

7. Oyunda zaman, günümüzdür. Birinci perde ile ikinci perde arasında bir hafta, ikinci ve üçüncü perde arasında üç ay geçer.

Bu zamanlardan hangisinin iç, hangisinin dış zaman olduğunu belirleyiniz.

8. *Ocak* adlı oyunun dramatik örgüsünün bir kısmı aşağıda verilmiştir.

- Tarık'ın eski bir araba alıp bunu tamir ederek çok para kazanacağını düşünmesi
- Safiye'nin kızına çeyiz olarak sakladığı altın bileziği Tarık'a vermesi

Ocak adlı oyundaki dramatik örgünün devamını belirleyiniz.

9. Tiyatro oyuncuları tiyatro metinlerini kendi tarzlarına ve kabiliyetlerine göre yorumlayıp canlandırırlar.

Öyküleyici metinlerde metin incelemesini yapabilmek için şahısların rol dağılımlarının, olay akışını etkileyen fiziksel ve psikolojik özelliklerinin, toplumsal statülerinin; tip mi karakter mi olduklarının belirlenmesi gerekmektedir.

Ocak adlı oyunundaki şahıs kadrosunu ve özelliklerini belirleyip sözlü olarak ifade ediniz.

10. *Ocak* adlı oyundaki temel çatışmayı, karşılaşmayı ve bu çatışma etrafında metinde yer alan veya metnin ima ettiği diğer çatışma veya karşılaşmaları belirleyiniz.

11. Tiyatro metinlerinde konu akışı uyumludur. Metinlerdeki olaylar, bilgiler ve düşünceler tutarlıdır; karakterler kendilerine yakışmayacak davranışlarda bulunmaz.

Okuduğunuz bu metni tutarlılık yönünden değerlendiriniz.

12. Metinde anlatılanları kendi hayatınız, çevrenizdeki olay ve durumlarla karşılaştırınız.

Oyunun konusunun gerçeğe uygun olup olmadığını değerlendiriniz.

13. Metindeki açık ve örtük iletileri metinle ilgili tespitlerinizi, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp gerekçelendirerek ifade ediniz.

14. *Ocak* adlı oyunun "dram" türünde yazıldığı söylenebilir mi? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

15. Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatro türünün önemli temsilcilerini sıralayınız.

16. **a.** *Ocak* adlı tiyatro eserinde içeriğin genel anlamda doğal, toplumsal ya da bireysel gerçeklikle ilişkisini inceleyiniz.

b. Bir aileyi ayakta tutan değer sevgidir. Turgut Özakman'ın *Ocak* adlı oyununda sevgi değerinin ne şekilde işlendiğini değerlendiriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Turgut ÖZAKMAN (1930-2013)

Ankara'da doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Köln Üniversitesi Tiyatro Bilimi Enstitüsüne devam etti. Devlet Tiyatrosuna dramaturg olarak girdi.

Çocuk denecek yaşta tiyatroyla bütünleşen Turgut Özakman benzetmeci tiyatro anlayışıyla oyunlar yazmıştır. Bunlar kapalı biçim özellikleri taşıyan gerçekçi oyunlardır. Bu dönemde yazdığı oyunlarında, bireysel ya da toplumsal konumdan yola çıkarak evrensel değerler ve değişen toplumsal değerler arasında sağlıklı bir denge kuramamış bireylerin yaşadığı iç ya da dış çatışmalar üzerinde yoğunlaşır. Bu oyunlarda; dengeli bir toplum-birey ilişkisi kuramayan bireylerin yenilgisinden, biraz sağlıksız toplumsal çevre, biraz da bireyin kendisi sorumludur. Bu dönemde yazdığı oyunlar arasında *Ocak* çok önemlidir.

Tiyatro eserlerinde Türk tiyatro geleneğini Batı tiyatrosu ile harmanlayan Özakman birçok tiyatro eseri, roman ve senaryoya imza atmıştır.

Aldığı ödüller

Türk toplumunun kültür ve sanat hayatına katkı ve hizmetlerinden dolayı Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü (1999).

Eserlerinden bazıları

Tiyatro: *Pembe Evin Kaderi, Güneşte On Kişi, Duvarların Ötesi, Kanaviçe, Ocak, Paramparça, Ah Şu Gençler, Sarıpınar 1914, Resimli Osmanlı Tarihi, Bir Şehnaz Oyun, Delioğlan, Töre, Fehim Paşa Konağı, Ben Mimar Sinan, Ak Masal Kara Masal.*

Roman: *Korkma İnsancık Korkma, Romantika, Şu Çılgın Türkler, 19 Mayıs 1919 Atatürk Yeniden Samsun'da, Diriliş-Çanakkale 1915, Cumhuriyet-Türk Mucizesi.*

Senaryo: *Keloğlan Aramızda, Tuzsuz Deli Bekir, Keloğlanla Cankız, Mevlâna, Yatık Emine, Kurtuluş, Cumhuriyet, Dersimiz Atatürk.*

DİL BİLGİSİ

1. *(Sevda pardesüsünü iskemlenin arkasına atar. Süratle işe girer. Evinde çalışmaya özlem duyduğu bellidir. Bir taraftan yemek hazırlarken, bir taraftan da mutfak tarafını toplar. İşleri o kadar süratle birbiri ardından ve saniye kaybetmeden yapmaktadır ki seyretmek zevk verir. Hepsi, bu sahneyi huzur ve gururla takip ederler.)*

Fazıl: Baba ne oldu, sustun. Çiftlikten bahsedelim, haydi.

Tarık: Ne alay ediyorsun budala?

Fazıl: Baba, sen de, ben de toprağı saksıdan tanırız.

Tarık: Madem bunu beğenmedin, bir başka fikrim var..

a. Bu diyalogdan kahramanların ruhsal durumunu belirleyiniz.

b. Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalama farklılıkları yazarın tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Recep Bilginer'in aşağıya bir bölümü alınan *Sarı Naciye* adlı oyunu ile Turgut Özakman'ın *Ocak* adlı oyununu içerik, yapı, dil ve anlatım yönünden karşılaştırıp belirlediğiniz benzerlik ve farklılıkları sözlü olarak ifade ediniz.

(...)

S. NACİYE – Aklım yüreğimdeydi. Ama sonradan aklımı başıma aldım. (...) Benimle evlenmek istedi ama ben istemedim. Az önce de kovdum yanımdan. Yaa, işte böyle babam. (...) Babasın canımı yakmazsın el oğlu gibi. (Uzanır yorganı tepesine çeker.)

(...)

KÖR HASAN – Sana el oğlu ile sıtma etmiş edeceğini kızım.

S. NACİYE – (Babasının ayaklarına sarılır.) Ben iflâh olmam gayrı.

KÖR HASAN – Hele bir yaylaya dönelim.

S. NACİYE – Yaylada kimselerin yüzüne bakamam ben.

KÖR HASAN – Herşey burada kalır. Sen ne yaptıysan, sana ne yaptılarsa. Aklından çıkarırsın onları. Hiç ovaya inmedim dersin kendi kendine. Ben de yüzlemem seni.

S. NACİYE – Beni bağışladın mı babam?

KÖR HASAN – Asıl sen beni bağışla kızım. Ben yanlış ettim. Ah bu taş kafa. Saplandım kaldım inadıma. Keşke kendi elimle uçursaydım yuvadan seni de, kardaşını da.

(...)

S. NACİYE – Yürüyecek dermanım yok.

KÖR HASAN – Ben sırtıma alırım seni. (S. Naciye'yi sırtına alır. Yürür, uzun hava tuturur.)

Kalk kızım gidelim burda durulmaz
Kötülerden burda hesap sorulmaz.
Yol gitmezsen menziline varılmaz
Yine kendi yaylamıza gidelim.
(Yavaş yavaş uzaklaşır.)

SON

Recep BİLGİNER, *Sarı Naciye,* (Kısaltılmıştır.)

2. Matematiksel yetkinlik, günlük hayatta karşılaşılan bir dizi problemi çözmek için matematiksel düşünme tarzını geliştirme ve uygulamadır. Sağlam bir aritmetik becerisi üzerine inşa edilen süreç, faaliyet ve bilgiye vurgu yapmaktadır. Matematiksel yetkinlik, düşünme (mantıksal ve uzamsal düşünme) ve sunmanın (formüller, modeller, kurgular, grafikler ve tablolar) matematiksel modlarını farklı derecelerde kullanma beceri ve isteğini içermektedir.

Bilimsel yetkinlik ise soruları tanımlamak ve kanıta dayalı sonuçlar üretmek amacıyla doğal dünyanın açıklanmasına yönelik bilgi varlığına ve metodolojiden yararlanma beceri ve arzusuna atıfta bulunmaktadır. Teknolojide yetkinlik, algılanan insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulaması olarak görülmektedir. Bilim ve teknolojide yetkinlik, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri ve her bireyin vatandaş olarak sorumluluklarını kavrama gücünü kapsamaktadır.

Bir tiyatro eserinin sahnelenmesi matematiksel ve bilimsel yetkinlik gerektirir mi? Tartışınız.

3. METİN

HAZIRLIK

Keşanlı Ali Destanı (1964): Bir gecekondu kahramanı etrafında, kahramanlık mitosunun parodisini ele alan oyun, o günlerin sosyal meselelerinden biri olan gecekondu konusunu da aktüel bir sembol hâlinde yansıtır. Yurt içinde ve yurt dışında en çok oynanan, ülkemizi ve kültürümüzü hiçbir himaye görmeden uluslararası planda temsil eden bu eser, tiyatro edebiyatımızda da yeni bir anlayışın sözcüsü durumundadır. Geleneksel tiyatromuzun anlatım biçimleri ile batıdaki epik tiyatro anlayışının yeni ve bize özgü bir üslûpla birleşiminde gösterilen başarı, gelenek tartışmalarında etkili oldu.

Ömer Seyfettin'in Efruz Bey'inden öz, Karagözden biçim olarak yararlanmıştır. (...)

Mustafa MİYASOĞLU, *Haldun Taner,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu metinde geçen *"Bir gecekondu kahramanı etrafında, kahramanlık mitosunun parodisini ele alan oyun"* sözüyle *Keşanlı Ali Destanı* adlı oyunla ilgili olarak ifade edilmek isteneni açıklayınız.
2. www.eba.gov.tr'den *Keşanlı Ali Destanı* adlı oyunun bir bölümünü indirip dinleyiniz.

KEŞANLI ALİ DESTANI

TAKDİM

Giriş müziği.

Dekor:

Ön perdenin önü. Ön perdeyi yırtık çuvallar gerili bir paravana yahut ipe dizilmiş fanilalar, (...) teşkil edebilir. Sahne alınlığında Projeksiyon ekranı. Giriş müziği biter bitmez, salonun arka kapısından Hidayet girer. Projektör ona döner. Hidayet raşitik, kambur bir çocuktur. Elinde kaba kâğıda basılmış resimli şarkı metinleri vardır. Dilenci edası ve makamsız sesiyle şarkı söyleyerek sahneye doğru ilerler, bu metinleri iki üç seyirciye uzatır.

HİDAYET: Yeni çıkan şarkılar. Akasyanın Dalları, Zalim Güzel Öldür Beni... Gözlerinin Engininde. Yeni çıkan şarkılar var: Sinekli Dağın Efesi Keşanlı Ali Destanı var.

(Projektörün ışığı Hidayet'i salonu geçiş süresince izlemiştir. Hidayet son sözleri sahnenin merdivenlerini çıkarken söyler. Orada durur, destanın ilk dörtlüklerini okumaya başlar.)

Morgol gömlek giyerdi
Gümüş köstek takardı
Hafif şehla bakardı
Yaktı mı kalpten yakardı

Kaşta bıçak yarası
Yüzde Halep çıbanı
Kurşun yemiş ayağı
Belli belirsiz aksardı

(...)

ŞERİF: *(Paravanın arkasından çıkıp ön sahneye gelir. Seyircilere)*

Hoş dostum diye başlayım söze
Hoş olsun beyler kıssamız size
Şu suret Keşanlı Ali'yi gösterir
Destanı var işte her yerde söylenir
Gel gör bakalım neymiş bu destan
On beş fasılda edelim beyan.

(Koroyu teşkil eden (...) İstidacı Derviş, Bileyci Temel, Hafize, Hamal Niyazi, her biri mesleklerinin aksesuarı olan boya sandığı, eski model istidacı daktilosu, bileyci tekerleği, hamal semeri sırtlarında olarak perde önüne dizilirler. Koronun çapaçul ve döküntü bir hali vardır.)

KORO:

Edelim meclise bir kıssa beyan
Kıssadan hisse ala arif olan

(...)

Sineklidağ adlı gecekondu mahallesinde, belalı bir insan olan Çamur İhsan vurulur. Çamur İhsan, Ali'nin yavuklusu Zilha'nın dayısıdır. Keşanlı Ali'nin bu olaya adı karışır.

Hapishaneye düşen Ali, burada yaptığı başıbozuk bazı hareketlerle iyice ünlenir. Gecekondulular arasında Ali'ye karşı içten içe korkuyla karışık, gittikçe genişleyen bir sevgi, saygı halkası oluşur. Ali hapisten çıkınca Sineklidağ'a döner. O günlerde muhtarlık seçimi yapılacaktır. Ali, kendini mahalleye muhtar seçtirir. Artık Sineklidağ'ın girdisi çıktısı Keşanlı Ali'den sorulur olmuştur. Zilha, Ali'yi görmeye hiç gitmez.

Tablo: V

Bursa Devlet Tiyatrosunca sahnelenen "Keşanlı Ali Destanı" oyunundan bir sahne

Projeksiyon:

Ali Kötü Bir Açmazda. Bir Yanda Aşk, Öte Yanda Vazife.

Dekor:

Bir duvar yıkıntısı. Teknisyenler getirip yan tarafa bir elma, bir de armut ağacı korlar. Vakit gece. Uzaktan kurbağa vakvakları. Zilha duvarın üstüne çıkmış, ayaklarını uzatmış, bir elma kemirmektedir. Ali yandan görünür. Çekingendir. Zilha'yı fark eder. Sokulmaktan korkarak dolaşır... Orda olduğunu belli etmek için öksürür. Islık çalmayı dener. Zilha onu fark etmiştir. Ama aldırmaz. (...) Zilha başını öteye çevirir. Ali yürür.

ZİLHA: *(Hiç istifini bozmadan)* Ne o? İt baytarı gibi ne dolanıyon orda?..

ALİ: Hiç, uykum kaçmıştı da biraz. *(Bir manda böğürtüsü.)*

ZİLHA: İyi ya, dolan bakalım. *(Kedi miyavlaması.)*

ALİ: *(Kızgın durur, sahne önüne gelir, seyircilere)* İçim yanıyor be. Zilha'ya açılacağım. Burda manevi laflar söylenecek. Böyle tıs olur mu *(...)*! Nutkum büsbütün tutuluyor. *(Kulise)* Hani ağustosböcekleri, hani bülbül sesi? Şöyle tatlı bir dem çektir bir yol, alırım paçanı aşağı. *(Bülbül sesi.) (Orkestraya)* Sen de içli bir zurna taksimi döktür arkadaşım. *(Dediği yapılır.) (Işık kulübesine)* Mavi ışık ver babalık. Ay maytabı, boru mu bu. *(Mavi ışık)* Ha şöyle...

ZİLHA: *(Miyavlayan kedi yavrusunu eğilip alarak ve okşayarak)* Gel pisi pisi. Gel çocuğum, gel bana sen...

ALİ: *(Aşırı duygulu bir sesle)* Geldiğimden beri uyku girmiyor gözüme...

ZİLHA: *(Kedi ile oynayarak)* Ne oldum delisi oldun, ondandır.

ALİ: Zilha, benlen böyle konuşma.

((...) Zilha bitirdiği elmanın ortasını yere atar, duvarın üzerinden ağaca uzanır, yeni bir elma koparır.)

ALİ: Zilha kız, hatırladın mı bizim elma ile armudu? Hani küçükken hep bunların altına gelirdik. Elma senin idi. Armut da benim.

ZİLHA: *(Çok manalı ve duygulu)* Şimdi aralarını devedikeni bürümüş...

ALİ: Kurbanın olayım cinaslı laf etme bana...

ZİLHA: Yalan mı? Öyle değil mi? *(Burnunu çeker.)*

ALİ: Devedikeni bürümüşse ayıkla...

ZİLHA: *(Elmasını kemirerek)* Ben mi ektim? Sen ayıkla...

ALİ: Gel beraber ayıklayalım...

ZİLHA: A-ah...

ALİ: Sana bir diyeceğim var Kız...

ZİLHA: Kese konuş öyleyse. Trafik memuru gibi uzatma yolu. *(Alayla ilave eder.)* Mıhtar efendi...

ALİ: Mıhtar efendi deme bana...

ZİLHA: Hoşuna gitmiyor mu? Kibrinden durulmuyormuş diyorlar mıhtar seçildin diye. Sinekli'nin efesi diyorlar ya sana. Daha ne istersin? Anlı şanlı Keşanlı Ali...

ALİ: Sana bir esrarımı açacağım Zilha...

ZİLHA: İlazım değil.

ALİ: Önemiyetinden kelli bunu dünyada benden, senden, bir de seyircilerden başka kimse bilmeyecek, anlaşıldı mı?

ZİLHA: He.

ALİ: Zilha.

ZİLHA: Ne var?

ALİ: Senin dayını ben vurmadım...

ZİLHA: *(Gülmeye başlar.)* Bu mu idi söyleyeceğin?

ALİ: Kız vallahi doğru diyorum.

ZİLHA: Doğru söyleyen yeminsiz konuşur. Polisi mahkemeyi gandıramadın da şimdi beni mi gandıracan, gavlince...

ALİ: Kız doğru diyorum sana. Ben vurmadım. Ben dayını çeşme yalağında inilerken buldum. (...) İhsan (...) bana bir şey söylemek istedi. Ali dedi, gerisini getiremedi... (...) Onun Ali deyişini de aleyhime ispat saydılar... (...)

ZİLHA: Ben de şimdi inandım değil mi?

ALİ: Mahkemede mapusta hep direndim durdum. Ben maksumum diye... Hüküm giymekten çok seni kaybetmek kodu bana...

ZİLHA: Eksik olma...

ALİ: Ama duydum ki sen de beni katil sanırmışsın. Bir ağırıma gitsin, bir ağırıma gitsin... Tam üç ay, her gece ranzada ağladım için için...

ZİLHA: Bitti mi sözün?

ALİ: Daha yeni başladı. Mapustakiler beni sarakaya aldılar. Maksum Ali, gözü yaşlı Ali diye ad bile takdı besmelesizler...

ZİLHA: Hani kese konuşacaktın...

ALİ: Tıkma lafı ağzıma. Bir gün tavla oynuyoruz koğuşta. Karşımdaki zar tuttu. Duttun dutmadın.. Adımız ana kuzusuna çıkmış a. Herif tavla kutusunu geçiriverdi kafama. Bayılmışım. Revirde iki saat ayıltamamışlar. Burnumdan siyah bir kan geldi ayıldım. O siyah kan sanki o zamana kadar basiretimi bağlamış benim. Gözümle birlikte kafamdan da bir perde kalktı o an. (...)

ALİ: (...) İnkâr ettik ne geçti elimize. (...)

(...)

ALİ: (...) Efsanemiz de bu yalandan çıktı. Hepsi bu kadar...

ZİLHA: Asıl yalan bu anlattığın senin. *(Kırıtarak yürür.)* İşin gücün takma bıyık asma sakal...

ALİ: Kitap öperim yalanım varsa.

ZİLHA: *(Birden ciddileşerek)* Madem öyle, neden çıkıp herkese doğrusunu ilan etmiyorsun?

ALİ: *(Mahçup)* Ok yaydan çıkmış bir kerem. (...)

ZİLHA: *(Seyircilere)* Lafa bak lafa. (...)

ALİ: *(Bir çocuk safiyeti ile)* Oldu bir kerem kız.

(...)

ZİLHA: Üç paralık aklın var mı acaba senin? Diyelim sen vurmadın da öyle geçiniyorsun. Herkes seni dayım gaatili bilirken nasıl evlenirim ben senlen? Benim galbim taştan mı? Benim namusum haysiyetim yok mu? Angut.

ALİ: Boş ver elâlemin sözüne.

ZİLHA: Sen niye boş vermiyorsun?

ALİ: Ben başka. Benim durum vaziyetim senlen bir mi? İşte duydun öğrendin. Şimdi bana varıyon mu?

ZİLHA: Sen pazar meydanının ortalık yerinde, "Ey Ümmedi Muhammed, Çamur İhsan'ı ben vurmadım" diye bağırıyon mu, bağırmıyon mu?

ALİ: Yirmi bin kondulunun mesuliyeti benim omuzlarımda kız. Çocuk mu oldun? *(...)* Mümkünsüz.

ZİLHA: Şanına mı dokanır?

ALİ: He ya...

ZİLHA: Hay senin şanına (...) *(Gülerek ve elmayı kemirip Ali ile eğlenerek)* Biliyordum böyle diyeceğini. Ben seni denemek istedim oğlum. Elbet inkârdan gelemezsin. (...)

ALİ: Dur dinle bak.

ZİLHA: Heç de bir şey dinlemem. Bana bak Ali, sen burda yokken Şerbet Deresi'nden çok sular aktı. Ben artık dört yıl önceki Zilha kız değilim. (...) Aklın sıra beni laf salatası ile mi tavlayacaksın?..

(Temel yandan görünür. Ali ile Zilha'nın konuşmasını hayretle dinler. Ali onu fark eder etmez kendine çekidüzen verir. Celalli halini alır, sesini yükseltir.)

ALİ: *(Kulise ve orkestraya)* Kesin artık film koptu. *(Işıkçıya)* Normal ışık. *(Zilha'ya)* Asabatım bozulursa karışmam bak. Üç gün mühlet sana. Aklını devşir kafana. *(Temel duyuyor mu diye bakar.)* Ben mühlet verdim mi sonu ne olur bilirsin...

(Zilha dilini çıkarıp gider. Temel bunu görmemiştir.)

ALİ: *(Onun gittiğine emin olduktan sonra, cebinden para çıkarır.)* Bu da sana küçük bir hediyemiz olsun. *(Temel'i yeni fark etmiş gibi)* Bilirsin dayısı bakardı bu kıza. (...) Buncağızın ne taksiri var? Günah...

(Zilha gider gibi yapıp usulca gelmiş, duvarın arkasından konuşulanları dinlemektedir.)

TEMEL: Günah, besbelli bir şey...

ALİ: Sefalete düşmüş. Maddi bir yardımda bulunup gönlünü alayım dedim. Eski hukukumuz vardı ne de olsa.

TEMEL: *(Rahat bir nefes alarak)* Ha şu mesele. Ben de başka bir şey sandımdı.

ALİ: Başka ne olacakmış ki? (...)

TEMEL: İstağfurullah. Bilakis. Hoşça kal aslanım...

ALİ: Güle güle...

(Temel uzaklaşır, Zilha saklandığı yerden çıkar.)

ZİLHA: *(Gözleri hırsla parlamaktadır.)* Demek böyle. *(İki elini beline dayar.)*

ALİ: Sen orda mıydın?

ZİLHA: He ya. Neden eşekten düşmüş karpuza döndün? Elbet dinledim...

ALİ: *(Alçak sesle)* Anla işte, durum vaziyetini kurtarttık a canım...

(...)

ZİLHA: Durum vaziyetini gurtarttın dimek. Hay senin aklına turp sıkayım. Asıl şimdi her işi berbat ettin. *(Seyircilere)* Demin az daha yumuşuyordum... Nah kafa! Kızgın ağıldan arılar nasıl boşanır dışarı, yalan da senin kuruyası ağzından öyle fışkırıyor. Hay Allah seni kahretsin. Şuradan şuraya gidemez ol. Başına Sinekli'nin bütün gayaları insin de altında can veresin e mi! *(Gidip yüzüne tükürür.)* Tuhh...

ALİ: İleri gittin ya...

ZİLHA: Durum vaziyetini gurtarttın dimek. Alacağın olsun senin, (...) Bak şuraya yazıyorum. *(Duvara gider.)* Zilha diye birini ebediyeten unut. (...)

Ali ile arası iyice açılan Zilha, şehirde bir konakta çalışmaya başlar.

Zilha'nın çalıştığı konağın sahibiyle evleneceğini duyan Ali çok sinirlenir. Zilha'yı konaktan kaçırmaya kalkışır. Zilha, konakta kendisine bir oyun oynandığını öğrenir, oradan kaçarak Ali'nin yanına gelir. Ali'nin Zilha ile evlendiği gece Çamur İhsan'ı vuran Cafer ortaya çıkar. Ali'ye saldırır. Ali bacağından vurulur. Ali silahsız olarak kendini savunur. Efsane gerçek olur.

Haldun TANER, *Keşanlı Ali Destanı* (Özetlenerek kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

arif: Anlaması, kavraması, sezgisi güçlü, anlayışlı kimse.

hisse: Bir olaydan alınan, çıkarılan ders.

kese: Kısa.

kıssa: Kendisinden bir ders çıkarılması gereken olay, konu, kısa öykü, fıkra.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Bir bölümünü okuduğunuz *Keşanlı Ali Destanı* epik tiyatro örneğidir.

Epik tiyatronun edebiyatımızdaki öncüsü olan Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı* adlı eseri, müzikli bir oyundur. Bu oyun, geleneksel tiyatronun modern ögelerle sahneye konuluşu olarak da nitelendirilebilir.

Geleneksel tiyatromuzla *Keşanlı Ali Destanı*'nın benzerlikleri şöyle ifade edilebilir:

1. Zaman zaman fon olarak özellikle de seyirciyi oyuna hazırlama amacıyla müzikten yararlanma,
2. Oyuncu ve seyircinin iç içe oluşu
3. Bir ders verme amacı güdülmesi

Keşanlı Ali Destanı'nda toplumun gündeminde olan sorunlar eleştirel, gerçekçi bir yaklaşımla ve güldürünün uzak bakış açısından yararlanılarak sunulmuş, seyircinin olup bitenleri akılcı bir yaklaşımla algılaması sağlanmak istenmiştir.

Oyunda ana gerilim, eser boyunca devam ederken ara gerilimler de asıl gerilimi hazırlayan unsurlar olarak düşünülüp esere yerleştirilmiştir.

Keşanlı Ali Destanı'nda toplumların kahraman özlemi çok iyi tespit edilmiş ve kahraman olarak insanların karşısına "Keşanlı Ali" çıkarılmıştır. Bu algının oluşmasında en büyük pay koronundur. Koro, Ali'yi yüceltmektedir. Burada müziğin de devreye girmesi koronun gücünü artırmaktadır.

Gecekondulular ve şehirlilerin dünyasının anlatıldığı eserde yazar bu iki dünyayı parodi sınırında anlatmıştır.

Yalan bir efsanenin üstüne konan Keşanlı Ali, oyunun sonunda bir yalanı gerçekleştirirken diğer kahraman olan Zilha, şehir hayatının kendisine uygun olmadığını anlayıp orada bir kukla olmaktansa basit ama gerçek benliğine dönmüştür.

Kendi sosyal çevrelerinin diliyle konuşturulan kahramanlar, halk dilinde yaşayan deyim, atasözü ve vecizeleri çokça kullanmışlardır.

Cumhuriyet Dönemi tiyatrosunun önemli örneklerinden biri olan *Keşanlı Ali Destanı* dilindeki esneklik ve kıvraklık, kara mizah, espri anlayışı, hiciv ve taşlamalarındaki ustalığı ile önemli bir tiyatro eseridir.

Tiyatro oyunlarında dekor, kostüm, efekt ve ışık, izleyiciyi farklı bir dünyaya götürerek onda görsel, işitsel açılardan farklı etkiler oluşturmaktır.

Tiyatro oyunlarında ışık, zaman ve mekân değişimlerini verdiği gibi oyunun estetik yanının ortaya çıkmasına da yardımcı olur. Haldun Taner, *Keşanlı Ali Destanı* adlı oyununda Keşanlı Ali'yi doğrudan ışıkçı ve orkestra ile muhatap ederek oyunun gücünü artırmıştır.

Epik Tiyatro

Öncülüğünü 1960'lı yıllarda Bertolt Brecht'in (Bertold Breç) yaptığı epik tiyatro anlayışı, Türk tiyatrosunu da etkilemiştir. Önce Antik Yunan tiyatrosunda ortaya çıkan epik tiyatro türü, "Tiyatro kalbe değil, beyne seslenmelidir." görüşünü esas alır. Oyunun izleyiciyi büyülemesine izin verilmez. Oyun sahnelenirken izleyicinin kendini oyuna kaptırması engellenir. Bu nedenle sahne; dekor ve olaylardan uzak tutulur. İzleyicilere, gördüklerinin bir oyun olduğu sürekli hissettirilir. İzleyici gözlemci konumuna getirilerek onun, eleştirel bir yargıya varması sağlanır. Oyunda şarkılardan, tekerlemelerden oyunu birdenbire kesen didaktik açıklamalardan yararlanılır. Entrikaların iç yüzü açıklanır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Haldun Taner ve Sermet Çağın epik tiyatro türünde eserler vermişlerdir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. *Keşanlı Ali Destanı* adlı oyunun temasını ve konusunu belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Tema	
Konu	

2.

Edelim meclise bir kıssa beyan
Kıssadan hisse ala arif olan

Bu dizelerde ifade edilmek istenini açıklayınız.

3. a. Metin türlerinin ortaya çıkmasında sözlü ve yazılı kültürün, toplumsal değişimlerin ve etkileşimlerin, teknolojinin büyük etkisi vardır.

Epik tiyatronun ortaya çıkışında nelerin etkili olduğunu belirleyiniz.

b. *Keşanlı Ali Destanı*'nda epik tiyatronun hangi özellikleri görülmektedir? Değerlendiriniz.

4. Metinde geleneksel tiyatronun olanaklarından yararlanılmasının esere sağladığı katkıları değerlendiriniz.

5. a. Metinde asıl eleştirilen nedir? Değerlendiriniz.

b. Keşanlı Ali'nin davranışları metinde ne şekilde eleştirilmektedir? Açıklayınız.

6. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

7. Metindeki temel çatışmayı karşılaşmayı ve bu çatışma etrafında metinde yer alan veya metnin ima ettiği diğer çatışmaları, karşılaşmaları veya karşıtlıkları belirleyiniz.

8. Metindeki zaman ve mekânı belirleyiniz. Zaman ve mekânın metnin oluşumuna olan etkilerini değerlendiriniz.

9. Metinde geçen millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi ögeleri belirleyip elde ettiğiniz sonuçları tartışınız.

10. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirleyip bu şahısların beğendiğiniz ve beğenmediğiniz yönlerini sözlü olarak ifade ediniz.

11. Metni, dil ve anlatım özellikleri yönünden inceleyip Haldun Taner'in belirgin üslup özelliklerini sözlü olarak ifade ediniz.

12. Metnin açık ve örtük iletilerini belirleyip metni yorumlayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Haldun TANER (1915-1986)

İstanbul'da doğdu. 1935'te Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra devlet bursuyla Almanya'ya öğrenim için gönderildi. 1950'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi ve sanat tarihi asistanı oldu.

Viyana'ya giderek orada tiyatro öğrenimi gördü. 1957 yılında İstanbul'a döndü. Gazetecilik Enstitüsünde edebiyat ve sanat tarihi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde tiyatro dersleri verdi. Çeşitli gazetelere yazılar yazdı.

Hikâyelerinde bireyin toplumdaki yaşam biçimleri üzerinde durdu. Bunların aksayan yanlarını mizahi unsurlardan yararlanarak anlattı. Hikâyelerinin arka planında çoğunlukla İstanbul manzaraları oldu.

Orta oyunu ve tuluat tiyatrosu ögelerinden yararlanarak toplumsal olayları mizahi bir dille eleştirdiği oyunlarıyla büyük başarı kazandı.

Bir hikâyeci veya bir hoca olarak değil de genellikle tiyatrocu olarak tanınan Haldun Taner, ülkemizde epik tiyatro ve kabare tiyatrosunun da kurucularındandır.

Aldığı ödüller

Uluslararası Hikâye Yarışması Türkiye Birinciliği (1953), Sait Faik Hikâye Armağanı (1955), Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı Senaryo Ödülü (1957), Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü (1972), Anısını yaşatmak için 1987'den beri "Haldun Taner Öykü Ödülü" verilmektedir.

Eserlerinden bazıları

Hikâye: *Yaşasın Demokrasi, Tuş, Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu, Ayışığında Çalışkur, On İkiye Bir Var, Yalıda Sabah.*

Tiyatro: *Günün Adamı, Keşanlı Ali Destanı, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı, Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım, Fazilet Eczanesi, Vatan Kurtaran Şaban, Eşeğin Gölgesi.*

Düzyazı: *Devekuşuna Mektuplar, Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil, Düşsem Yollara Yollara, Berlin Mektupları.*

DİL BİLGİSİ

1. ZİLHA: Durum vaziyetini gurtarttın dimek. Hay senin aklına turp sıkayım. Asıl şimdi her işi berbat ettin. *(Seyircilere)* Demin az daha yumuşuyordum... Nah kafa! Kızgın ağıldan arılar nasıl boşanır dışarı, yalan da senin kuruyası ağzından öyle fışkırıyor. Hay Allah seni kahretsin. Şuradan şuraya gidemez ol. Başına Sinekli'nin bütün gayaları insin de altında can veresin e mi! *(Gidip yüzüne tükürür.)* Tuhh...

a. Bu parçadan Zilha'nın ruhsal durumunu ve bunun nedenini belirleyiniz.

b. Bu parçadaki bazı kelimelerde ağız özellikleri görülmektedir. Bunları belirleyiniz.

2. ALİ: *(Kızgın durur, sahne önüne gelir, seyircilere)* İçim yanıyor be. Zilha'ya açılacağım. Burda manevi laflar söylenecek. Böyle tıs olur mu (...)! Nutkum büsbütün tutuluyor. *(Kulise)* Hani ağustosböcekleri, hani bülbül sesi? Şöyle tatlı bir dem çektir bir yol, alırım paçanı aşağı. *(Bülbül sesi.) (Orkestraya)* Sen de içli bir zurna taksimi döktür arkadaşım. *(Dediği yapılır.) (Işık kulübesine)* Mavi ışık ver babalık. Ay maytabı, boru mu bu. *(Mavi ışık)* Ha şöyle...

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki yazım ve noktalama farklılıkları yazarın tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyip düzeltiniz.

SIRA SİZDE

1. Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler kişisel, kişiler arası ve kültürler arası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsamaktadır. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik, bireyleri; toplumsal ve siyasal kavram ve yapılara ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır.

Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliklerin geliştirilmesinde epik tiyatrodan ne şekilde yararlanılabilir? Tartışınız.

OKUMA PARÇASI

(...)

1960'larda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin çağrılısı olarak, Tiyatro Enstitüsü'nde konuk hoca olarak dersler verirdim. (...)

Altındağ'la ahbaplığım o tarihte başladı. Çoğu akşamlarım ve gecelerim orada geçti. Gün geçtikçe onlarla övür oldum. Gecekondu dünyasında geçecek bir oyun tasarlamaya da işte, o tarihte başladım. Konu ne kadar bizdense oyunun üslubu da o kadar bizden olsun istiyordum.

Oyun, 1963 sonunda bitmişti. (...) İlk okuduğumda ekip heyecanlandı. Engin Cezzar, "Biz bu oyunu dünya sahnelerine uçururuz." dedi. İki buçuk ay titiz bir provadan sonra, "Keşanlı Ali Destanı" 31 Mart 1964 gecesi Türk seyircisinin önüne çıktı. Oyun bittikten sonra perde alkıştan kapanmak bilmiyordu.

Bu başarıda bestecinin, rejisörün, dekoratörün, ışıkçının, kostümcünün, 42 sanatçı ve teknisyenin ayrı ayrı her birinin elbirliği ve anlayışlı uyumunun, en az yazar kadar, eşit payı vardı.

"Keşanlı" o tarihten sonra bir tiyatro olayı oldu. Türkiye'de 130 defa oynandı. Engin Cezzar'ın kehaneti de doğru çıktı. Dünya sahnelerine sıçradı. Yabancı dillere çevrildi. İngiltere'de, Almanya'da, Lübnan'da, Çekoslovakya'da, Macaristan'da, Yugoslavya'da toplam 342 kere oynandı.

Her yerde aynı coşkuyu yaratıyordu. İster Türk, ister İngiliz, ister Çek, Alman, Macar, Lübnanlı, Yugoslav olsun, demek ki, hep anlayışlı ellere düşmüştü.

Yazar olarak en büyük şansım bu oldu.

Burada cümlesine teşekkürü bir borç bilirim.

Haldun TANER, İstanbul, 4 Temmuz 1983, *Keşanlı Ali Destanı,* (Kısaltılmıştır.)

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Okuma (Metni Anlama ve Çözümleme) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak ünitede incelediğimiz tiyatro türü ile ilgili kendinizi değerlendiriniz.

YAZMA ÇALIŞMALARI

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

RADYO TİYATROSU

Radyo oyunu adıyla da bilinen radyo tiyatrosu, radyoda oynanmak üzere yazılmış tiyatro eserlerine verilen addır. Radyo yayınları çok büyük kitlelere ulaşabildiğinden televizyonun yaygın olmadığı dönemlerde radyo tiyatroları ilgiyle dinlenmiş, bu nedenle de özgün radyo tiyatrosu oyunları yazılmıştır.

Bu tür oyunlar, dinleyicilere sadece kulak yoluyla hitap edilen bir tiyatro türü olduğundan konu, mikrofon tekniğine uygulanırken canlı, akıcı, düşündürücü, sezdirici, buldurucu bir olgunluk içerisinde geliştirilir. Bu tür metinler; diyalog şeklinde, konuşmaya dayalı, çatışma ögesiyle beslenen, olay yönünden zengin metinlerdir. Bu tür oyunlarda hemen her konu ele alınıp işlenebilir. Mekân ve zaman sınırlamasının da olmadığı bu tiyatro türünde zaman veya mekân efekt ya da oyunculardan birinin bir kelimesi ile verilebilir.

Radyo tiyatrosunun temelini diyalog oluşturur. Dinleyenin hayal gücünü harekete geçiren diyalogdur. Bu nedenle iyi bir diyalogda cümleler kısa, açık ve ilk duyuşta anlaşılır türden olmalıdır.

Radyo tiyatrosu yazılırken şu sorulara cevap aranmalıdır: Nasıl yazarsam kolay anlaşılır? Nasıl yazarsam kulağa hoş gelir? Nasıl yazarsam diğer radyofonik ögelerle kaynaşır?

Bir radyo tiyatrosunun en belirgin özellikleri şunlardır:

- Temeli diyaloğa dayanır.
- Tek seslidir. Yani bir sesten fazla ses kullanılacak olursa bir ses diğerini çizer.
- Dinleyicinin ilgisini dağıtmamak için 30-40 dakika sürecek biçimde planlanır.
- Konuşmalı anlatım esasına dayanan radyo tiyatrolarında ses tonunda meydana gelecek değişmeler, duraklamalar ayrıntılı olarak belirlenir. “Efekt” adı verilen, konu ile ilgili ses ve gürültüler (rüzgâr, ıslık, yağmur, tren, kapı gıcırtısı, at kişnemeleri...) ve müzikler diyalogların içine ustaca yerleştirilmelidir.

Radyo tiyatrosu yazılırken az sözle çok şey anlatmak, her kelimeyi yerinde kullanmak amaç olmalıdır.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

“Okuma” bölümünde incelediğiniz tiyatro metinlerinden birinin bir bölümünü ya da beğendiğiniz bir tiyatro metnini, aşağıda verilenlere dikkat ederek radyo tiyatrosuna dönüştürünüz.

Görsel ve işitsel unsurları doğru ve etkili biçimde kullanınız.

Tiyatro metnini belirledikten sonra göze hitap eden ayrıntıları metinden atıp bunların yerine metne işitsel ayrıntılar yerleştiriniz.

Efektleri metne özenle yerleştiriniz.

- Kitabınızın “Ekler” bölümünde yer alan “Yazma Öz Değerlendirme Formu”nu kullanarak yazılarınızı değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Bir konuyu radyofonikleştirmek, okunarak anlaşılabilen bir konuyu yalnızca dinleyerek anlaşılabilir hâle getirmek demektir. Radyo tiyatrolarında her şey sese dayalı olduğundan güçlü bir metin ancak sesler çok iyi kullanılarak radyo tiyatrosuna dönüştürülebilir.

"www.eba.gov.tr" adresinden radyo tiyatrosu örnekleri dinleyiniz.

B. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Uygulama

"Yazma" bölümünde oluşturduğunuz tiyatro metninizi bilişim teknolojileri kullanarak seslendiriniz. Bu çalışmaları aşağıda verilenlere dikkat ederek yapınız.

- Rol dağılımı yapınız.
- Seslendireceğiniz oyunun gerektirdiği efektleri önceden hazırlayınız.
- Yalın, akıcı bir söyleyişle dinleyicinin dikkatini çekmeyi amaçlayınız.
- Duygu ve düşünceleri tam olarak yansıtabilmek için vurgu ve tonlamaya dikkat ediniz.
- Replikleri söylerken kelimeleri doğru telaffuz ediniz.
- Replikleri okuyormuş izlenimi vermemek, doğal bir seslendirme yapabilmek için kayda girmeden önce bol bol konuşma provaları yapınız.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Sözlü İletişim (Konuşma) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak konuşmanızı değerlendiriniz.

5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutucukların içine yargı doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ☐ Tiyatroda dil ve anlatım, tiyatronun türüne göre değişiklik gösterir. Ayrıca olayların geçtiği zaman, kişilerin kültür durumları da oyunların dil ve anlatımını etkiler.
2. ☐ Tiyatro, göstermeye bağlı sanatlardandır.
3. ☐ *Deli Dumrul, Canlı Maymun Lokantası, Ben Anadolu* Güngör Dilmen'in tiyatro eserlerindendir.
4. ☐ Epik tiyatroda geleneksel Türk tiyatrosunun imkânlarından yararlanılabilir.
5. ☐ Tarihî oyunlar uzun araştırma ve inceleme dönemlerinden sonra yazılabilen eserlerdir.
6. ☐ Cevat Fehmi Başkut, Nazım Kurşunlu, Necati Cumalı, Tarık Buğra Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatro türünde eser veren sanatçılardandır.
7. ☐ Devlet Tiyatrolarında yerli oyunların sahnelenmesi, Türk tiyatrosunun gelişimini olumlu yönde etkilemiştir.
8. ☐ Tiyatroda dekor ve ışık uygulamaları seyircide değişik fizyolojik ve psikolojik etkiler oluşturur.
9. ☐ *Kanaviçe*, *Ah Şu Gençler*, *Resimli Osmanlı Tarihi* Turan Oflazoğlu'nun tiyatro eserleridir.
10. ☐ 1960'lı yıllarda yenilikçi ve yeni tiyatro eserleri yazılmış ve oynanmıştır.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. İnsanı acı çektirerek erdeme yüceltmeye çalışan tiyatro türü .....
2. *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım*, *Fazilet Eczanesi*, *Vatan Kurtaran Şaban* .... tiyatro eserlerindendir.
3. ..... olayları, kişileri gerçek hayatta olduğu gibi gözümüzün önünde canlandırır. Bunun için de güzel sanatların hepsinden faydalanabilir. Kalabalıklar karşısında oynandığı için kalabalıkları arkasından sürükleyebilir.
4. Tiyatroda kişiler kültür seviyelerine uygun biçimde .....
5. ..... tiyatro oyunlarının ana ögesidir. Bir bakıma oyunun omurgasını oluşturur.
6. Tiyatroda ..... bir mücadeleden yani iki kuvvetin çarpışmasından doğar.
7. ..... toplu olarak aynı oyunu, tiyatro yapısı içinde izleyen kişilerdir. Tiyatronun önemli unsurlarındandır.
8. Ses ya da ışık yönünden sahnede etki sağlayan aygıt ya da aygıtların bütününe ..... denir.
9. *Kurban, Bağdat Hatun, Deli Dumrul, Hasan Sabbah, Ben Anadolu,* ..... oyunları arasındadır.
10. Turgut Özakman, Haldun Taner, Orhan Asena, Refik Erduran, Güngör Dilmen .... yıllarda eser veren tiyatro yazarlarımızdandır.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1 ve 2. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Denilebilir ki seyirci tiyatronun en önemli, en vazgeçilmez ögesidir. Bir roman, şiir okuyucusu yalnızdır; müzik de yalnız dinlenebilir; sinema bir kişiye de oynanabilir, bin kişiye de, ikisi arasında bir nitelik ayrımı olmaz. Bir radyo dramını hiç kimse dinlemese olur, bir televizyon oyununu tek başına seyredebilirsiniz. Tiyatro ise gücünü seyirciden alan, tek varlık nedeni bu olan, ancak seyirci ile bütünlenen bir topluluk sanatı ve eylemidir. Bir oyunun gösterisi, her seyirci önüne çıkışta yeniden doğar. Seyirci; varlığı ile, oyunu ve oynanışı anlayarak oyuna yön verir. Oyunu yargılar, bu yargılarını alkış, gülme, suskunluk, gürültü gibi sezilebilen davranış ve tepkilerle gösterdiği gibi, sahnedeki oyuncuların bir sezgiyle kavrayabildiği birtakım gizli duygudaşlık dalgalarıyla da temsili oluşturur. Bir ülkenin tiyatro tarihi her şeyden önce onun seyircisinin tarihidir denebilir. Beğenileri, toplumsal çatısı, eğilimleri ile halkının ruhunu yansıtır.

Metin AND, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*

1. Bu parçada kullanılan düşünceyi geliştirme yöntemleri aşağıdakilerin hangisidir?

A) Örnekleme - somutlama
B) Tanımlama - karşılaştırma
C) Benzetme - kanıtlama
D) Örnekleme - ilişki kurma
E) Benzetme - somutlama

2. Bu parçada asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerin hangisidir?

A) Tiyatro, diğer sanat dallarından farklı olarak seyirciyle var olabilen bir sanat dalıdır.
B) Bir tiyatro eseri her sahnelendiğinde yeniden var edilmiş olmaktadır.
C) Bir ülkenin tiyatro tarihi o ülkenin gelişiminin de tarihidir, denebilir.
D) Tiyatroda oyuncunun performansını etkileyen pek çok unsur vardır.
E) Bir tiyatro oyununun izleyicisi oyunun her saniyesini izlemek için çabalamalıdır.

3 ve 4. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

"Göstermeci" tiyatronun kullandığı "açık biçim"; dekorda soyutlamaya, metinde ekleme-çıkarmalar yapmaya, tabloların yer değiştirmesine, seyirciye doğrudan doğruya seslenmeye, oyun kişilerini tipleştirip müzik ve danstan olabildiğince yararlanmaya uygun bir anlayış ve anlatım biçimi şeklinde tanımlanabilir. Kullandığı ögeler ve gösterdiği özellikler aslında geleneksel Türk tiyatromuzda öteden beri görülmektedir. Göstermeci epik tiyatronun kuramcısı ve uygulayıcısı Bertolt Brecht'ten (Bertold Breç, 1898-1956) yüzyıllar önce bizim geleneksel tiyatromuzda kullanılan "göstermeci" anlayış ve anlatım biçimini yaygın olarak eserlerinde kullanmıştır. Brecht'in yaptığı yenilik, iletide ve işlevde olmuştur. Eğlendirmek yerine eleştirel bakış açısıyla izleyiciyi sarsmak ve uyarıp düşündürmek.

3. Bu parçaya göre aşağıdakilerin hangisi epik tiyatronun özelliklerinden biri değildir?

A) Seyirciye doğrudan seslenebilme
B) Müzik ve danstan yararlanma
C) İzleyiciye eleştirel bir bakış açısı kazandırma
D) Metne ekleme ve çıkarmalar yapabilme
E) Oyun kişilerini tip olmaktan kurtarma

4. Bu parçanın anlatımı için

I. Açıklayıcı anlatım biçimi kullanılmıştır.
II. Karşılaştırmadan yararlanılmıştır.
III. Tanımlama yapılmıştır.

ifadelerinden hangileri söylenebilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

5 ve 6. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı" ile başlayan ikinci döneminde tamamen farklı bir tiyatro anlayışı ile karşılaşıyoruz. Özellikle, tiyatronun sosyal bir fonksiyonu olduğunu bu dönemde yaptığı mülâkatlarla sık sık tekrarlayan Taner, tiyatronun okuldan daha fazla aydınlatma ödevi olduğunu söylüyor ve şöyle devam ediyordu:

"Türk oyun yazarlığının ne yönde gelişmesi gerektiği sorusuna gelince, buna da 'Türk toplumunu bir an önce pasiflikten kurtaracak uyanık ve zengin bir ortama çıkaracak yönde gelişmelidir.' diye cevap vereceğim. Türk oyun yazarına öbür ulusların yazarlarından fazla bir sosyal sorumluluk düştüğü kanısındayım: Aydın olarak çevresini uyandırmak ödevi."

Mustafa MİYASOĞLU, *Haldun Taner*

5. Bu parçaya göre Türk oyun yazarlarının görevi aşağıdakilerin hangisidir?

A) Sanat toplum içindir, anlayışıyla eser vermek.
B) Türk seyircisinin farklı tiyatro anlayışlarını tanımasını sağlamak.
C) Türk tiyatro geleneğinden elden geldiğince yararlanmak.
D) Oyun kadrosunu mümkün olduğu kadar zenginleştirmek.
E) Türk toplumuna tiyatroyu sevdirmek.

6. Bu parçanın anlatımıyla ilgili,

I. Açıklayıcı anlatım biçiminden yararlanılmıştır.
II. Alıntılama yapılmıştır.
III. Karşılaştırmadan yararlanılmıştır.

ifadelerinden hangileri doğrudur?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

7 ve 8. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

DİLÂVER — İki ocağı birden karşınıza almasanız. Yeniçeriye çekidüzen verecekseniz, sipahiyi tutun; yeniçeriyi okşayın, sipahiyi dizginleyeceksiniz.

OSMAN — Ne dersin Davut Paşa?

DAVUT — Herhangi bir kimse için doğru olabilir bu tutum. Ama koskoca bir cihan padişahı, hele hünkârım gibi korkuya yabancı bir genç aslan neden hileye baş vurmak zorunda kalsın?

DAVUT — Tedbir akıl gereğidir.

(...)

ÖMER —Devletin zengin olduğu yerde herkes zengindir, devletin güçlü olduğu yerde herkes güçlü; ve ancak devletin onurlu olduğu yerde onurludur herkes.

OSMAN — Atalarımın devleti değil mi, bu, hocam, aynı yapı değil mi bu? Yoksa bende midir kusur?

DİLÂVER — Hâşâ, hünkârım!

DAVUT — Hâşâ! Padişahım kusur olur mu?

OSMAN — Kimde peki?

ÖMER — *(Davut'u kuşkuyla süzüp)* Çağ değişiyor, hünkârım, değişiyor çağ. Dünü yaşatan kurallar bugünü boğmakta, yapı aynı yapı elbette, ama bakın tavanda delikler var, duvarlarda çatlaklar... Temelde sarsıntılar var da ondan. Yapıyı yeniden kurmak gerek.

OSMAN — Kurulacak.

ÖMER — Ama gecikmeden, yoksa içindekiler yıkıntılar altında kalacak.

OSMAN — Yapı yeniden kurulacak.

Turan OFLAZOĞLU, *Genç Osman*

7. Aşağıdakilerden hangisi orijinaline uygun olarak alınan bu parçadaki yapılan yazım ve noktalama yanlışlarından biri değildir?

A) Eksiltili cümlenin sonuna üç nokta konmaması.
B) Özel isme gelen çekim ekinin ayrılmaması
C) Bağlaçtan önce noktalı virgül kullanılması
D) Virgülün gereksiz kullanılması
E) Hitap sözünün bazen büyük, bazen küçük harfle başlatılması

8. Bu parçada trajedi türünün

I. Konusunu tarihten, mitolojiden alır.
II. Kahramanları tanrılar, yarı tanrılar ya da soylu kişilerdir.
III. İşlenmiş, kusursuz bir üslubu vardır, kaba sayılacak sözlere yer verilmez.

özelliklerinden hangileri görülmektedir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

9 ve 10. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Bir apartman katında orta hâlli bir oturma odası. Bir yanda evin giriş kapısı. Tam karşıdada büyükçe bir pencere. Az eşya. Vakit gece, akşam yemeğinden sonra.

KADIN — Sahnededir. Vazodaki çiçeklerin suyunu değiştirirken kapı çalınır. Hemen gidip kapıyı açar. Kapının dışında ERKEK görünür. Kara bir giysi, beyaz gömlek vardır üstünde. Boyunbağı da, elinde tuttuğu şapkası da koyu renktir. KADIN günlük kılığıyladır. ERKEK kırk yaşlarında, KADIN'sa ondan beş altı yaş küçük gösterir.

ERKEK — *(Bir süre durur, sonra gücünü toplayarak konuşur.)* Özür dilerim...

KADIN — *(Çekingen.)* Rica ederim... Buyrun!

ERKEK — Rahatsız etmiyorum ya!

KADIN — Kimi arıyorsunuz?

ERKEK — Kimseyi aramıyorum.

(...)

Sabahattin Kudret AKSAL, *Bay Hiç Güzel Yazılar Kısa Oyunlar*

9. Aşağıdakilerden hangisi bu parçada yapılan noktalama yanlışıdır?

A) Yay ayracın gereksiz kullanılması
B) Bağlaçtan sonra virgül kullanılması
C) Soru işaretinin gereksiz kullanılması
D) Ünlem işaretinin gereksiz kullanılması
E) Noktanın gereksiz kullanılması

10. Bu parçadan bir tiyatro eserinin hangi özelliği çıkarılamaz?

A) Herhangi bir olay, durum ya da tasarının sahnede canlandırılması amacıyla yazılır.
B) Her perdenin başında o sahnenin nerede geçtiği ve dekorun nasıl düzenleneceği ayrıntılı olarak açıklanır.
C) Kişilerin birbirleriyle konuşurken hangi ses tonunu kullanacakları ve nasıl davranacakları yay ayraç içinde verilir.
D) Tiyatro metni karşılıklı konuşmalar üzerine kuruludur.
E) Oyunun kaç perde ve sahneden oluştuğu eserin başında belirtilir.

11. (...)

KURBAN — Git nahiye müdürüne söyle. Buradayım ben. Ey mahalleli, ey komşular, ey ahali, Doksanüç neferiyim ben... İşte yaralarım işte böyle, eski çarıklar gibi... Temizledim görüyorsunuz... Haber salın oğluma, rahat yürüsün düşman üstüne... Temizledim cephe gerisindeki pisliği temizledim işte...

(Karanlık)

Yahya AKENGİN, *Eski Çarıklar*

Aslına uygun olarak alınan parçadaki yazım yanlışının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sayıların yazımı
B) Özel adın yazımı
C) Birleşik kelimenin yazımı
D) Ünsüz değişimi kuralına uymama
E) Ünsüz benzeşmesi kuralına uymama

6. ÜNİTE
DENEME

Öğrenme alanına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Elektronik içeriğe ulaşmak için karekodu okutunuz.

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

OKUMA ÇALIŞMALARI

- Dünya edebiyatından deneme örneği
- Cumhuriyet Dönemi'nden (1923-1960 arası) deneme örnekleri
- Cumhuriyet Dönemi'nden (1960 sonrası) deneme örnekleri

DİL BİLGİSİ

- Paragrafta anlam ile ilgili çalışmalar
- Yazım ve noktalama çalışmaları

YAZMA ÇALIŞMALARI

- İstenen bir konuda deneme yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Yazılan denemelerin sınıf ortamında sunulması

Montaigne'in *Kitaplar* adlı denemesini elektronik içerikten dinleyip deneme türünün özelliklerini belirlemeye çalışınız.

OKUMA ÇALIŞMALARI

1. METİN

HAZIRLIK

Montaigne'in (Monteyn) Denemeler'i sık sık okuduğum kitaplardandır. Gecenin geç vakitlerinde konuşacak birini aradığım zaman Denemeler'i açar, Montaigne ile konuşmaya başlarım. Onda kendisinden söz ederken bizden söz eden, bizi dinlemeye hazırlanan bir hâl vardır. Havanın yağışlı veya güneşli olduğuna göre inanışları da başkalaşan bu iklim adamı hayatının en tatlı yıllarını Péridog'daki (Perido) şatosunun bahçesinde yürüyüşün tadını çıkararak, hayale dalmakla, basık tavanlı kitap odasına kapanarak, zevk içinde Denemeler'ini yazmakla geçirmiş.

Ne zaman Denemeler'i okumaya başlasam Montaigne'in masası üzerine eğdiği başını kaldırarak, yüzyılların sisleri arasından, uykulu zeki gözleriyle bana baktığını görür gibi olurum. Okuma bir konuşmaya döner.

(...)

Suut Kemal YETKİN, *Güzel Yazılar Denemeler,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçada Montaigne'in denemelerinin hangi özelliklerinden bahsedilmektedir? Açıklayınız.

2. "www.eba.gov.tr" adresinden deneme türü ile ilgili videolar izleyiniz.

NASIL KONUŞMALI

Sözümün akışını bozup güzel tümceler aramaktansa güzel tümceleri bozup sözümün akışına uydurmayı daha doğru bulurum.

Biz sözün ardından koşmamalıyız, söz bizim ardımızdan koşmalı, işimize yaramalı. Söylediğimiz şeyler sözlerimizi almalı, ve dinleyenin kafasını öyle doldurmalı ki artık kelimeleri hatırlayamasın. İster kâğıt üstünde olsun, ister ağızdan, benim sevdiğim konuşma, düpedüz, içten gelen, lezzetli, şiirli, sıkı ve kısa kesen bir konuşmadır. Güç olsun, zararı yok; ama sıkıcı olmasın; süsten, özentiden kaçsın, düzensiz, gelişigüzel ve korkmadan yürüsün. Dinleyen, her yediği lokmayı tadarak yesin. Konuşma, Sueton'un (Suetın), Julius Casear'ın (Julyus Sezar) konuşması için dediği gibi, askerce olsun; ama ukalaca, avukatça, vaizce olmasın.

Söylev sanatı, insanı söyleyeceğinden uzaklaştırıp kendi yoluna çeker. Gösteriş için herkesten başka türlü giyinmek, gülünç kılıklara girmek nasıl pısırıklık, korkaklıksa, konuşmada bilinmedik kelimeler, duyulmadık tümceler aramak da bir medreseli çocuk çabasıdır. Ah, keşke Paris'in zerzevat çarşısında kullanılan kelimelerle konuşabilsem!

MONTAIGNE, *Denemeler,* çev.: Sabahattin EYUBOĞLU

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

kılık: Giyim kuşam, üst baş.
ukala: Bilgiçlik taslayan kimse.
tümce: Cümle.
vaiz: İbadet yerlerinde öğüt niteliğinde dinî konuşmalar yapan kimse; öğütçü.
zerzevat: Sebze.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

XVI. yüzyılda yaşamış Fransız yazar Montaigne'in (Monteyn) *Denemeler* adlı eserinden alınmış bir deneme okudunuz.

Montaigne, bu denemesinde beğendiği konuşmanın özelliklerini açık ve anlaşılır bir biçimde anlatmış, herkesin bildiği kelimelerle konuşmanın önemini savunmuş ve bu görüşünü metnin iletisine ustaca yansıtmıştır.

Montaigne'in yirmi yılda yazdığı *Denemeler* adlı eserin Fransızcanın yabancı ögelerden kurtulmasında ve Fransa'da konuşma dilinin yazı dili hâline gelmesinde önemli rolü olmuştur. Denemelerinde kendinden yola çıkarak insanı, toplumu anlatan Montaigne, deneme türünün kurucusu kabul edilir. Yaşam, ölüm, aşk, sanat, felsefe gibi insanı ilgilendiren hemen her konuda denemeler yazmıştır. Yazdığı denemelerinin toplandığı *Denemeler* adlı eseri hâlâ dünyada en çok okunan kitaplar arasındadır.

Hümanizma, Rönesans'la birlikte ortaya çıkan edebî ve felsefi bir akımdır. İnsan sevgisini temel alan ve insan düşüncesini donmuşluktan kurtarmayı amaçlayan hümanizma, Montaigne'in *Denemeler* adlı eserinin kaynağı olmuştur.

Deneme, makale gibi delil ve ispat gerektiren bir tür olmadığından deneme yazarları denemelerinde görüşlerini rahatça ifade ederler.

Deneme, öğretici metin türleri içinde en ilgi çekici olanıdır. Şiirden, anıdan sonra yazarıyla en yakın ruh alışverişinin görüldüğü tür, denemedir.

Konu alanı çok geniş olan deneme, bazı yazarların bu konuda kazandıkları büyük başarı dolayısıyla onların verdikleri adlarla da anılmıştır: Alain'in (Elın) Propos'ları (Propos) gibi. Montaigne'in yazılarını *Denemeler* adıyla bir araya getirmesinden sonra bu türün adı "deneme" olmuştur. Edebiyatımıza "kalem tecrübesi" adıyla giren deneme; okumaktan, düşünceler üzerinde durmaktan hoşlananların seçtiği bir tür, sakin ve yavaş bir sohbettir.

Tek bir konunun rahat ve akıcı bir biçimde ele alındığı denemeler, yazarın bakış açısını ve deneyimlerini aktardığı orta uzunlukta yazılardır. Konuların öznel bir bakış açısıyla işlenmesi, yazarın aynı konudaki değişik fikir, zevk ve inanışlarını yansıtabilmesini sağlar.

İnsanı ve toplumu ilgilendiren hemen her konuda (aşk, ölüm, hayat, din, ahlak, siyaset, felsefe, sanat...) yazılabildiği için birçok yazar deneme yazmış, bazıları bu türü denemekle kalmış; bazıları da kültür birikimini denemelerine aktarabildiği için bu türün ustası olmuştur.

İngiliz yazar Francis Bacon'ın (Fransis Beykın) *Denemeler* adlı eseri, bu türün önemli örneklerindendir. Emerson (Emırsın), Andre Gide (Andre Jid), Henry Miller (Henri Milır), Albert Camus (Alber Kamü), T. S. Eliot (Elıyıt) dünya edebiyatındaki önemli deneme yazarlarındandır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Montaigne'in (Monteyn) "Sözümün akışını bozup güzel tümceler aramaktansa güzel tümceleri bozup sözümün akışına uydurmayı daha doğru bulurum." sözünü açıklayınız.
2. Okuduğunuz metinden Montaigne'in sevdiği konuşmanın özelliklerini belirleyiniz.
3. Montaigne'e göre söylev sanatına özenmek neden sakıncalıdır? Metne göre açıklayınız.

4. Ah, keşke Paris'in zerzevat çarşısında kullanılan kelimelerle konuşabilsem! cümlesinde söylenmek istenen nedir? Açıklayınız.

5. *Nasıl Konuşmalı* adlı metnin konusunu, yazılış amacını belirleyip hedef kitlesi ile ilişki kurunuz.

6. Rönesans'ın ve Fransız edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Montaigne, konuşmayla ilgili görüşlerini dile getirirken konuşmanın güç olabileceğini söylemiştir. Güç konuşma nasıl olur? Açıklayınız.

7. a. Metin türlerinin ortaya çıkmasında sözlü, yazılı kültürün, toplumsal değişimlerin ve etkileşimlerin, yayın organlarının ve teknolojinin etkisi büyüktür. Deneme türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönemle ilişkisini belirleyiniz.

b. Deneme türünün dünya edebiyatındaki önemli temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

8. *Nasıl Konuşmalı* adlı denemeden yararlanarak iyi bir denemenin özelliklerini belirleyiniz.

9. Metinle yazarın veya şairin hayatı, edebî kişiliği, siyasi ve sosyal konulardaki görüşleri arasında ilişki olması doğaldır.

Nasıl Konuşmalı adlı denemeyle Montaigne arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

10. Okuduğunuz metnin açık ve örtük iletilerini, metinle ilgili tespit, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp gerekçelendirerek metni yorumlayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Michel de MONTAIGNE (1533-1592)

Fransa'da Montaigne Şatosu'nda doğdu. Bordeaux'da (Bordo) Edebiyat Fakültesinde felsefe okudu. Toulouse'da (Toulo) hukuk okuluna devam etti. Bir süre bulunduğu yörede belediye başkanlığı görevinde bulundu. Almanya ve İtalya'ya geziler yaptı. Daha sonra şatosuna çekilerek kendini bütünüyle felsefe ve edebiyata verdi, çeviriler yaptı. Deneme türünün kurucusu olarak kabul edilen Montaigne denemelerinde insanı, özellikle de kendisini her yönüyle inceledi. Açık, anlaşılır ve samimi bir dille kaleme aldığı iki cilt hâlinde basılan *Denemeler* adlı eseri, dünyada hâlâ en çok okunan kitaplardandır.

Eserlerinden bazıları: *Denemeler*, *Yazmak*.

DİL BİLGİSİ

1. İster kâğıt üstünde olsun, ister ağızdan, benim sevdiğim konuşma, düpedüz, içten gelen, lezzetli, şiirli, sıkı ve kısa kesen bir konuşmadır.

Bu cümlede asıl anlatılmak isteneni belirleyiniz.

2. Güç olsun, zararı yok; ama sıkıcı olmasın; süsten, özentiden kaçsın, düzensiz, gelişigüzel ve korkmadan yürüsün. Dinleyen, her yediği lokmayı tadarak yesin.

Konuşma, Sueton'un, Julius Casear'ın konuşması için dediği gibi, askerce olsun; ama ukalaca, avukatça, vaizce olmasın.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçada görülen noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

2. METİN

HAZIRLIK

(...)

"Niçin Aşk" adlı kitabında Necati Cumalı, aşkı küçümseyenlere aşkı kötüleyenlere, hor görenlere çıkışıyor: "Bir aşk düşmanlığıdır gidiyor. Bir akım belirdi edebiyatımızda adeta. Sanat adına konuşmakta kendine hak gören her konuştuğunu da salt doğrudur diye karşısındakine kabullendirmek isteyen kimseler sardı etrafımızı" diyor kitabın ilk sayfasında.

(...)

İnsanı insan yapan duyguyu küçümsemek... Bu, insanlığı hiçe saymaktır. Cumalı, "Kendi payıma aşkı, bilmeyen, tanımayan insandan korkarım! Hangi politik kanıda olursa olsun, ne iş görürse görsün gönlünde aşkı yaşatmamış insanın elinden çıkacak iş eksiktir. Kusurludur."

(...)

1947'de "Aşksız İnsanlar" adlı öykümde ben de yirmili yaşların duyarlığında şöyle yazmışım: "Aşkla doluydum. Bilirdim ki dünyada benim gibi olanlar vardı. Bu yeryüzünü daha güzel yapacak insanlar bunlardı."

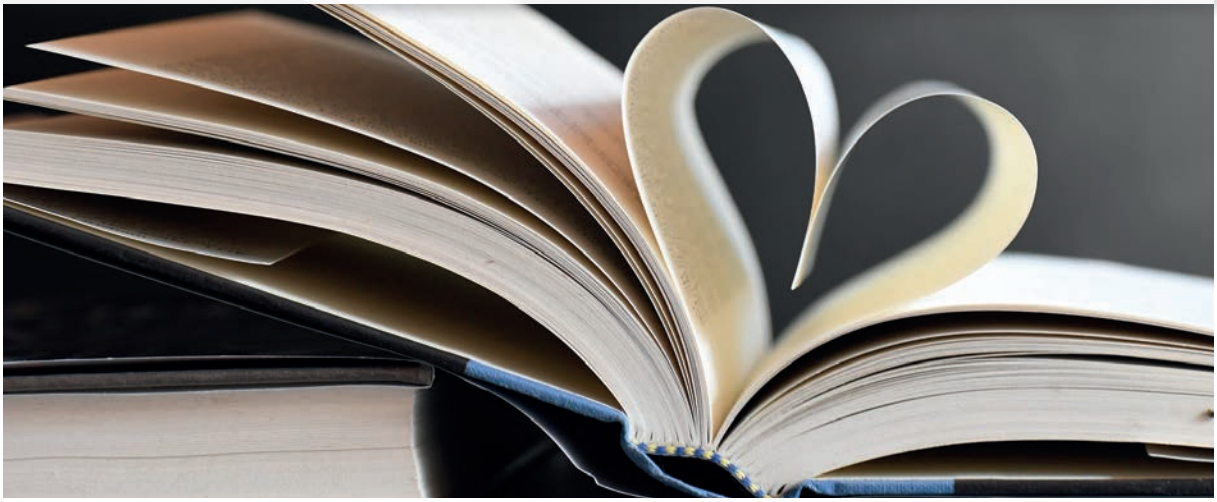
Oktay AKBAL, *Yazmak Yaşamak*, (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçada anlatılmak istenenleri belirleyiniz.
2. Bir denemeden alınan bu parçada deneme türünün hangi özellikleri görülmektedir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

AŞK ŞİİRİ İSTERİZ...

Çok şairimiz var şimdi, dergiler şiirle dolu, hattâ birinde, *Kaynak*'ta, bundan birkaç ay önceye kadar yalnız şiir çıkıyordu, *Varlık* da bize her ay en aşağı on beş yirmi şiir getiriyor. Biliyorum, dudak bükenler oluyor: "Bunlara da şair denir mi? ne dediklerini bilmez delikanlılar!" diyorlar. Hangi çağ kendi şairlerinin değerini bilmiş, beğenmiş onları? Naci Efendi: *"Erbâb-ı teşâur çoğalıp şair azaldı — Yok, öyle değil, şairin ancak adı kaldı"* diye yakınır. Hiç şüphesiz 16. yüzyıl okur-yazarları da dağlar gibi Baki'yi görmez, ondan önceki şairleri arayıp dururlardı.

Günümüz şairlerini yerecek değilim ben, çok olmasına da seviniyorum, içlerinde iyileri, dünküleri aratmıyacak kadar iyileri var. Ötekilere gelince... Onlar da sağ olsun! Yarının büyük şair diye anacağı mutlu insan belki de onlardan biridir. Hayır, yerecek değilim günümüzün şairlerini... Ama, nasıl

söyliyeyim? bir eksiklik duyuyorum. Aşk şiiri yazmıyorlar. Destanlar düzüyorlar, yurdun köşesini bucağını anlatıyorlar, kimi de dertlerimizi deşiyor, yoksulların çektiklerini söylüyor. Şairin toplumda bir ödevi varmış, yurttaşları uyandırması, onlara doğruyu öğretmesi gerekmiş. İyi, karışmıyorum bu işe, gönülleri neyi dilerse ondan açsınlar, vezinli kafiyeli, yahut vezinsiz kafiyesiz şiirlerle dünyayı düzelteceklerini sansınlar, kendilerini avuturlar, bu arada (...) *"Bâki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş..."* Hepsi iyi, iyi ya, ne olur? biraz da aşktan, sevdadan açsınlar.

Bilirim büğünkü günde aşk şiiri yazmanın kolay olmadığını. Bir konu ki yüzyıllar boyunca işlenmiş, Batılılar onu söylemiş, Doğulular onu söylemiş, hangi bahçeye bir bülbül gelmişse onu söylemiş. Günümüzün şairleri ise ciddi insanlar... Biraz da bıraksınlar o ciddiliği, biraz da uysunlar eskilere, bizi aşk şiirlerinden büsbütün yoksun komasınlar. Kendileri için iyi olmuyor. Biz ne de olsa aşkı duyuyoruz, âşık oluyoruz... Kendim için söylemiyorum, ben o yaşı çoktan geçirdim. Ama günümüzün de delikanlıları var, onlar seviyorlar, yanıyorlar, bu duygularını söyliyen şiirler arıyorlar. Bulamayınca boyunları bükülüyor. Eskilere dönüyorlar diyecektim, yazık ki onları da anlamıyorlar. Son on beş yirmi yıl içinde en çok satılan şiir kitabı hangisidir bilir misiniz? Sadettin Nüzhet Ergun'un topladığı Karacaoğlan koşmaları. Onları okuyanlar yalnız halk edebiyatı meraklıları mı? Elbette değil, o kadar halk edebiyatı meraklısı olur mu? Bence o şiirleri daha çok gençler, aşkı yeni tadan delikanlılar okuyor, gönüllerini saran duygunun yankılarını buluyorlar o şiirlerde.

(...)

Yalnız şairler değil, hikâyeciler de aşk konusundan çekiniyorlar. Bayağı oluyormuş, okuyanların duygularını okşuyormuş da öyle beğeniliyormuş, daha birtakım lâkırdılar. Hikâye, roman bize insanoğlunu anlatır. (...) Bir insanın türlü tutkular etkisindeki durumunu, tepkilerini en iyi belirten de aşk değil midir? Kahramanların aşkı, korkakların aşkı, pintilerin aşkı... Aşk bizim, o tutkular elindeki insanları daha iyi anlamamıza hizmet eder. Eskilerin bütün romanlarının, tiyatro eserlerinin hep aşk konusu çevresinde geçmesi elbette bunun içindir. Harpagon bir hasistir, hasisliği en çok aşkı arasında belli olur. Julien Sorel gözleri yukarıda bir delikanlıdır, bu tutkusu aşk içinde daha iyi gözükür.

Bir de şu var: aşk her insanda bulunan bir duygudur, demek ki bizim başkalarını anlamamıza hizmet eder, herhangi gerçek bir insanın, yahut bir roman, tiyatro kişisinin âşık olduğunu öğrenince ona daha çok ilgileniriz, öteki tutkularını da daha iyi sezer, daha iyi anlarız. Sevmiyen, âşık olmıyan insanın bir yanı eksiktir, onun için ona ilgilenemeyiz. Şairlerimiz gibi hikâyecilerimiz, romancılarımız da bunu düşünmelidirler. Bize toplumun durumunu mu söylemek istiyorlar? birtakım insanların sevinçlerini, üzüntülerini mi göstermek istiyorlar? bunları bir aşk hikâyesi arasında göstersinler. Aşk, yazılarının başlıca konusu olsun demiyorum, ama yazılarında onu büsbütün unutmasınlar, (...)

Nurullah ATAÇ, *Sözden Söze* (Kısaltılmıştır.)

Harpagon: Moliere'in *Cimri* adlı oyununun kahramanı.

Julien Sorel (Jülyen Sorel): Stendhal'ın (Stendal) *Kırmızı ve Siyah* adlı romanının yükselme hırsıyla yanıp tutuşan genç kahramanı.

Naci Efendi: (Muallim Naci) Asıl adı Ömer (1850 - 1893) İstanbul, Türk şair ve yazar.

Saadettin Nüzhet Ergun: (1901 - 1946) Türk edebiyat tarihçisi yazar.

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

bayağı: İncelik bulunmayan, kibar olmayan, sıradan.
erbab-ı teşâur: Şair tavrı takınma ustası.
hasis: Cimri, eli sıkı, pinti.
lakırtı: Söz, laf.
sadâ (seda): Ses.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Nurullah Ataç'ın *Sözden Söze* adlı kitabından alınan bir deneme okudunuz.

Nurullah Ataç bir yazısında "Deneme ben'in ülkesidir, ben demekten çekinen, her görgüsüne, her görevine ister istemez benliğinden bir parça kattığını kabul etmeyen kişi, denemeciliğe özenmesin." demektedir.

Türk denemeciliğinin en önemli ismi olan Nurullah Ataç, aşk ve edebiyat hakkındaki görüşlerini *Aşk Şiiri İsteriz...* adlı denemesinde samimi bir şekilde dile getirmiştir.

Deneme yazarlığı, oldukça geniş bir bakış açısı, zengin bir edebiyat, sanat ve felsefe kültürü ile durağan olmayan, özgün bir anlatış tarzı gerektirir. *Aşk Şiiri İsteriz...* adlı denemeden alınan bu metinden de anlaşıldığı gibi Ataç, iyi bir okur ve iyi bir yorumcudur. Denemeleri de sözü edilen özelliklere sahip olduğundan okura birçok alanda katkı sağlamakta ve okuru düşündürmekte, böylece okurun olay ve durumlara farklı açılardan bakabilmesine yardımcı olmakta ve ufkunu genişletmeye çalışmaktadır.

Çalışmalarını deneme türünde ortaya koyan Ataç'ın yazdıklarının etkili olmasında dil ve edebiyat konularını çok canlı bir şekilde anlatmasının büyük payı vardır. Divan ve halk edebiyatı alanındaki bilgisi ve Avrupa edebiyatını tanıyor olması, onun hükümlerine sağlam bir zemin oluşturmuştur.

Deneme türü edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiş ve günümüze dek birçok sanatçımız bu türde eser vermiştir. Ahmet Rasim'in birçok yazısında deneme özelliği görülür. Ahmet Haşim zengin kültürü, parlak zekâsı ile denemelerinde günlük meseleleri dile getirmiştir. Deneme türünün olgun örnekleri Cumhuriyet Dönemi'nde verilmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar, Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin, Sabahattin Eyüboğlu, Mehmet Kaplan, Salah Birsel, Cemil Meriç, Haldun Taner, Fethi Naci bu türün önde gelen isimlerindendir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. "Kubbe" kelimesinin ve "boyun bükmek" deyiminin anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

2. Bunlara da şair denir mi? Ne dediklerini bilmez delikanlılar! sözünü kimler, niçin söylemektedir? Metne göre açıklayınız.

3. **a.** Nurullah Ataç'ın o günün çağdaş şairlerinde bulduğu eksiklik nedir? Metne göre açıklayınız.

b. Nurullah Ataç'a göre aşk şiiri yazmak neden zordur? Metne göre açıklayınız.

4. Nurullah Ataç'ın *Aşk Şiiri İsteriz...* adlı denemesindeki eleştirilerine katılır mısınız? Nedenini belirtiniz.

5. **a.** Ataç, *Aşk Şiiri İsteriz...* adlı denemesinde aşkın, edebiyat için neden gerekli olduğunu vermeye çalışırken "tartışmacı anlatım biçimi"nden yararlanmıştır.

Aşk Şiiri İsteriz... adlı metinden yararlanarak tartışmacı anlatım biçiminin özelliklerini belirleyiniz.

b. Deneme türü ve tartışmacı anlatım biçimi birbirini tamamlamaktadır denebilir mi? Bunun nedenlerini açıklayınız.

6. Okuduğunuz metni yorumlayıp metindeki açık ve örtük iletileri, metinle ilgili tespit, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp gerekçelendirerek ifade ediniz.

7. *Aşk Şiiri İsteriz...* adlı denemeden yararlanarak Nurullah Ataç'ın üslup özelliklerini; cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, söz sanatları, akıcılık, nesnellik, öznellik, duygusallık ve coşkunluk gibi hususları dikkate alarak belirleyiniz.

8. Her metin, bir ana düşünceyi iletmek için yazılır. Ana düşünce, iletilmek istenen yargıdır. Ana düşünce, yardımcı düşüncelerle desteklenir ve ortaya konur.

Aşk Şiiri İsteriz... adlı denemenin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

9. Deneme türünde konu sınırı yoktur. İnsanı ilgilendiren her şey, denemenin konusu olabilmektedir. Bunun deneme türü için önemini belirleyiniz.

10. Deneme türünün ortaya çıkışında, gelişiminde ve yaygınlaşmasında sözlü ve yazılı kültürün, toplumsal değişimlerin ve etkileşimlerin yayın organlarının ve teknolojinin ne gibi etkileri olmuştur? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Nurullah ATAÇ (1898-1957)

İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesinde okudu. Öğrenimine İsviçre'de devam etti. Cumhurbaşkanlığı çevirmenliği yaptı. Çeşitli gazete ve dergilerde deneme ve eleştiri türünde yazılar yazdı. Türk edebiyatında izlenimci eleştirinin ilk örneklerini verdi. Kültürümüz, özellikle edebiyatımız üzerine yazdıklarıyla edebiyatımıza yeni düşünceler kazandırdı, birçok genç edebiyatçının yeteneğini keşfetti ve onların tanınmasında etkili oldu. Sistemli bir yazı anlayışına bağlı kalmaksızın daha çok bir deneme yazarı, bir okuyucu olarak düzenlediği edebiyat ürünlerini öznel yargılarla değerlendirdi. Gücünü konuşma dilinin akıcılığından alan yalın bir anlatımı tercih etti. Türk yazı dilini sadeleştirme çabalarıyla Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri oldu.

Eserlerinden bazıları

Deneme: *Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Sözden Söze, Ararken, Diyelim, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar, Günce.*

Günce: *Yaşantı.*

Söyleşi: *Dil Üzerine Söyleşiler, Söyleşiler.*

DİL BİLGİSİ

1. Hikâye, roman bize insanoğlunu anlatır. (...) Bir insanın türlü tutkular etkisindeki durumunu, tepkilerini en iyi belirten de aşk değil midir? Kahramanların aşkı, korkakların aşkı, pintilerin aşkı... Aşk bizim, o tutkular elindeki insanları daha iyi anlamamıza hizmet eder. Eskilerin bütün romanlarının, tiyatro eserlerinin hep aşk konusu çevresinde geçmesi elbette bunun içindir. Harpagon bir hasistir, hasisliği en çok aşkı arasında belli olur. Julien Sorel gözleri yukarıda bir delikanlıdır, bu tutkusu aşk içinde daha iyi gözükür.

Bu parçada vurgulanmak istenen ana düşünceyi belirleyiniz.

2. Sevmiyen, âşık olmıyan insanın bir yanı eksiktir, onun için ona ilgilenemeyiz. Şairlerimiz gibi hikâyecilerimiz, romancılarımız da bunu düşünmelidirler. Bize toplumun durumunu mu söylemek istiyorlar? birtakım insanların sevinçlerini, üzüntülerini mi göstermek istiyorlar? bunları bir aşk hikâyesi arasında göstersinler. Aşk, yazılarının başlıca konusu olsun demiyorum, ama yazılarında onu büsbütün unutmasınlar, yoksa yarattıkları insanların gerçekten yaşadıklarına bizi inandıramıyorlar.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Parçadaki yazım ve noktalamada görülen farklı kullanımlar yazarın tercihi ya da döneminin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

3. Hangi çağ kendi şairlerinin değerini bilmiş, beğenmiş onları? Naci Efendi: *"Erbâb-ı teşâur çoğalıp şair azaldı — Yok, öyle değil, şairin ancak adı kaldı"* diye yakınır. Hiç şüphesiz 16. yüzyıl okur-yazarları da dağlar gibi Baki'yi görmez, ondan önceki şairleri arayıp dururlardı.

Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Parçadaki noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Montaigne'in *Nasıl Konuşmalı* adlı denemesi ile Nurullah Ataç'ın *Aşk Şiiri İsteriz* adlı denemesini konu, dil ve anlatım yönlerinden karşılaştırıp benzerlik ve farklılıkları belirleyiniz.

OKUMA PARÇASI

(...)

Sanat önü kalabalık bir çeşmedir. Kimi bu çeşmenin bilek kalınlığında dökülen kevseriyle avuçlarını doldurup içer, kimi dolu avuçlardan fışkıran damlacıklarla dilini ıslatır, kimi çeşmenin yalağındaki artık sulara başını gömer, kimi de bu artık suların toprak üstünde akan ve ayaklar altında ezilen bulanık ve çamurlu yollarına yüzükoyun kapanır.

(...)

Sanatkâra muhatap olan herkes ve bu herkesin kurduğu her cemiyet, sanatkârı kendi kanunlarına ve seviyesine göre doğurduğu kadar sanatkârın da kanunlarına baş kesmeye ve seviyesine tırmanmaya mahkûmdur. Çünkü o fert hâlinde kendi remzinden başka bir şey değildir.

Kumaşını ilk rast geldiğin müşterinin şartlarına göre ördüğün ve onu oturduğun dağın karmakarışık yollarına tırmanmak zahmetinden kurtardığın gün, heykeltıraşsan nalbanttan, ressamsan badanacıdan, şairsen "eskiler alayımcı"dan farkın kalmayacaktır.

(...)

Necip Fazıl KISAKÜREK, *Kop Dağı'nda Bir Dükkân, Güzel Yazılar, Denemeler*
(Kısaltılmıştır.)

3. METİN

HAZIRLIK

(...)

"Kelimelerin izdivâcı" bâzan insanların izdivacından doğan, güzel yavrulara ad olur. Yeni doğmuş bir yavruya "gül ile nûr'un izdivâcından doğan "Gülnur" denmesi. "Gülşah, Gülderen, Gülten, Güldalı," ve benzeri isimler bize bir hakîkat daha fısıldar: Anneler ve babalar için artık en güzel kelime yavrularına koydukları isimdir. Bu sebepledir ki onlar ellerinden geldiği kadar zevksiz kelime seçmezler. Çünkü bu kelimelerde hayatlarının ve aşklarının bütün mânâsı; zevklerinin ve gönüllerinin bütün incelikleri vardır. Çocuklarına "Gönlügül, Ayşegül, Yazgülü..." gibi isimler koyanlar yavrularının tenlerinde hem onların, hem Türkçenin güllerini koklamayı bilenlerdir.

Hâsılı, Türkçede "kelimelerin izdivâcı," dallarında türlü çiçekler açmış yeşil bir cennettir ki orada millî zevkimizin yarattığı daha böyle ne çiçekler derlenir.

(...)

Nihad Sâmi BANARLI, *Türkçenin Sırları,* (Kısaltılmıştır.)

1. Denemelerde, konulara farklı açılardan bakabilmek ve bu bakış açısını denemede yansıtabilmek hedeflenir. *Kelimelerin İzdivâcı* adlı denemeden alınan bu parçada ele alınan konuya farklı bir açıdan bakılabilmiş midir? Değerlendiriniz.

TÜRKÇENİN GÜL BAHÇELERİ

Bir gün, sokakta; "kandil gülleri!..." diye bağıran bir satıcı sesi duyar ve yollarda güller satılıyor zannederseniz, aldanırsınız, satılan, gül değil, kandil simitleri, kandil çörekleridir.

(...)

İşte bu "kandil çörekleri", belki de ince ve gül renkli kâğıtlara sarıldığı, müslüman Türk sokaklarını çiçekler gibi süsledikleri için, halk satıcıları, onları yalnız kendi hakîkî adlarıyle ve "kandil çörekleri" diye değil de tam bir mecaz veya teşbih ihtiyâcıyle, "kandil gülleri" sesleriyle satarlar.

Bâzan, bakarsınız, sokakta bir satıcı "körpe bâdem" diye haykırır. Eğer siz, tâze bâdem çıkmış diye aldanır ve bâdem almak arzûsıyle kapıya veya pencereye koşarsanız, göreceğiniz bâdem değil "salatalık"tır. Halk satıcısı, ona, körpeliğinden kinâye mi, "bâdem" demekten hoşlanır? Bunun belki daha ince bir sebebi vardır. Çünkü "salatalık" bu sebzenin nâzik adıdır. Onun asıl adını, sokaklarda

(...) bağıra bağıra söylemeyi, satıcı elbette güzel bulmaz. (...) Halk satıcısı bunu bilir ve müşterilerine daha nâzik bir dille seslenebilmek için, sattığı şeyi bâdem güzelliğiyle süslemeye, yumuşatmaya çalışır. O, böyle satarken, siz sokaklarınızda ilkbaharın çiçek veren ilk güzel ağacının bahar manzarasını ve bu görünüşün neş'esini duyarsınız.

Satıcılıkta böyle "mecazlar" kullanış, Türk halk ticâretine henüz maddeci batı reklâmcılığı girmeden evvel, asırlarca yaşamış, yerli bir reklam zekâsıdır.

*

(...)

Hâlid Ziyâ Uşaklıgil, *"Ben eski Bâbıâlî kâtiplerinden işittiğim süslü dili sevdiğim gibi, Aksaray'da karpuz sergisinde müşteri ayartmak için çığırtkanlık eden Türk delikanlısının türlü zarâfetlerle dolu Türkçesini de sevdim."* diye öğünür. Bu, Türk milletinin yarattığı ve yaşattığı bütün kelimeleri, bütün söyleyişleri sevebilme rûhudur; ister Türkçe, ister Türkçeleşmiş her kelimeyi, her söyleyişi, onların halk dilinde büründükleri güzellikleri ve incelikleri bile bile sevebilme anlayışıdır.

Böyle anlayışlar, ya milletin kendisinde yâhut yetiştirdiği hakîkî büyüklerin rûhunda ve iz'ânında bulunur.

Hâlid Ziyâ'nın hoşlandığı bu sergilerde "karpuz"lar neden "kurâbiye" diye satılır? Karpuzla kurâbiye arasındaki ince benzerliği ve çok mânâlı ortak vasıfları, zeki Türk halkı, nasıl ve nereden bulur?

*

Armud'un reklam dilindeki adı, neden "tereyağı"dır? "Kavun"ları, ne diye bir isim söylemeden "bal kutuları" diye satarlar? Sokaklarda "çiy bal" sesleri, niçin semâmıza dut mevsiminin geldiğini müjdeler?..

"Mustâbey" adı da tek başına bir armudun adıdır. Ancak burada ne armud ne de "Mustâbey", bir hakaret mânâsında değildir. Çünkü bu "Mustâ Bey", rivâyete göre herhangi bir şahıs değil, büyük hürmet gören bir insandır: "Bizim öz mûsikîmizin pîri" bilinen Büyük Itrî, o engin mûsikîsinden başka, İstanbul surları dışında bir çiçek ve meyva bahçesi sâhibiydi. Itrî'nin asıl adı "Mustafa" olduğu için, merakla işleyerek elde ettiği bir çeşit armuda halk "Mustâbey" armudu demiş fakat bunu söylerken Itrî'ye olan derin sevgi ve hürmetinden bir zerre eksilmemişti.

(...)

"Yâsemin, lâle, sümbül, gül, menekşe, zerrin, zanbak, şekāyık, nilüfer, nar ve şeftâli", daha birçok benzerleriyle birlikte, sâde bahçede birer çiçek değil, aynı zamanda dilde birer mecazdır.

(...)

Bütün bu isimler, sözler ve söylenişler Türkçenin var olduğu asırlardan beri her kelimeyi başka başka manalarda kullanmayı zevk edinmiş bir halkın îcâdıdır. Tarihin hiçbir devrinde çağdaş medeniyet dilleriyle kelime sayısı bakımından bir hizaya gelmemiş Türkçe'nin aradaki boşluğu doldurmak dehâsı da böyledir. Her kelimeyi birçok güzel mânâlarla süslemek...

(...)

Nihad Sâmi BANARLI, *Türkçenin Sırları* (Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

Aksaray: İstanbul'da, Fatih ilçesinde bir semtin adı.

babıali: Osmanlı hükûmeti.

çığırtkanlık: Çığırtkanın yaptığı iş.

çiy: Havada buğu durumundayken akşamın, gecenin serinliğiyle yere inen ya da bitki yaprakları üzerinde toplanan su damlacıkları.

iz'ân (izan): Anlam yeteneği.

"Bâbıâlî" kelimesinin doğru söylenişini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Cumhuriyet Dönemi sanatçılarından Nihad Sâmi Banarlı *Türkçenin Gül Bahçeleri* adlı denemesinde Türk halkının Türkçeyi kullanma gücünü anlatırken Türkçenin zenginliklerini, güzelliklerini de ortaya koymuş, bu görüşlerini örneklerle açıklamıştır. Yazar bu denemesinde hem Türk halkına hem de Türk diline duyduğu saygıyı dile getirmiştir.

Öğretici metin türlerinden olan denemede yazar ve anlatıcı aynı kişidir.

Türkçenin Gül Bahçeleri adlı denemede yazar sorular sormuş bu sorulara içtenlikle cevaplar vermiş, açık ve anlaşılır bir dille, özgür bir ortamda düşüncelerini açıklamıştır.

Okurla iletişimin sağlıklı olması için denemeler sohbet havasında, içten bir üslupla yazılır; denemede açık, anlaşılır ifadeler kullanılır. Deneme yazarı için konu, kendi fikirlerini ifade edebilmek için bir araçtır. Bu nedenle bir denemede önemli olan, ele alınan konuyla ilgili deneme yazarının düşünce, duygu ve izlenimleridir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Okuduğunuz metnin konusunu, amacını ve hedef kitlesini belirleyiniz.

2. Denemelerde anlatıcı yazar konuyu farklı açılardan ele alabilir, yönlendirme yapabilir, taraf olabilir, öznel ya da nesnel davranıp okurun bakış açısını etkileyebilir.

Türkçenin Gül Bahçeleri adlı denemede Nihad Sâmi Banarlı'nın konuya ve okuyucuya yönelik yaklaşımını belirleyiniz.

3. Deneme yazarı denemesini kendi kendisiyle ya da kendi dışındaki varlıklarla herhangi bir konuda girdiği diyalog biçiminde yazabilir. Yazar *Türkçenin Gül Bahçeleri* adlı denemesini nasıl oluşturmuştur? Açıklayınız.

4. *Türkçenin Gül Bahçeleri* adlı denemede yazarın konuya ve okura yönelik genel yaklaşımı nasıldır? Metne göre cevaplayınız.

5. *Türkçenin Gül Bahçeleri* adlı denemede sözü edilen halk satıcılarının özellikleri nelerdir? Açıklayınız.

6. "Mustâbey" nedir? Ona bu ad niçin verilmiştir? Metne göre açıklayınız.

7. Satıcılıkta böyle "mecazlar" kullanış, Türk halk ticâretine henüz maddeci batı reklâmcılığı girmeden evvel, asırlarca yaşamış, yerli bir reklam zekâsıdır.

Bu cümlede ifade edilmek isteneni belirleyiniz.

8. *Türkçenin Gül Bahçeleri* adlı denemenin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

9. Okuduğunuz metni yorumlayıp metindeki açık ve örtük iletileri, metinle ilgili tespit, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp gerekçelendirerek ifade ediniz.

10. *Türkçenin Gül Bahçeleri* adlı metinde kullanılan anlatım biçimi ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyip bunların özelliklerini söyleyiniz.

11. *Türkçenin Gül Bahçeleri* adlı denemede ortaya konulan fikrî, felsefi veya siyasi akım, gelenek ve anlayışların yansımalarını değerlendiriniz.

12. *Türkçenin Gül Bahçeleri* adlı denemede bilgi ve yorumları ayırt etmek için ortaya konulan bilgi, tespit, yorum ve görüşleri gerekçe, kanıt, tutarlılık, geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Nihad Sâmi BANARLI (1907-1974)

İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Yüksek Muallim Mektebini bitirdi. 1929 yılından itibaren, aralarında Kabataş, Galatasaray liseleri, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunun da bulunduğu birçok kurumda öğretmenlik yaptı. 1969'da kendi isteğiyle emekliye ayrıldıktan sonra kendini tamamen kitap yazma çalışmalarına verdi.

Banarlı, 1953'te kurulan İstanbul Fetih Cemiyetine girdi ve bu müesseseye bağlı olan İstanbul Enstitüsü Müdürlüğüne getirildi. 1958'de Yahya Kemal Beyatlı'nın vefatından sonra Yahya Kemal Enstitüsünün neşriyat işlerini yürüttü. 1970'te kurulan Kubbealtı Akademisinin Edebiyat Kolu Başkanı ve bu kurumda yayımlanan Kubbealtı Akademi Mecmuası'nın müdürü oldu.

Türk edebiyatında bir edebiyat tarihçisi ve fikir adamı olarak yerini alan Nihad Sâmi Banarlı, yaşayan güzel Türkçemizin hayranı ve savunucusu oldu.

Eserlerinden bazıları

Araştırma-İnceleme: *Kızıl Çağlayan, Bir Yuvanın Şarkısı, Edebî Bilgiler, Resimli Türk Edebiyâtı Târihi, Metinlerle Edebî Bilgiler, Metinlerle Türk ve Batı Edebiyâtı, Yahyâ Kemal Yaşarken, Yahyâ Kemal'in Hâtıraları,*

Deneme: *Türkçenin Sırları.*

DİL BİLGİSİ

1. Hâlid Ziyâ Uşaklıgil, "Ben eski Bâbıâlî kâtiplerinden işittiğim süslü dili sevdiğim gibi, Aksaray'da karpuz sergisinde müşteri ayartmak için çığırtkanlık eden Türk delikanlısının türlü zarâfetlerle dolu Türkçesini de sevdim." diye öğünür. Bu, Türk milletinin yarattığı ve yaşattığı bütün kelimeleri, bütün söyleyişleri sevebilme rûhudur; ister Türkçe, ister Türkçeleşmiş her kelimeyi, her söyleyişi, onların halk dilinde büründükleri güzellikleri ve incelikleri bile bile sevebilme anlayışıdır.

Bu parçanın ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip ifade ediniz.

2. "Yâsemin, lâle, sümbül, gül, menekşe, zerrin, zanbak, şekāyık, nilüfer, nar ve şeftâli", daha birçok benzerleriyle birlikte, sâde bahçede birer çiçek değil, aynı zamanda dilde birer mecazdır.

(...)

Bütün bu isimler, sözler ve söylenişler Türkçenin var olduğu asırlardan beri her kelimeyi başka başka manalarda kullanmayı zevk edinmiş bir halkın îcâdıdır.

Türkçenin Gül Bahçeleri adlı metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçada görülen yazım ve noktalamadaki farklı kullanımlar yazarın tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

4. METİN

HAZIRLIK

Kimi başında taçla doğar, kimi kılıçla... Ben kalemle doğmuşum. İnsanlar kıyıcıydılar, kitaplara kaçtım. Kelimelerle munisleştirmek istedim düşman bir dünyayı. Şiirle başladım edebiyata, cıvıldıyan bir kuş kadar rahattım yazarken, kulaklarımda bir ses uğulduyordu, etrafımdakilerin duymadığı bir ses. Ve defterler kendiliğinden doluyordu. Sonra ilmin, ilhâmı dizginleyen sert disiplini.. histen ve hissiden utanış. Nazımdan nesre, öznelden nesnele atlayış (...)

Fransız ve İngiliz edebiyatını Balzac'la beraber dolaştım. Balzac'ı tanımasam romancı olmak isterdim. Yıllarca insanlığın Komedyası'yla uğraştıktan sonra roman yazmağa kalkışmak küstahlık olurdu. Düşünce hayatıma yön veren öteki ustalar: Rousseau (Ruso) ile İbn Haldun. Rousseau'dan Nietzsche'ye (Niçe), Nietzsche'den Hegel'e ve şakirtlerine geçiş. İbn Haldun, İslâm dünyasındaki kılavuzum.

Tiyatronun yabancısıydım. Üzerinde rahatça kalem oynatacağım tek saha kalıyordu: deneme. Denemenin belli bir muhtevası yok. Her edebî nevi kucaklayacak kadar geniş, rahat ve seyyal. Kalıplaşmamış olduğu için çekici. İki handikapı var: Mazimize uzanmıyor, çağrışımları sevimsiz.

Cemil MERİÇ, *Mağaradakiler,* (Kısaltılmıştır.)

1. *Son Yaprak* adlı denemeden alınan bu parçada deneme türünün hangi özellikleri verilmiştir? Belirleyiniz.

OKUMAK ÜZERİNE

"Susam ve Zambaklar"ı Proust (Prost) çevirmiş Fransızca'ya. Ruskin'in bahçesine oldukça uzun ve revaktan giriyoruz. Romancı, elli sekiz sayfalık bir girişle, eseri -daha doğrusu kendini- tanıtıyor:

"Ruskin okumaya çok önem verir. Ben bu fikirde değilim. Çocukken okuduğumuz kitapların yeri başka, cazibeleri büyük, hatıraları aziz. Ama bu okumaklardan bizde kalan, daha çok oturduğumuz yerlerin ve günlerin hatırası."

Proust yanılmıyor mu acaba? Tecessüsümüz yeni fetihlere kanatlanırken, gündeliğe, bayağıya, alışılmışa takılıp kalan bir dikkat ne kadar zavallı. Okumak, iki ruh arasında âşıkane bir mülâkattır. Her yabancı intiba vuslatın büyüsünü bozar. İster güneş ışıldasın gökkubbede, ister duvarda bir petrol lambası yansın. Pencerede şakıyan kuşlardan bize ne. Reel olan tabiat değil, kitaplarda görülen rüyâdır. Meçhule açılan bir kapıdır kitap. Meçhule, yani masala, esrara, sonsuza.

Proust'a dönelim: "Okumak başka, sohbet başka. Okurken bir başka düşünceyle temas halindeyiz, ama tek başımızayız, insan fikrî bakımdan çok daha güçlü. Konuşma, bu gücü dağıtır. Okurken sadece ilhâm alırız, kafamız dilediği gibi çalışır. Hem yalnızız, hem beraber. Bir nevî mucize..." Ne yazık ki, bu sihirli mahremiyetin de hudutları var. "Güzel kitaplar yazar için bir son, okuyucu için bir davettirler. Suallerimize cevap vermezler. Birtakım arzular uyandırırlar bizde, iştiyaklarımızı alevlendirirler. Yazar sözünü bitirince şaşarak fark ederiz ki, hiçbir şey söylememiştir henüz..." Kitap her sualimizi karşılayamaz, doğru. Ama, hangi sohbetten doyarak çıkarız? Bu kanma bilmeyen susuzluk insanın alınyazısı değil mi? Şüphelerimizi, tereddütlerimizi arzın ve zamanın bütün büyük zekâları çözemezse, dar bir coğrafyanın ve hasis tesadüflerin karşımıza çıkardığı bir insan nasıl çözebilir? Kitap denen uçsuz bucaksız okyanusta daima yeni keşifler yapmak kabil. Hangimizin irfanı, o sonsuz "belki"yle boy ölçüşebilir?

(...)

Proust devam ediyor: "Okuma zihnî hayatı uyandırmalı, yerini almamalı olun. Başkalarının hazırladığı bir bal değil hakikat, onu kitap sayfalarından toplayamayız, kafamızın ve gönlümüzün iç hamleleri ile fethedebiliriz ancak." Doğru. Zihin arı, kitap çiçek, dış dünya kovan. "Aydın okumak için okur. Kitaba kitap olduğu için perestiş eder. Bulduğunu yükler hafızasına. Sindiremez, hayatına katamaz. Kendi kendini zehirler. Bu (...) saygı zararlıdır, ama çok yaygındır da. Bu 'edebî hastalığa' büyük adamlar daha çok tutulurlar. Düşünce ile doğrudan doğruya temas etmedikleri zaman kitaplarla beraber olmaktan hoşlanırlar. Zaten, kitaplar da onlar için yazılmış değil mi? Büyük zekâlar kitabîdirler. Ama bu, kitabîliğin bir kusur olmasına mâni değildir. Kitabîlik, zekâdan çok hassasiyet için tehlikeli. Dâhi her okuduğunu temessül eder, kendi malı olur fikirler. Bir kucak odun küçük bir ateşi söndürür, büyük bir ateşi daha da canlandırır."

Aşağı yukarı aynı yıllarda bir başka düşünce adamı çok daha haşin, çok daha insafsız bir makale yayımlıyordu. Psikolog romancının "Revue Philosophique"de (Revu Filozofiu) çıkan bu yazıyı okumamış olmasına imkân var mı? "Okuma Hastalığı" serlevhalı makale şöyle başlıyor:

"Bütün medeni ülkelerde aynı şikâyet: Okumuyoruz. Kitaplar çoğaldıkça okuma sevgisi azalıyor. Ama, yine de birçokları için okuma bir hastalık. Böyleleri incelemek, düşünmek, dinlemek, eğlenmek için okumaz; okumak için okur. Ne sanat heyecanı ararlar, ne zekâlarını geliştirme emelindedirler.

Çok okurlar, ellerine geçeni okurlar. Sabırsızdırlar, sırtlarından bir yük atmak isterler sanki. Okuduklarını reddetmek veya tartışmak ihtiyacını duymazlar. Kitap kapanır kapanmaz içindekiler unutulur. En büyük zevkleri kitap değiştirmektir. Her matbua'ya saldırırlar. Kimi yarısını okur kitabın, kimi yalnız sonuna bakar. Kimi de bir baştan bir başa okur (meselâ gazete tiryakileri). Okur gibi yapanlar da caba. Hepsi de rüyâ görür gibi okur." Bu tiryakilik tembelliğin marazî bir şeklidir, yazara göre. "Okuma delisi birçok şeyleri anladığını vehmeder. Başkalarının sözleriyle yetinmek, her konuda başkasının anlayışına, başkasının fikirlerine başvurmak, alışkanlıkların en kötüsü. 'Kitapta okudum, gazete yazıyor' gibi sözler iradenin ve kişiliğin yokluğunu gösterir. Aşırı ve düzensiz okuma hafızayı, düşünce mekanizmasını bozar. Hasta, gündelik hayattan kopar çevresinde olup bitenleri göremez, anlayamaz. Marazî okumanın belirtilerinden biri hafıza zayıflamasıdır. Hasta gerçek hâdiseleri unutur, okuduklarını hatırlar. Realiteden uzaklaşır, kitaptaki olaylara bağlanır. Düşünceleri birbirine karışır. Kendi başına muhakeme edemez olur."

Yazar söylediklerini şöyle hülâsa ediyor: "Okuduğunu tahlil etmeyen, daha önce okuduklarıyla karşılaştırmayan, her an kendi kafasını kullanmayan zekâsını mahveder. Okumak, sayfanın bütününü, cümleleri kelimeleri anlamaktır. Dikkat gevşeyince gölge düşünceler kalır kafada. Çabuk okuyan dikkatini teksif edemez."

(...)

Cemil MERİÇ, *Bu Ülke* (Kısaltılmıştır.)

* Marcel Proust (1871-1922), tanınmış Fransız romancısı.

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

caba: Bir şey ödemeden alınan.
cazibe: Alımlılık, çekicilik, albeni.
hasbi: Gönüllü, karşılıksız iş yapma.
hasis: Cimri.
haşin: Sert, kırıcı.
irca: Eski biçimine çevirme, döndürme.
irfan: Bilme, anlama.
müebbeden: Sonu olmadan, yaşadıkça süren, ömür boyunca.
reel: Gerçek.
revak: Saçak, kemer, kubbe.
serlevha: Yazı başlığı.
tecessüs: Merak, öğrenmeye çalışmak.

"Hasbi" kelimesinin doğru söylenişini "tdk.gov.tr", "trttelaffuz.com" adreslerinden veya öğretmeninizden öğreniniz.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Cemil Meriç *Bu Ülke* adlı kitabından alınan bu denemesinde neleri, nasıl okumak gerektiği üzerinde durarak bu konudaki görüş ve düşüncelerini dile getirmiştir. Deneme yazarının bir amacı da okuyanı aydınlatmak olduğundan Cemil Meriç bu denemesinde iyi bir okumanın nasıl olması gerektiğini Proust'un görüşlerinden de yararlanarak açıklamıştır.

Denemenin önemli özelliklerinden biri de deneme yazarının kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi davranması, daha doğrusu kendisiyle yaptığı konuşmaları aktarmasıdır. Cemil Meriç de bu denemesinde kendi kendisiyle yaptığı bir konuşmasını aktarmıştır.

Denemelerde anlatıcı, yazarın kendisidir; yazar görüş ve düşüncelerini açık bir biçimde okurla paylaşır. Denemeler ben merkezli anlatılar olduğundan anlatım birinci ağızdandır. Yazar; açıklayıcı, tartışmacı söyleşmeye bağlı anlatım biçimlerinden yararlanabilir. Örnekleme, tanık gösterme, alıntı yapma gibi düşünceyi geliştirme yöntemlerini kullanabilir.

Deneme türünde ele alınacak konular serbestçe seçilebildiği ve anlatılanlarda bir sonuca varma amacı güdülmediği hâlde mantıklı bir anlatım düzeni vardır. *Okumak Üzerine* adlı denemenin bütün bölümleri ve başlığı arasında sıkı bir bağlantının olması da bunun bir sonucudur.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. "Perestiş" ve "temessül" kelimelerinin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. Cemil Meriç'e göre kitaplar okuyanı hangi dünyalara, nasıl götürmektedir? Metne göre açıklayınız.
3. Kitap okumanın okuyana sağladığı yararları metne göre açıklayınız.
4. Zihin arı, kitap çiçek, dış dünya kovan.

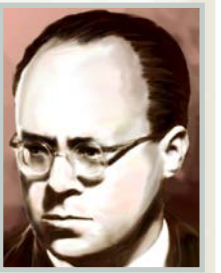
   Bu sözle anlatılmak isteneni açıklayınız.
5. İyi bir okuma nasıl gerçekleştirilmelidir? Metne göre açıklayınız.
6. Cemil Meriç'in dil ve anlatım özelliklerini, cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, söz sanatları, akıcılık, nesnellik, öznellik, duygusallık gibi hususları dikkate alarak belirleyiniz. Belirlemelerinizi aşağıda verilen tablodaki ilgili alana yazınız.

Cemil Meriç'in Üslup Özellikleri	
Cümle yapıları	
Kullandığı deyimler	
Kelimelerin seçimi	
Akıcılık	
Nesnellik ve öznellik	
Duygusallık ve coşkunluk	

7. Yazar *Okumak Üzerine* adlı denemesinde anlattıklarını kesin bir sonuca bağlamış mıdır? Deneme türünün özelliklerini belirleyerek soruyu cevaplayınız.
8. *Okumak Üzerine* adlı denemede kullanılan anlatım biçimi ve düşünceyi geliştirme yöntemini ve bunların metne katkısını belirleyiniz.
9. Denemeler; klasik deneme, yazınsal deneme, eleştirel deneme, felsefi deneme, siyasi deneme, dille ilgili deneme olarak konusuna göre sınıflandırılabilir. *Okumak Üzerine* adlı denemenin konusuna göre ne tür bir deneme olduğunu belirleyiniz.
10. Okuduğunuz metni yorumlayıp metindeki açık ve örtük iletileri, metinle ilgili tespit, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp gerekçelendirerek ifade ediniz.
11. Deneme türünün Türk ve dünya edebiyatındaki önemli temsilcilerini ve eserlerini sıralayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Cemil MERİÇ (1916-1987)

Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde doğdu. Antakya Sultanisinde okudu. İskenderun'da Tercüme Kaleminde çalıştı. İlkokul öğretmenliği ve nahiye müdürlüğü yaptı. İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğrenim gördü. Fransızca öğretmenliği yaptı. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. İstanbul Üniversitesinde okutmanlık yaptı. Sosyoloji Bölümünde dersler verdi. 1955'te gözleri görmez oldu. Bu, çalışma temposunu düşürmedi. Çeşitli dergilere yazı yazmaya devam etti. *Hisar* dergisinde *Fildişi Kuleden* başlığıyla sürekli denemeler yazdı. Üslupçu bir yazar olarak tanındı.

Anılarına ve günlük olaylarla ilgili düşüncelerine de yer vererek öze yönelik eleştirel yaklaşımıyla Doğu-Batı kültürüne yorum getiren çalışmalarda bulundu. Özgün ve yalın anlatımıyla kaleme aldığı geniş kültürünün yansımalarını taşıyan denemeleriyle tanındı.

Aldığı ödüller

Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Fikir Eseri Ödülü (1981),
Türkiye Millî Kültür Vakfı Ödülü (1983),
Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Vefa Ödülü (2015).

Eserlerinden bazıları

Araştırma ve İnceleme: *Balzac* (Balzak), *Hint Edebiyatı, İdeoloji, Umran'dan Uygarlığa, Bir Dünyanın Eşiğinde, Kırk Ambar, Bir Facianın Hikâyesi, Işık Doğudan Gelir, Kültürden İrfana.*

Deneme: *Bu Ülke, Mağaradakiler, Jurnal 1-2.*

DİL BİLGİSİ

1. Proust devam ediyor: "Okuma zihnî hayatı uyandırmalı, yerini almamalı olun. Başkalarının hazırladığı bir bal değil hakikat, onu kitap sayfalarından toplayamayız, kafamızın ve gönlümüzün iç hamleleri ile fethedebiliriz ancak." Doğru. Zihin arı, kitap çiçek, dış dünya kovan. "Aydın okumak için okur. Kitaba kitap olduğu için perestiş eder. Bulduğunu yükler hafızasına. Sindiremez, hayatına katamaz. Kendi kendini zehirler. Bu saygı zararlıdır, ama çok yaygındır da. Bu "edebî hastalığa" büyük adamlar daha çok tutulurlar. Düşünce ile doğrudan doğruya temas etmedikleri zaman kitaplarla beraber olmaktan hoşlanırlar.

Bu parçanın ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip ifade ediniz.

2. Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçada görülen yazım ve noktalamadaki farklı kullanımlar yazarın tercihi ya da dönemin özelliğidir. Bunları belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Cemil Meriç'in *Okumak Üzerine*" adlı denemesiyle Nurullah Ataç'ın *Aşk Şiiri İsteriz* adlı denemesini fikrî, felsefi, siyasi ve estetik anlayış yönünden karşılaştırarak benzer ve farklı yönleri belirleyip ifade ediniz.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Okuma (Metni Anlama ve Çözümleme) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak ünitede incelediğimiz deneme türü ile ilgili kendinizi değerlendiriniz.

YAZMA ÇALIŞMALARI

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Deneme

Hayat, ölüm, din, felsefe, sanat, edebiyat, aşk, dostluk, mutluluk vb. daha birçok konuda deneme yazılabilir. Denemelerde çoğunluğun benimsediği genel ve basmakalıp düşüncelere değişik bakış açılarıyla yaklaşılır. Denemelerin kesin bir planı yoktur; bir düşüncenin çağrıştırdığı başka düşüncelere geçiş yapılabilir. Deneme yazarı, söylediklerini kanıtlamak zorunda değildir. Denemenin inandırıcılığı kanıtlardan, belgelerden söylenen gerçeklerden değil, onun anlatımındaki içtenlikten gelir.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

Yazınızın deneme türünün temel özelliklerini taşıması gerekmektedir. Metin türüne bağlı yapı unsurlarını değerlendirip deneme türünün öğrendiğiniz özelliklerini dikkate alarak denemenizi yazmaya başlayabilirsiniz.

Aşağıdaki aşamaları uygulayarak bir deneme yazınız.

- İyi bir anlatımın açık, akıcı, duru ve yalın olması gerekir. Denemenizi bu anlatım ilkelerine uygun biçimde yazınız.
- Bir yazıda basit, birleşik, sıralı, bağlı, eksiltili, devrik, kurallı cümle; isim cümlesi, fiil cümlesi şeklinde farklı cümle yapıları kullanılabilir ve bu kullanımların metne katkısı büyüktür. Metninizi oluştururken duygu ve düşüncelerinizi farklı cümle yapıları kullanarak yazınız.
- Metnin türüne göre açıklayıcı, tartışmacı, betimleyici, öyküleyici anlatım türleri; betimleme, diyalog, monolog vb. anlatım teknikleri kullanabilirsiniz. Yazdığınız metnin türüne uygun anlatım biçimleri ve tekniklerini kullanınız.
- Taslak metin; bilgi, duygu, düşünce ve olayların açık, anlaşılır ve ikna edici bir biçimde sunulup sunulmaması ve bölümler arasındaki ilişkiler kontrol edilerek geliştirilir. Çeşitli kaynaklardan aktardığınız görüşler ile kendi görüşlerinizin ayrılmasını sağlayacak biçimde yazmanız ve yazılarınızda özgün bir üslup oluşturmanız son derece önemlidir. Bunlara dikkat ederek taslak deneme metninizi geliştiriniz.
- İyi bir anlatımın özellikleri açıklık, akıcılık, yalınlık ve duruluktur. Metninizi iyi bir anlatımda bulunması gereken özellikleri dikkate alarak geliştiriniz.
- **Yazdığınız metni gözden geçiriniz.**
- **Dil bilgisi, yazım ve noktalama bakımından gözden geçiriniz.**
- Birimler, paragraflar, bölümler, olay örgüsü, kurgu ve başlık gibi yapı ve şekil unsurları arasındaki anlatım bağıntıları, tutarlılık, denge ve akış açısından gözden geçiriniz.
- Metninizi içerik, üslup, anlatım ve tür özellikleri açısından gözden geçiriniz.
- Metninizi biçim özellikleri açısından gözden geçirirken sayfa düzeni, okunaklılık vb. açısından değerlendirmeniz gerekmektedir. Yazdığınız deneme metnini biçim özellikleri açısından düzeltiniz.

- **Yazdığınız deneme metinlerini yüksek sesle okuma, panoda sergileme, elektronik ortamlarda, kitap, dergi ve gazetelerde yayımlama; yarışmalara katılma gibi yollarla paylaşabilirsiniz.**
- **Ürettiğiniz ve paylaştığınız metinlerin hukuki ve ahlaki sorumluluğunun bilincinde olarak hareket etmeniz, ürettiğiniz ve paylaştığınız metinlerin sorumluluğunu üstlenmeniz gerekir.**
- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Yazma Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak yazdıklarınızı değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Konuşmanın üslubu, dinleyici kitlesinin durumuna, konuşma ortamına ve konuşmanın türüne göre farklılık göstereceğinden konuşmacı, konuşmasını bunlara dikkat ederek düzenlemelidir. Birinci kişili anlatımın kullanıldığı denemelerde yazar, kendi kendisiyle konuşuyormuş ya da karşısında biri varmış da onunla dertleşiyormuş gibi bir tutum takınır.

Denemenin sözlü olarak sunumunda bu özelliklerine dikkat edilmelidir.

B. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Uygulama

Yazdığınız denemeleri sunum kurallarına dikkat ederek sınıf ortamında sununuz.

Konuşmanızı sunarken aşağıda verilenlere dikkat ediniz.

Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşunuz.

Konuşurken sesleri ve heceleri birbirine karıştırmadan, yutmadan, tam ve doğru çıkarmanız, kelime ve cümle vurgusuna dikkat etmeniz; ses tonunuzu amaca, ortama, içeriğe ve hedef kitleye uygun olarak ayarlamanız oldukça önemlidir.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Sözlü İletişim (Konuşma) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak konuşmanızı değerlendiriniz.

6. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutucukların içine yargı doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ☐ Deneme yazarı denemelerinde kendi kendisiyle konuşuyormuş ya da karşısında biri varmış da onunla dertleşiyormuş gibi bir tutum takınır.
2. ☐ Denemelerin kesin bir planı yoktur; bir düşüncenin çağrıştırdığı başka düşüncelere geçiş yapılabilir.
3. ☐ Deneme türünün Batı edebiyatındaki en önemli temsilcisi Bacon'dır (Beykın).
4. ☐ Türk edebiyatında deneme türünün önemli temsilcilerinden biri Nurullah Ataç'tır.
5. ☐ Deneme, görüş ve düşüncelerin delil ve ispata dayandırılmadan anlatıldığı edebî türdür.
6. ☐ Montaigne, yazdığı denemelerle Avrupa'da serbest düşüncenin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur.
7. ☐ Deneme türünün edebiyatımızdaki ilk örnekleri Tanzimat Dönemi'nde görülür.
8. ☐ "Ben gazetedeki köşemde roman eleştirileri yapmam. Zaten bu köşenin görevi de eleştiri değildir. Amacım okuyuculara bazı günlük sorunları tanıtmak, bu sorunlar hakkındaki düşüncelerimi derinliğine inmeden, kanıtlamaya kalkmadan söylemektir. Kısa, yoğun, günübirlik yazılardır bunlar." diyen bir sanatçının deneme türünde yazılar yazdığı söylenebilir.
9. ☐ Deneme türünün olgun örnekleri Servetifünun Dönemi'nde verilmeye başlanmıştır.
10. ☐ Hayvan türlerinden birinin adıyla kurulan birleşik kelimeler (ton balığı, arı kuşu, uğur böceği...) ayrı yazılır.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Montaigne, Bacon, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, Cemil Meriç ..... türünde eser vermişlerdir.
2. Denemenin konu alanı ....., insanı ilgilendiren her şey denemenin de konu alanına girer.
3. ..... ele aldığı, işlediği konuyla ilgili kimi gerçekleri eğlendirici, etkileyici, hoşça vakit geçirtici bir biçimde anlatabilir.
4. Her türlü kesinleme, denemenin doğasına aykırıdır. Deneme inandırıcıdır ama bu inandırıcılık kanıtlardan, belgelerden, söylenen gerçeklerden değil denemenin anlatımındaki ..... gelir.
5. Deneme yazarlığı geniş ..... gerektirir.
6. Deneme Türk edebiyatına ..... adıyla girmiştir.
7. Denemeci söyleyeceklerini ..... yansıtır. Bunu yaparken de bilgiç tavırlardan özellikle kaçınır. Ders verme konumundan oldukça uzaklaşır.
8. ..... iddia ve ispattan sıyrılmış en özgür yazı türüdür.
9. Denemelerde çoğunluğun benimsediği genel ve basmakalıp düşüncelere ..... yaklaşılır.
10. Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlenin sonuna ..... konur.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1, 2 ve 3. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Sevgi yalnız insana vergi olmasa da insanın en ulu duygusudur. Anamızı, babamızı, kardeşlerimizi, çoluğumuzu çocuğumuzu görünce içimizin titremesi, onları anarken yüreğimizin ya kaygılı bir sevinç ya sıcak bir üzüntü ile çarpması dünyamızı genişletiverir. Bizi kendimiz için yaşamaktan, öz tasalarımızın çemberinden kurtarır. Bir de gönülden kimseye bağlı olmayan, kimseyi aramayan, özlemeyen bir kişi düşünün; akıllı olsun, doğru olsun, acımak nedir? İsterseniz onu da bilsin, siz gene bir ürpermez misiniz? Bütün üstünlükleri o yalnızlığı ile yok oluvermez mi?... Doğum ile ölüm arasındaki yolu acılarla da zevklerle de zenginleştiren hep sevgi, kendimizden başka kimselerle ilişiğimiz olduğu duygusudur. Yoksa var olduğumuzu bile anlamaz, düşsüz bir uykudan uyanmaksızın geçer giderdik.

Nurullah ATAÇ, *Günlerin Getirdiği Sözden Söze*

1. Bu parçada deneme türünün

I. Doğal, içten bir üslup
II. Öznel bakış açısı
III. Açık, anlaşılır bir dil

özelliklerinden hangileri görülmektedir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) I ve II
E) I, II ve III

2. Bu parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

A) Sevgi, insanın yaşamını anlamlandıran yüce bir duygudur.
B) İnsan yalnız var olabilen bir canlı değildir.
C) Sevgi, insanı bireysellikten uzaklaştırdığı için değerlidir.
D) Sevgi diğer canlıların bile hissettiği bir duygudur.
E) Sevginin yeşermediği yürekte diğer duygular da yeşermez.

3. Bu parçada kullanılan anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Açıklama
B) Karşılaştırma
C) Öyküleme
D) Tanımlama
E) Tartışma

4 ve 5. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Bir çağın vicdanı olmak isterdim, bir çağın, daha doğrusu bir ülkenin, idrakimize vurulan zincirleri kırmak, yalanları yok etmek, Türk insanını Türk insanından ayıran bütün duvarları yıkmak isterdim. Muhteşem bir maziyi, daha muhteşem bir istikbale bağlayacak köprü olmak isterdim, kelimeden, sevgiden bir köprü. Sanat düşüncenin, düşünce, mukaddeslerin emrinde olmalı. Hakikat, mukaddeslerin mukaddesi... Hakikat ve sevgi.

Cemil MERİÇ, *Mağaradakiler*

4. Bu parçada yazarın yazma amaçları arasında aşağıdakilerin hangisine <u>değinilmemiştir</u>?

A) Geçmişle geleceği sevgi ile birleştirmek
B) Kutsal düşüncelerin dile getirildiği bir sanat oluşturmak
C) İçinde yaşadığı ülkenin ve dönemin gerçeklerini dile getirmek
D) Düşünme ve anlamayı engelleyen yalanları çürütmek
E) Kelimelere farklı anlamlar yükleyerek dili zenginleştirmek

5. Bu parçada kullanılan anlatım yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Açıklama
B) İlişki kurma
C) Karşılaştırma
D) Tanımlama
E) Tartışma

6, 7 ve 8. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Düz ovadan sapa çekme yolunu
Ver mektebe okutsunlar oğlunu
(...)

Bu, bir başka türlü sesinde bile Veysel halkça düşünüp konuşuyor. İşte yeni Türk şairlerinin, çok başka yollardan gelip halk şiirleriyle ve Veysel ile buluştukları nokta da budur. Hem halktan hem kendinden olma; hem düpedüz Türkçe hem de kendince konuşma; kaybolmadan kaynaşma, çokluğa katılma. Yalnız bu buluşmayı, ne kadar verimli de olsa, bir dönüş hâline getirmek, halk şairinin, Veysel de olsa ardından gitmek, vaktiyle halktan ayrılmaz, Yunus'tan uzaklaşmamız kadar yanlış bir yol olur. Veysel bile ileri bir dünya görüşüne doğru gelişmek, Kızılırmak'ı "pavlikeye (fabrika) dökmek" isterken yeni şairden beklenen türkü değildir elbet. Ondan alınacak ders, sanatına tertemiz bir gönül ve bir ömür vermesi, içinde ve dışında olup biteni açık gözlerden daha iyi bilmesi, Sivralan köyünden dünyaya açılması, halktan, haktan, iyiden ve güzelden yana, işinin ehli ve sözünün eri olması, insanlıkla şairliği ayırmaması... daha ne olsun diyeceksiniz, ben de öyle diyorum.

Sabahattin EYUBOĞLU

Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler

6. Bu parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi yeni Türk şiirinin özelliklerinden biri olmamalıdır?

A) Toplumsal konuları bireyselliği gözeterek işleme
B) Türkçeyi açık, anlaşılır biçimde kullanma
C) Özgün bir üslup geliştirme
D) Halk şiirinin nazım tür ve biçimlerini kullanma
E) Taklitçi olmama

7. Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi Âşık Veysel'den alınacak derslerden biri değildir?

A) Sanatını çok sevip sanatı için çok çalışmak
B) Hem kendini hem çevreyi çok iyi tanımak
C) Evrenselliği yakalayabilmek
D) İnsanlıkla şairliği ayrı ayrı değerlendirebilmek
E) Toplumdan, doğruluktan, iyi ve güzelden yana olmak

8. Bir denemeden alınan bu parçada denemenin aşağıda verilen özelliklerinden hangisi yoktur?

A) Söyleşi havasında yazılması
B) Yazarın kendi iç beniyle söyleşmesi
C) Söylenenlerin kanıtlanma ihtiyacı duyulmaması
D) Anlatımın içten olması
E) Bir düşünceye farklı bir açıdan bakılması

9. (...)

Her ben, dolaylı şekilde bir seni anlatış, bir 'sen'den yakınıştır. Çünkü benim yerim 'sen'le onun arasındadır (...). Bana yakın olan sensin. Ben, ben olsam dilbilgisi kitaplarındaki tekil şahıs zamirlerini şu sıraya göre düzenlerdim: Sen, ben, o! Başta "sen" gelir, çünkü "ben" diye bir şey yok "sen" olmadıkça. Her "ben" benliğini "sen"le anlar. Anlar da ne olur? Bu benlikten olmamak için direnmeye dayatmaya kalkar ve sonunda yenik düşer zira ona yine 'sen'dir değer veren. Tek başına ben, istediğince değerli saysın kendini, Hava!

Behçet NECATİGİL, *Güzel Yazılar Denemeler*

Bu parçadan aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Doğal samimi bir üslubu vardır.
B) Bilinene farklı bir açıdan yaklaşılmıştır.
C) I. tekil kişili anlatım kullanılmıştır.
D) Açıklayıcı anlatım biçimi kullanılmıştır.
E) İnsanı ilgilendiren bir konu işlenmiştir.

10, 11 ve 12. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

(...)

Faydacı olmayan oyun dünyasında sık sık yaşayan çocuk, o büyülü yıldız dünyasına girmeye elbette bizlerden daha elverişli durumdadır. Çocukla estetik dünyanın ne ilişiği var demeyin! Oyun dünyası duyumlar, bu duyumlarla kaynaşan çağrışımlardır. Çocuksa bunların hiçbirinden yoksun değildir. Yalnız şu var ki bu ön sanat duygusunun tam sanat dünyasına dönmesi, bir derinlik ve kesinlik kazanması, tabiatın bizde uyandırdığı buğulu çağrışımlarla karışık duyumların sanatla sınırlanmasına, biçime girmesine bağlıdır. Başka deyişle bakıp bakıp daldığımız bir tabiat parçası, gördüğümüz veya okuduğumuz sanat eserlerinin bizde bıraktığı izlenimlerle, yankılarla yaşamaya başlayınca asıl bir duygu ve tutku kaynağı olur. Bu bakımdan Oscar Wilde'in "sanat tabiatı değil, tabiat sanatı yansılar" sözü derin bir gerçeğe dokunmaktadır...

Suut Kemal YETKİN

Güzel Yazılar Denemeler

10. Bu parçada asıl ifade edilmek istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sanat ve estetik zevki çocuklarda küçük yaşlarda başlar.

B) Çocukları sanat alanına yönlendirmek yetişkinlerin görevidir.

C) Sanatsal zevkin oluşması belirli bir süreçte gerçekleşir.

D) Tabiat, sanatın en önemli yansıtıcısı olduğundan sanatçılar eserlerinde tabiattan yararlanır.

E) Çocuklara kazandırılmak istenen birçok yetkinlik oyunlar vasıtasıyla kazandırılabilir.

11. Bu parçanın sonuna anlam akışına göre aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Ama bu içe dolan o sıcak duygunun çocukta bulunmadığı değil, sadece erişkinlikteki yoğunluğu daha bulamadığını gösterir.

B) Oyunları sayesinde büyüklerin dünyasına adapte olmaya çalışan çocukların oyun oynamaları için teşvik edilmeleri son derece önemlidir.

C) Çocuğun yetiştiği ortamda sanata, sanatçıya değer veriliyorsa çocuk da bu ortamdan etkilenecek sanata merak duyacaktır.

D) Çocuğa sanat eğitimi verirken elimizi çabuk tutmamız gerekiyor çünkü birçok yetenek on iki yaştan sonra körelmekteymiş.

E) Dünyayı kalem tutan, fırça tutan eller güzelleştirdiği ve güzelleştireceği için çocuklarımızı sanat alanına yönlendirmek büyük önem taşımaktadır.

12. Bu parçada kullanılan anlatım biçimi ve düşünceyi geliştirme yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Açıklama-tanımlama

B) Öyküleme-karşılaştırma

C) Tartışma-tanık gösterme

D) Tartışma-örnekleme

E) Açıklama-alıntılama

7. ÜNİTE
SÖYLEV

Öğrenme alanına ulaşmak için karekodu okutunuz.

Elektronik içeriğe ulaşmak için karekodu okutunuz.

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

OKUMA ÇALIŞMALARI

- Cumhuriyet Dönemi'nden iki söylev örneği
- İslamiyet'in kabulünden önceki Türk edebiyatından söylev örneği
- İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatından söylev örneği

DİL BİLGİSİ

- Paragrafta anlam ile ilgili çalışmalar
- Yazım ve noktalama çalışmaları

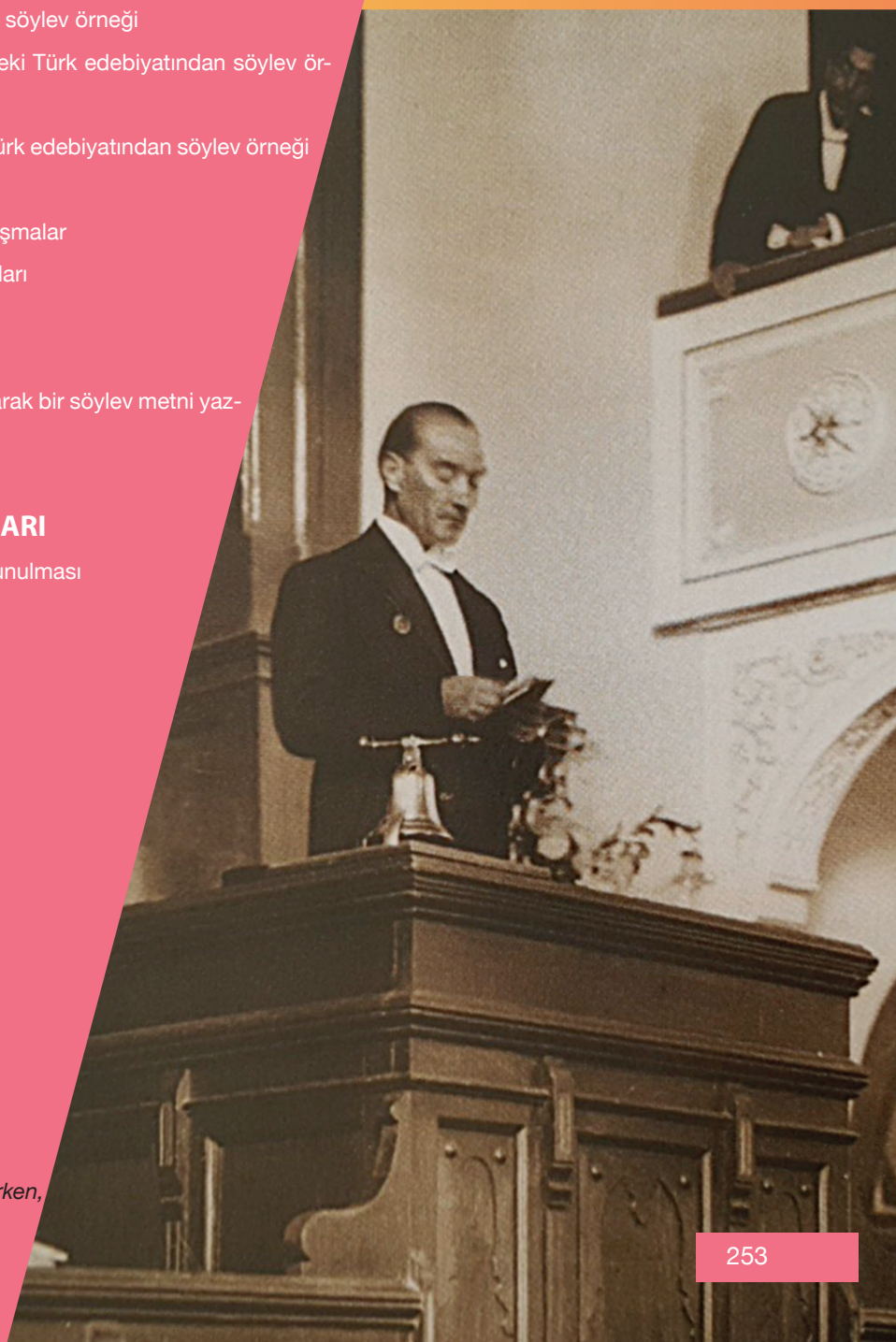
YAZMA ÇALIŞMALARI

- Güncel bir konudan yola çıkarak bir söylev metni yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

- Hazırlanan söylevin sınıfta sunulması

Türkçemizin Kutsal Belgeleri adlı TRT yayınını elektronik içerikten izleyip söylev türünün özelliklerini belirlemeye çalışınız.

Atatürk TBMM'de Nutuk'u okurken, Ankara, 15-20 Ekim 1927

OKUMA ÇALIŞMALARI

1. METİN

HAZIRLIK

(...)

"Kardeşlerim, evlâtlarım! (...) Bu muazzam, bu tarihî meydanda, zafer alayları tertip eden ecdadımızın ruhu bizi seyrediyor. Dünyaların öbür ucuna at süren nâmağlûp erlerin evlâtları önünde baş eğiyor ve yemin ediyorum: Ben, Müslüman tarihinin bedbaht bir kızıyım. Bugün de dünkü kadar kahraman ve talihsiz Türk milletinin anasıyım. Millet nâmına, ecdadımızın bizi seyreden ruhlarına yemin ediyorum. Bugün, kolları kesilmiş olan Türk'ün kalbi, eski cesaret ve şecaatini kaybetmemiştir. Yemin ediyorum ki, Osmanlı sancağına, tarihine hıyanet etmeyeceğim. Allah'a, hakka, milletlerin ilâhî hakkına dayanan Türk milleti, bütün Müslüman ve Türk dünyasına ilân ediyorum. Dâvamızı ilân ediyorum.

(...)

30 Mayıs 1919
Halide Edip ADIVAR, *Dünyayı Sarsan Konuşmalar*
haz.: Nejat MUALLİMOĞLU, (Kısaltılmıştır.)

1. Halide Edip Adıvar'ın 30 Mayıs 1919 tarihli *Sultanahmet Nutku*'ndan alınan bu parçada kime, niçin seslenilmektedir? Belirlemeye çalışınız.
2. "www.eba.gov.tr" adresinden Atatürk'ün *Onuncu Yıl Nutku*'nu indirip dinleyiniz. Bu konuşmanın size hissettirdiklerini ifade ediniz.

NUTUK

(...)

Düşünülen kurtuluş çareleri

Şimdi, Efendiler, müsaade buyurursanız, size bir sual sorayım, bu vaziyet ve şerait karşısında halâs için, nasıl bir karar varidi hâtır olabilirdi?

İzah ettiğim malûmat ve müşahedata göre üç nevi karar ortaya atılmıştı:

Atatürk TBMM'de Nutuk'u okurken, Ankara, 15-20 Ekim 1927

Birincisi, İngiliz himayesini talebetmek.

İkincisi, Amerika mandasını talebetmek.

Bu iki nevi karar sahipleri, Osmanlı Devletinin bir kül halinde muhafazasını düşünenlerdir. Osmanlı memalikinin muhtelif devletler beyninde taksiminden ise kül halinde, bir devletin tahtı himayesinde bulundurmayı tercih edenlerdir.

Üçüncü karar: mahallî halâs çarelerine mâtuftur. Meselâ; bazı mıntakalar, kendilerinin Osmanlı Devletinden fekkedileceği nazariyesine karşı ondan ayrılmamak tedbirlerine tevessül ediyor. Bazı mıntakalar da, Osmanlı Devletinin imha ve Osmanlı memleketlerinin taksim olunacağını emrivaki kabul ederek kendi başlarını kurtarmaya çalışıyorlar.

Bu üç nevi kararın esbabı mucibesi vermiş olduğum izahat meyanında mevcuttur.

Benim Kararım

Efendiler, ben, bu kararların hiçbirinde isabet görmedim. Çünkü, bu kararların istinadettiği bütün deliller ve mantıklar çürüktü, esassız idi. Hakikati halde, içinde bulunduğumuz tarihte, Osmanlı Devletinin temelleri çökmüş ömrü tamam olmuştu. Osmanlı memleketleri tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türkün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son mesele, bunun da taksimini teminle uğraşılmaktan ibaretti. Osmanlı Devleti, onun istiklâli, padişah, halife, hükümet, bunlar hepsi medlûlü kalmamış birtakım bimana elfazdan ibaretti.

Nenin ve kimin masuniyeti için kimden ve ne muavenet talebolunmak isteniyordu?

O halde ciddî ve hakiki karar ne olabilirdi?

Efendiler, bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hâkimiyeti milliyeye müstenit, bilâkaydüşart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek!

İşte, daha İstanbuldan çıkmadan evvel düşündüğümüz ve Samsunda Anadolu topraklarına ayak basar basmaz tatbikatına başladığımız karar, bu karar olmuştur.

(...)

Kemal ATATÜRK, *Nutuk,* Cilt 1 (Kısaltılmıştır.)

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

bilâkaydüşart (bilakayduşart): Kayıtsız şartsız olarak.
elfaz: Sözler.
emrivaki: Oldubitti, olupbitti.
esbabı mucibe (esbabımucibe): Gerekçe, neden.
fekkedilmek: Koparılmak.
hâkimiyeti milliye (hâkimiyetimilliye): Milletin hâkimiyeti.
halâs (halas): Kurtuluş.
himaye: Koruyuculuk.
istinadetmek (istinat etmek): Dayanmak.
kül halinde (kül hâlinde): Bütün olarak.
mahallî: Yerel.
manda: Güdüm.
masuniyet: Korunmuş olma durumu, dokunulmazlık.
mâtuf (matuf): Atfedilen, yöneltilen.
medlûl (medlul): Anlam.
memalik: Ülke.
meyan (meyân): Ara, aralık.
mıntaka (mıntıka): Muayyen bir yer.
muavenet: Yardım.
müstakil: Bağımsız.
müstenit: Bir şeye dayanan.
müşahedat: Gözlem.
nazariye: Görüş.
nevi: Tür.
şerait: Şartlar.
taksim: Paylaşım.
tatbikat: Uygulama.
tesis etmek: Ortaya çıkarmak, kurmak.
tevessül etmek: Girişmek.
varidi hâtır (vâridi hâtır): Akla gelen.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Atatürk'ün *Nutuk* adlı eserinden alınan bir bölüm okudunuz.

Türk edebiyatında söylev türünün başarılı bir örneğini veren Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*'ta hitabet türünün gerektirdiği tüm incelikleri kullanmıştır.

Atatürk, gerek askerî gerek siyasi yaşantısında büyük başarılar kazanmış büyük bir liderdir. Tüm yaptıklarını, çevresinde bulunan kişileri ve Türk milletini ikna ederek başarmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış, topraklarının büyük bir bölümü işgal edilmiş, halkı yoksulluk ve ümitsizlik içinde kıvranan bir ülkeden, yepyeni bir devlet kurabilmiştir. Bütün bunları başarmasında diğer eşsiz özelliklerinin yanında konuşma ve insanları ikna edebilme yeteneğinin önemli rolü olmuştur.

Atatürk'ün *Nutuk* adlı eseri, 1919-1927 yılları arasını anlatan, kendi kaleminden çıkmış aynı zamanda bir otobiyografidir. Bu eser, Millî Mücadele'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamalarının üst düzeyde ilk elden tutulmuş bir güncesi niteliğindedir. Bu büyük eser, Türkiye'nin en önemli döneminin belgelere dayalı siyasi tarihidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihini öğrenmek isteyenler bu eseri okumalıdır.

Nutuk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan kumandan, devlet adamı ve hatip Gazi Mustafa Kemal'i en iyi anlatan kitaptır.

Atatürk *Nutuk* adlı eserini 1927 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi salonunda 15-20 Ekim günleri arasında okumuştur.

Okuduğunuz metinde görüldüğü gibi söylev, dinleyenlerine bir fikri, bir duyguyu aşılamak için bir kişi tarafından yapılan hazırlıklı konuşma türüdür. Söylevi sunmaya "hitabet", sunana da "hatip" denir.

Söylevin insanlar üzerindeki etkisi büyüktür. Topluluklar güzel konuşmalardan etkilenir. Toplumlara yön veren insanlar, toplum psikolojisini çok iyi bilirler ve aynı zamanda kuvvetli hatiptirler.

Söylevle sönmüş heyecanlar diriltilebilir, yenilmiş ordular zafere ulaştırılabilir, kaybedilecek davalar olumlu sonuçlandırılabilir. Bu nedenle söylevin herkesin anlayabileceği kadar açık ve yalın olması gerekir.

Hatibin söyleyeceği sözlere önce kendisinin inanması, bu sözler karşısında önce kendisinin heyecanlanması gerekir. Samimiyetine inanılmayan bir düşünce, kimseyi etkileyemez.

Söylevin konusu genellikle toplumsaldır. Törenlerde, millî günlerde, yıl dönümlerinde, mitinglerde, meclis kürsüsünde söylev sunulabilir.

İyi bir söylev hazırlamak için okumak, gözlemlemek, düşünmek, incelemek, plan yapmak esastır.

Söylev metinleri hazırlanırken resim, fotoğraf, çizim, grafik, tablo, diyagram, istatistiksel veri gibi unsurların kullanılması ve bunların söylevin sunumu sırasında paylaşılması söylevin etkisini daha da artıracaktır.

Batı edebiyatında çok eski ve önemli bir tür olan söylev, Antik Yunan'da Sokrates (Sokrates, MÖ 470-399), Demosthanes (Demostes, MÖ 385-322), Latin edebiyatında Çiçero (Çiçero, MÖ 106-43) bu türün en eski ve önemli örneklerini vermişlerdir.

Fransız Mirabeau (Mirabo, 1749-1791) ve Robespierre (Robıspiyer, 1758-1794) Fransız İhtilali'nin ünlü söylevcileridir.

Arap edebiyatında İslamiyet öncesinde hitabet türüne önem verilmiş, İslamiyet'ten sonra bu tür daha da önemli hâle gelmiş ve birçok hatip yetişmiştir.

Hz. Muhammed'in insanları İslam'a davet için yaptığı konuşmalar, "Veda Haccı" esnasında yaptığı konuşma (*Veda Hutbesi*) Arap edebiyatının ve İslam dünyasının önemli örneklerindendir. İslam dünyasında hutbe geleneği bu dönemde oluşmuştur.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Okuduğunuz metinde geçen anlamını bilmediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

2. Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Ana düşünce	
Yardımcı düşünce	

3. Metindeki millî, manevî ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ögeleri belirleyip metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları değerlendiriniz.

4. Metinde sorumluluk ve vatanseverlik vasıflarının önemine ne şekilde değinilmiştir? Açıklayınız.

5. Şimdi, Efendiler, müsaade buyurursanız, size bir sual sorayım, bu vaziyet ve şerait karşısında halâs için, nasıl bir karar varidi hâtır olabilirdi?

İzah ettiğim malûmat ve müşahedata göre üç nevi karar ortaya atılmıştı:

Yukarıdaki metinde söylevin konusu soru cümlesi kurularak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu uygulamayı söylev türü açısından değerlendiriniz.

6. Okuduğunuz metinde kullanılan görselin metnin türüyle ilişkisini belirleyerek metne olan katkısını değerlendiriniz.

7. Efendiler, bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hâkimiyeti milliyeye müstenit, bilâkaydüşart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek!

a. Söylevin amacı, bir tek cümlede açıklanmaya çalışılmalıdır. Bu bakımdan yukarıdaki cümleleri değerlendiriniz. Bu amaca ulaşılıp ulaşılamadığını belirleyiniz.

b. Bu metinde görüş ve düşünceler açıkça ortaya konmuştur. Bu yaklaşımı, söylevin asıl amacı yönünden değerlendiriniz.

8. Atatürk'ün 100. doğum yılı olan 1981 yılı UNESCO tarafından oy birliği ile alınan bir kararla tüm dünyada Mustafa Kemal Atatürk yılı olarak ilan edilmiştir.

Atatürk'ün tüm dünyada sevilen sayılan bir lider oluşunda birçok dile çevrilen *Nutuk* adlı eserinin payı olabilir mi? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

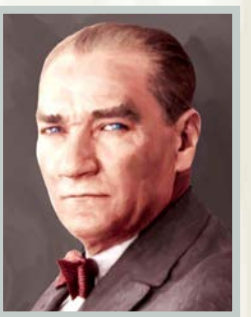
9. Atatürk'ün *Nutuk* adlı eserinden alınan metnin dil ve anlatım özelliklerini belirleyip bulgularınızı aşağıda verilen tablodaki ilgili alana yazınız.

	Gazi Mustafa Kemal'in *Nutuk* Adlı Eserinin Anlatım Özellikleri
Cümle yapıları	
Deyimler	
Kelime kadrosu	
Söz sanatları	
Akıcılık	
Nesnellik	
Öznellik	
Duygusallık	
Coşkunluk	

10. Atatürk *Nutuk* adlı eserini TBMM'de günümüz koşullarında sunacak olsa resim, fotoğraf, çizim, grafik, tablo, diyagram, istatistik, veri gibi unsurların hangilerinden yararlanırdı? Bu görsel unsurların kullanımı eserin sunumunu nasıl etkilerdi? Açıklayınız.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Mustafa Kemal ATATÜRK (1881-1938)

Selanik'te doğdu. Üniversite eğitimini Harp Okulu ve Harp Akademisinde almıştır. 1905-1907 yılları arasında Şam'da 5. Ordu emrinde, 1909'da Hareket Ordusu'nda Kurmay Başkanı olarak görev yaptı. 1911'de Genel Kurmay emrinde ve aynı yıl Trablusgarp Savaşı'nda görev aldı. 1912'de Balkan Savaşı'na Gelibolu ve Bolayır'daki birliklerle katıldı. 1913 yılında Sofya Ataşemilerliğine atandı ve bu görevde iken yarbay oldu. Çanakkale Savaşı'ndaki üstün başarısından sonra albay oldu. 1916'da tümgeneralliğe terfi etti. 1918'de 7. Ordu Komutanı olarak Halep'e döndü. Aynı yıl Yıldırım Orduları Grubu Komutanı oldu.

I. Dünya Savaşı sona erdiğinde Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandıktan sonra 19 Mayıs 1919'da 1. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıkarak Millî Mücadele'nin temellerini attı. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasına önderlik etti. Meclis tarafından Hükûmet Başkanı seçildi. 5 Ağustos 1921'de yine Meclis tarafından Başkomutan seçildi. Sakarya Savaşı'nın kazanılmasındaki büyük emeklerinden dolayı Meclis tarafından "gazilik" ünvanı ve "mareşallik rütbesi" verildi. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilince Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı oldu. Ardından birçok inkılap gerçekleştirerek Türkiye Cumhuriyeti'nin her alanda ilerlemesini sağladı. 1934 yılında Meclis ona "Atatürk" soyadını layık gördü.

Askerî bir deha ve büyük bir devlet adamı olan Atatürk, çok iyi bir hatipti. Bu yeteneği sayesinde inandığı fikirlerle büyük kitleleri etkilemeyi başardı.

Eserlerinden bazıları

Takımın Muharebe Talimi, Cumali Ordugahı, Birinci Ta'biye Meselesinin Hâlli, Taktik Tatbikat Gezisi I, Taktik Meselenin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler, Talim ve Terbiye-i Askeriye Hakkında Nokta-i Nazarlar, Zabıt ve Kumandan ile Hasbihal, Nutuk, Medeni Bilgiler, Geometri.

DİL BİLGİSİ

1. Efendiler, bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hâkimiyeti milliyeye müstenit, bilâkaydüşart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek!

İşte, daha İstanbuldan çıkmadan evvel düşündüğümüz ve Samsunda Anadolu topraklarına ayak basar basmaz tatbikatına başladığımız karar, bu karar olmuştur.

a. Bu parçada anlatılmak isteneni belirleyiniz.

b. Bu cümlelerde virgülün kullanım amaçlarını belirleyiniz.

c. Aslına uygun olarak alınan metindeki noktalama eksikliğini belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. MÖ 470-399 yılları arasında yaşayan Sokrat'ın *Mahkemedeki Savunma* nutkundan alınan bu metni okuyup nutuk türünün tarihsel gelişimini inceleyiniz. Konuyla ilgili belirlemelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

MAHKEMEDEKİ SAVUNMA

(...)

(...), kalbinizden iyi ümitler geçsin ve şu hakikat üzerinde fikir yürütün ki, iyi bir insana ne hayatta iken ne de öldüğü zaman hiçbir kötülük yapılmayacağı gibi, onun düşünce ve endişelerine de tanrılar sırt çevirmezler. Benim başıma gelen, hiç de tesadüfî bir şey değil ve şimdi benim için şu berrak bir gerçek ki, artık (...) bütün endişe ve sıkıntılardan kurtulmak benim için daha iyi. Bu hususta ikaz ve engelleme, beni hiçbir zaman yolumdan ayırmadı ve ben beni mahkûm edenlere veya itham edenlere kırgın ve gücenmiş de değilim. (...)

Maamafih, onlardan şunu istirham ediyorum: Eğer oğullarım büyüdükleri zaman, faziletli insanlar olmaktan ziyade (...) diğer şeyler üzerinde dururlarsa, siz de (...) onları cezalandırın ve hiçbir şey olmadıkları hâlde kendilerini bir şey sanırlarsa, yapmaları gerekenler üzerinde durmayıp, hiçbir değerleri olmadıkları hâlde kendilerini büyük görürlerse, benim sizlere yaptığım gibi, siz de onları kınayın, (...). Bunu yaptığınız takdirde, bana ve oğullarıma âdilce hareket etmiş olacaksınız.

Artık ayrılmak zamanı geldi (...), sizler yaşayacaksınız. Ama hangimizin durumunun daha iyi olacağını da tanrıdan başka kimse bilmez.

(...)

Sokrat, *Dünyayı Sarsan Konuşmalar*
haz.: Nejat MUALLİMOĞLU
(Kısaltılmıştır.)

2. METİN

HAZIRLIK

Ey cemaati Müslimîn; işte, bugün bizden istedikleri ne filan vilayet ne falan sancaktır; doğrudan doğruya başımızdır, boynumuzdur, hayatımızdır, varlığımızdır, devletimizdir, dinimizdir, imanımızdır.

(...)

Biz zaruri olan müdafaa-i hayat vazifesinde biraz daha sebat edecek olursak, emin olunuz ki, cehennem olup gidecekler.

(...)

19 Kasım 1920
Mehmet Âkif ERSOY,
Nasrullah Camii'ndeki Vaaz, Dünyayı Sarsan Konuşmalar
haz.: Nejat MUALLİMOĞLU, (Kısaltılmıştır.)

1. Bu parçada söylev türünün hangi özellikleri görülmektedir? Belirlemeye çalışınız.

ZİYA GÖKALP

Arkadaşlar;

Bazı adamlar vardır ki, en durgun şekiller içinde inanılmaz bir mücadele kuvveti taşırlar; onları yürürken seyrediniz, ağır ağır giderler ve sessiz basarlar; oturuşları, konuşuşları mülayimet, rikkat ifade eden en yumuşak tavırlar içindedir. Halbuki, karşınızdaki sessiz adam korkunç bir mücadele cihazıdır. O mücadele içinde ölecektir. Karşınızda yavaş yavaş konuşan adam bir asîdir, devirlerin kurduğu müesseselerle boğuşa boğuşa hayat yollarında yürüyecektir.

Ziya Gökalp
(1876-1924)

Ziya Gökalp bir fikir kuvvetidir, bir fikir kuvveti, yani beşerin bütün tarihi üzerinde hâkimiyeti her gün biraz daha artan, zaferleri, seneler ve asırlar geçtikçe durmadan büyüyen en yüksek varlığın kuvvetidir.

(...)

Arkadaşlar, gazeteler size Ziya Gökalp'ın nâşı arkasında yürüyen elli bin kişilik bir kalabalıktan bahsettiler.

(...) Ziya Gökalp'ın tabutu arkasında giden, onu omuzları üstünde taşımayı kâfi görmeyen, başlarında ve ellerinde taşıyan Ocak ve Ocaklılar, on bin mektepli, bütün münevverler, onun ordusu, onun derin ve engin ufuklara doğru yürüyen maiyyeti, nur mevkibidir.

Arkadaşlar, fikir cereyanlarına istinat etmeyen inkılâplar yaşar mı? Bir imanın yukarı kaldırmadığı kılınç keser mi?

Karşımda kurşunlarla delik deşik gaza bayrakları gibi duran zabitlerimiz, sizin bileklerinizde fikir mürşitlerinin kuvveti, gözlerinizde onların rüyası, kalplerinizde onların yaktığı aşk var. Ziya Gökalp gibi bir adam, bir vatanın üstünden toprakları çok derin karıştıran bir sapan gibi geçer, sapanın geçtiği yerde eski mahsul devrilir, onun izlerinde yeni bir mahsul yetişecektir.

Arkadaşlar, lisanımı hata yollarında birdenbire durdurmasaydım, size: "Mabedimizin içinde büyük bir meş'ale söndü." diyecektim; evet bir meş'ale söndü, fakat binlerce el o meş'aleden kendi meş'alesini yaktıktan sonra, bütün memleket Ocakları, bütün Muallim birlikleri, bütün münevver zümreler, elimde toplanan ve sizi taziyet eden bu telgraflarla, mürşidin ziyaından dolayı matemlerini söylüyorlar.

Ziya Gökalp'ın nâşı, yalnız İstanbul'daki hayranlarının kolları, başları üstünde gitmedi; memleketin her tarafında yüz binlerce nur ve iman çocukları matemli hayalleriyle onun arkasından yürüdüler. Biz nâşını, onu yetiştirmekle mağrur olan Ana Vatanın topraklarına ve mukaddes hâtırasını, ona minnet ve şükranı ebedî olan Ocakların, Ocaklıların ve bütün münevverlerin kalbine gömdük.

***H. S. Tanrıöver'den Seçmeler*, haz.: M. Necati SEPETÇİOĞLU (Kısaltılmıştır.)**

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

elim: Üzüntü verici, acıklı.
maiyyet (maiyet): Beraberlik, arkadaşlık.
mevkib: Kafile, alay.
mukaddes: Kutsal
müessese: Kurum, kuruluş.
mülayimet (mülayemet): 1. Uygunluk. 2. Yumuşak huyluluk, yavaşlık.
mürşit: Doğru yolu gösteren, kılavuz.
rikkat: Yufkalık, incelik, merhamet, acıma.
sapan (saban): Çift süren hayvanların koşulduğu demir uçlu tarım aracı.
şükrân (şükran): Gönül borcu.
taziyet: Baş sağlığı dileme.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Hamdullah Suphi, okuduğunuz *Ziya Gökalp* adlı söylevinde Ziya Gökalp'in ölümünden duyduğu derin üzüntüyü dile getirirken onun bilim insanı yönü üzerinde durmuş, edebiyat ve bilim alanında yaptığı çalışmaların büyüklüğünden söz etmiş, böylece bir söylevin en önemli özelliği olan toplulukları aynı duygu ve düşünce etrafında birleştirme yolunu tutmuştur. Açık, anlaşılır ifadelerle duyduğu büyük üzüntüyü dile getirirken sağlam üslubu sayesinde etkili bir söyleyişe ulaşabilmiştir.

Söylev Çeşitleri

Söylevler, ele aldıkları konulara göre adlandırılmaktadır.

a. **Siyasi söylev:** En yaygın söylev türüdür. Politik amaçlıdır. Parlamentoda, miting alanlarında söylenir.

b. **Dinî söylev:** Çoğunlukla din görevlilerinin verdiği söylevdir. İbadet yerlerinde dinin esaslarını açıklamak ve dinin yüceliğini belirtmek için söylenir.

c. **Hukuki söylev:** Yargılama sürecinde mahkemelerde savcıların ve avukatların suçlamak ya da savunmak için sunduğu söylevdir.

ç. **Askerî söylev:** Savaş sırasında veya kışlalarda komutanların askerleri heyecanlandırmak için verdiği söylevdir.

d. **İktisadi söylev:** Bilimsel toplantılarda bilim insanlarının yaptığı konuşmalardır. Bunlara "akademik söylev" de denmektedir.

Edebiyatımızda bu tür II. Meşrutiyet'ten sonra (1908) gelişmeye başlamıştır.

Rıza Tevfik Bölükbaşı, Ömer Naci, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mehmet Âkif Ersoy, Halide Edip Adıvar, Şükûfe Nihal Başar, Mehmet Emin Yurdakul, Süleyman Nazif, Fazıl Ahmet Aykaç, Selim Sırrı Tarcan önemli hatiplerdendir. Cumhuriyet Dönemi'nde Mustafa Kemal Atatürk, Necip Fazıl Kısakürek, Osman Yüksel Serdengeçti, Behçet Kemal Çağlar çok iyi birer hatiptirler.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Ziya Gökalp, söylev metninde neden bir "fikir kuvveti" olarak nitelendirilmiştir? Açıklayınız.

2. Okuduğunuz metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

3. Metindeki açık ve örtük iletileri, metinle ilgili tespit, eleştiri, güncelleme ve beğeninizi metne dayandırıp gerekçelendirerek metni yorumlayınız.

4. a. Ziya Gökalp'in karakter özelliklerini metinde anlatılanlardan yararlanarak belirleyiniz.

b. Metne göre Ziya Gökalp'e duyulan sevgi ve saygının nedeni nedir? Açıklayınız.

c. Okuduğunuz metinde Ziya Gökalp'in sabırlı oluşu hangi cümlelerle ifade edilmiştir? Belirleyiniz.

5. "Mabedimizin içinde büyük bir meş'ale söndü." diyecektim; evet bir meş'ale söndü, fakat binlerce el o meş'aleden kendi meş'alesini yaktıktan sonra,

a. Bu cümlede "mabedimiz" kelimesi ile anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

b. Ziya Gökalp neden bir meşaleye benzetilmiştir? Açıklayınız.

6. Hamdullah Suphi'nin bu söylevi, konusu yönünden hangi söylev türüne dâhil edilebilir? Açıklayınız.

7. a. *Ziya Gökalp* adlı metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini belirleyiniz.

b. Bir söylevin en önemli bölümü sonuç bölümüdür. Hamdullah Suphi, dinleyenlerin kulaklarında uzun süre yankılanacak bir sonuç bölümü oluşturabilmiş midir? Tartışınız.

8. *Ziya Gökalp* adlı söylev metninden hareketle söylev türünün özelliklerini belirleyiniz.

9. *Ziya Gökalp* adlı söylev metninde geçen millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ögeleri belirleyiniz.

10. *Ziya Gökalp* adlı söylev, günümüzde sunuluyor olsaydı hangi görsellerden nasıl yararlanılırdı, bunun söyleve katkısı ne olurdu? Değerlendiriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Hamdullah Suphi TANRIÖVER (1885-1966)

İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesinde okudu. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. TBMM'de milletvekili oldu. Millî Eğitim Bakanlığı yaptı. Bükreş Büyükelçiliği görevinde bulundu. Tanrıöver soyadı ona Atatürk tarafından verilmiştir.

Edebî çalışmalarına Fecriati Topluluğunda şiir yazarak başlayan Hamdullah Suphi, gerçek yerini ve kişiliğini Millî Edebiyat Dönemi'nde bulmuştur. Şiirlerindeki heyecanlı ve gür sesi, hitabelerinde de sürdürmüştür. İzmir'in 1919'da Yunanlılar tarafından işgali sebebiyle İstanbul'da düzenlenen protesto mitinglerinde önemli konuşmalar yapmış, İstanbul'un işgalinden sonra Anadolu'ya geçip Millî Mücadele'ye katılmıştır. Hamdullah Suphi, edebiyatımızda hitabet türünün gelişimine katkıda bulunan önemli hatiplerden biridir.

Eserlerinden bazıları

Söylev: *Dağ Yolu 1, 2.*

Makale: *Günebakan*.

DİL BİLGİSİ

1. Karşımda kurşunlarla delik deşik gaza bayrakları gibi duran zabitlerimiz, sizin bileklerinizde fikir mürşitlerinin kuvveti, gözlerinizde onların rüyası, kalplerinizde onların yaktığı aşk var. Ziya Gökalp gibi bir adam, bir vatanın üstünden toprakları çok derin karıştıran bir sapan gibi geçer, sapanın geçtiği yerde eski mahsul devrilir, onun izlerinde yeni bir mahsul yetişecektir.

Bu parçada anlatılmak isteneni belirleyiniz.

2. Türk ufuklarında henüz doğan, korku ile değil, kalplere telkin ettiği hürmetle, muhabbetle hükümran olan ilmin, fikrin mübarek kuvvetidir.

Bu cümlede virgülün kullanılış amaçlarını belirleyiniz.

3. Arkadaşlar, fikir cereyanlarına istinat etmeyen inkılâplar yaşar mı? Bir imanın yukarı kaldırmadığı kılınç keser mi?

Bu cümlede soru işaretinin kullanılış amacını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. Aşağıda verilen *Cenaze Nutku* adlı metin ile *Ziya Gökalp* adlı metni; dil, anlatım, üslup, konu ve tema yönünden karşılaştırıp benzer ve farklı yönlerini belirleyiniz.

CENAZE NUTKU

(...)

Şimdi, hayatta kalan sizlere gelince, (...) herhangi bir kimse, biribiri ardına söylediği kelimelerle düşmanlarınıza karşı çarpışmanın ne büyük avantajlar sağlayacağını anlatabilir—düşmanlarınıza karşı aynı ruh ve cesareti muhafaza etmenin, her geçen gün, bu topluluğun şaşaasını artırmanın ve her geçen gün, ona daha çok âşık olmanın da sizin vazifeniz olduğunu bilmelisiniz. Ve bu hedef, sizin tasavvur edemeyeceğiniz kadar büyük göründüğü zaman da, bu ihtişamın ve büyüklüğün, cesur ve kahraman insanlar sayesinde, vazifelerinin ne olduğunu bilen insanlar sayesinde ve hareket zamanı geldiği zaman utanma hissinin ne olduğunu bilerek teşebbüslerinde başarılı olamadıkları takdirde, ülkelerine leke sürdürmemek için kahramanlıkları ile bize en parlak armağanı miras bırakanlar sayesinde gerçekleştiğini düşünmelisiniz. Hayatlarını, böylece ülkelerine feda etmekle, onların her biri, hiçbir zaman unutulmayacak minnettarlığımızı kazandı; her biri, en gösterişli bir mezara gömülecek— (...) Şanlı ve şerefli insanlar için, bütün dünya bir mezardır; onların değerleri, sadece doğup büyüdükleri topraklardaki sütunlara isimlerinin kazınması ile belirtilmez; hâfızalarda daima canlı tutulan hatıraları ile belirtilir ki, her yabancı ülkede, evrensel hatırlama hazinelerine bırakılmış bu isimler, kendi mezarlarına kazınacak bütün yazıtlardan daha iyidir. (...)

Perikles, *Dünyayı Sarsan Konuşmalar*
haz.: Nejat MUALLİMOĞLU
(Kısaltılmıştır.)

3. METİN

HAZIRLIK

(...)

Dilimize gelince, milliyetin dinle beraber ikinci umdesi lisandır. İddia ederim: Bütün dünyada Türkler kadar ana dillerine sâdık olan bir millet yoktur. Türkçe, dahil olduğu bütün memleketlerde en kuvvetli diğer lisanları mağlûp etmiştir. Çünkü Türk mâzisinin en büyük mirası olan, içinde binlerce senelik hâtıraları, tecrübeleri yaşayan diline vefa ile, sadakatle bağlıdır. O, harikulâde kudretli olan dili sayesinde, birçok memleketi (...) Türkleştirmiştir. (...)

17 Kasım 1922, Ankara Muallimler Cemiyeti Kongresi

Hamdullah Suphi TANRIÖVER, *Dünyayı Sarsan Konuşmalar*

***haz.: Nejat MUALLİMOĞLU,* (Kısaltılmıştır.)**

1. Bir söylevden alınan bu metinden yararlanarak dilin millet için önemini belirleyiniz.
2. "Söz uçar yazı kalır." sözünün kanıtı sayılabilecek Orhon Abideleri'nin dilimiz ve tarihimiz açısından önemini sınıfınızda tartışınız.
3. "www.eba.gov.tr" adresinden Köktürk Yazıtları'yla ilgili videolar dinleyiniz.

KÜL TİGİN GÜNEY YÜZÜ

Günümüz Türkçesiyle

(KT G1) (Ben), Tanrı gibi (ve) Tanrıdan olmuş Türk Bilge Hakan, bu devirde (tahta) oturdum. Sözlerimi baştan sona işitin, önce (siz) erkek kardeşlerim, (ve) oğullarım, birleşik boyum (ve) halkım, sağdaki Şadapıt beyler, soldaki Tarkan'lar (ve) kumandan beyler, Otuz (Tatar.....

(KT G2) Dokuz Oğuz beyleri (ve) halkı, bu sözlerimi iyice işitin (ve) sıkıca dinleyin: İleri(de), gün doğusuna, güneyde gün ortasına kadar, geride gün batısına (ve) kuzeyde gece ortasına kadar, bu (sınırlar) içindeki (bütün) halklar hep bana tabidir. Bunca halkı

(KT G3) hep düzene soktum. Onlar şimdi (hiç de) kötü (durumda) değiller. Türk(lerin) hakanı Ötüken dağlarında oturur (ve oradan hükmeder) ise ülkede (hiçbir) sıkıntı olmaz. Doğuda Şantung ovasına kadar ordu sevk ettim, denize pek az kala durdum; güneyde Dokuz Ersin'e kadar ordu sevk ettim, Tibet'e pek az kala durdum; batıda İnci (Sır Derya) ırmağı(nı)

(KT G4) geçerek Demir Kapı'ya kadar ordu sevk ettim; kuzeyde Yir Bayırku topraklarına kadar ordu sevk ettim; bunca diyara kadar (ordularımı) yürüttüm (ve anladım ki): Ötüken dağlarından daha iyi bir yer asla yok imiş! (Türk halkının yurt edineceği ve) yönetileceği yer Ötüken dağları imiş! Bu yerde oturup Çin halkı ile

(KT G5) (ilişkileri) düzelttim. (Çinliler) altın(ı), gümüş(ü), ipeğ(i) (ve) ipekli kumaşları güçlük çıkarmaksızın öylece (bize) veriyorlar. Çin halkının sözleri tatlı, ipekli kumaşları (da) yumuşak imiş. Tatlı sözlerle (ve) yumuşak ipekli kumaşlarla kandırıp uzak(larda yaşayan) halkları böylece (kendilerine) yaklaştırırlar imiş. (Bu halklar) yaklaşıp yerleştikten sonra (da Çinliler) fesatlıklarını o zaman düşünürler imiş.

(KT G6) İyi (ve) akıllı kişileri, iyi (ve) cesur kişileri ilerletmezler imiş; (öte yandan) bir kişi suç işlese, onun boyu(na), halkı(na) (ve) hısım akrabasına kadar (herkesi) öldürmezler imiş. (Çin halkının) tatlı sözlerine (ve) yumuşak ipekli kumaşlarına kanıp, (ey) Türk halkı, çok sayıda öldün! (Ey) Türk halkı, öleceksin! (...)

(...)

(KT G8) O yere doğru gidersen, (ey) Türk halkı, öleceksin! Ötüken topraklarında oturup (buradan Çin'e ve diğer ülkelere) kervanlar gönderirsen, hiç derdin olmaz, sonsuza kadar devlet sahibi olup hükmedeceksin. (Ey) Türk halkı, (sen) tok (gözlü ve) aksisin: Açlığı tokluğu düşünmezsin; bir (de) doyarsan açlığı (hiç) düşünmezsin. Böyle olduğun

(KT G9) için, (seni) besleyip doyurmuş olan hakanlarının sözlerini (dinlemeden ve rızalarını) almadan her yere gittin (ve) oralarda hep mahvoldun (ve) tükendin. Oralarda (nasılsa sağ) kalmış olanları(nız da hemen) her yönde bitkin ve mecalsiz (bir halde) yürüyor idiniz. Tanrı lûtufkâr olduğu için, benim (de) talihim olduğu için, hakan (olarak tahta) oturdum. Tahta oturup

(KT G10) yoksul (ve) fakir halkı hep derleyip topladım: Fakir halkı zengin yaptım, az halkı çok yaptım. Yoksa, bu sözümde yalan var mı? (Ey) Türk beyleri (ve) halkı, bunu işitin! Türk (halkı) yaşayıp devlet sahibi olduğunu buraya (taş üzerine) hâkkettim; yanılıp öleceğini de

(KT G11) buraya hâkkettim. (Söyleyecek) her ne sözüm var ise ebedî taşa hâkkettim. Ona bakarak (bu sözleri) öğrenin. (...)

***Orhon Yazıtları,* haz.: Talat TEKİN (Kısaltılmıştır.)**

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

hâkketmek (hakketmek): Maden, ağaç, taş üzerine elle yazı veya şekil oymak.

Ötüken: Kutsal başkent, Ötüken Dağları (Altay dağları).

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Kül Tigin Anıtı'nın güney yüzünde yazılanları okudunuz. Bu anıtı, Bilge Kağan 27 Şubat 731'de 48 yaşında ölen kardeşi Kül Tigin'in anısına diktirmiştir.

Kül Tigin Anıtı'nda Bilge Kağan, Köktürk Devleti'nin nasıl kurulduğunu edebî bir dille anlatmış ve halkına öğütler vermiştir.

Bu metinde Bilge Kağan'ın açık ve anlaşılır bir anlatımı olduğu görülmektedir. Bilge Kağan, modern anlatım tekniklerinden olan geriye dönüş tekniğinden yararlanmış, olayları kronolojik sırasına göre geçmişten o güne doğru anlatmıştır.

Türk edebiyatında ilk söylev örneği olarak kabul edilen bu metinde Bilge Kağan, Türk halkına seslenmekte ve onların hatalarını, bu hatalarının sonuçlarını hatırlatmakta, halkını uyarmaya çalışmakta büyük bir öngörüyle ileride halkının nasıl ve nerede yaşaması gerektiğini onlara nedenleriyle anlatmaktadır.

Moğolistandaki Orhon Nehri yakınında bulundukları için Vezir Tonyukuk, Bilge Kağan ve Kül Tigin yazıtlarına "Orhon Yazıtları" da denmektedir.

Anıt, kaplumbağa heykeli biçimindeki mermer bir kaide üzerindedir.

Kül Tigin Anıtı düşük nitelikli kireç taşı veya mermerden yapılmış, dört yüzlü tek parça büyük bir taştır. Taşın yüksekliği 3.75 m'dir. Taşın doğu ve batı yüzleri dipte 1.32 m, üstte ise 1.22 m genişliğindedir. Anıtın kuzey ve güney yüzlerinin eni 46 ile 44 cm'dir. Anıtın bütün yüzleri 2.75 m boyunda yazıtlarla kaplıdır. Anıtın batı yüzünde Çince bir yazıt vardır. Diğer yüzlerdeki yazıtlar Türkçedir.

Anıtlar, sağdan sola doğru yazılan ve 38 harfli eski Türk "runik" yazısıyla oluşturulmuştur. Orhon Yazıtları'nda kullanılan yazı, eski İskandinav yazısındaki işaretlere benzediği için bu adla (runik) anılmıştır.

Ünlü Türkolog Danimarkalı W. Thomsen (W. Tamsın) 15 Aralık 1893'te Orhon ve Yenisey yazıtlarında kullanılan "runik" yazıyı çözümlediğini bilim dünyasına duyurmuştur.

Orhon Yazıtları Türkiye'de ilk defa Necip Asım tarafından *Orhun Abideleri* adıyla 1924'te yayımlanmıştır.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. **a.** *Kül Tigin Güney Yüzü* adlı metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında ilişki kurarak metnin yazılış amacını açıklayınız.
   b. Metnin konusunu, amacını ve hedef kitlesini değerlendiriniz.
2. *Kül Tigin Güney Yüzü* adlı metinde görülen fikrî, felsefi veya siyasi akım, gelenek veya anlayışların yansımalarını değerlendiriniz.
3. Söylev türünün ortaya çıkmasında sözlü ve yazılı kültürün toplumsal değişim ve etkileşimlerin etkisini değerlendiriniz.
4. *Kül Tigin Güney Yüzü* adlı metinde kullanılan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yolları ile bunların metindeki işlevlerini belirleyiniz.
5. Okuduğunuz metni, Türkçenin VIII. yüzyıldaki dil ve anlatım özellikleri açısından değerlendiriniz.

6. İncelediğimiz metinde "tatlı" kelimesi duygu aktarımı yapılarak mecaz anlamda kullanılmıştır. Türkçenin VIII. yüzyılda edebî bir dil oluşunu değerlendiriniz.

7. Bilge Kağan'ın söylevi, konusu yönünden hangi tür söylev olarak değerlendirilebilir? Açıklayınız.

8. O yere doğru gidersen, (ey) Türk halkı, öleceksin! Ötüken topraklarında oturup (buradan Çin'e ve diğer ülkelere) kervanlar gönderirsen, hiç derdin olmaz, sonsuza kadar devlet sahibi olup hükmedeceksin.

a. Parçada görülen bu anlatım tutumunu söylev türünün özellikleri açısından değerlendiriniz.

b. Bu parçada görüldüğü gibi Bilge Kağan'ın deneyimlerinin sonucu olan bu uyarıların tarihimiz ve kültürümüz açısından önemini belirleyiniz.

9. a. Türk tarihinin bir bölümünün birinci ağızdan anlatıldığı *Kül Tigin Güney Yüzü* adlı metindeki millî, manevi, evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik ögeleri belirleyiniz.

b. Metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları ve metnin, dönemin gerçekliğini ne şekilde dile getirdiğini değerlendiriniz.

c. Metinden yola çıkarak Bilge Kağan'ın adil, vatansever, sorumluluk sahibi, dürüst ve vefalı bir hakan olduğunu söyleyebilir miyiz? Metinden örnek cümleler bularak soruyu cevaplayınız.

10. Söylev türünün Türk ve dünya edebiyatındaki yazarlarından ve eserlerinden örnekler veriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Bilge KAĞAN (683-734)

Babası, Köktürk Devleti'ni yeniden kuran İlteriş Kutluk Kağan, annesi İlbilge Hatun'dur. Sekiz yaşındayken babasını yitiren Bilge Kağan, amcası Kapağan Kağan'ın ölümü üzerine 32 yaşında Köktürk Devleti'nin başına geçti. İlk olarak iyi bir yönetim oluşturmak için ordunun başına 31 yaşındaki kardeşi Kül Tigin'i, vezirliğe de Tonyukuk'u getirdi. Bilge Kağan döneminde Köktürk Devleti'nin sınırları Çin'de, Şan-Tung Ovası'ndan İç Asya'da Karaşar Bölgesi'ne, kuzeyde Bayurku sahasından Ani Irmağı havalisi ve Demir Kapı'ya kadar ulaştı. Kardeşi Kül Tigin'in 731 yılında 48 yaşında ölümü üzerine 732'de kardeşi adına Kül Tigin anıtını diktirdi. Çinlilerle iş birliği yapan bir bakanı tarafından zehirlenen Bilge Kağan 25 Kasım 734'te öldü.

Bilge Kağan (temsilî)

DİL BİLGİSİ

1. Demir Kapı'ya kadar ordu sevk ettim; kuzeyde Yir Bayırku topraklarına kadar ordu sevk ettim; bunca diyara kadar (ordularımı) yürüttüm (ve anladım ki): Ötüken dağlarından daha iyi bir yer asla yok imiş!

Bu parçada iki nokta, kesme işareti ve ünlem işaretlerinin kullanım amaçlarını belirleyiniz.

SIRA SİZDE

1. *Kül Tigin Güney Yüzü* adlı metinle Mustafa Kemal Atatürk'ün *Nutuk* adlı eserinden alınan *Düşünülen Kurtuluş Çareleri* adlı metni tür, biçim, üslup, anlatım teknikleri ve içerik açısından karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları sözlü olarak ifade ediniz.

4. METİN

HAZIRLIK

(...)

"Sultan, 26 Ağustos 1071 Cuma günü, bütün kumandan ve askerleriyle birlikte Cuma namazını kıldı ve onlara son olarak şu hitabede bulundu:

"Ey askerlerim ve kumandanlarım! Daha ne zamana kadar biz azınlıkta, düşman çoğunlukta olarak böyle bekleyeceğiz? Ben, Müslümanların camilerde bizler için dua etmekte oldukları bu saatlerde düşmanın üzerine atılmak istiyorum. Galip gelirsek arzu ettiğimiz sonuç gerçekleşecektir, aksi takdirde şehit olarak cennete gideriz. Beni izlemek isteyenler gelsinler, istemeyenler ise serbestçe geri dönebilirler. Bugün burada ne emreden bir sultan ne de emir alan bir asker vardır. Bugün ben de sizlerden biri olarak sizinle birlikte savaşacağım. Biz, Müslümanların eskiden beri yapageldikleri bir gaza yapıyoruz."

(...)

Ali SEVİM, *Anadolu'nun Fethi,* (Kısaltılmıştır.)

1. Bir bölümünü okuduğunuz Alparslan'ın nutkunun Malazgirt Meydan Muharebesi'nin kazanılmasında bir etkisi olmuş mudur? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

KONSTANTİNİYYE BİZİM OLACAKTIR

Ey, benim paşalarım, beğlerim, ağalarım, bu Konstantiniyye cenginde silâh arkadaşlarım!

Sizleri, kararlaştırdığım büyük taarruzda, şimdiye kadar gösterdiğinizden daha büyük fedakârlık istemek için buraya topladım. Cihana nam salmış bu şehri zaptedeceksiniz. Bu şehri zapt eden kahramanlar olarak, şan ve şerefle anılacaksınız. Sahipleri, bize daima pusu kurmuş olan bu şehri aldıktan sonra, kapılarımız açık yatabileceğiz.

Kale duvarlarını toplarımızla o kadar hırpaladık ki, size, taarruz hedefi olarak bir kale değil, bir yıkıntı gösteriyorum. Fakat bununla beraber, şehrin alınması kolay değildir. Sur enkazı üzerine atılacak yiğitlerim büyük tehlikeler ve tuzaklarla karşılaşacaklardır. Becerikliliğimiz, cesaretimiz her şeye galebe çalacaktır. Zafer rüzgârı bizden yana esmektedir. Konstantiniyye bizim olacaktır. Bütün yiğitliklerinizi takınınız, askerlerimi şevk ile dövüşmek üzere coşturunuz. Askerlerime anlatınız ki, askerlik namus, itaat ve yılmamak demektir.

... Her kim ki gediğe evvel çıka, eğer dirlik yoğ ise, âli hizmetler tahakkuk ede. Eğer dirlik ise, Tımar sahibi büyük Subaşı ola. Subaşı ise, Sancak Beği ola. Sancak Beği ise Beylerbeyi ola. Eline hükmü şerîf sadaka oluna. Tâ nesli münkariz oluncaya kadar evlâdı Âla-i Osman Devleti'nde kıyamete dek bâkî ve pâyende ola. Her zaman mer'i ve muhterem ola!

Şimdi selâmetle çadır ve alaylarınıza dönünüz; yemek yeyiniz, dinleniniz, emirlerimi askerlerinize bildiriniz. Ne kadar yüksek bir maksada itaat ettiğinizi göz önünde bulundurunuz.

Hücumda, ben sizin yanınızda olacağım. Hücum boruları çaldıktan sonrası sizindir.

Kumandanlarım, sizleri selâmlıyorum.

II. Mehmed, *Dünyayı Sarsan Konuşmalar*
haz.: Nejat MUALLİMOĞLU

METİNDE GEÇEN BAZI KELİME VE KELİME GRUPLARI

ali: Yüce.
selamet: Esen olma durumu, esenlik.
tahakkuk: Delil ile ispat edilmek.
baki: Sonsuz.
galebe: Üstün gelmek, yenmek.
payanda: Destek, dayak.
meri: Yürürlükte olan, hüküm sahibi.
münkariz olmak: Tükenmek.

METİN VE TÜRLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Okuduğunuz metin, 59 gün süren bir kuşatmadan sonra 29 Mayıs 1453'te İstanbul'u 21 yaşında fetheden Fatih Sultan Mehmet'in aynı günün sabah, karargâhında kumandanlarına yaptığı hitabenin metnidir. Bu metinde Fatih Sultan Mehmet; bey, paşa ve ağalara "Silah Arkadaşlarım" diye hitap etmekte, bu cihana nam salmış kentin alınmasının getireceği şan ve şerefi vurgulamakta, onların inanç ve isteklerini kuvvetlendirmek için inandığı fikirleri ifade etmektedir. Surlar top ateşiyle delik deşik edildiği hâlde onları uyarmakta ve zafer rüzgârının kendilerinden yana estiğini bildirmektedir.

Bu çağ açıp çağ kapayan fethi gerçekleştiren Fatih Sultan Mehmet, hücumda kumandanlarının yanında olacağını söyleyerek onları selamlarken inandığı düşünceleri büyük bir yalınlık ve içtenlikle ifade etmekte ve askerî dehâsının, üstün cesaretinin yanında ne denli büyük bir hatip olduğunu da göstermektedir.

Okuduğunuz söylev örneğinde de görüldüğü gibi İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı'nda söylev türü, sadece dinî ve askerî söylev örnekleriyle sınırlı kalmıştır. Padişahların, sadrazamların, komutanların özellikle savaş meydanlarında yaptıkları konuşmalar bu dönemin askerî söylevlerine örnek oluşturmaktadır. Sultan Alparslan, I. Murat, Fatih Sultan Mehmet, Kanunî Sultan Süleyman, Sadrazam İbrahim Paşa ve III. Selim'in bu tür söylevleri bulunduğu bilinmektedir.

Camilerde verilen hutbe örnekleri de dinî söylev örnekleridir. Mevlana'nın yedi vaazının toplandığı *Mecâlis-i Seb'a*, Aziz Mahmut Hüdâyî'nin *el-Mecâlisü'l-va'zıyye* adlı eserleri dinî söylevin önemli örneklerindendir.

METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME

1. Okuduğunuz metinde geçen "Tımar", "subaşı", "sancak" ve "beylerbeyi" kelimelerinin anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin etmeye çalışınız. Tahmininizi TDK *Türkçe Sözlük*'ten ve çeşitli kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.
2. *Konstantiniyye Bizim Olacaktır* adlı metnin konusu, amacı, hedef kitlesi arasında ilişki kurunuz.
3. *Konstantiniyye Bizim Olacaktır* adlı metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip aşağıdaki ilgili alana yazınız.

Ana düşünce	
Yardımcı düşünceler	

4. *Konstantiniyye Bizim Olacaktır* adlı metindeki açık ve örtük iletileri; metinle ilgili tespitlerinizi, eleştiri ve beğenilerinizi metne dayandırıp gerekçelendirerek metni yorumlayınız.
5. Metindeki anlatım biçimlerini, düşünceyi geliştirme yollarını ve bunların metindeki işlevlerini belirleyiniz.
6. *Konstantiniyye Bizim Olacaktır* adlı metinden yola çıkarak 21 yaşında çağ açıp çağ kapayan Fatih Sultan Mehmet'in vatansever, dürüst, cesur, sorumluluk sahibi, yardımsever ve vefalı bir sultan olduğunu söyleyebilir miyiz? Metinden örnek cümleler bularak soruyu cevaplayınız.

7. *Konstantiniyye Bizim Olacaktır* adlı metinde söylev türünün hangi özellikleri görülmektedir? Belirleyiniz.
8. *Konstantiniyye Bizim Olacaktır* adlı metinde ortaya konulan bilgi, tespit, yorum ve görüşleri; gerekçe, kanıt, tutarlılık, geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz.

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Fatih Sultan Mehmet (1432-1481)

II. Mehmet, Edirne'de doğdu. Osmanlı İmparatorluğu'nun yedinci padişahıdır. İlk olarak 1444-1446 yılları arasında kısa bir dönem, daha sonra 1451-1481 yılları arasında otuz yıl tahtta kaldı.

Fatih Sultan Mehmet (temsilî)

Fatih Sultan Mehmet 1444'te 12 yaşında II. Mehmet ünvanıyla tahta geçti. Bu sırada Macarlarla harp başladı ve Sultan II. Mehmet ordunun başına geçmesi için babası II. Murat'ı davet etti. II. Murat Varna'da Macarları yendi. Bu arada Çandarlı Halil Paşa ve diğerleri II. Mehmet'in tahttan çekilmesini istediler. II. Mehmet tahtı 1446'da babası II. Murat'a bıraktı; babasının 1451'de ölümü üzerine tekrar tahta geçti.

II. Mehmet 21 yaşında İstanbul'u fethederek 1000 yıllık Bizans İmparatorluğu'na son verdi. Askerî, siyasi ve dinî açıdan çok önemli olan bu olay, birçok tarihçi tarafından Orta Çağ'ın sonu Yeni Çağ'ın başlangıcı olarak kabul edildi. İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmet, "Fatih Sultan Mehmet" olarak anıldı.

Çok iyi bir öğrenim görmüş olan Fatih Sultan Mehmet, Sahn-ı Semân'ı kurmuştur. Sahn-ı Semân İstanbul'daki ilk Türk yükseköğretim kurumudur. Döneminin önemli sanat ve bilim insanlarını İstanbul'a davet ederek İstanbul'un bir kültür başkenti olmasını amaçlayan Fatih Sultan Mehmet, sanata ve sanatçıya büyük değer vermiş, kendisi de "Avnî" mahlasıyla şiirler yazmıştır.

DİL BİLGİSİ

1. Kale duvarlarını toplarımızla o kadar hırpaladık ki, size, taarruz hedefi olarak bir kale değil, bir yıkıntı gösteriyorum. Fakat bununla beraber, şehrin alınması kolay değildir. Sur enkazı üzerine atılacak yiğitlerim büyük tehlikeler ve tuzaklarla karşılaşacaklardır. Becerikliliğimiz, cesaretimiz her şeye galebe çalacaktır. Zafer rüzgârı bizden yana esmektedir. Konstantiniyye bizim olacaktır. Bütün yiğitliklerinizi takınınız, askerlerimi şevk ile dövüşmek üzere coşturunuz. Askerlerime anlatınız ki, askerlik namus, itaat ve yılmamak demektir.

Bu parçada ifade edilmek istenen ana düşünceyi ve yardımcı düşünceleri belirleyip söyleyiniz.

2. Metin aslına uygun olarak alınmıştır. Bu parçadaki noktalama yanlışlarını belirleyiniz.

3. Bütün yiğitliklerinizi takınınız, askerlerimi şevk ile dövüşmek üzere coşturunuz.

Bu cümlede virgülün kullanılış amacını belirleyiniz.

OKUMA PARÇASI

DAĞLARI AŞAN DONANMA

(...)

O zamana kadar insanoğlunun bütün denemeleri, gemilerin sadece suda hareket edebileceğini ve bir donanmanın dağları aşmasının asla mümkün olamayacağını gösteriyor. Ama imkânsızı gerçekleştirmek de bütün tarih boyunca görülen üstün zekâlıların elindedir. Savaş kurallarıyla alay eden ve sırası geldiğinde bilinen kurallar yerine kendi dâhice buluşunu kullanan üstün askerler daima görülmüştür.

Tarih kitaplarında hiç de eşi bulunmayan muazzam bir hareket böylece başlıyor. Mehmet, büyük bir sessizlik içinde, hesapsız kitapsız yuvarlak odunlar getirtiyor, denizden çıkarılacak gemilerini çekmek için hareket eden birer kara tersanesi gibi kullanmak üzere, bunları marangozlarına verip kızak yaptırtıyor. Beyoğlu tepesine tırmandıktan sonra yine kıyıya inen daracık patikayı elden geldiği kadar düzeltip işi kolaylaştırmak için binlerce işçi çalıştırılıyor. Bu hareketin, gemilerin dağları ve vadileri aşıp bir denizden öteki denize taşınmasını saklamaktan ve ilgiyi başka bir şeye çekmekten başka bir amacı yok. İşte böylelikle düşman oyalandığı ve karadan, başka herhangi bir hücum olmadığı sürece, bol bol yağa batırılmış yüzlerce yuvarlak tahta tekerlek harekete geçip bu dev silindirlerin üstündeki kızak ayaklarına oturtulmuş gemiler, bir yandan sayısız mandalarla çektirilerek, bir yandan da gemiciler tarafından itilerek, birbiri arkasından dağları aşacak. Gecenin karanlığı bütün görme olanaklarını ortadan kaldırır kaldırmaz bu mucize yürüyüş başlıyor; yüce olan her şeyde olduğu gibi büyük bir sessizlik, bütün zekice işler gibi hesap kitap içinde gerçekleşiyor ve bütün bir donanma, dağları aşıp Haliç'e iniyor.

Bütün büyük askeri hareketlerde kesin vuruşlar daima şaşırtma yolu ile elde edilmiştir. Mehmet'in üstün dehası bir defa daha eşsizlikle ortaya çıkıyor. Onun bu tasarısını kimseler sezmiyor -bir defasında bu tedbirli dahi "Eğer sakalımın bir kılı bile kafamdan geçeni öğrenmiş olsaydı onu hemen yolardım," demişti- ve emri, toplar duvarları gümbür gümbür döverken büyük bir özenle yerine getiriliyor. Bu bir tek 22 Nisan gecesinde tam yetmiş gemi, dağlar ve vadiler aşırılıp, bağlar, tarlalar ve ormanlar arasından geçirilerek bir denizden öteki denize götürülüyor. Ertesi sabah gözlerini açan Bizanslılar rüya gördüklerini sanıyorlar. Tepeden tırnağa donanmış ve asker dolu, baştan aşağı bayraklarla süslenmiş bir düşman donanması, elde edilmez sandıkları körfezin ta kalbinde görünmez bir el tarafından bırakılmış gibi, yol alıyor. Bizanslılar, hâlâ daha gözlerini ovuşturuyor ve mucizenin nasıl olduğunu bir türlü anlamıyorlar. Fakat o ana kadar Haliç tarafından korunmakta olan yan surların altında şimdi borazanlar ve davullar kıyameti koparmakta ve Hıristiyan donanmasının kapanıp kaldığı Galata'daki daracık tarafsız alan dışında bütün Haliç, bu zekice saldırı sayesinde şimdi Sultan Mehmet'e ve ordusuna geçmiş bulunmaktadır. Şimdi Sultan, sallar üzerinde kuracağı köprüden ve hiçbir engele uğramadan kıtalarını duvarların en zayıf yerlerine sevk edebilir. Böylece de şehrin en zayıf kanadı zorlanacak ve sayısı çok az olan askerlerin daha geniş sahaya daha seyrek dağılması zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Demir pençe, kurbanının boğazını gittikçe daha çok sıkmaktadır.

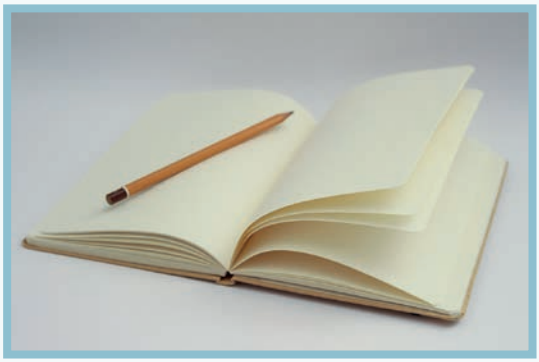
(...)

Stefan ZWEIG, *İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar,*
çev.: T. KOÇAŞ (Kısaltılmıştır.)

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Okuma (Metni Anlama ve Çözümleme) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak ünitede incelediğimiz söylev türü ile ilgili kendinizi değerlendiriniz.

YAZMA ÇALIŞMALARI

A. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan söylev planında şu bölümler bulunur:

1. Etkili bir giriş: Bu sayede toplumun ilgisi hatibin üzerinde toplanır.

Söylevin giriş bölümü kısa tutulmalıdır. Söze, soru sorularak veya meşhur bir sözle başlanabilir.

Önemli fikirler dinleyicilere belli edilmeden tekrarlanır, bunlar kişisel, toplumsal olaylarla desteklenir; bu fikirlerle ilgili etkili örnekler verilir. Dinleyicilerin dikkatini uyanık tutacak cümleler metne ustalıkla yerleştirilmelidir.

2. İleri sürülecek, çözümlenecek konunun açıklanması: Konu açık, kesin, inandırıcı biçimde ortaya konur.

3. Konu veya tezle ilgili çeşitli görüşlerin açıklanması: Konu veya tez en ince ayrıntılarına kadar anlatılır.

4. Tanıtma, doğrulama, kanıtlama: Konu ile ilgili düşünceler ve bunların ispatına geçilen bölümdür.

5. Öze aykırı fikirlerin çürütülmesi: Karşıt düşünce ve fikirlerin eksikliği, yanlışlığı, belgelerle çürütülür.

6. Sonuç: Söylevin en önemli bölümüdür.

Söylevi bitirmek çok önemlidir. Söze son verilmeden önce konu özetlenmeli, "En son söylenen söz, en çok hatırlanan" olacağından bu söz dinleyicilerin kulaklarında uzun süre yankılanacak özellikte bir söz olmalıdır.

B. Yazma Tür ve Tekniklerini Uygulama

Söylev türü ile ilgili edindiğiniz bilgilerden de yararlanarak güncel bir konuda bir söylev metni yazınız. Söylev metninizi hazırlarken aşağıda belirtilenlere dikkat ediniz.

Söylev metninizi üzerinde söz söyleyebileceğiniz bir konuda hazırlayınız.

Yazacağınız metni planlayınız.

Söylev metninizi söylev türüne özgü yapı özelliklerine uygun olarak yazınız.

Metninizi birimlere, paragraflara, bölümlemelere giriş, gelişme ve sonuç aşamalarına uygun olarak yazınız.

Söylev metninizi iyi bir anlatımda bulunması gereken özelliklere dikkat ederek yazınız.

İyi bir anlatımın açıklık, akıcılık, duruluk ve yalınlık gibi özellikler taşıması gerektiğini hatırlayınız.

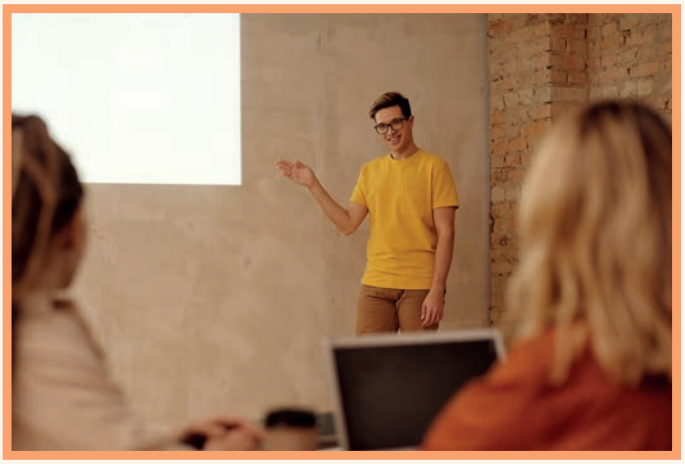
Söylev metninizi hazırlarken farklı cümle yapıları ve türleri kullanınız.

Söylev metninizi hazırlarken basit, birleşik, sıralı, bağlı, eksiltili, devrik, kurallı cümle, isim cümlesi ve fiil cümlesi şeklinde farklı cümle yapıları ve türleri kullanmanızın metne katkısı büyük olacaktır.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Yazma Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak yazdıklarınızı değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

A. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

İyi söylevleri, iyi hatipler sunar.

İyi bir hatip, kendisini dinleyenlerin ilgisini çekip onları düşündürebilmeli ve harekete geçirebilmelidir.

İyi bir hatip, söylevini hazırlayıp sunarken şunlara dikkat etmelidir:

1. Toplumun söylev sırasında kendisinden ne beklediğini bilmeli, kendisinden emin bir tavır sergilemelidir.
2. Dili, etkili ve güzel biçimde kullanmalı, cümlelerinin arasında sağlam bir anlam ve mantık bağı bulunmalıdır.
3. Bilinmeyen düşünce savunulamayacağından seçtiği konuda araştırma, inceleme yapmalı ve bu düşünceye inanmalıdır.
4. Düşüncelerini sıraya koymalı, söylev verirken aklına gelen bir düşünceyi plandaki yerine koyarak belirtmelidir.
5. Ses tonunu iyi ayarlamalı, ses tonunu konunun akışına göre değiştirmeli, kelimeleri tam ve doğru telaffuz etmelidir.
6. Jest ve mimiklere dikkat etmeli, jest ve mimikleri uyumlu olmalıdır.
7. Söylev metnini kâğıttan okumamalı, söylevi "konuşma" biçiminde sunmalıdır. Bu şekilde sunulan söylevler dinleyenleri daha çok etkileyecektir.

B. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Uygulama

Yazdığınız söylev metnini sınıf ortamında sununuz. Sunumunuza hazırlanırken aşağıda belirtilenlere dikkat ediniz.

Konuşma metninizi planlayınız.

Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlayınız.

Konuşmada beden dilinizi doğru ve etkili kullanınız.

Konuşma metninizin içeriğine ve hitap ettiğiniz kitleye uygun jest ve mimikler kullanmanız, dinleyici ile göz teması kurmanız, heyecanınızı kontrol etmeniz, dış görünümünüzü konuşma yapacağınız ortama göre ayarlamanız konuşmanızı daha etkili kılacaktır.

- Kitabınızın "Ekler" bölümünde yer alan "Sözlü İletişim (Konuşma) Öz Değerlendirme Formu"nu kullanarak konuşmanızı değerlendiriniz.

Ek sorulara ulaşmak için karekodu okutunuz.

7. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin başındaki kutucukların içine yargı doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ☐ Bir topluluğu heyecanlandırmak veya o topluluğa belirli bir düşünceyi aşılamak için yapılan konuşmalara "söylev" denir.
2. ☐ Söylev, birçok konuyla ilgili olabilir. Özellikle millî ve manevi konulardaki düşünceleri açıklamak için hazırlanır.
3. ☐ Söylev büyük kalabalıklara hitap etmek için sunulur.
4. ☐ Söylev metinlerinin de giriş ve gelişme bölümlerine ihtiyacı vardır.
5. ☐ Söylev, bir olayla ilgiliyse bu olayın toplum için önemi, söylevin sonuç bölümünde tekrar kesin bir dille vurgulanır.
6. ☐ Söylev metni hazırlanmadan söylev konusu her yönden incelenmeli ve konuyla ilgili araştırma yapılmalıdır.
7. ☐ Hatip, sözlerine önce kendisi inanmalı söylediği sözler önce kendisini heyecanlandırmalıdır.
8. ☐ Söylevin amacı bir tek cümlede verilmeye çalışılmalıdır.
9. ☐ Söyleve bir soru sorularak, bir şey gösterilerek, bilinen bir söz söylenerek başlanabilir.
10. ☐ İyi bir söylevin asıl niteliği, açık ve bütünlüklü oluşudur.
11. ☐ Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna ünlem işareti konur.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun ifadelerle doldurunuz.

1. Söylevi sunan kişiye ..... denir.
2. Söylev metni hazırlandıktan sonra ..... olarak prova edilmelidir.
3. Söylevin giriş bölümü ..... olmalıdır.
4. Söylevde en önemli bölüm ..... bölümüdür.
5. Söylev ..... edebiyatlarında çok eski ve önemli bir türdür.
6. İkinci Meşrutiyet'le edebiyatımızda görülmeye başlanan söylev türünün ilk başarılı örnekleri .... verilmiştir.
7. Halide Edip Adıvar ..... söylev türünde başarılı örnekler vermiştir.
8. Gazi Mustafa Kemal ..... tarihinde okumuş olduğu Nutuk'ta, söylev türünün gerektirdiği tüm incelikleri yerine getirmiştir.
9. Yargılama sürecinde savunmak ya da suçlamak amacıyla yapılan savunma ve iddianameler .... söylev türünün örneğidir.
10. En yaygın söylev türü ..... söylevdir. Bunlar politik amaçlıdır.
11. Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden sonra kullanılabileceği gibi ..... sonunda da kullanılabilir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1, 2, 3, 4 ve 5. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Gözünüzü açınız, ibret alınız. Bizim hani senelerden beri kanımızı, iliğimizi kurutan dahilî meseleler yok mu, Havran meselesi, Yemen meselesi, Şam meselesi, Arnavutluk meselesi, bilmem ne meselesi... Bunların hepsi, düşman parmağıyla çıkarılmış meselelerdir. Onlar öyle olduğu gibi, bugünkü Adapazarı, Düzce, Yozgat, Bozkır, Biga, Gönen, Konya isyanları da hep o mel'un düşmanların işidir. Artık kime hizmet ettiğimizi, kimin hesabına biribirimizin gırtlağına sarıldığımızı anlatmak zamanı zannediyorum ki gelmiştir. Allah rızası için aklımızı başımıza toplayalım. Çünkü böyle, düşman hesabına çalışarak, elimizde kalan şu bir avuç toprağı da verecek olursak, çekilip gitmek için arka tarafta bir karış yerimiz yoktur. Şimdiye kadar düşmana kaptırdığımız koca koca memleketlerin halkı hicret edecek yer bulabilmişlerdi. Neuzübillah, biz öyle âkıbete mahkûm olursak, başımızı sokacak bir delik bulamayız.

***Nasrullah Camii'ndeki Vaaz,* 19 Kasım 1920**
Mehmet Âkif ERSOY
Dünyayı Sarsan Konuşmalar

1. Bu parçada söylev türünün aşağıda verilen özelliklerinden hangisi yoktur?

A) Etkili bir giriş yapma
B) Konuyu açık, kesin, inandırıcı biçimde ortaya koyma
C) İleri sürülen teze uygun bir ana düşünceyi ortaya koyma
D) Karşıt düşünce ve tezlere yer verme
E) Düşünceleri destekleyen bilgilere yer verme

2. Bu parçadan, Mehmet Âkif Ersoy'un hatipliğiyle ilgili aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

A) Toplum psikolojisini çok iyi bilmektedir.
B) Konuşacağı konuya iyi hazırlanmıştır.
C) Zengin bir kelime hazinesine sahiptir.
D) Topluluklara yön verebilecek bir üsluba sahiptir.
E) Konuşma metnine sadık kalmaktadır.

3. Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisi Mehmet Âkif Ersoy'un kendisini dinleyenleri uyarmaya çalıştığı konulardan biri değildir?

A) İşgal altındaki toprakları geri almak
B) Düşmana toprak kaptırmamak için çalışmak
C) Düşmanı iç işlerimize karıştırmamak
D) Düşmana hizmet etmemek
E) Gerçekleri görüp vatanın kurtuluşunda bir ve beraber olarak hareket etmek

4. Bu parçada aşağıdaki anlatım tekniklerinden hangisine yer verilmemiştir?

A) Açıklama
B) Karşılaştırma
C) Somutlama
D) Örnekleme
E) Tanık gösterme

5. Aslına uygun olarak alınan bu metinde geçen aşağıdaki kelimelerden hangisinin yazımı yanlıştır?

A) Dahilî
B) Hicret
C) İbret
D) Mahkûm
E) Mel'un

6. Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada, bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur ve rahat içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlâtlarını savaşa gönderen Analar! Göz yaşlarınızı dindiriniz. Evlâtlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindeler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlâtlarımız olmuşlardır.

Mustafa Kemal ATATÜRK
Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri

Bu parçayla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Söylevin giriş bölümünden alınmıştır.
B) Konuyla ilgili bir belirlemede bulunulmuştur.
C) İki ayrı kesime hitap edilerek barışa verilen önem dile getirilmiştir.
D) Söz söylenen konuyla ilgili görüş bildirilmiştir.
E) Öyküleyici anlatım biçimi kullanılmıştır.

7 ve 8. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

Hanımlar,
Bu kadar acıdan sonra, bu kadar ayrılıktan sonra yan yana çektiğimiz bu kadar hasretten sonra, kurtuluş günleri geldi. Siz, bu kurtuluş günlerini bize kazandıran aziz şehitlerin, gazilerin anaları, arkadaşları, kız kardeşleri! Artık sevinin, sevinmek hakkınızdır; bayram edin, en büyük bayrama erdiniz, büyük bayramınız mübarek olsun.
Anadolu Kadınları,
Bu gaza diyarında, bin seneden beri, ateş ve cenk yerlerine oğullarını koşturan Anadolu kadınları; bin senedir oğulları daima uzak yerlerde ölen, yetiştirdikleri oğullarının mezarları nerededir bilmeyen Anadolu kadınları! Kurtuluş günleri, kavuşma günleri geldi. Sevinin, bayram edin.

Hamdullah Suphi TANRIÖVER
haz.: M. N. SEPETÇİOĞLU

7. Bu parçayla ilgili aşağıdakilerden hangisi kesin olarak söylenemez?

A) Coşkun bir anlatımı vardır.
B) Bir kutlama ile ilgili söylenmiştir.
C) Hitap edilen, Anadolu kadınlarıdır.
D) Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamaları amacıyla söylenmiştir.
E) Emir kipiyle kurulan cümleler kullanılmıştır.

8. Bu metinde hangi tür söylev özelliği görülmektedir?

A) Siyasi söylev
B) Dinî söylev
C) Askerî söylev
D) Hukuki söylev
E) Akademik söylev

9 ve 10. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplayınız.

(I) Hanımlar, bugün elimizde top, tüfek denilen âlet yok, fakat ondan büyük, ondan kuvvetli bir silâhımız var: Hak ve Allah var. (II) Top ve tüfek düşer. (III) Hak ve Allah bâkîdir. (IV) Topun yüzüne tükürecek kadar evlâtlar, analar, kalbimizde aşk ve iman, milliyet duygusu var. (V) Biz, dünyada millet sınıfına lâyık millet olduğumuzu erkek, kadın, hattâ çocuklarımıza kadar ispat ettik.

***Fatih Nutku,* 19 Mayıs 1919**
Halide Edip ADIVAR
Dünyayı Sarsan Konuşmalar

9. Aslına uygun olarak alınan bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde yazım veya noktalama yanlışı yapılmamıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Bu parçanın anlatımı ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Hitap cümlelerine yer verilmiştir.
B) Karşılaştırma cümlelerine yer verilmiştir.
C) Tanımlama cümlesine yer verilmiştir.
D) Açıklayıcı anlatım biçiminden yararlanılmıştır.
E) Öznel yargılara yer verilmiştir.

EKLER

Ek: 1

OKUMA (METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, okuma becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyunuz, size uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Şiirde ahengi sağlayan özellikleri belirlerim.			
2. Şiirin nazım biçimini ve nazım türünü belirlerim.			
3. Şiirdeki mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyerek bunların anlama katkısını değerlendiririm.			
4. Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi veya varlık arasındaki ilişkiyi belirlerim.			
5. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını belirlerim.			
6. Metnin türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönem ile ilişkisini belirlerim.			
7. Metnin tema ve konusunu belirlerim.			
8. Metindeki çatışmaları belirlerim.			
9. Metnin olay örgüsünü belirlerim.			
10. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirlerim.			
11. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirlerim.			
12. Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirlerim.			
13. Metindeki anlatım biçimleri, teknikleri ve bunların işlevlerini belirlerim.			
14. Metnin üslup özelliklerini belirlerim.			
15. Metinde millî, manevi, evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik öğeleri belirlerim.			
16. Metinde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının veya anlayışlarının yansımalarını değerlendiririm.			
17. Metni yorumlarım.			
18. Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi değerlendiririm.			
19. Metnin dil, üslup ve anlatım veya sunum özelliklerini belirlerim.			
20. Metinde ortaya konan bilgi ve yorumları ayırt ederim.			
21. Metinde yazarın bakış açısını ayırt ederim.			
22. Metni başka metinlerle karşılaştırırım.			

Ek: 2

YAZMA ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, yazma becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyunuz, size uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Farklı türlerde metinler yazarım.			
2. Yazacağım metnin türüne göre konu, tema, ana düşünce, amaç ve hedef kitleyi belirlerim.			
3. Yazma konusuyla ilgili hazırlık yaparım.			
4. Yazacağım metni planlarım.			
5. Metin türüne özgü yapı özelliklerine uygun yazarım.			
6. Metin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazarım.			
7. İyi bir anlatımda bulunması gereken özelliklere dikkat ederek yazarım.			
8. Farklı cümle yapılarını ve türlerini kullanırım.			
9. Görsel ve işitsel unsurları doğru ve etkili kullanırım.			
10. Yazdığım metni dil ve ifade yönünden gözden geçiririm.			
11. Yazdığım metni yazım ve noktalama yönünden gözden geçiririm.			
12. Ürettiğim ve paylaştığım metinlerin sorumluluğunu üstlenirim.			
13. Yazdığım metni başkalarıyla paylaşırım.			

Ek: 3

SÖZLÜ İLETİŞİM (KONUŞMA) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, konuşma becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyunuz, size uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

	Evet	Kısmen	Hayır
1. İletişim sürecini oluşturan ögeleri ve iletişimde dilin önemini belirlerim.			
2. Konuşmanın konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirlerim.			
3. Konuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yaparım.			
4. Konuşma metnini planlarım.			
5. Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlarım.			
6. Konuşmamda yararlanacağım görsel ve işitsel araçları hazırlarım.			
7. Konuşmama uygun sunu hazırlarım.			
8. Konuşma provası yaparım.			
9. Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşurum.			
10. Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınırım.			
11. Konuşmamda beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanırım.			
12. Konuşmama etkili bir başlangıç yaparım.			
13. Konuşmamın içeriğini zenginleştiririm.			
14. Konuşmamda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmamı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanırım.			
15. Konuşmamı etkili bir biçimde sonlandırırım.			
16. Konuşmamda süreyi verimli kullanırım.			
17. Konuşmamda teknolojik araçları etkili biçimde kullanırım.			

Ek: 4

SÖZLÜ İLETİŞİM (DİNLEME) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, dinleme becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyunuz, size uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

	Evet	Kısmen	Hayır
1. Amacına uygun dinleme tekniklerini kullanırım.			
2. Dinlediğim konuşmanın konu ve ana düşüncesini tespit ederim.			
3. Dinlediğim konuşmada konu akışını takip ederim.			
4. Dinlediğim konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirlerim.			
5. Dinlediklerimi özetlerim.			
6. Dinlediklerimi ön bilgilerimle karşılaştırırım.			
7. Dinlediğim konuşmanın tutarlılığını sorgularım.			
8. Dinlediğim konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgularım.			

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE

A. **1.** D, **2.** Y, **3.** D, **4.** D, **5.** Y, **6.** Y, **7.** D, **8.** D, **9.** D, **10.** D, **11.** Y, **12.** D

B. **1.** Şeyhülislâm Esat Efendi, **2.** Kamusi Türkî, **3.** ön sözü, **4.** verebilir., **5.** dillerin tarihî süreç içerisindeki değişimini, **6.** insandır., **7.** psikoloji, **8.** yan anlamdır., **9.** ayrılmaz., **10.** üç nokta

C. **1.** E, **2.** B, **3.** C, **4.** A, **5.** A, **6.** E, **7.** D, **8.** D, **9.** E

2. ÜNİTE

A. **1.** D, **2.** D, **3.** D, **4.** D, **5.** D, **6.** D, **7.** D, **8.** Y, **9.** Y, **10.** Y, **11.** Y, **12.** Y

B. **1.** anlatmaya, **2.** olay örgüsü, mekân, zaman - kişilerdir., **3.** anlatıcıya, **4.** kahraman anlatıcı, **5.** farklıdır., **6.** İç konuşma, **7.** noktalama işaretleri, **8.** Cumhuriyet, **9.** virgül, **10.** iyelik - hâl

C. **1.** B, **2.** C, **3.** A, **4.** E, **5.** A, **6.** D, **7.** A, **8.** A, **9.** B, **10.** D, **11.** B, **12.** E, **13.** D, **14.** B, **15.** B, **16.** A

3. ÜNİTE

A. **1.** D, **2.** D, **3.** Y, **4.** Y, **5.** Y, **6.** D, **7.** D, **8.** D, **9.** D, **10.** D, **11.** D, **12.** Y, **13.** D, **14.** D

B. **1.** konuşma diline, **2.** Anadolu coğrafyası, Anadolu insanının erdemleri, **3.** Millî Edebiyat anlayışını yansıtan, **4.** sembolizm, **5.** biçiminde, **6.** toplumsal konuları, **7.** Arif Nihat Asya, **8.** Necip Fazıl Kısakürek, **9.** saf şiir, **10.** dinî değerleri, geleneğe duyarlığı ve metafizik, **11.** dinî değerleri, geleneğe duyarlığı ve mezafizik anlayışı öne çıkaran, **12.** 1960 sonrası toplumcu eğilimleri yansıtan, **13.** geleneksel şiir birikimidir., **14.** halk şiiri temsilcileridir., **15.** sürrealizmdir., **16.** Dadaizm, **17.** açık anlaşılır bir, **18.** Birinci Yeniciler, **19.** tüm şiir geleneğini, **20.** bitişik, **21.** bitişik

C. **1.** D, **2.** E, **3.** D, **4.** E, **5.** C, **6.** B, **7.** E, **8.** D, **9.** A, **10.** A, **11.** E, **12.** D, **13.** E, **14.** E, **15.** D, **16.** E, **17.** A, **18.** E, **19.** B

4. ÜNİTE

A. **1.** D, **2.** D, **3.** D, **4.** D, **5.** D, **6.** D, **7.** Y, **8.** Y, **9.** D, **10.** D, **11.** D, **12.** D

B. **1.** postmodern, **2.** hayalle gerçeğin iç içe aktarılabiliyor oluşudur., **3.** Yazar-anlatıcı **4.** pastişte, **5.** parodi, **6.** ironiye, **7.** iç konuşmada, **8.** düzensiz, **9.** roman kahramanını daha iyi tanıtabilmektir., **10.** Yazı masasının başı, balo salonu, akdeniz kıyıları, eski İstanbul ve eski roman mekânları **11.** verilen bilgiden emin olunmadığını

C. **1.** A, **2.** D, **3.** E, **4.** B, **5.** E, **6.** A, **7.** E, **8.** A, **9.** E, **10.** A, **11.** B, **12.** C, **13.** A, **14.** E, **15.** D

5. ÜNİTE

A. **1.** D, **2.** D, **3.** Y, **4.** D, **5.** D, **6.** D, **7.** D, **8.** D, **9.** Y, **10.** D

B. **1.** trajedidir., **2.** Haldun Taner'in, **3.** Tiyatro türü, **4.** konuşturulur., **5.** Olay, **6.** çatışma, **7.** Seyirci, **8.** efekt, **9.** Güngör Dilmen'in, **10.** 1960'lı

C. **1.** B, **2.** A, **3.** E, **4.** E, **5.** A, **6.** E, **7.** B, **8.** E, **9.** B, **10.** E, **11.** A

6. ÜNİTE

A. **1.** D, **2.** D, **3.** Y, **4.** D, **5.** D, **6.** D, **7.** D, **8.** Y, **9.** Y, **10.** D

B. **1.** deneme, **2.** sınırsızdır, **3.** Deneme, **4.** içtenlikten, **5.** kültür birikimi, **6.** kalem tecrübesi, **7.** açık, anlaşılır biçimde, **8.** Deneme, **9.** farklı açılardan, **10.** iki nokta

C. **1.** E, **2.** A, **3.** E, **4.** E, **5.** A, **6.** D, **7.** D, **8.** B, **9.** D, **10.** D, **11.** A, **12.** C

7. ÜNİTE

A. **1.** D, **2.** D, **3.** D, **4.** D, **5.** D, **6.** D, **7.** D, **8.** D, **9.** D, **10.** D, **11.** D

B. **1.** hatip, **2.** sesli, **3.** çok etkili, **4.** sonuç, **5.** Batı ve Arap, **6.** Orhon Yazıtları'nda, **7.** siyasi, **8.** TBMM'de 15-20 Ekim 1927, **9.** hukuki, **10.** siyasi, **11.** cümle

C. **1.** D, **2.** E, **3.** A, **4.** E, **5.** E, **6.** E, **7.** D, **8.** A, **9.** B, **10.** C

TERİMLER VE KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ

– A –

alegori: 1. Bir görüntü, bir yaşantı veya bir davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için göz önünde canlandırıp dile getirme, yerine koyma. 2. Bir sanat eserindeki ögelerin gerçek hayattan bir şeyleri temsil etmesi durumu.

aliterasyon: Şiir veya nesirde ahenk sağlamak için söz başlarında veya ortalarında aynı ünsüzlerin veya aynı hecelerin tekrarlanması.

anlatıcı: Bir anlatıda anlatılanları, durumları öyküleyen kişi.

anlatım: Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazıyla bildirme.

asonans: Şiirde aynı ünlü harflerin tekrarlanmasıyla sağlanan uyum.

– B –

bağlam: Bir dil birimini çevreleyen ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim.

bakış açısı: Bir olay, konu veya düşünce incelenirken izlenen belirli yön, görüş açısı, açılım.

bilinç akışı tekniği: Roman, hikâye gibi kurmaca türlerde insanı, düşüncelerinin dümdüz akışı içinde değil; rüyaları, izlenimleri, iç dünyası ve bilinçaltıyla yansıtmak için başvurulan yol.

biyografi: Öz geçmiş.

– Ç –

çağrışım: 1. Bir düşünce, görüntü vb.nin bir başkasını hatırlatması. 2. Davranışlar, düşünceler ve kavramlar arasında yer ve zaman birliğinin etkisiyle kurulan bağlantılar sonucu, bilinç alanına bunlardan biri girdiğinde ötekini de bilince çekmesi olayı, tedai.

çatışma: Roman ve hikâyede farklı düşünce ve hayat tarzından dolayı meydana gelen anlaşmazlık durumları.

– D –

Dadaizm: Fransız edebiyatında XX. yy. başlarında gelişen bir akım.

diğerkâmlık: Kişisel yarar gözetmeksizin başkasına yararlı olmaya çalışma.

diyalog: Karşılıklı konuşma.

dramatik örgü: Tiyatro eserlerindeki olay örgüsü.

dramaturg: Sahnelenecek oyunu seçmek, oyunların sahnelenmesi işine yardım etmek, oyuncu seçmede, malzemelerin hazırlanmasında danışmanlık yapmak gibi görevleri bulunan kimse.

– E –

efekt: Radyo ve televizyon yayınlarında, tiyatro oyunlarında veya film seslendirmelerinde, hareketleri izlemesi gereken seslerin doğal kaynakların dışında, optik, mekanik, kimyasal yöntemlerle gerçekleştirilmesi.

– F –

fütürizm: Gelecekçilik.

– G –

gelenek: Edebiyatta, aynı dönemde yaşayan şair ve yazarların benzer temalarda ve konularda ortak bir algı ve anlayış ile hareket etmeleri.

geriye dönüş: Roman, hikâye, sinema gibi türlerde olayların zaman sırasını bozarak geçmiş bir zamana ya da olaya dönme yolu.

– H –

hamasi: 1. Yiğitlerden ve yiğitliklerden söz eden (destan, şiir). 2. Dinleyenleri etkilemek veya heyecanlandırmak için abartılı (anlatım).

– İ –

iç çözümleme: Anlatıcının araya girerek kahramanın duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarması.

iç konuşma: Roman, hikâye gibi kurmaca eserlerde kişilerin içinden geçen düşüncelerin aktarımı.

iktibas: Başka bir yerden olduğu gibi aktarılarak tırnak içinde verilen söz, tümce ya da parça, alıntı.

imge: Bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayalî görüntüsü ya da bir uyarı aracı olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olay.

ironi: 1. Gülmece. 2. Söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme.

– K –

kafiye örgüsü: Bir şiirde mısra sonlarındaki ses benzerliklerinin yani kafiyelerin çizgilerle ve alfabetik sıraya uygun olarak düzenlenmesi.

karakter: Anlatmaya bağlı metinlerde toplumsal bir tabakayı değil de sadece bireyi temsil eden.

kıssa: Ders çıkarılması gereken anlatı, olay.

kolaj: Bir konuda farklı yazar, şair ya da kaynaklardan alıntıların bir araya getirilerek metne yansıtılması.

– L –

lirik şiir: Kişinin içten gelen duygularını coşkulu bir dille anlattığı şiir türü.

– M –

mecaz: Bir ilgi ve benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz.

mecazımürsel: Benzetme amacı güdülmeden bir sözün başka bir söz yerine kullanılması sanatı.

metinler arasılık: Edebiyat biliminde "anıştırma" terimiyle karşılanan metinler arasılık, en genel hâliyle, yazarın "bir resme, bir müzik parçasına, bilime, siyasete, dine, kısacası yazınsal metnin alanında yer almayan her şeye" yönelik olarak yaptığı dolaylı iktibas.

modernizm: Çağdaşlaşma akımı.

monolog: Bir oyunda, kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma.

– O –

olay örgüsü: Anlatmaya dayalı edebî metinlerde, gündelik hayatta yaşanabilecek durumların kurguya dayalı düzenlemesi.

– Ö –

öğretici metin: Öğretme, bilgilendirme amacıyla oluşturulan metin.

örnekleme: Sözlü ve yazılı anlatımda öne sürülen bir görüş ya da düşünceyi açıklamak, kanıtlamak ya da geliştirmek için başvurulan düşünceyi geliştirme yollarından biri.

– P –

parodi: Kendinden önce ortaya konmuş bir metni hareket noktası alma.

pastiş: Roman içerisinde şiir, mektup, destan, masal gibi metin türlerinin söyleyiş ve biçim özelliklerini kullanarak benzerini yazma.

perde: Tiyatro eserlerinde oyunun belli başlı bölümlerine verilen isim.

psikanaliz: Freud'un geliştirdiği, insanın uyumlu ya da uyumsuz davranışlarının kaynağı sayılan bilinçaltı çatışma ve güdüleri araştırıp bilince çıkararak davranış sorunlarını çözme yöntemi.

– R –

replik: Oyuncunun, sözü karşısındakine bırakırken söyleyeceği son söz.

retorik: 1. Söz söyleme sanatı. 2. Söz sanatlarını konu alan bilgi dalı.

ritim: Şiirde hecelerin vurgu, uzunluk, yükseklik gibi ses özelliklerinin, durakların düzenli biçimde yinelenmesinden doğan ses uyumu.

– S –

serbest nazım: Birim, ölçü ve kafiye kurallarına bağlı olmayan nazım şekli.

söyleyici: Şiirde konuşan kurgusal kişilik/varlık.

sürrealizm: Düşünce ve duyguların aklın denetimine girmesine karşı çıkan edebiyat akımı. Gerçeküstücülük.

– T –

tasavvuf: Allah'ın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefî akım.

temel çatışma: Anlatıma dayalı edebî metinlerde gerilimi sağlayan, olayların dayandığı asıl unsur.

tenasüp: Birbiriyle ilgili söz veya kavramların dizelerde toplanması sanatı.

tip: Anlatmaya bağlı metinlerde olayın merkezinde bulunan ait olduğu toplumsal sınıfın özelliklerini taşıyan, kişi.

tutarlılık: Bir metni oluşturan paragraftaki cümlelerin aynı anlam ve biçim etrafında gösterdiği bütünlük. Cümlelerin belli bir plan etrafında bir araya getirilmeleri ve aynı düşünceyi işlemeleri.

– U –

uyak: Şiirde dizelerin sonunda tekrarlanan veya aynı ahengi veren heceler veya aynı görevde olmayan ancak benzeşen sesler, kafiye.

– Ü –

üstkurmaca: Postmodern edebî eserlerde yer alan gerçekle kurmaca arasındaki ilişkileri ve gelgitleri sorgulayan, sürekli ve amaçlı bir biçimde anlatının bir kurmaca olduğuna dikkat çeken kurmaca türü.

– Z –

zihniyet: Edebiyatta kullanıldığında, bir edebî eserde bulunan görüş ve düşünüş biçimini ifade eden kavram.

KAYNAKÇA

Akalın, L. S. (1980). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akbal, O. (2011). *Yazmak Yaşamak*. İstanbul: Kitaş Yayınları.

Akengin, Y. (1987). *Eski Çarıklar-Aile Bağları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Akın, G. (2003). *Uzak Bir Kıyıda*. İstanbul: YKY.

Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aktaş, Ş.-Gündüz, O. (2008). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Aktunç, H. (1996). *Hikâyeler I/Toplu Eserler I*. İstanbul: İyi Şeyler Yayıncılık.

Alangu, T. (1965). *Cumhuriyet Sonra Hikâye ve Roman I, II, III*. İstanbul: İstanbul Matbaası Yayınları.

Alatlı, A. (2024). *Rüya-Schrödinger'in-Kedisi-II. Kitap*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Anar, İ. O. (2013). *Puslu Kıtalar Atlası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

And, M. (1973). *50 Yılın Türk Tiyatrosu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Anday, M. C. (1997). *Rahatı Kaçan Ağaç*. İstanbul: Adam Yayınları.

Andric, İ. (2017). *Drina Köprüsü*. (Çev.: H. Â. Ediz, N. Müstakimoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.

Asya, A. N. (2005). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Âşık Veysel (2001). *Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Ataç, N. (2000). *Günlerin Getirdiği Sözden Söze*. İstanbul: YKY.

Atatürk, K. (1997). *Nutuk*. Cilt I. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Atatürk Devri Türk Edebiyatı II (1982). (Haz.: M. Kaplan ve diğerleri). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Atay, O. (2000). *Korkuyu Beklerken*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Atılgan, Y. (2000). *Aylak Adam*. İstanbul: YKY.

Atlansoy, H. (1998). *Kaçak Yolcu*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Aytaç, G. (2009). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.

Aytmatov, C. (2005). *Elveda Gülsarı*. (Çev.: T. Alangu). Ankara: Elips Yayınları.

Aytmatov, C. (2008). *Selvi Boylum Al Yazmalım*. Ankara: Elips Yayınları.

Ayverdi, S. (1977). *Batmayan Gün*. İstanbul: Damla Yayınevi.

Banarlı, N. S. (2014). *Türkçenin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Berfe, S. (1985). *Ufkun Dışında*. İstanbul: De Yayınevi.

Berk, İ. (2014). *Poetika*. İstanbul: YKY.

Beyatlı, Y. K. (1989). *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul: MEB Yayınları.

Bayazıt, E. (2013). *Şiirler*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Bilginer, R. (1997). *Sarı Naciye*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Buğra, T. (2019). *Osmancık*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Cansever, E. (1990). *Şairin Seyir Defteri*. İstanbul: Adam Yayınları.

Cebeci, D. (2016). *Türkiyem*. Ankara: Panama Yayıncılık.

Cüceloğlu, D. (2013). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağdaş Fransız Şiiri (1959). (Haz.: A. Necdet). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Çetişli, İ. (2011). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Dağlarca, F. H. (1988). *Üç Şehitler Destanı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Deniz, K.-Y. Doğan., B. Uysal., M. Altunbay. (2018). *Alemdar Yalçın Armağanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Devellioğlu, F. (1990). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügât*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Dilmen, G. (2016). *Toplu Oyunları 1.* İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları

Edgü, F. (2016). *Doğu Öyküleri*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Enginün, İ. (1998). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
Ergülen, H. (2016). *Aşk Şiirleri Antolojisi*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
Eyuboğlu, S. (1997). *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*. İstanbul: Cem Yayınevi.
Fuzûlî (2004). (Haz.: N. Hacıeminoğlu). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
Güzel Yazılar Denemeler (2014). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Güzel Yazılar Kısa Oyunlar (2014). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Halk Şiiri Antolojisi (1969). (Haz.: E. C. Güney). İstanbul: Varlık Yayınları.
Horozcu, O. R. (2018). *Bütün Şiirleri II*. İstanbul: YKY.
İlhan, A. (2020). *Ben Sana Mecburum*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Kabaklı, A. (2008). *Türk Edebiyatı IV*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
Kanık, O. V. (1998). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Adam Yayınları.
Kaplan, M. (1980). *Şiir Tahlilleri II: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
Kaplan, M. (2016). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
Karaalioğlu, S. K. (1975). *Sözlü - Yazılı Kompozisyon Konuşmak ve Yazmak Sanatı*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevi.
Karabulut, R. (2014). *252 Yazardan Minimal Öyküler*. İstanbul: Aylak Adam Yayınları.
Karakoç, S. (2016). *Gün Doğmadan Şiirler*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
Kemal, Y. (2018). *Baldaki Tuz*. (Haz.: A. Kabacalı). İstanbul: YKY.
Kısakürek, N. F. (2013). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
Kocatürk, U. (2007). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
Kutlu, M. (2011). *Yokuşa Akan Sular*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
Meriç, C. (2016). *Mağaradakiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
Meriç, C. (2016). *Bu Ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları.
Meriç, N. (2005). *Toplu Öyküler II*. İstanbul: YKY.
Miyasoğlu, M. (1988). *Haldun Taner*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
Montaigne (2003). *Denemeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Muallimoğlu, N. (2016). *Dünyayı Sarsan Konuşmalar*. İstanbul: Avcıol Yayınları.
Nâzım Hikmet (2002). *Kuvâyı Milliye*. İstanbul: YKY.
Necatigil, B. (2015). *Sevgilerde*. İstanbul: Can Yayınları.
Oflazoğlu, A. T. (1979). *Genç Osman*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
Okay, O. (2011). *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
Önertoy, O. (1984). *Türk Roman ve Öyküsü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
Özakman, T. (2002). *Toplu Oyunlar 1*. İstanbul: Tem Yayıncılık.
Özçelebi, B. (2003). *Cumhuriyet Dönemi Edebî Eleştiri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
Özdemir, E. (1986). *Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
Özdenören, R. (2014). *Denize Açılan Kapı.* İstanbul: İz Yayıncılık.
Özel, İ. (2018). *Erbain*. İstanbul: TİYO.
Öztelli, C. (1952). *Karacaoğlan*. İstanbul: Varlık Yayınları.
Pamuk, O. (2016). *Kara Kitap*. İstanbul: YKY.
Safa, P. (1987). *Fatih-Harbiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
Selimoğlu, Z. (1975). *Karaya Vurdu Deniz*. İstanbul: Cem Yayınevi.
Selimoviç, M. (2011). *Derviş ve Ölüm*. (Çev.: M. Kıratlı). İstanbul: Timaş Yayınları.
Sepetçioğlu, M. N. (1971). *Seçmeler*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
Sepetçioğlu, M. N. (2015). *Menevşeler Ölmemeli*. İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Sevim, A. (2014). *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
Süreya, C. (1995). *Sevda Sözleri*. İstanbul: YKY.
Tahir, K. (2005). *Devlet Ana*. İstanbul: İthaki Yayınları.
Taner, H. (2015). *Keşanlı Ali Destanı*. İstanbul: YKY.
Tanpınar, A. H. (2016). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
Tarancı, C. S. (2009). *Otuzbeş Yaş*. İstanbul: Can Yayınları.
Tekin, T. (2014). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Timuroğlu, V. (1980). *Ahmet Kutsi Tecer*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Tosuner, N. (2007). *Yakamoz Avına Çıkmak*. İstanbul: Kanat Kitap
Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayı II (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı IV (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıflar). Ankara: MEB, 2018.
Türkçe Sözlük (2023). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Umran, S. (2001). *Kış Bayramı*. İstanbul: Si Yayınları.
Uyar, T. (2019). *Büyük Saat*. Ankara: YKY.
Yaman, E. (2012). *Konuşma Sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
Yazım Kılavuzu (2023). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Zarifoğlu, C. (2016). *Korku ve Yakarış*. İstanbul: Beyan Yayınları.
Zweig, S. (2017). *İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar*. (Çev.: T. Koçaş). Ankara: Panama Yayınları.
Kaynakça atıf sistemi, APA 6.0 yazım kuralları ve kaynak gösterme biçimine göre düzenlenmiştir.

ELEKTRONİK İÇERİK KAYNAKÇASI

Abasıyanık, S. F. (2006). *Alemdağ'da Var Bir Yılan*. İstanbul: YKY.
Ali, S. (2015). *Değirmen*. İstanbul: YKY.
Aytmatov, C. (2015). *Toprak Ana*. (Çev.: R. Özdek). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
Başkut, C. F. (2014). *Hacı Kaptan, Buzlar Çözülmeden*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
Bayraktar, M. (1991). *Yunus Emre ve Aşk Felsefesi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Buğra, T. (1982). *Osmancık*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
Eyuboğlu, S. (1997). *Sanat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler*. (Haz.:: A. Erhat). İstanbul: Cem Yayınevi.
Güzel Yazılar Kısa Oyunlar (2014). (Haz.: İ. Parlatır ve diğerleri). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Karabulut, R. (2014). *252 Yazardan Minimal Öyküler*. İstanbul: Aylak Adam Yayınları.
Montaigne (2003). *Denemeler*. (Çev.: S. Eyuboğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
Sazyek, H. (2016). *Avuçlarıma Sığmıyor Yıldızlar*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
Timuroğlu, V. (1980). *Ahmet Kutsi Tecer*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

GÖRSEL VE GENEL AĞ KAYNAKÇASI

Görsel ve Genel Ağ Kaynakçasına ulaşmak için karekodu okutunuz.

25°D
30°D
35°D
40°D
45°D
40°K
35°K
ROMANYA
Bükreş
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
HAZAR DENİZİ
Sofya
BULGARİSTAN
K A R A D E N İ Z
GÜRCİSTAN
YUNANİSTAN
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
İstanbul
Sinop
Bartın
Zonguldak
Kastamonu
Samsun
Tiflis
ACARA Ö.C.
Artvin
Ardahan
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
Kars
Erivan
Rize
Trabzon
Ordu
Giresun
Gümüşhane
Bayburt
Erzincan
Erzurum
Ağrı
Iğdır
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
Tunceli
Bingöl
Muş
Van
Bitlis
Elâzığ
Malatya
Diyarbakır
Siirt
Batman
Şırnak
Hakkâri
Mardin
Şanlıurfa
Adıyaman
Gaziantep
Kilis
Osmaniye
Adana
Hatay
Mersin
Kahramanmaraş
Sivas
Yozgat
Çorum
Amasya
Tokat
Çankırı
Karabük
Düzce
Bolu
Sakarya
Kocaeli
Yalova
Bursa
Bilecik
Ankara
Kırıkkale
Kırşehir
Nevşehir
Kayseri
Aksaray
Konya
Niğde
Karaman
Eskişehir
Afyonkarahisar
Kütahya
Uşak
Manisa
İzmir
Aydın
Denizli
Isparta
Burdur
Muğla
Antalya
Balıkesir
Çanakkale
Gökçeada
Bozcaada
MARMARA DENİZİ
EGE DENİZİ
Atina
Tuna N.
Meriç N.
Büyük Menderes N.
Küçük Menderes N.
Gediz N.
Bakırçay N.
Sakarya N.
Kızılırmak N.
Yeşilırmak N.
Çoruh N.
Kura N.
Aras N.
Fırat N.
Dicle N.
Göksu N.
Seyhan N.
Ceyhan N.
Tuz Gölü
Van Gölü
Urumiye Gölü
İ R A N
S U R İ Y E
I R A K
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
Erenköy
Lefkoşa
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
LÜBNAN
Beyrut
Şam
Bağdat
A K D E N İ Z
L İ B Y A
M I S I R
Tel Aviv
FİLİSTİN
Batı Şeria
Doğu Kudüs
FİLİSTİN
Gazze Şeridi
İSRAİL
Süveyş K.
Nil N.
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elâzığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400
km
Harita Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1.000 1.500 2.000 km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İSV
KARADAĞ KRD
KOSOVA KSV
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SRB
TÜRKİYE
RUSYA FEDERASYONU
KAZAKİSTAN
ÖZBEKİSTAN
TÜRKMENİSTAN
KIRGIZISTAN
TACİKİSTAN
AFGANİSTAN
İRAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
TUVA C.
SAHA (YAKUT) C.
AZERBAYCAN
GÜRCİSTAN
SURİYE
IRAK
SUUDİ ARABİSTAN
YEMEN
UMMAN
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
KATAR
BANGLADEŞ
Karadeniz
Akdeniz
Hazar Denizi
Kızıldeniz
Umman Denizi
Yemen Denizi
Ohotsk Denizi
Bering Denizi
Kara Denizi
Barents Denizi
Norveç Denizi
Kuzey Denizi
Baltık Denizi
Manş Denizi
Moskova
Astana
Bişkek
Taşkent
Aşkabat
Kabil
Tahran
Ankara
Yeni Delhi
Pekin
Ulanbator
Dakka
Riyad
Sana
Beyrut
Şam
Amman
Bağdat
Kuveyt
Doha
Abu Dabi
Muskat
Trablus
Lefkoşa KKTC
Lefkoşa GKRY
Cezayir
Tunus
Libya
Mısır
Nijer
Çad
Sudan
Fas
İspanya
Portekiz
Fransa
Almanya
İtalya
Polonya
Belarus
Ukrayna
Moldova
İsveç
Finlandiya
Norveç
İzlanda
Danimarka
Hollanda
Belçika
Lüksemburg
İsviçre
Avusturya
Macaristan
Slovakya
Çekya
Romanya
Bulgaristan
Yunanistan
Sırbistan
Bosna-Hersek
Hırvatistan
Slovenya
Kosova
Arnavutluk
Kuzey Makedonya
Karadağ
Gürcistan
Ermenistan
Azerbaycan
Türkmenistan
Kırgızistan
Tacikistan
Özbekistan
Kazakistan
Moğolistan
Çin H. C.
Hindistan
Pakistan
Afganistan
İran
Irak
Suriye
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
Lihtenştayn
Ural N.
Ob N.
Lena N.
Yenisey N.
Irtış N.
Volga N.
Don N.
Dinyeper N.
Tuna N.
Nil N.
Fırat N.
Dicle N.
Sarı N.
Hoang Ho N.
Mekong N.
Ganj N.
İndus N.
Helmand N.
Amu Derya N.
Syr Derya N.
Balkaş G.
Aral G.
Hazar G.
Basra Körfezi
Umman Körfezi
Aden Körfezi
Cebelitarık B.
Biskay Körfezi
Hudson G.
Baffin Bf.
Grönland
Kanada
ABD
Meksika
Küba
Jamaika
Haiti
Dominik Cum.
Porto Riko
Trinidad ve Tobago
Venezuela
Kolombiya
Panama
Kosta Rika
Nikaragua
Honduras
Salvador
Guatemala
Belize
Ekvador
Peru
Brezilya
Bolivya
Paraguay
Şili
Arjantin
Uruguay
Falkland Adaları
Yeni Zelanda
Avustralya
Papua Yeni Gine
Endonezya
Filipinler
Malezya
Singapur
Brunei
Tayland
Kamboçya
Laos
Vietnam
Myanmar
Bangladeş
Nepal
Bhutan
Sri Lanka
Maldivler
Moritanya
Senegal
Gambiya
Gine-Bissau
Gine
Sierra Leone
Liberya
Fildişi Sahili
Gana
Togo
Benin
Nijerya
Kamerun
Ekvator Gine
Gabon
Kongo Cum.
Kongo D. Cum.
Angola
Namibya
Güney Afrika
Lesotho
Eswatini
Mozambik
Zimbabve
Zambiya
Malavi
Tanzanya
Kenya
Somali
Cibuti
Eritre
Etiyopya
Güney Sudan
Uganda
Ruanda
Burundi
Komorlar
Madagaskar
Mauritius
Reunion
Mayotte
Seyşeller
Kuzey Kore
Güney Kore
Japonya
Tayvan
Moğolistan
Çin H. C.
Rusya Federasyonu
30°B 20°B 10°B 0° 10°D 20°D 30°D 40°D 50°D 60°D 80°D 100°D 120°D 130°D 140°D 150°D 160°D 170°D 180°
40°K 30°K 20°K 10°K
30°D 40°D 50°D 60°D 70°D 80°D 90°D 100°D 110°D 120°D
50°K 40°K 30°K 20°K 10°K